

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
KESKİN MONOGRAFİSİ
THE MONOGRAPHY OF KESKİN

HAZIRLAYAN
HARUN AÇIKGÖZ
(20152005029)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ABONUZ KÜÇÜK

Giresun, 2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 07.03.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi HARUN AÇIKGÖZ'ün Keskin Monografisi başlıklı tezini incelemiş olup aday 29.03.2019 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Dr. Öğr. Üyesi Ülkü KARA	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Abanoz KÜÇÜK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Turgay KABAK	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../201

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Keskin Monografisi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/04/2019

HATUN AÇIKGÖZ

ÖNSÖZ

Halkın asırlar boyunca sözlü ve yazılı olarak kuşaktan kuşağa aktardığı çeşitli adet, uygulama, inanış, kaçınmalar ve masal, efsane, hikâye, türkü, ninni, mani vb. edebiyat ürünlerinin tamamına halk kültürü kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Halk kültürü öğelerinin gelişen teknoloji ve popüler kültür etkisiyle eskisi kadar önem arz etmemesi, unutulmaya yüz tutması; halk edebiyatı ve halk bilimi araştırmalarını daha önemli hale getirmektedir. Keskin ilçesi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinde de bu etkilerden kaynaklı değişimler yaşanmaktadır.

Halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarını tarihine bakıldığında birçok bilim insanı bu alandaki öğelerin derlenip, kayıt altına alınmasının ve ilmi yöntemlerle incelenmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu ve yukarıda bahsedilen diğer sebeplerle, bu çalışma, Keskin ilçesi halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin derlenerek kayıt altına alınması ve ilmi yöntemlerle incelenmesi amacı gütmektedir.

Çalışma alanımız Kırıkkale/Keskin ilçesi, çalışma grubumuz Keskin ilçesi ve köylerinde yaşayan-yaşamış halk, konumuz ise Keskin ilçesi halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri olarak belirlenmiştir. Keskin Monografisi çalışmasının tercih edilme sebebi; yörede halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri açısından kapsamlı ve bütüncül çalışmalar yapılmamış olmasıdır.

Keskin Monografisi isimli çalışmamız; *Özet, Önsöz, İçindekiler ve Kısaltmalar, Tablolar/Şekiller* bölümlerinin yanı sıra *Giriş, İlgili Alan Yazın, Yöntem, Bulgular ve Yorumlar, Sonuç* üzere beş bölümden meydana gelmektedir.

Giriş bölümünde *araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar ve araştırmanın sınırlılıkları* hakkında bilgiler verilmiştir. İlgili Alan Yazın başlıklı bölümde araştırma yöresi ve konusuyla ilgili daha önceden yapılan halk bilimi çalışmaları değerlendirilmiştir. Yöntem bölümünde *araştırmanın modeli, veri toplama araç ve teknikleri, veri toplama süreci, verilerin analizi* hakkında bilgiler verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar bölümünde Kırıkkale ili ve Keskin ilçesiyle ilgili genel bilgiler verildikten sonra Keskin ilçesinin tarihi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilerin verilmesinin ardından Keskin ilçesindeki saha çalışmalarımızdan elde ettiğimiz halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri sınıflandırılarak sunulmuştur. Alan araştırması yöntemiyle elde ettiğimiz ürünlerin ardından ürünü derlediğimiz kaynak kişi ile alakalı bilgiler verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise araştırmamızda elde ettiğimiz verilerin incelenmesi neticesinde ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Bu ana bölümlere ek olarak çalışmamızın sonunda yörede kullanılan kelimelerden oluşan bir Sözlük, Kaynak Şahıslar Listesi, Kaynakça, Ekler ve Öz Geçmiş yer almaktadır.

Keskin Monografisi isimli çalışmamızın tamamlanmasında kıymetli desteklerini esirgemeyen hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK'e, alan araştırmalarında yanımda bulunarak destek veren Türkçe öğretmeni arkadaşlarım; Emre Varlık, Murat Altan, Oktay Olgun'a; çalışma boyunca bilgileri ve dualarıyla katkı sağlayan kıymetli anneme ve ablalarım; süreç boyunca desteğini esirgemeyen, zaman zaman ihmal ettiğim biricik eşim ve kızıma teşekkür eder; çalışmalar boyunca tüm hava şartlarına rağmen yanımda olan ve yakın zamanda hakka yürüyen babam Mikdat AÇIKGÖZ'ü rahmet, minnet ve özlemle yâd ederim.

Harun AÇIKGÖZ

Kırşehir,2019

ÖZET

Bu çalışmada Kırıkkale ili Keskin ilçesindeki doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve bunlarla alakalı inanışlar, uygulamalar ve kaçınmalar; dini veya kültürel temelli bayram törenleri, kutlamalar, halk arasındaki yaygın inanışlar, halk mutfağı ürünleri, halk hekimliğı, halk takvimi ve halk edebiyatı ürünleri konu edinilmiştir.

Temelde Keskin yöresi halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin tespit ve değerlendirmesine odaklanan bu çalışmada verileri toplanması sürecinde; alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır.

Verileri bahsi geçen yöntem ve tekniklerle toplanan bu çalışmayla birlikte Keskin yöresinin halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin yaratım, üretim ve aktarımı açısından önemli bir zenginliğı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırıkkale, Keskin, Halk Bilimi, Halk Kültürü, Halk Edebiyatı.

ABSTRACT

In this study,in the region of Keskin, Kırıkale ,birth,marriage,death customs and related beliefs,practices and avoidances,religious or cultural based festivals,celebrations,popular beliefs among people,folk cuisine products,folk medicine,folk calendar and folk literature were mentioned.

In this study,which mainly focuses on the detection and evaluation of folklore and folk literature products in the region of Keskin, field research and written sources are used in data collection process.

In this study, data collected by methods and techniques mentioned before,it has been concluded that Keskin religion has an inportant richness in folklore,folk literature products in terms of creation, production and transfer.

Keywords:Keskin,Kırıkale, Folklore,Folk Culture,Folk Literature

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI.....	II
YEMİN METNİ	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Varsayımlar	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
2. İLGİLİ ALAN YAZIN.....	3
2.1. Kuramsal Çerçeve	3
2.1.1. Halkbilimi (Folklor).....	3
2.2. İlgili Araştırmalar	5
2.2.1 Keskin İlçesi Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	5
2.2.1.1. Keskin İlçesi Tarihi Hakkında Yapılan Çalışmalar	6
2.2.1.1.1. Kitaplar	6
2.2.1.1.2. Makaleler ve Tebliğler.....	7
2.2.1.2. Keskin İlçesinin Dili, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimine Dair Çalışmalar	8
3. YÖNTEM	9
3.1. Araştırmanın Modeli.....	9
3.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	10
3.3. Veri Toplama Süreci.....	10
3.4. Verilerin Analizi.....	11
4. BULGULAR VE YORUMLAR	12
4.1.ARAŞTIRMA ALANININ TANITILMASI	12
4.1.1. Kırıkkale İli İle İlgili Genel Bilgi	12

4.1.2 Keskin İlçesi ile İlgili Genel Bilgiler	14
4.1.2.1. Keskin İlçesinin Coğrafi Özellikleri	15
4.1.2.1.1. İklim ve Bitki Örtüsü	15
4.1.2.1.2. Tarım ve Hayvancılık	15
4.1.2.1.3 Nüfus Özellikleri	18
4.1.2.2 Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	19
4.1.2.3 Ulaşım	22
4.1.2.4 Keskin İlçesinin Tarihi	22
4.1.2.4.1 Malazgirt Zaferinden Evvel Keskin	23
4.1.2.4.2 Malazgirt Zaferinden Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonlarına Kadar Keskin	25
4.1.2.4.3 Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Keskin	35
4.2.HALKBİLİMİ	40
4.2.1. Geçiş Dönemleri ile İlgili Adetler ve Uygulamalar	40
4.2.1.1. Doğum	41
4.2.1.1.1. Doğum Öncesi	42
4.2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yöntemleri	42
4.2.1.1.1.2 Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar	43
4.2.1.1.1.3 Gebelikten Korunma	45
4.2.1.1.2 Gebelik Dönemi	46
4.2.1.1.2.1. Aşırma	46
4.2.1.1.2.2. Bebeğin Cinsiyetinin Tahminine Yönelik Uygulamalar	46
4.2.1.1.2.3. Gebe Kadının Kaçınmaları-Uygulamaları	47
4.2.1.1.3. Doğum Sırası	48
4.2.1.1.3.1. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Beleme	49
4.2.1.1.3.2. Çocuğun Eşi/ Göbek Bağı	50
4.2.1.1.4. Doğum Sonrası	50
4.2.1.1.4.1. Loğusalık ve Loğusa Ziyareti	50
4.2.1.1.4.2. Sarılık	51
4.2.1.1.4.3. Albasması	51
4.2.1.1.4.4. Kırklama	52

4.2.1.1.4.5. Ad Koyma	53
4.2.1.1.4.6 Çocukta İlkler	55
4.2.1.1.4.7. Aydaş Çocuk.....	55
4.2.1.1.4.8. Köstek Kesme.....	56
4.2.1.1.4.9. Sünnet.....	56
4.2.1.2. Evlenme	57
4.2.1.2.1. Evlenme Biçimleri.....	58
4.2.1.2.2. Evlenme Çağı.....	59
4.2.1.2.3. Evlenme Beyanı	60
4.2.1.2.4. Evlenme Aşamaları	61
4.2.1.2.4.1. Eş Seçimi.....	61
4.2.1.2.4.2. Dünür Gitme/ Kız İsteme/Söz Kesme/Yağlık Bağlama.....	62
4.2.1.2.4.3. Nişan	63
4.2.1.2.4.4. Nişanlılık Dönemi.....	64
4.2.1.2.4.5. Yas Alma.....	65
4.2.1.2.5. Düğün	65
4.2.1.2.5.1. Düğüne Davet ve Düğün Merasimi	66
4.2.1.2.5.2. Kına	67
4.2.1.2.5.3. Çeyiz	68
4.2.1.2.5.4. Gelin Alma	68
4.2.1.2.5.5. Gelin İndirme.....	70
4.2.1.2.5.6 Duvak Açma	71
4.2.1.2.5.7. El Öpme.....	71
4.2.1.3. Ölüm	71
4.2.1.3.1. Ölüm Öncesi	72
4.2.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler	72
4.2.1.3.2. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler	74
4.2.1.3.2.1. Ölüm Anı.....	74
4.2.1.3.2.2. Ölümün Duyurulması.....	75
4.2.1.3.2.3. Ölünün Yıkanması ve Gömülmesi.....	75
4.2.1.3.3. Ölüm Sonrasında Yapılan İşlemler	78

4.2.1.3.3.1. Cenaze Evi.....	78
4.2.1.3.3.2. İskat-Devir.....	79
4.2.1.3.3.3. Anma Günleri.....	79
4.2.1.3.3.3.1. İlk Gecesi.....	79
4.2.1.3.3.3.2. Ölünün Üçü (Üçüncü Gün).....	80
4.2.1.3.3.3.3. İlk Cuma.....	80
4.2.1.3.3.3.4. Ölünün Yedisi (Yedinci Gün).....	80
4.2.1.3.3.3.5. Ölünün Kırkı(Kırkıncı Gün).....	80
4.2.1.3.3.3.6. Ölünün Elli İkisi(Elli İkinci Gün).....	81
4.2.1.3.3.3.7. İlk Bayram(Kara Bayram).....	81
4.2.1.3.3.3.8. Yıl Dönümü.....	81
4.2.2. Bayramlar ve Kutlamalar.....	81
4.2.2.1. Ramazan Bayramı.....	82
4.2.2.2. Kurban Bayramı.....	83
4.2.2.3. Hıdırellez.....	84
4.2.2.4. Abdal Musa Şenlikleri.....	85
4.2.3. Halk İnanışları.....	85
4.2.3.1. Nazar.....	85
4.2.3.2. Yağmur Duası.....	87
4.2.3.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar.....	87
4.2.3.4. Diğer İnanmalar.....	88
4.2.4.Çocuk Oyunları.....	88
4.2.4.1. Dalye.....	89
4.2.4.2. Çelik Çomak.....	89
4.2.4.3. Seksek.....	90
4.2.4.4. Kurt Baba.....	90
4.2.4.5. İstop.....	90
4.2.4.6. Can.....	91
4.2.4.7. Yerden Yüksek.....	91
4.2.4.8. Not.....	91
4.2.5. Halk Hekimliğine Yönelik Uygulamalar.....	92

4.2.5.1. Kabakulak	92
4.2.5.2. Derma, Egzama, Sedef.....	92
4.2.5.3. Yüksek Ateş	92
4.2.5.4. Arı Sokması.....	93
4.2.5.5. Bilek Burkulması.....	93
4.2.5.6. Mide Ağrısı-Bulantısı	93
4.2.5.7. Tenya-Bağırsak Kurdu.....	93
4.2.5.8. Kırık-Çıkık	93
4.2.5.9. Yanık.....	93
4.2.5.10. Diş Ağrısı	94
4.2.5.11. Siğil.....	94
4.2.5.12. Kösnü	94
4.2.5.13. Sarılık	94
4.2.5.14. Böbrek Taşı	94
4.2.5.15. Nazar	95
4.2.5.16. Bel-Sırt Ağrısı	95
4.2.5.17. Saç-Sakal Kıran	95
4.2.5.18. Guatr	95
4.2.5.19. Diare(İshal).....	95
4.2.6.Halk Mutfağı.....	96
4.2.6.1. Çorbalar.....	96
4.2.6.1.1. Yoğurt Çorbası.....	96
4.2.6.1.2. Tuvalak Çorba.....	97
4.2.6.1.3. Arabaşı Çorbası.....	98
4.2.6.1.4. Düğüraşı.....	99
4.2.6.1.5. Tarhana Çorbası	99
4.2.6.1.6. Ayran Aşı – Katma Aşı	100
4.2.6.1.7. Yeşil Mercimek Çorbası.....	100
4.2.6.2. Yemekler	101
4.2.6.2.1. Keskin Tava	101
4.2.6.2.2. Buğday Hedîği	101

4.2.6.2.3. İçli Çörek	102
4.2.6.2.4. Göbede.....	102
4.2.6.2.5. Omaç.....	103
4.2.6.2.6. Dönderme.....	104
4.2.6.2.7 Kara Kabak	104
4.2.6.2.8 Toklu Başı.....	105
4.2.6.2.9. Çığırtma-Pişi	105
4.2.6.2.10. İç Pilavı	106
4.2.6.2.11. Fasulye Kavurması	106
4.2.6.2.12. Patates Kavurması	107
4.2.6.2.13. Kabak Gülü Dolması	108
4.2.6.2.14. Gölleme.....	108
4.2.6.2.15. Katmer	109
4.2.6.3. Tatlılar	109
4.2.6.3.1. Sütlaç	109
4.2.6.3.2. Pelite-Haside	110
4.2.6.3.3. Kabak Tatlısı	110
4.2.6.3.4. Un Helvası	111
4.2.6.4. Kışa Hazırlık.....	111
4.2.6.4.1. Karışık Turşu.....	111
4.2.6.4.2. Salça	112
4.2.6.4.3. Erişte.....	113
4.2.6.4.4. Yufka	113
4.2.6.4.5. Konserve	114
4.2.6.4.6. Reçel (Çilek, Kayısı, Vişne)	114
4.2.7. Halk Takvimi.....	115
4.2.7.1. Günün Bölümleri	115
4.2.7.2. Aylar	115
4.2.7.3. Mevsimler	116
4.3. HALK EDEBİYATI.....	116
4.3.1. Masallar	116

4.3.1.1. Tilki ile Kurt.....	117
4.3.1.2. Çoban ve Yılan	118
4.3.1.3. Kızılırmak ve Gelin	119
4.3.1.4. Masalların Değerlendirilmesi	121
4.3.1.4.1. Masalların Tasnifi	121
4.3.1.4.2. Masalların Şahıs Kadroları	121
4.3.1.4.3. Formel İfadeler.....	122
4.3.1.4.3.1. Başlangıç Formelleri	122
4.3.1.4.3.2. Geçiş Formelleri	123
4.3.1.4.3.3. Bitiş Formelleri.....	123
4.3.1.4.3.4. Diğer Formeller	124
4.3.2. Efsaneler	124
4.3.2.1. Yılan ve Süt.....	125
4.3.2.2. Al Kızı.....	126
4.3.2.3. Cin Düğünü	126
4.3.2.4. Hacca Giden Adam.....	127
4.3.2.5. Haydardede Kuyusu.....	127
4.3.2.6. Ağlayan Kaya	128
4.3.2.7. Efsanelerin Değerlendirilmesi.....	128
4.3.3. Fıkralar	130
4.3.3.1. Kamber'in İzmir Macerası	131
4.3.3.2. Ben Değil Hıdırellez Vuruyor	131
4.3.3.3. Cenazeden Korkan İmam	132
4.3.3.4. Öbür Tarafa Haber	132
4.3.3.5. İt de Gitti Kemer de	133
4.3.3.6. Horoz.....	133
4.3.3.7. Varmıştır Varmıştır Varamamıştır.....	133
4.3.3.8. Fıkraların Değerlendirilmesi	138
4.3.4. Türküler.....	138
4.3.4.1. Elif'im	139
4.3.4.2. Kıbrıs Destanı.....	141

4.3.4.3. Alırım Sevdiğim	142
4.3.4.4. Bağrek Dağı.....	143
4.3.4.5. Kadı Veli Geliyor(Muhtar)	144
4.3.4.6. Başkanlık Seçimi	146
4.3.4.7. Kamber'in Türküsü.....	151
4.3.4.8. Tez Gel Anam	152
4.3.4.9. Analık.....	153
4.3.4.10. Sultan	154
4.3.4.11. Zahide'm	156
4.3.4.12. Türkülerin Değerlendirilmesi	157
4.3.4.13. TRT Repertuarına Giren Keskin Türküleri	158
4.3.5. Bozlaklar.....	161
4.3.5.1. Ağ Gelin	162
4.3.5.2. Ankara'da Yedim Taze Meyvayı	164
4.3.5.3. Ben Öürsem Karaları Bağlama.....	167
4.3.5.4. Halim Çavuş	168
4.3.5.5. Turnam.....	169
4.3.5.6. Hasandede Sen Keskin'in Erisin	171
4.3.5.7. Zülf- ü Siyahımı Gömdüm Kaman'a	172
4.3.6. Ağıt.....	172
4.3.6.1. Ağıt-I (Yılgınlı Öz).....	174
4.3.6.2. Ağıt-II	174
4.3.6.3. Ağıt-III	176
4.3.6.4. Ağıt-IV (Duran'a Ağıt)	176
4.3.6.5. Ağıt-V (Danacıobası Yangını)	178
4.3.6.6. Ağıt-VI	188
4.3.6.7. Ağıt-VII.....	189
4.3.6.8. Ağıt-VIII	191
4.3.6.9. Ağıt-IX.....	192
4.3.7. Maniler	194
4.3.7.1. Mani I.....	195

4.3.7.2. Mani II	195
4.3.7.3. Mani III	195
4.3.7.4. Mani IV	195
4.3.7.5. Mani V	196
4.3.7.6. Mani VI	196
4.3.7.7. Mani VII.....	196
4.3.7.8. Mani VIII	196
4.3.7.9. Mani IX	197
4.3.7.10. Mani X	197
4.3.7.11. Mani XI	197
4.3.7.12. Mani XII.....	198
4.3.7.13. Mani XIII	198
4.3.7.14. Mani XIV	198
4.3.7.15. Mani XV.....	198
4.3.7.16. Mani XVI	199
4.3.7.17. Mani XVII	199
4.3.7.18. Mani XVIII.....	199
4.3.7.19. Mani XIX	199
4.3.7.20. Mani XX.....	200
4.3.7.21. Mani XXI	200
4.3.7.22. Mani XXII	200
4.3.7.23. Mani XXIII.....	201
4.3.7.24. Mani XXIV.....	201
4.3.7.25. Mani XXV	201
4.3.7.26. Mani XXVI.....	201
4.3.7.27. Mani XXVII	202
4.3.7.28. Mani XXVIII	202
4.3.7.29. Mani XXXIX.....	202
4.3.7.30. Mani XXX.....	202
4.3.7.31. Mani XXXI.....	203
4.3.7.32. Mani XXXII	203

4.3.7.33. Mani XXXIII	203
4.3.7.34. Mani XXXIV	204
4.3.7.35. Mani XXXV	204
4.3.7.36. Mani XXXVI	204
4.3.7.37. Mani XXXVII	204
4.3.7.38. Mani XXXVIII	205
4.3.7.39. Mani XXXIX	205
4.3.7.40. Mani XL	205
4.3.7.41 Manilerin Değerlendirilmesi	206
4.3.8. Ninniler	206
4.3.8.1. Ninni I	207
4.3.8.2 Ninni II	208
4.3.8.3. Ninni III	208
4.3.8.4. Ninni IV	209
4.3.8.5. Ninni V	209
4.3.8.6. Ninni VI	209
4.3.9. Nefesler ve İlahiler	210
4.3.9.1. Nefes I	211
4.3.9.2. Nefes II	211
4.3.9.3. Nefes III	212
4.3.9.4. Nefes IV	212
4.3.9.5. Nefes V	213
4.3.9.6. Nefes VI	213
4.3.9.7. Nefes VII	214
4.3.9.8. İlahi I	214
4.3.9.9. İlahi II	215
4.3.10. Atasözü ve Deyimler	216
4.3.10.1. Atasözleri	217
4.3.10.2. Deyimler	221
4.3.11. Bilmeceler	225
4.3.11.1. Bilmecce Metinleri	226

4.3.12. Tekerlemeler	231
4.3.12.1. Tekerleme I.....	232
4.3.12.2. Tekerleme II	232
4.3.12.3 Tekerleme III.....	233
4.3.12.4 Tekerleme IV.....	233
4.3.12.5. Tekerleme V	233
4.3.12.6. Tekerleme VI.....	234
4.3.13. Alkışlar ve Kargışlar	235
4.3.13.1. Alkışlar	236
4.3.13.2. Kargışlar	237
5.SONUÇ	241
KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ.....	243
KAYNAKÇA	255
EKLER	260
EK-1 KESKİN VE YÖRESİ YEREL AĞIZ SÖZLÜĞÜ.....	260
EK-2 FOTOĞRAFLAR.....	271
ÖZ GEÇMİŞ.....	286

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Da	: Dekar
Dai. Başk	: Daire Başkanlığı
Devl. Kons.	: Devlet Konservatuarı
Vd.	: Ve diğerleri
Ens.	:Enstitü
H.	: Hicri
Hzl.	: Hazırlayan
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
KIRSED	:Kırşehir'i Sevenler Derneği
KİKTAV	: Kırıkkale İlini Kalkındırma ve Tanıtma Vakfı
K.K.	: Kaynak kişi
km.	: Kilometre
m.	: Metre
mm.	: Milimetre
MKEK	: Makine ve Kimya Enstitüsü Müdürlüğü
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Rad.	: Radyosu
s.	: Sayfa

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
THM. Md.	: Türk Halk Müziği Müdürlüğü
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Tük	: Türkiye İstatistik Kurumu
Tüpraş	: Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi
Yay.	: Yayıncı/ yayınevi
yy.	: Yüzyıl

TABLolar/ŞEKİLLER DİZİNİ

Harita 1. Kırıkkale İl Haritası	14
Harita 2. Keskin İlçe Haritası	15
Tablo 1. Keskin Tarım Alanları.....	16
Tablo 2. Tarım Alanlarının Ekiliş Dağılımı	17
Tablo 3. Hayvan Mevcutları.....	17
Tablo 4. Hayvansal Ürünlerin Dağılımı.....	18
Tablo 5. Güncel Nüfus.....	18
Tablo 6. Yıllara Göre Nüfus Dağılımı.....	19
Tablo 7. Eğitim Kurumu Sayıları.....	20
Tablo 8. İlköğretim Taşınalı Eğitim Verileri.....	20
Tablo 9. Ortaöğretim Taşınalı Eğitim Verileri.....	21
Tablo 10. Sınav Başarı Verileri.....	21
Tablo 11. Trt Repertuvarında Bulunan Kırık Havalar	156
Tablo 12. Trt Repertuvarında Bulunan Uzun Havalar.....	157
Tablo 13. Trt Repertuvarında Bulunan Oyun Havaları.....	159
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	
Fotoğraf 1. D 200 Karayolu.....	22
Fotoğraf 2. Fişekhanede Çalışan Keskinliler.....	35
Fotoğraf 3. Dünden Bugüne Keskin Çarşısı.....	40

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

“Keskin Monografisi” isimli çalışmamızın muhtevasını Kırıkkale iline bağlı Keskin ilçesinin halk kültürü öğeleri oluşturmaktadır. Araştırmamız, yörenin halk edebiyatı ve halkbilimi ürünlerinin tespiti ve değerlendirilmesini konu edinmektedir.

Erman ARTUN “Anadolu’da Halk Kültürü Ürünlerinin Oluşumuna Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış” isimli bir yazısında; *“Halk kültürü, kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Halk kültürü yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş bir değerler bütünüdür. Sözlü gelenekte yaşatılan ürünlerle beslenen halk kültürünün özünde, bağlı bulunduğu kültüre ait örnek değerler ve ahlak anlayışı vardır.”* der(Artun, 1998: 307-312). Bu bağlamda çalışmamızın konusunu yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış Keskin bölgesinin halk kültürü oluşturmaktadır.

Bir monografi çalışması olan araştırmamızda Keskin ilçesinin kültür değerlerini ele alarak, unutulmaya yüz tutmuş kültür öğelerinin kayda alınmasını sağlamaya çalıştık. Bu bağlamda çalışmamızda; Keskin ilçesi ile alakalı genel bilgilere, halk kültürünü oluşturan halk inançlarına, bayram, tören gibi halk kutlamalarına, halk hekimliğine, veterinerliğine, meteorolojisine, halk mutfağına, geçiş dönemlerine (doğum, evlenme, ölüm) ve halk edebiyatı ürünlerine yer verdik.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı Keskin ilçesinin halk kültürü öğelerini derlemek, incelemek ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Halk edebiyatı ve halk bilimi ögeleri günümüz şartlarının etkisiyle yeni kuşak üyelerince önemsenmemekte, bilinmemekte; gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmadığı için unutulmaya yüz tutmaktadır. Bu çalışma Orta Anadolu halk kültürü adına önemli bir yöre olan Keskin ilçesindeki halk kültürü ögelerinin tespit edip incelemeye çalışması bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar

Halk kültürü ürünleri popüler kültürün etkisinde yok olmaya yüz tutmuştur. Bu etki artarak devam etmektedir. Geleneğin çağın şartlarına uyum sağlayamaması durumunda yok olacağı varsayılmaktadır.

Bu çalışmayla birlikte yukarıda bahsi geçen olumsuz etkilerin tesiri altında olan halk kültürüne, Keskin ilçesi özelinde, bir olumlu katkı sağlanacağı varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız; saha açısından Keskin ilçesi ve köyleriyle, konu açısından halk edebiyatı ve halk bilim ögeleriyle, araştırma grubu açısından Keskin ilçesi ve köylerinde yaşayan her yaş grubundan insanlarla sınırlıdır.

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Halkbilimi (Folklor)

Folklor, aynı coğrafyada bir birliktelik etrafında yaşayan toplulukların edebi, maddi ve manevi kültür ürünlerini; o coğrafyadaki yaşamı düzenleyen inanış ve uygulamaları inceleyen bir bilimdir.

“19. yy. da Avrupa’da ortaya çıkan ve İngilizce folklore (folk “halk, avam”; lore “bilim”) terimleriyle adlandırılan bu bilim dalının Türkçede kullanılan ilk karşılığı halkiyattır” (Oy, 1997: 31-67).

Halk bilimi ve folklor terimleri üzerine değerlendirmeler yapan Nail Tan; halk bilimini halkın geleneğe bağlı olarak maddi ve manevi kültürünü kendine has bir şekilde derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilim olarak nitelendirmektedir. Tan ayrıca folklor kelimesinin ülkemizde halk oyunları olarak algılandığını ancak folklorun halk bilimi yanında halk kültürü malzemesi olarak nitelendirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ülkemizde folklor terimini ile ilgili yanlış kullanım alışkanlığının folklorun tanınmasıyla yavaş yavaş ortadan kalkacağını dile getirmektedir.(Tan, 2000: 5).

Halkbilimi çalışmalarının başlangıcıyla ilgili Özkul Çobanoğlu yaygın olarak kabul edilen iki başlangıç tarihinden bahsetmektedir. Bunların; birincisi olarak 1812 yılında Grimm kardeşlerin Almanya’da derleyerek yayımladıkları “Ev Halkına ve Çocuklara Masallar” adlı masal kitaplarını; ikinci olarak ise günümüzde bir bilim dalı adı olarak kullanılan “Folk-Lore” folklor teriminin İngiliz William John Thoms tarafından icat edilerek 1846 yılında Atheneum adlı dergiye gönderilerek yayımlanmasını örnek göstermektedir(Çobanoğlu, 2002: 21).

Folklor teriminin icadı ile ilgili olarak Nail Tan; William John Thoms’un Atheneum dergisinde yazısının yayımlandığı güne kadar popular antiquities olarak

anılan derleme ürünlerine “folklore” denmesini teklif ettiğinden bahsetmektedir(Tan, 2000: 27).

Ülkemizde Folklor çalışmalarının başlangıcıyla ilgili bilgi veren Abanoz Küçük; bizdeki çalışmaların Avrupa’daki çalışmalardan yaklaşık olarak yüz yıl sonra başladığını belirtmektedir. Küçük; Folklor çalışmalarına ülkemizde ilginin oluşmasında Avrupalı Oryantalistlerin Türk tarihi ve kültürü hakkında yaptıkları öncü çalışmalarının ve Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde cereyan eden Türkçülük fikrinin etkili olduğunu dile getirmektedir(Küçük, 2014: 18).

Türkçülük fikrinin etkisiyle Türkiye’de folklor çalışmalarının artmasını destekleyen bir başka görüş de Nail Tan’a aittir. Tan; folklor gereken değeri, önemi veren ve Türk kültürüne kaynaklık etme açısından folklorun önemli rolünü ilk olarak tam manasıyla kavrayan kişinin Türkçülük akımının öncülerinden Ziya Gökalp olduğundan bahsetmektedir. Bu konu hakkındaki söylemine Ziya Gökalp’in Halka Doğru dergisinde 23 Temmuz 1913’te yayımlanan “Halk Medeniyeti I – Başlangıç” başlıklı makalesinde Türkiye’de folkloru bir bilim olarak tanıtan yazısını örnek göstermektedir. Gökalp’in, bu yazısında folklor terimine yerli karşılık olarak “halkiyât” kelimesini kullandığını dile getiren Tan; bu yazıdan yaklaşık yedi ay sonra Mehmed Fuat Köprülü’nün İkdam gazetesine yazdığı “Yeni Bir İlim: Halkiyât-Folk-Lore” başlıklı yazıyla folklor terimini halkiyatla birlikte ilk kez kullandığından bahsetmektedir(Tan, 2003: 36).

Ülkemizde folklor çalışmalarının başlangıcıyla ilgili bilgiler veren Küçük; Anadolu’da ilk olarak derleme çalışmalarını Macar Türkolog İ. Kunoş tarafından 19. yy’da yapıldığından bahsetmektedir. Küçük; folklor çalışmalarına geç başlanıldığı ve ürünlerin zaman kaybedilmeksizin derlenmesi gerektiğiyle ilgili husustan Ziya Gökalp, M. Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi isimlerin yazdıkları makalelerde bahsettiklerini ifade etmektedir(Küçük, 2014: 18).

İ. Kunoş, İbrahim Şinasi ve Ziya Gökalp hariç tutulursa ülkemizde ilk derleme çalışmalarının 20. yy’da başladığına değinen Küçük; Anadolu Halk Bilgisi Derneği, Türk Ocağı, Halkevi gibi kuruluşların Anadolu’ya derleme gezileri

düzenlendiğini ve bundan sonraki süreçte ise Pertev Naili Boratav'ın öğrencileriyle birlikte Anadolu'nun çeşitli bölgelerine derleme gezileri düzenlediğinden bahsetmektedir. Bir süre sonra Boratav'ın Fransa'ya gitmesiyle halkbilimi çalışmaları nispeten sekteye uğradığına değinen Küçük; Mehmet Kaplan'ın 1970 yılında Atatürk Üniversitesi'nde halk edebiyatı alanında yetiştirdiği doktora öğrencileriyle birlikte tekrar canlandığını ve 1970'den günümüze gelen süreçte ise epeyce bir gelişme kaydettiğini ifade etmektedir(Küçük, 2014: 18).¹

Bu bölümde halk biliminin dünyadaki ve ülkemizdeki tarihi gelişiminden, folklor teriminin ortaya çıkışından ve bizdeki karşılığında kısaca bahsettik. Halk bilimi çalışmalarının neredeyse tamamına yakınında folklor; halk kültürü öğelerini derleyen, inceleyen, sınıflandıran bir bilimsel disiplin olarak izah edilmiştir. Bahsi geçen çalışmalar ve açıklamalar ışığında hazırlamış olduğumuz çalışmanın kuramsal çerçevesi halkbilimi(folklor) olarak belirlenmiştir.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1 Keskin İlçesi Hakkında Yapılan Çalışmalar

Orta Anadolu kültürünün adeta özeti konumunda bulunan Keskin ilçesi Anadolu'nun Türkleşmesi faaliyetlerinden Milli Mücadele faaliyetlerine uzanan tarihi serüvende önemli bir konumda olmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesi döneminde öncü keşif birliklerinin Anadolu'ya girişinden bugüne dek süregelen bir kültür mirasçısı konumundadır.

Keskin ilçesi ile ilgili yapılan halkbilimi çalışmalarına baktığımızda çalışmaların tam bir bütünlüğe sahip olmadığını görmekteyiz. Yaptığımız çalışmada Keskin'in tarihi; halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri konu edinilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde, yukarıda bahsi geçen bağlamda, çalışma konumuzla ilişkili olan literatür tasnifli bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

¹ Bu süreçle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ekici, 2004; Oğuz vd.; 2008.

2.2.1.1. Keskin İlçesi Tarihi Hakkında Yapılan Çalışmalar

2.2.1.1.1. Kitaplar

Fuat Köprülü “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar” isimli eserinde; “*Ahmet Yesevi oğlu Haydar’ı 12 yaşında 5000 savaşçı ile birlikte Anadolu’ya gönderdiğini Hacı Bektaş-i Veli velayetnamesini kaynak göstererek belirtmektedir. Yesevi’ nin oğlu Haydar’ın Keskin ve çevresinde büyük bir savaş verdiği ve türbe yapısının avlusunda bulunan kuyuya hapsedildiğine inanılmaktadır.*” diyerek Keskin’in Türk İslam tarihindeki önemine değinmektedir(Köprülü: 1966).

Hikmet Tanyu “Ankara ve Çevresindeki Adak Yerleri” isimli çalışmasında Haydar Sultan’dan ve Anadolu’nun fethi dönemindeki Keskin’in durumundan bahsetmektedir(Tanyu: 1977).

1995 yılında “Kırıkkale Keskinliler Kültür ve Yardımlaşma Derneği” tarafından bir komisyonca hazırlanıp yayımlanan “Keskin” isimli eserde Keskin ilçesi tarihi Bayram Sakallı tarafından Malazgirt “Zaferine Kadar Keskin”, “Malazgirt Zaferi’nden Osmanlı İmparatorluğu Sonlarına Kadar (1071-1918) Keskin” ve “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Keskin” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Sakallı Keskin tarihinin milattan önceye kadar dayandığından söz etmektedir. Civarda bulunan höyüklerde yapılan araştırmalar da bunu destekler niteliktedir. Yine Sakallı birinci bölümde Keskin bölgesine Horasan’dan gelen öncü birliklerin Keskin adını verişinden de söz etmektedir. Sakallı ikinci bölümde Keskin’in Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki siyasi, askeri önemine; bu dönemdeki aşiret ve cemaatlerin iskan durumuna değinmektedir. Son bölümde ise Sakallı Milli Mücadele döneminde Keskin’in stratejik konum itibariyle önemine ve Keskin halkının Milli Mücadele’ye yaptığı katkılara değinmiştir. Keskin fişekhanesinde üretilen mermilerle Milli Mücadele’ye verilen lojistik desteğe de bu bölümde değinilmiştir(Sakallı vd.: 1995).

Kırıkkale İlini Kalkındırma Tanıtma Vakfı (KİKTAV) tarafından hazırlatılarak 1997 yılında yayımlanan “Her Yönüyle Kırıkkale” isimli eserde Keskin’in yörenin en eski tarihe sahip yerleşim yeri olduğuna değinilmektedir(Demir: 1997).

Yakup Altın ve Ekrem Yenal tarafından hazırlanan 2014 yılında yayımlanan “Keskin” isimli eserde tarihinin çok eski olduğundan bahsedilirken “ Kırıkkale/Keskin ve havalisi eski yerleşim sahalarından birisidir. 16. yy. a gelinceye kadar Hitit, Roma ve Bizans devletlerinin egemenliğinde kalmıştır.” denmektedir. Yine aynı eserde Anadolu’nun Türkleşmesi döneminde Horasandan gelen öncü birliklerden **Haydar Sultan** örneği etrafında bahsedilmiş. Eserde ayrıca aşiret ve cemaatlerin iskanından da söz edilmiştir(Altın ve Yenal: 2014).

Mimar Yağmur Saluk’un 2016 yılında yayımlanan “Kırıkkale/ Keskin’in Kültür Mirası Orta Anadolu’da Bir Belgeleme ve Koruma Çalışması” isimli eserinde Keskin’de bulunan yapıların mimari özellikleri çerçevesinde yöre tarihine değinmektedir(Saluk: 2016).

2.2.1.1.2. Makaleler ve Tebliğler

Ahmet Kankal tarafından 1998 yılında yayımlanan “Kırıkkale Tarihine Dair Araştırmalar I: İskan” isimli makalede; Malazgirt zaferinden sonra Keskin bölgesindeki iskan durumu ve Keskin’e yerleşenlerin nerelerden göç ederek geldiğinden bahsetmektedir(Kankal: 1998).

2011 yılında yapılan “Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu”nda İsmail Özçelik “Ana Hatlarıyla Kırıkkale Yöresindeki Oğuz Boy ve Oymakları” isimli bildiriye Anadolu’ya gelen Oğuz boylarının yerleşme durumlarını ve Keskin ilçesindeki iskan durumunu ele almaktadır(Özçelik: 2011)

Rafet Metin “1260-61 / 1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Çullu Köyü’nün Sosyal ve Ekonomik Yapısı” isimli makalesinde Çullu Köyü’nün o dönemde Keskin Kazası’na bağlı olmasından kaynaklı Keskin tarihine de değinmiştir(Metin: 2017).

2.2.1.2. Keskin İlçesinin Dili, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimine Dair Çalışmalar

1995 yılında “Kırıkkale Keskinliler Kültür ve Yardımlaşma Derneği” tarafından bir komisyonca hazırlatılıp yayımlanan “Keskin” isimli eserde Keskin ilçesi Halk bilimi araştırmaları İdris Karkuş ve Ahmet Erdal tarafından yapılmıştır. Bu bölümde geçiş dönemi uygulamaları, halk mutfağı, halk edebiyatı ürünleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır(Sakallı vd.: 1995).

2011 yılında yapılan “Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu”nda Bilgehan A. Gökdağ-Emrah Şaşmaz “Kırıkkale Ağızlarına Genel Bir Bakış” isimli bildiride yörede kullanılan ağız özelliklerini ele almaktadır(Gökdağ ve Şaşmaz: 2011).

Yine aynı sempozyumda Pehlivan Uzun “Kırıkkale Türkülerine Tematik Bir Yaklaşım” isimli bildiride yöredeki ağıt, bozlak, türkü türlerini ele almaktadır(Uzun: 2011)

Yakup Altın ve Ekrem Yenal tarafından hazırlanan 2014 yılında yayımlanan “Keskin” isimli eserde Keskin yöresinde kullanılan sözlü edebiyat öğelerine, geleneklere, kültürel öğelere değinilmiştir(Altın ve Yenal: 2014).

Ahmet Haşimi tarafından 2016 yılında tamamlanan “Kırıkkale Ağızları” isimli yüksek lisans bitirme tezinde yörede kullanılan ağız özellikleri ve sözcükler ele alınmaktadır(Haşimi: 2016).

Muhsin Kılıç tarafından 2016 yılında tamamlanan “Kırıkkale Halk Dansları” isimli yüksek lisans bitirme tezinde yörede yaygın olarak kullanılan halay ve oyun türleri ele alınmıştır(Kılıç: 2016).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Her bilim dalında olduğu gibi halkbilimi çalışmalarında da kullanılan belli başlı yöntemler bulunmaktadır. Halk bilimi çalışmalarında kullanılan metotları dört başlık altında ele almak mümkündür;

- 1) Alan Araştırması Metodu
 - a) Gözlem
 - b) Görüşme
 - c) Soru Kağıdı(Anket)
 - d) Kılavuz Kişilerden Yararlanma
- 2) Örnek Olay Metodu
- 3) Yazılı Kaynaklardan Araştırma
- 4) Diğer Metotlar(Tan, 2003: 119-120).

Çalışmamızda alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılarak veri toplanmıştır.

Çalışmamızla ilgili ilk derleme 26.01.2017 tarihinde Keskin'e bağlı Kavlak köyünde yapılmıştır. Kılavuz kişi eşliğinde Hacı Kökver'in evine gidilerek amaç anlatılmış; yöre tarihi, halk kültürü öğeleri, halk takvimi vb. konularda alan araştırması yönteminin görüşme tekniği kullanarak derleme yapılmıştır.

Çalışmamızda alan araştırması yönteminin görüşme tekniği sıklıkla kullanılmakla birlikte gözlem tekniği ve yazılı kaynaklardan araştırma yöntemi de kullanılmıştır. Örneğin 21 Ekim 2017 tarihinde vefat eden İrfan Aksan'ın Keskin ilçe merkezindeki cenaze töreni ve cenaze sonrası uygulamaları ile ilgili derlemelerde gözlem tekniği kullanılmıştır.

Çalışmamız boyunca yaptığımız görüşme ve gözlemlerle Keskin'e ait kültür öğelerini bir araya getirmek, neredeyse unutulmuş bazı kültür miraslarını açığa çıkarmak amaçlanmıştır.

Keskin tarihi, coğrafyası, sosyo-ekonomik durumu ile ilgili bilgiler yazılı kaynaklar araştırılarak elde edilmiş; halk kültürü öğeleri derlenirken ise büyük oranda alan araştırma yönteminin; görüşme, gözlem ve kılavuz kişilerden yararlanma teknikleri kullanılmıştır.

3.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışmamızda derlemeler yapılırken genellikle görüşme tekniği kullanıldığından verilerin anında kayıt altına alınması adına ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, video kamera ve navigasyon cihazlarının tamamının işlevini yerine getirdiği için cep telefonu kullanılmıştır. Görüşmelerde ses kayıtları, fotoğraf çekimleri cep telefonu aracılığı ile yapılmıştır. Yine görüşme yapılacak adreslere daha çabuk ulaşabilmek adına telefonda bulunan haritalardan faydalanılmıştır. Bununla birlikte görüşme esnasında herhangi bir enerji ihtiyacı duyulması halinde ise harici şarj ünitesinden faydalanılmıştır. Verilerin saklanabilmesi için dizüstü bilgisayar ve harici depolama ünitesi kullanılmıştır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Monografik bir çalışma olan araştırmamızda; halk bilimi alan araştırma metodlarından; "alan araştırma yöntemi" ve "yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemi" kullanılmıştır.

Araştırmamıza ilk olarak daha önce farklı yöreler için yapılmış olan monografik çalışmalar incelenerek başlanmıştır. Bu sayede araştırma sırasında izlenecek yol hakkında fikir edinilmiş ve bir çerçeve plan oluşturulmuştur. Daha

sonra yöre ile ilgili daha önce yayınlanmış kaynaklar taranarak gerekli bilgiler elde edilmiştir.

Araştırmanın en önemli bölümü olan alan araştırmasında ise “gözlem” ve “görüşme” teknikleri kullanılmıştır. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak sorular önceden hazırlanmış, sorular mümkün olduğunca sıkmadan, sohbet havasında sorulup sorulara cevap alınmasına çalışılmıştır. İlk olarak 02.02.2017 tarihinde başlayan derleme çalışmalarımız 20.01.2018 tarihine kadar devam etmiştir. Gidilecek köyler Keskin bölgesini iyi bilen kılavuz kişilerin yarımalarıyla belirlenmiştir. Kaynak kişilerin tespitinde de yöreyi iyi bilen ve uzun zamandır yörede yaşayan kılavuz kişilerden destek alınmıştır.

Görüşmeler esnasında karşılaşılan en büyük sorun insanların çekingen tavırları olmuştur. Kılavuz kişilerin sayesinde bu çekingen tavırlar bir ölçüde azalsa da genel itibarla kaynak kişiler bazı konuları konuşmaktan çekinmişlerdir. Veri toplama sürecinde bu husus süreci zaman zaman zor durumda bırakmıştır.

Çalışmamız yaklaşık bir yıllık bir süreçte tamamlanmıştır. Bu süreçte 19 köy, 1 ilçe merkezi olmak üzere 20 yerleşim bölgesi gezilmiş 48 kaynak kişiyle görüşülmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Derleme çalışmalarının akabinde derlenen malzemeler tasnif edilerek depolanmıştır. Bu kayıtlar dinlenerek yazıya geçirilmiştir. Ses kayıt esnasında anlaşılmayacağı düşünülerek not alınan bazı bölümler kayıtlarla karşılaştırılarak yazılı metinler düzenlenmiştir.

Kayıtlar halk edebiyatı ve halk bilimi olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Bu iki başlık altında tasnif edilen malzemeler ilgili bölümlerde değerlendirilmiştir. Bu şekilde tasnif edilen ve değerlendirilen malzemelerin kimden derlendiği kişi bilgileri verilerek sunulmuştur. Kaynak kişilerin ayrıntılı bilgilerini veren liste ise çalışmanın sonunda alfabetik bir düzende verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.ARAŞTIRMA ALANININ TANITILMASI

4.1.1. Kırıkkale İli İle İlgili Genel Bilgi

Kırıkkale ili İç Anadolu bölgesi, Orta Kızılırmak bölümünde bulunmaktadır. İl toprakları kuzeyindeki Çamlıca, Karakaya ve Kırıkkale tepelerinin ovaya indikleri meyil üzerinde bulunmaktadır. İl topraklarının denizden ortalama yüksekliği 700 m. dir.Kırıkkale ili ılıman iklim kuşağında yer almaktadır. Ancak bulunduğu alanın denizden uzak oluşu, günlük sıcaklık farkının bozkır olmasından dolayı değişmelere uğraması gibi nedenlerle iklim karasallaşmaktadır. Çorum, Yozgat, Kırşehir, Çankırı ve Ankara ile komşu olan şehrin il olarak tarihi oldukça yenidir. 12 hanelik Kırık Köyü arazisi üzerine kurulan kent, 1929'da Bucak, 1941'de Belediye olmuştur. 1944 yılında Ankara iline bağlı ilçe statüsünü ulaşan Kırıkkale,21 Haziran 1989 tarih ve 3578 sayılı yasa gereğince dönemin başbakanı Turgut Özal tarafından törenle il olmuştur(<http://www.kirikkale.gov.tr/idari-yapisi>).

Kırıkkale yakın tarihte il olmasına rağmen yüzyıllar öncesine giden oldukça eski bir tarihe sahiptir. Şehrin değişik yerlerinde bulunan mağara, yer altı şehri ve höyük gibi arkeolojik eserler ve kalıntılar bu bilgileri doğrular niteliktedir.

Asur Ticaret Kolonileri Evresi: Kırıkkale ili Delice ilçesi, Çongar Köyü Kültepe höyüğünden, Keskin ilçesi Efendi Köyünün Alibaz höyüğünden aynı ilçenin Kavurgalı köyü höyüğünden, Armutlu höyüğünden, Balışeyh ilçesinin öz höyüğünden ve merkez ilçeye bağlı Çatal Söğüt höyüğünden derlenen seramiklerin bir kısmı Asur Ticaret kolonileri evresine tarihlendirilmiştir. Eski Hitit Devleti Evresi: Kırıkkale ili ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarda, Kırıkkale ili, Sulakyurt ilçesi, Kıyihalilincili köyü höyüğünden ve Keskin ilçesi,Köprü köy Büyükkaletepe höyüğünden derlenen seramik parçalarından bir kısmı Eski Hitit Çağına tarihlenmiştir(<http://www.kirikkale.gov.tr/tarihi-olusumu>).

Buna ek olarak 1991 yılında bir Japon arkeoloji heyetinin Kırıkkale Keskin bölgesinde yürüttükleri yüzey araştırmalarında, bölgede toplam 24

höyük ve 5 düz yerleşim yeri tespit edilmiştir. Düz yerleşim yerlerinden toplanan çanak-çömlek parçalarının çoğunun Roma ve Bizans çağına ait olduğu tespit edilmiştir. Höyüklerden toplanan çanak-çömlek parçalarının da Eski, Orta, Geç Tunç ve Demir Çağlarına ait olduğu anlaşılmıştır (Demir, 1997: 22-23).

Türkiye'nin kuzeyi, doğusu ve batısı arasında bir kavşak konumunda olan Kırıkkale MKEK bağlı fabrikalar, TÜPRAŞ Kırıkkale Rafinerisi gibi devlet destekli kurumlar sayesinde bir dönem hızla göç almasına karşı bu kurumlara bağlı belli kuruluşların küçülmeye gitmesi, atölyelerin kapatılması vb. nedenlerden dolayı günümüzde göç veren iller konumundadır. TÜİK verilerine göre ilin toplam nüfusu 2000 yılında 287.427 iken 2016 yılında ise bu sayı 277.984 olarak hesaplanmıştır (<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>).

Harita 1. Kırıkkale İl Haritası

(<https://kirikkale.yih.saglik.gov.tr/TR,61457/kirikkale-resimleri.html>).

4.1.2 Keskin İlçesi ile İlgili Genel Bilgiler

Konum itibariyle Denek Dağı'nın 5 kilometre güneyinde At Tepesi ve Kartal Tepesi'nin yamaçlarında kurulmuştur. Kırıkkale ilinin güneyinde, Ankara' ya 100 kilometre mesafededir. Kırıkkale' ye 27 km. uzaklıkta bulunmakta olup, Kırıkkale-Kayseri karayolu üzerindedir. Yüzölçümü 1463 km² ve rakımı 1140 metredir. İlçenin arazisi bir yayla görünümündedir. Güneybatıda Kızılırmak Vadisi ile Doğuda Delice Çayı arasında uzanır. Yaylanın güneydoğusunu Denek Dağı, Güneybatısını Böbrek Dağları çevrelemektedir. İlçenin güneybatısında Çelebi Dağı bulunmaktadır. İlçe arazisi küçük tepeler ve düzlüklerden oluşmuştur. Kuzeyde Kırıkkale İli ve Balıışeyh İlçesi, doğuda Çiçekdağı ve Delice İlçesi, batıda Karakeçili İlçesi, güneyde Çelebi ve Kırşehir ilinin Kaman ve Akpınar İlçeleri ile komşudur. Önceleri Ankara'nın biri ilçesi olan Keskin, 3587Sayılı Yasa ile 17.08.1989 tarihinden itibaren Ankara ilinden ayrılarak Kırıkkale iline bağlanmıştır(<http://www.kirikkekulturturizm.gov.tr/TR-172546/keskin.html>).

Harita 2. Keskin İlçesi Haritası

(<http://www.keskin.bel.tr/>).

4.1.2.1. Keskin İlçesinin Coğrafi Özellikleri

4.1.2.1.1. İklim ve Bitki Örtüsü

Keskin' de İç Anadolu Bölgesi'nde görülen tipik kara iklimi hâkimdir. Kışları oldukça sert ve yağışlıdır. Hava sıcaklığının kışın -20 dereceye kadar düştüğü görülür. Yazları ise hava sıcaklığı 40 dereceye kadar çıkar. İlkbahar mevsimi oldukça kısadır. Yağışlar az olduğundan yaz aylarının sonunda bir Bozkır görünümündedir. Yılın İlkbahar ve Sonbahar aylarında metrekareye düşen yağış ortalaması 300 mm.yi geçmez. Sıcaklık ortalaması ise 11 derecedir. İlçe bitki örtüsü tipik bozkırdır. Dağlar, ovalar tamamen bozkır olup ağaç çeşitliliği yönünden zengin değildir(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=IklimveCografya>).

4.1.2.1.2. Tarım ve Hayvancılık

İlçede genelde kuru tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Bölgede hâkim olan karasal iklim, kışların uzun ve şiddetli geçmesi hububat tarımının daha fazla tercih edilmesindeki en büyük etken olarak söylenebilir. Bölgede çiftçiler genelde; arpa, buğday, çekirdek, nohut, mercimek, pancar gibi katı iklim şartlarına dayanıklı ürünler yetiştirmektedir. Bölgede tarımın yanı sıra hayvancılık da önemli bir geçim kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığının yanı sıra kümes hayvancılığı ve arıcılık da yapılmaktadır. Bölgede otlakların sınırlı olması büyük baş hayvancılıkta kapalı besicilik yapılmasında önemli etkenlerden bir tanesidir. Bunun sonucu olarak yonca tarımı yapılması da bunun doğal sonucu olarak adlandırılabilir(<https://kirikkale.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=14>).

Bölgedeki tarım ve hayvancılıkla ilgili bazı veriler aşağıdaki gibidir;

Tablo 1. Keskin tarım alanları

Toplam Tarım Alanı	851000 da
Sulu Tarım Alanı	44766 da
Kuru Tarım Alanı	806234 da

(<https://kirikkale.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?Sayfalid=14>).

Tablo 2. Tarım alanlarının ekiliş dağılımı

Hububat	551700 da
Baklagiller	26000 da
Yem Bitkileri	1700 da
Endüstri Bitkileri	65500 da
Sebze	3050 da
Meyve	1425 da
Nadas	210000 da

(<https://kirikkale.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?Sayfalid=14>).

Tablo 3. Hayvan mevcutları

Sığır	19304 adet
Buzağı/Dana	4578 adet
Manda	64 adet
Koyun	13680 adet
Keçi	852 adet
At	8 adet
Eşek	75 adet
Tavuk	46300 adet
Hindi	-
Ördek	-
Kaz	30 adet
Güvercin	600 adet

(<https://kirikkale.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=14>).

Tablo 4. Hayvansal ürünlerin dağılımı

HAYVANSAL ÜRÜNLER	ÜRETİM (Ton)
Sığır Sütü	1000
Sığır Eti	210
Koyun-Keçi Eti	15
Bal	8,5

(<https://kirikkale.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=14>).

4.1.2.1.3 Nüfus Özellikleri

2016 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 17,789 olup, 9583' ü erkek, 8206 sı kadın olan bu nüfusun 10,808 'i ilçe merkezinde; 6.981 ise köylerimizde yaşamaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaptığı Ankara Vilayeti isimli çalışmada Seyyah Kandemir Keskin'in ile ilgili olarak; Ankara vilayetine bağlı Beypazarı'ndan sonraki en büyük kaza olduğundan ve nüfusunun yaklaşık 50.000 olduğundan bahseder(Sakallı vd., 1995: 28).

O günlerle kıyaslama yaptığımızda Keskin'in ciddi nüfus kaybına uğradığını görmekteyiz. Bunda Keskin'de bulunan fişekhanenin kapatılarak ağır silah sanayinin Kırıkkale il merkezine kurulması da başlıca etkenlerdendir. Keskin ilçesinin güncel nüfus bilgileri ve yıllara göre nüfus dağılımı aşağıdaki gibidir;

Tablo 5. Güncel Nüfus

TOPLAM NÜFUS DAĞILIMI	Toplam	Erkek	Kadın
KÖYLERİN NÜFUSU	6981	3560	3421
İLÇE MERKEZ NÜFUSU	10808	6023	4785
TOPLAM NÜFUS	17789	9583	8206

(<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Tablo 6. Yıllara göre nüfus dağılımı

Yıl	Keskin Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2016	17.789	9.583	8.206
2015	16.729	8.252	8.477
2014	17.814	8.802	9.012
2013	20.054	10.022	10.032
2012	18.886	9.412	9.474
2011	19.505	9.741	9.764
2010	20.716	10.378	10.338
2009	21.619	10.827	10.792
2008	21.532	10.923	10.609
2007	21.371	10.728	10.643

(<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Yıllara göre nüfus dağılımına bakıldığında ilçenin göç veren yapısı dikkat çekmektedir. İlçe nüfusunda son 10 yılda yaklaşık 4000 civarı bir düşüş göze çarpmaktadır. Bunun en önemli sebebinin işsizlik (istihdam alanlarının darlığı) olduğu söylenebilir.

4.1.2.2 Eğitim ve Sağlık Hizmetleri

2017-1018 eğitim-öğretim yılı verilerine göre Keskin'de Kırıkkale Üniversitesine bağlı bir adet Meslek Yüksekokulu, buna bağlı 362 öğrenci kapasiteli yurt, 1250 öğrenci; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yirmi okul, bir halk eğitim

merkezi, bir öğretmenevi; 168 derslik; 234 öğretmen, 2518 öğrenci bulunmaktadır.
Bu eğitim kurumları Şu Şekildedir;

Tablo 7. EĞitim Kurumu Sayıları

EĞitim Kurumu Türü	Adet
Anaokulu	1
İlkokul	9
Ortaokul	5
Ortaöğretim	5
Halk EĞitim Merkezi	1
ÖĞretmenevi	1
Yüksekokul	1

(http://keskin.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2017_12/01154842_KESKYN_GYNCE_LLENEN_2015-2019_STRATEJYK_PLAN.pdf).

Bu kurumlarda taşınalı eğitim gören öğrencilerle ilgili veriler Şu Şekildedir;

Tablo 8. İlköğretim Taşıma Verileri

İlköğretim Kurumları Taşıma Verileri	
Taşıma Merkezi Okul	4
Taşınan Köy	47
Taşınan ÖĞrenci	249
Taşıma Yapan Araç	27

(http://keskin.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2017_12/01154842_KESKYN_GYNCE_LLENEN_2015-2019_STRATEJYK_PLAN.pdf).

Tablo 9. Ortaöğretim Taşıma Verileri

Ortaöğretim Kurumları Taşıma Verileri	
Taşıma Merkezi Okul	5
Taşınan Köy	39
Taşınan Öğrenci	263
Taşıma Yapan Araç	21

(http://keskin.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2017_12/01154842_KESKYN_GYNCE_LLENEN_2015-2019_STRATEJYK_PLAN.pdf).

İlçe milli eğitim müdürlüğü verilerine göre son sınavlardaki başarı durumu şu şekildedir;

Tablo 10. Sınav Başarı Verileri

Sınav Türü	Başarı Durumu
TEOG	53.72(Puan Bazlı Aritmetik Ortalama)
LYS	48,00 (Başarı Yüzdesi)

(http://keskin.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2017_12/01154842_KESKYN_GYNCE_LLENEN_2015-2019_STRATEJYK_PLAN.pdf)

Keskin ilçesinde bir adet tam kapasiteli devlet hastanesi, bir adet toplum sağlığı merkezi, dört adet sağlık evi (Konur Kasabası, Hacıömer Solaklısı Köyü, Ceritmüminli Kasabası, Kaçak Köyü) bulunmaktadır. İlçede altı mahalle, iki kasaba, elli üç köyde bulunan 17789 nüfusa yedi aile hekimi, yedi aile sağlığı elemanı ile hizmet verilmektedir(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=SaglikHizmetleri>).

4.1.2.3 Ulaşım

Keskin ilçesi civar illerden bağlı olduğu Kırıkkale'ye 27, Kırşehir'e 82, Ankara'ya 100, Kayseri'ye 134 Km. uzaklıkta olup 43 ili birbirine bağlayan adeta bir kavşak konumundaki Ankara-Kayseri D200 karayolu üzerinde bulunmaktadır. Birçok ile ulaşım sağlayan şehirlerarası otobüs firması Keskin'den geçmekte; bu durum batı-doğu yönünde birçok şehre, ilçeden otobüsle seyahati kılmaktadır. Ayrıca ilçeden her yarım saatte bir şehir merkezi Kırıkkale'ye seferler düzenleyen bir minibüs kooperatifi de bulunmaktadır(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=Ulasim>).

Fotoğraf 1. D200 Karayolu

(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=Ulasim>).

4.1.2.4 Keskin İlçesinin Tarihi

Keskin ilçesinin tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte yapılan araştırmalar, bulunan kalıntılar ve höyüklerden yola çıkarak çok eski bir tarihe sahip olduğu söylenebilir. Yöreye Keskin adının kim tarafından, ne sebeple verildiği tam olarak bilinmemekle birlikte Hikmet TANYU Ankara ve çevresindeki adak yerleri ile ilgili bir araştırmasında konuyla ilgili şu bilgilere yer vermektedir; “Haydar Sultan İslam

Ordusunun başında çarpışırken Bizanslılara esir düşüyor. Bu kuyunun² bulunduğu yere Haydar Sultan hapsediliyor. Burası onun zindanı oluyor. Üzerini taşla örtüyorlar, artık yeri belli olmuyor. Ahmet Yesevi her kim oğlumdan haber getirirse diye konuşuyorsa da nihayet kendisi 'Güvercin' donuna girip onu zindanda buluyor. Oğlunu burada çok perişan görüyor. Memleketine (Orta Asya'ya) götürmek istiyorsa da o, ben gitmem diyor. Babası dönüyor. Fakat o babasına son defa görmek üzere 'Doğan' donuna girip babasının yanına ulaşıyor. Tekrar bu çevreye dönerek İslamlaştırmak istiyor. Fakat –buranın kafirleri- yedi defa Müslüman olup tekrar dönüyorlar. Hazreti Pir (Haydar Sultan) buranın ne **KESKİN** kafiri var diyor. Hazreti Pir bir defa daha Türkistan'a gidiyor. Tekrar Anadolu'ya avdet ediyor. Eceli ile vefat ediyor. O kuyuya Haydar Sultan'ın çile çektiği kuyu denir. Haydar Sultan'ın da Ahmet Yesevi'nin oğlu olduğuna inanılır.”(Tanyu, 1977: 126-127).

Türklerin Anadolu'yu fethinden çok daha eski dönemlerde önemli kavimlere ev sahipliği yapmış olan Keskin, Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde de Selçuklular ve Osmanlılar döneminde önemli bir sancak olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması, akabinde gerçekleşen Milli Mücadele Dönemi ve nihai olarak Cumhuriyet döneminde Keskin yöresi halkının hizmetleri yadsınamaz. Bu bağlamda Keskin tarihine bu üç pencereden bakarak ayrı ayrı ele almak daha isabetli olacaktır.

4.1.2.4.1 Malazgirt Zaferinden Evvel Keskin

Anadolu topraklarının tam orta kesiminde bulunan, birçok ticaret yolunun güzergahı olan Keskin'in tarih boyunca toplumlarda önemli bir yeri olduğu araştırmalarda bulunan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak tarihi M.Ö. 4000 ila 5000 yıllarına dayandırılan Hititler ve Frigler başta olmak üzere birçok topluluğa ev sahipliği yapmış Çorum'a yakınlığı ve yol güzergahında bulunması itibarıyla Keskin yöresinin de aynı oranda eski bir tarihe sahip olduğu

² Keskin ilçesine bağlı Haydar Sultan köyünde bulunan şifalı olduğuna inanılan kuyudur.

söylenbilir. Keskin yöresi ve çevresinde yapılan arkeolojik çalışmalar bunu savı destekler niteliktedir.

Keskin yöresi ve çevresinde yapılan araştırmalarla ilgili olarak Ömer Demir Keskin'in Ceritkale köyü yakınlarında kaya kabartmaları ve mağaradaki resimler ve Göçbeyli, Efendi köylerindeki höyüklerde ele geçen buluntulardan hareketle yörenin Hititlerin önemli yerleşim merkezi olduğunun söylenebileceğinden bahsetmektedir(Demir, 1997: 19).

Sakallı'nın eserin bu konuyu destekler nitelikteki bazı bilgiler yer almaktadır. Buna göre; Kaman Kale Höyükte kazı yapan bir Japon heyeti 1991 yılında Kırıkkale-Keskin bölgesinde yaptıkları yüzey araştırmalarında yirmi dört höyük ve beş düz yerleşim yeri tespit etmişlerdir. Düz yerleşim yerlerinin çoğunun Kızılırmak yatağında bulunduğunu ifade etmişlerdir. Düz yerleşim birimlerinde toplanan çanak çömlek parçalarının çoğu Roma ve Bizans dönemlerine ait olduğu belirtilmektedir. Höyüklerden toplanan çanak-çömlek parçaları da Eski, Orta, Genç, Tunç Ve Demir çağlarına ait olduğu tespit edilmiştir. Japonların Keskin bölgesinde yaptığı yüzey araştırmalarında, M.Ö 4000'den (yani zamanımızdan 6 bin yıl önceden) Helenistik Roma dönemine kadar değişik dönemlere ait kültür katlarına ve medeniyetlere ait seramik örneklerine Keskin'in şu köylerinde belirtilen mevkilerde rastlanmıştır; Armutlu Köyü (Armutlu Mevkii), Efendi Köyü (Höyük-Alibaz Höyük Mevkii), Cinali Köyü (Sulucatepe Mevkii) ve Kavurgalı Köyü (Kavurgalı Mevkii). Yapılan arkeolojik araştırmalara göre bunlar prehistorik merkezler olarak tespit edilmiştir. Bir de Keskin Sivrisi diye bilinen Kırıkkale'nin 15 km. kadar kuzeydoğusunda bulunan yüksek tepedeki mağaralar, Ahılı kasabasındaki, Keskin'in Ceritkale köyündeki mağaralar ve bugün Keskin'in yerleşim alanının altında bulunan mağara veya yer altı şehrinin varlığı bile buraların çok eskiden beri önemli bir yerleşim bölgesi olduğuna işaretir. Öyle ki, Yahşihan veya hemen yakınında bir yerde "Eccobriga" isminde çok eski bir yerleşim merkezi olduğu Anadolu'nun eski tarihinden bahseden kaynaklarda belirtilmektedir(Sakallı vd., 1995: 4).

Ayrıca bölgede bulunan en yüksek dağlar olan Dinek ve Böbrek3dağların varlığı ve buralarda birçok yerleşim yerinin kurulmuş olması da bölgenin çok eski dönemlerden beri yerleşim sahası olduğuna dair bir başka işarettir(Sakallı vd., 1995: 4).

Yukarıda belirtildiği gibi, Keskin-Kırıkkale bölgesinde yapılan arkeolojik araştırma ve incelemede değişik yerlerde tespit edilen yirmi dört höyük ve beş düz yerleşim alanı ile yine birçok köyde bulunan çanak-çömlek vb. arkeolojik M.Ö yüzlerce-binlerce yıl ötelere giden çok eski bir tarihi olduğunu göstermektedir (Sakallı vd., 1995: 4-5).

4.1.2.4.2 Malazgirt Zaferinden Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonlarına Kadar Keskin

Bilindiği gibi Anadolu'nun kapıları 1071 yılında kazanılan Malazgirt meydan muharebesinden sonra Türklere kesin olarak açılmıştır. Bu zaferden evvel de Türkler birçok kez Anadolu'ya akınlar yapmış, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine temas etmiştir. Lakin kesin olarak yoğun göçler ve Türk yerleşimi 26 Ağustos 1071 tarihinden sonra başlamıştır. Türk milletinin yoğun göçlerle girdiği Anadolu topraklarına yerleşmesi ve burada yeni yerleşim alanları kurması bu tarihten sonra hız kazanmıştır.

Keskin yöresinde tam olarak ne zamandan beridir Türk yerleşiminin olduğunu kesin olarak söylemek çok zordur. Fakat Ankara'ya yakınlığı göz önüne alınarak Ankara'nın tarihi ile Keskin yöresinin tarihi beraber düşünülebilir. Besim Darkot'un ifade ettiği gibi bir dönem yani Malazgirt zaferinden yaklaşık iki yıl sonra Ankara'ya bir süre Türklerin hâkim olduğu ancak daha sonra Bizans yolu ile gelen Hıristiyan Haçlıların 1101 senesinde Ankara'yı yeniden elde ettikleri bilinmektedir. Darkot; Ankara'nın Türklerin eline kesin olarak 1127 yılında Selçuklulardan

31Halk arasında bu dağ "Böhrek" veya "Bağrek" dağı diye de bilinir.

Danişmendi hükümdarı Emirgazi sayesinde geçtiğinden bahsetmektedir(Darkot, 1986: 441-442).

Bu yılların hemen akabinde ise Keskin bölgesinde de Türk yerleşim alanlarının kurulmaya başlandığının görülmesiyle ilgili olarak Aktürk; Balışeyh'teki bir camiin 1121 yılında yapılmış olmasını örnek göstermektedir(Aktürk, 1992: 315).

Yine aynı konuyla alakalı olarak yörenin Kırşehir'e yakın olması(Ankara-Kırşehir yolunun bir kısmının Keskin sınırları içinden geçmesi) hatta bölgenin Ankara ile Kırşehir'in tam ortasında bulunmasını örnek gösteren Sakallı, bu sebeple yörenin Türkleşmesi tarihi ile Kırşehir ve yöresinin Türkleşmesi hareketinin doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedir(Sakallı vd., 1995: 7).

Kırşehir ve civarının Türkleşmesi dönemi incelendiği takdirde Kırşehir-Ankara yol güzergahında bulunan Keskin'in Türkleşme süreci daha iyi anlaşılabilir. Mustafa Kemal Paşa'nın "Ankara'nın Evliya Çelebisi" diye adlandırdığı cumhuriyet dönemi meşhur tarihçilerinden Enver Behnan Şapolyo Kırşehir ve yöresinin Türkleşmesi ile ilgili şu bilgileri vermektedir; *Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, 1071 yılında Doğu Roma İmparatoru Romen Diyojen'in ordularını Malazgirt'te yendikten sonra Anadolu'nun kapıları Oğuz-Türkmen oymaklarına açıldı. Oğlu Melikşah zamanında ise büyük Türkmen oymakları doğudan batıya doğru yerleştirildi. Anadolu bu suretle Türkleşmiş oldu.*

O tarihlerde birçok Türkmen oymakları da boy boy Kırşehir' ve civar köyelerine yerleştirildi. Sürü sahibi Türkmen aşiretleri ile göçer evli olarak yaylalarda yaşadılar. Sapan kültürleriyle geçinen Türkmen boyları da ovalara yerleştirildi, bu suretle yeni yeni Türk köyleri kuruldu. Asker, bilgin ve sanatçı olanlar da şehirlerde toplandılar. Gazi alaylarını teşkil edenler akımlara devam ettiler. Devlet büyükleri bu askeri sınıftan çıktı. Sanatkarlar Ahi Teşkilatı'na bağlı olduklarından bunlar da şehirlere yerleşip çeşitli sanat kollarını kurdular. Horasan erenleri de şehirlerde medreseler açıp ilim ile meşgul oldular. Kırşehir ve yöresine yerleşen Türkmenler ise Oğuz boylarının (Üçok koluna) mensup Kınık boyları idi...

Çünkü Orta Anadolu'yu Kınıklar doldurmuşlardı. Kırşehir ve bunun yöresi soyca hep Türk'tür.(Şapolyo, 1967: 3).

Sakallı, Şapolyo'nun verdiği bilgilerden hareketle Kırşehir'in tarihi şahsiyetlerinden 1240 doğumlu Emir Nurettin Cebrail yani Caca Bey'in Ceceli aşireti beylerinden olduğunu ve Ceceli ismiyle birçok köyler kurulduğunu, bunlardan iki tanesinin (Büyük Ceceli, Küçük Ceceli) Keskin ilçesine bağlı olduğunu dolayısıyla bu köylerin XIII. yy. da kurulmuş olma ihtimalinin yüksek olduğunu ifade etmekte ve yörenin Türkleşmeye başlamasını bu döneme tarihlendirmektedir(Sakallı vd., 1995: 8).

Osmanlı arşivlerinde de Keskinle ilgili bilgilerin varlığına değinen Sakallı; XVI. yy.a gelindiğinde, Osmanlı arşiv vesikalarında, Keskin (ya da Keskün) adına sık sık rastlandığını, Osmanlı devletinde yapılan idari yapılanmalarda; Keskin isminin nahiye, kaza, hatta bazen "Keskin İli" şeklinde geçtiğini ifade etmektedir(Sakallı vd., 1995: 9).

"Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı" başlıklı Ahmet Kangal'ın yaptığı doktora tezinde, Keskin'in önce nahiye sonra da kaza olduğu hakkında şu bilgiler verilmektedir;

"16. yüzyılın ikinci yarısında Kal'acık kazasından ayrılarak nahiye statüsüne erişen Keskin nahiyesi Kal'acık Keskin'i diye anılmaktadır. (Aynı zamanda Dinek Keskin'i olarak da bilinmektedir.) Aslında yerleşim için müsait olan nahiyede 16. Yüzyılın ilk yarısında yerleşim çok azdır. Daha çok zaviye şeyhlerinin gayreti ile zaviyeler etrafında teşekkül eden yerleşmeler haricinde kalan kısımlar konar-göçer yörük cemaatlerinin ziraat sahası ve kışlağı durumundadır. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren nahiyede yerleşimin hız kazandığını görmekteyiz"(Kankal, 1993).

Sakallı; Keskin nahiyesinin yayıldığı alanların önceleri Kızılırmak ile Delice Irmağı arasında kaldığını, nahiyenin sınırlarını batıdan ve kuzeyden Kızılırmak, doğudan Delice Irmağı ve Güneyden de Dinek Dağı tayin ettiğini ifade etmektedir. Nahiyenin yayıldığı alanın bugün Kırıkkale sınırları içinde kaldığını belirten Sakallı,

nahiyenin batısında Kalecik nahiyesi, güneyinde Kırşehir Sancağı, Güneydoğusu'nda muhtemelen Bozok (Yozgat) Sancağı, doğusunda Çorum Sancağı ve kuzeyinde de Çankırı nahiyesi yer aldığını ifade etmektedir. Tahrir kayıtlarından hareketle son tahrirde 32 köy, ilk tahrirde ise (m. 1520) 35 köyün bağlı olduğu bilgisi bulunmaktadır. 16. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu nahiyede ziraat edip, kışlayan bir kısım cemaatlerin yerleşik hayata geçtiklerine şahit olunduğunu aktaran Sakallı; Çark Kuyusu adlı köyde yörük taifesinde Süleyman Hacı Cemaatinin yerleşik bulunduğunu ve bunların raiyyet kaydolunduğunu aktarmaktadır(Sakallı vd.,1995: 9).

Kankal; Keskin nahiyesinde komşu Bozok ve Kırşehir sancağından gelerek, pek çok cemaatin tarım ile meşgul olduklarını ifade etmektedir. Sonraki zamanlarda bu cemaatlerin kendi adlarıyla anılan Kırıkkale ili sınırları içerisinde Ulaş, Karacalı, Yahşi- han, Mahmutlar, Ahılı, İzzettin, Hacılar, Bıyıklı Aydın ve Sarıkızlı gibi birtakım köyler kurduklarından bahseden Kankal, bunların hepsinin 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı içinde kayıtlı bulunan Yörük taifesinin adlarını taşıdığını ifade etmektedir. Kankal'ın çalışmasına göre 32 köy 60 mezra ismi zikredilen Keskin'de o dönem (H.937/M.1530) köylerinde 94195 ve mezralarında 53.293 kişi olmak üzere toplam 147.488 kişinin yaşadığından bahsedilmektedir(Kankal, 1993: 112-114).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere 16. yy. da Keskin yöresinde önemli bir Türkmen yerleşimi söz konusudur.

17. asırdan itibaren Keskin yöresinde cereyan eden Aşiret olayları Osmanlı idaresini bir hayli meşgul etmiş ve bu olaylar birçok yerde sıkça bahsedilmiştir. Orhonlu bu konu hakkında şunları söylemiştir;

"16. asırda Diyarbakır yöresinde yaşayan Boz-uluslar; Mardin'in güneyinde çöl bölgesinde kışlamakta, Diyarbakır ve Erzurum'a bağlı muhtelif yerlerde yaylamaktadırlar. Yaylak-kışlak arasındaki mesafe uzak olduğu kadar arızalıydı. XVII asır başlarından itibaren Anadolu ve Karaman eyaletlerine yaylak-kışlak için gelmeye başladılar. Karaman, Ankara, Aydın, Kütahya Bölgelerinde yaşayanlar ve buldukları yerlerin adıyla ayırt edenlerden Ankara' dakiler Keskin kazasında

sakin (yerleşmiş) idiler. Mukataya verilerek idare ediliyorlardı. Karaman'daki kain olanlar ise has reayası idiler. Keskin ilinde sakin Boz-ulus'a bağlı Cerid, Köçekli, Bab altım, Tacirli Harbendelü, Çepni, Acurlu, Kara-Araplu isimli 8 oymak da 18 Mart 1692 tarihinde ferman ile iskana memur edildiler.”(Orhonlu, 1987: 17 ve 59).

XVII ve XVIII. Asırlarda da aşiretlerin bazı yerlere iskan edilmeleri meselesi devam etmektedir. Sakallı; Dadaloğlu ile ilgili yazılan bir eserde Osmanlı Padişahı üçüncü Süleyman zamanında (1687-1691) Rakka Beyler Beyine bir ferman gönderildiğinden; Kayseri, Maraş, Sivas, Adana Valilerine de gönderilen bir ferman gereğince Cerit, Beğdili aşireti ile Avşar aşiretinin bir kısmının Rakka'ya ve Suriye'nin öteki bölgelerine sürgün edildiğinden bahsedildiğini aktarmaktadır(Sakallı vd., 1995: 10).

Avşar, Beğdili ve Cerit aşiretlerinin iskanı yazılan fermanlarla defalarca tekrarlanmış ve sürgünleri tam 180 yıl devam etmiş. Hastalıklı, çok sıcak günde vadesi gelmeden bir obadan sekiz-on kişinin ölümüne sebep olan iklim şartları içindeki yerlere bu iskan geniş tepki uyandırmış, ancak ne Cerit aşireti ne Avşarlar “elden gelen bir şey olmadığı için” çileye katlanmak zorunda kalmışlardır.Bu aşiretler arası çekişmeler ve kavgalar iki yüz yıla yakın Güney Anadolu' nun baş kavgası olmuştur(Sakallı vd., 1995: 10).

Bu iskan meseleleri ile ilgili Yusuf Halaçoğlu şunları aktarmaktadır;

“Yine Arap eşkiyasının mazarratının (zararlarının) önlenmesi için Anadolu Canibinde Erzurum, Kars, Çaldır, Diyarbakır, Kütahya eyaletlerinde; Aydın, Saruhan, Kalecik, Keskin taraflarında; Sivas, Maraş ve Karaman canibindeki cemaat perakendelerinden Harran Ovasına yerleşmesi için 1720'de emir-i şerif verilmiştir. Bunun üzerine Mamalı Türkmenleri içinde bulunan Boz Ulus'a tâbi cemaatlerden yüz elli hane, Keskin sakinlerinden Köçekli, Tacirlü, Horbendlü ve İnallu cemaatlerinden yüz ellişer hane, Anadolu eyaletlerinde Musacalu Cemaatinden 150 nefer, Maraş eyaletinden İzzedünlü (...) Keskin sakini olup Cerid'e tâbi Bab'ı Altun, Malatya'da Cihanbeyli'ye tabii Koyunoğlu ile (...) Recebli aşarına tâbi imam Fakih Uşakları, cemaatlerinden de birer miktar hane, Harran ovasına

yerleştirilerek, bölgeyi eşkıyadan korumak ve ziraat ile uğraşmak üzere ara tekaliflerden de muaf tutulmuşlardır”(Halaçoğlu, 1988: 119-120).

Bu olaylar üzerine Hasan Dede evlâtlarından olan ve eldeki H. 1200-1260 (M.S. 1786-1844) yılları arasında yaşadığı zannedilen Derviş Ali şu koşmayı söylemiştir:

Bir çift ördek geldi Keskin elinden	Gam yeme sevdiğim senindir hane
Garip, garip döner bizim ellerde	Bizden selam söyle bizi bilene
Dolanır, çevrenir göle konmağa	Hızırdır önünde yoldaşın ola
Korkuyor ki öcü vardır göllerde	Kimse çıkıp dolaşmasın yollarda
Korkma sevdiğim urum kışdır	Derviş Ali'm bizden şaha arzeye
Yağar yağmır çığaların üşüdür	Kötülük gördünse iyilik söyle
Konup göçmek ol hupların işidir	Bu sene, eyyamın geçirdik böyle
Konup göç ki söylensin dillerde	Sevdiceğim unutmasın dillerde...

Burada Derviş Ali'nin söylemek istediği şudur: Beğdili aşireti ferman gereğince Rakka'ya göçtükten bir yıl sonra aşiretten iki kişi eski yerleşme bölgelerine gidiyor. Keskin'de ağırlanan iki kişiye “Korkacak bir şey yok geri dönün, hâne sizin, bizden selâm söyleyin reise, kötülük ettikse iyiliğe sayın.. ” demek istediği vurgulanıyor(Kutsi, 1975: 30-32).

Rakka'dan daha sonra tekrar Anadolu'ya göç eden Ceritlere ait bu göçü anlatan şöyle bir destanlarının olduğu anlatılır:

“Rakka' daki Cerit Aşireti Beyleri'nin bir kız meselesinden araları açılmış, mensup olduğu aşirete küserek ben Rum diyarına giderim diye, maiyetine aldığı birtakım adamları ile birlikte Türkiye'ye doğru yola çıkmış gelmekte iken Antakya civarında Mürseloğlu namıyla tanınmış bir bey tarafından yol pacı istenmiş. Fettah Bey biz fakir aşiretiz paramız yok demiş. Bunun üzerine Mürseloğlu paranız yoksa Ceritlerin güzel kızları olur, yol pacına bir kız verin demiş. Bunun üzerine gazaba

gelen Fettah Bey "Biz kız, vermemek için memleketten çıktık" demiş ve Nizip ovasında harbe başlamışlar. Mürseloğlu'nu tarumar etmişler. Adana'da Ceyhan'a gelip yerleşmişler. Bir müddet orada kaldıktan sonra havası ile imtizaç edememişler (uyum sağlayamamışlar) İç Anadolu'ya göç etmişler, gelmişler; orada da Çapanoğlu ile harp etmişler, Mümünlü'ye (Bugün Keskin'e bağlı Cerit Müminli diye bilinen köye) ve Kırşehir'in Hamit Köyüne yerleşmişler. Etraftaki geniş araziyi çiftlik edinmişler. Bunlardan Fettah Bey'in oğulları Şam'da çıkan isyanın bastırılmasında kendilerine verilen vazifeyi derhal kabul ederek Şam seferine katılmışlar ve burada önemli başarı göstermişlerdir. Aşiretin başında bulunan Ali Bey'e padişah tarafından bir beylik fermanı verilerek aşiretini yerleştirmesi için beğendiği topraklara oturmasını serbest bırakıyor. Bundan böyle geniş aşiret sahibi oluyor. Bugün Keskin ve Kırşehir hudutları dâhilinde kalan 18 pare köy kurarak o devre ait şartlar dâhilinde devletin kendilerine tevdi ettiği vazifeleri yapmışlardır"(Sakallı vd., 1995: 10-11).

Bu durum "Cerit Aşiretinin Destanı" başlığıyla şu şiirde anlatılmaktadır(Silsüprüoğlu, 1958: 5-9).

Cerit Irakka'dan sökün edince

Açılsın Uruma yolu Cerid'in

Silsüprüoğlu Fettah Bey ölünce

Kırıldı kanadı kolu Cerid'in

Toplansın aşiret arkasın alalım

Biz bir zaman Oymağaçada kalalım

Konuşalım bir karara varalım

Bozulmadan gitsin eli Cerid'in

Yüz atınız daim ileri gitsin
Sağını solunu çok dikkat etsin
Pılışka vermeden menzile yetsin
Düşmana nasip olmasın malı Cerid'in

Koç dağına çıkacağız duyarlar
Yolumuza pusu, engel koyarlar
Yüz atınızı bin atlıya sayarlar
Dönerse silaha eli Cerid'in

Mithat Bey'in pek şirindir sözleri
Ali Bey'in haşşeh gibi gözleri
Burnu hizmalı gelin kızları
Deli etti Kul Yusuf'u dili Cerid'in

Sineği çok Nizip ovasına varmayın
Pusu vardır Şarlağana girmeyin
Mürseloğlu kız istiyor vermeyin
Kokulatman ellere gülü Cerid'in

Ayrıca değişik aşiretlerden pek çok cemaat; "Kalecik Keskin'i", "Dinek Keskin'i" veya "Keskin kazası" olarak da bilinen bu bölgede iskan edilmiştir(Sakallı vd., 1995: 11).

Mehmet Zilli, ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin meşhur eseri Seyahatnamesinde Keskin'den "Türkmen Keskin'i" diye bahsettiğini belirterek buralarda Türkmen cemaatlerinin yoğun bir iskâna tâbi tutulduğunu açıkça vurguladığını ifade etmektedir. Bir de bölge hakkında 1057 (M.S. 1647) tarihinde şunları yazdığını aktarmaktadır; "...buradan da Koçu Baba konağına geldik. Bu da Kalecik kazası hudutlarında iki yiiz evli Türk köyüdür amma evleri açıkta değildir. Hepsi yeraltında ahırlı, mutfaklı, avlulu, misafirhaneli evlerdir. Bu yere "Keskin içi" derler, çok mamur yerlerdir Kış şiddetli olduğundan evleri yeraltındadır. Amma damlarının üstü çayır çimendir Evlerin birer bacaları var. Yumuşak ve beyaz taşı istedikleri gibi oyup kesip biçip evler yapmışlardır. İçine bin adam girse kaybolur. Bu köyde Koçu Baba Türbesi vardır. Bu zât Bektaşî halifelerindedir. Türkmen tائفesi bu babaya çok bağlıdırlar. Bu yerlerde Keskin içinde, Hırrar Hüseyin oğlu Şeyh İbrahim Şuzî türbesi vardır. Bu zat da Akşemseddin hazretlerinin halifelerindedir."(Zilli, 1986: 700-701).

Bu bilgilere dayanarak; Keskin'in 1770 yılında 15-20 haneli köy olarak kurulduğu düşüncesinin doğru olamayacağını ifade eden Sakallı, Keskin'in daha önceden kaza durumunda olduğunu hatta H. 1256 (1840)'da yapılan kayıtlarda, Keskin, bizzat kaza merkezi ve kendisine bağlı birçok köyün de tahrirlerinin (tapu kayıtlarının) çıkarıldığını ifade etmektedir(Sakallı vd., 1995: 11).

Şemsettin Sami "Kamusül-A'lam" adlı eserinde XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Ankara vilayetinin sancağı olan Kırşehir'ne bağlı büyük bir kaza olan Keskin'in; Güney ve güneydoğusunda Kırşehir Sancağı ve Mecidiye (Çiçekdağı) kazası, doğusunda Çorum Sancağı kuzeyinde Kastamonu vilayeti batı ve kuzeybatısında Ankara Sancağı ve güneybatısında Konya vilâyeti ile çevrili çok geniş ve büyük bir kaza merkezi durumunda olduğundan bahsetmektedir. Sami; o dönemde Selmanlı (Süleymanlı) nahiyesiyle birlikte 189 köye sahip Keskin'in 1426'sı kaza merkezinde yaşayan Rum ve Ermeni olmak üzere 26181 ahali olduğunu 1426 nüfus dışına kalan hepsinin Müslüman olduğunu aktarmaktadır(Sami, 1896: 3861).

Sakallı; "Coğrafya-yı Osmani" (Osmanlı Coğrafyası) isimli Osmanlıca eserin Ankara vilâyeti kısmında Keskin'in Kırşehir kasabasına 14 ve Çiçekdağ kasabasına 8 saat mesafede olduğundan, bağ ve bahçeleriyle, bol meyve ve üzüm çeşitleriyle bölgedeki birçok sancağa bu ürünleri sağladığından bahsedildiğini aktarmaktadır(Sakallı vd., 1995: 12).

Yine Sakallı; Vital Cuinet isimli bir yabancının Türkiye Coğrafyasıyla ilgili Fransızca yazdığı eserde (Paris 1891) Keskin'den bahsederken; kazanın merkezi olan "Maden kasabasının" Kırşehir'e göre ticarete daha ileri bir merkez olduğundan bahsettiğini; öyle ki, haftada iki gün pazar kurulan çevre sancak ve kazaların adeta merkezi durumunda olduğunu ifade ettiğini aktarmaktadır. Buna destek olarak da Şemsettin Sami'nin şu ifadesini örnek vermektedir: "toprağı pek mümbit (verimli) olup, hele bağlarıyla eşcar-ı müsmiresi (meyve ağaçları) pek çok ve meyvesi mebzuldür (boldur) Arazisi hafif surette arızalı olup, dağları ve tepeleri ormanlarla mestur (örtülü)." (Sakallı vd., 1995: 12).

Ayrıca Şemsettin Sami Bey bu bölgede bir simli kurşun madenin var olduğundan bunu önceleri devletin çıkarıp işlediğinden ancak daha sonra ihale edildiğinden bahsetmektedir⁴(Sami, 1896: 3862).

Bu ihale kararı, Osmanlı Meclis-i mahsusasında şöyle belirtilmektedir: "*İrade-i meclis-i mahsus-1332 Genel No: 1760 Hususi No: 333.24.1332; Keskin kazasının Halkalı karyesinde (köyünde) bakırlı simli kurşun madeninin şerait-i mukarrere (kararlaştırılan şartlar) ile İngiltereli Edvar Yitel ile Yunanlı Yani Vastilyo Desper'in uhdelerine ihalesi hakkında (işbu irade-i seniye imtiyazatta K.1, D.1'de 150 numaralı irade-i seniyeyle birleştirilmiştir)*(Sakallı vd., 1995: 13).

Sakallı; XX. yüzyılın Başlarında ise; Keskin'in yine önemli bir kaza durumunda olduğunu H. 1325 (M.1908-1909) tarihli Ankara vilâyeti, salnâmesindeki bilgilerden aktarmaktadır. Kaza merkezindeki İdarî, dini, eğitim ve diğer birimler şöyle belirtilmektedir; "1 hükümet konağı, 1 belediye dairesi, 1 depo, 1098 ev, 2

⁴ Keskin' e Maden denmesinin sebebi burada açıkça görülmektedir.

medrese, 2 cam-i şerif, 2 kilise, 1 ilkokul, 1 rüştiye, 320 dükkan, 9 Han, 4 kiremithane, 25 Çeşme, 10 fırın, 1 şadırvan ve 1 hamam”(Sakallı vd., 1995: 14).

Bu bilgiler ışığında Keskin ilçesi bölgede o dönemin önemli bir ticaret merkezi konumundadır. İki medrese bulunan ilçenin eğitimde de oldukça önde olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.2.4.3 Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Keskin

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde önemli bir yol güzergahı, yerleşim ve ticaret merkezi olarak tarih sayfalarında yerini alan Keskin; Milli mücadele döneminde yaptığı önemli katkılarla da Anadolu Türk tarihinin hafızasında şüphesiz yer edinmeyi başarmıştır.

Keskin konakları ile ilgili kültür mirası çalışmasında Saluk; Milli Mücadele döneminde, günümüzde İmam Hatip Lisesi olarak kullanılan binanın, askeri redif deposuyken 1907 yılında Fişekhane'ye çevrildiğini, 1925 yılına kadar ise Keskin Fişek İmalathanesi olarak kullanıldığını aktarmaktadır. Keskin halkının günde 50.000 mermiyi onarıp değiştirerek Milli Mücadele'ye bizzat katıldığının kaynaklarda belirtildiğinden bahsetmektedir(Saluk, 2016, 10).

Fotoğraf 2. Fişekhanede Çalışan Keskinliler

(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=FotoGaleri&Sub=Goster&ID=7>)

1908 tarihli Ankara Salnamesi'nde bahsedilen ve Keskin'de bulunan; 1 hükümet konağı, 1 belediye dairesi, 1 depo, 1098 ev, 2 medrese, 2 cami, 2 kilise, 1 ilkokul, 1 rüştiye, 320 dükkan, 9 han, 4 kiremithane, 25 çeşme, 10 fırın, 1 şadırvan ve 1 hamamdan oluşan dokunun günümüzde korunamadığı Saluk tarafından ifade edilmektedir(Saluk, 2016: 10).

Milli mücadele döneminde Keskin halkının katkılarının önemiyle ilgili Bayram SAKALLI Ankara ve çevresindeki milli faaliyetleri incelediği bir eserinde şu bilgileri vermektedir: “*Milli Mücadele'nin başlarından itibaren Keskin ve havalisi, bu harekete destek vermiş ilerleyen gün ve aylarda bu büyük hareketin içinde fiilen yer alarak büyük ve önemli hizmetler ifa etmiştir. Uzun yıllar Keskin 'de Belediye Başkanlığı yapmış olan 1324 (1907) doğumlu Hakkı oğlu rahmetli Mehmet Erkanlı (1985'de yaptığımız bir görüşmede bize); 23 Temmuz - 7 Ağustos 1919 tarihinde toplanmış olan Erzurum Kongresi'ne yapılan seçimlerde Keskinli Rıza Bey, Kırşehir mebusu olarak son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne milletvekili olarak seçilmiştir. O yıllarda Keskin ve havalisinin önde gelen eşrafından olan Cerid aşiretinin reis ailesinden olan Rıza Bey, hatıra defterinin bir sayfasında 22 Nisan 1335 (1919)'da Kuvay-ı Milliye' nin Keskin bölgesinde teşkil edildiğini yazmıştır.*”(Sakallı, 1998: 54-55).

Millî Mücadele yıllarında Türk milletini derinden sarsan ve topyekun bir hareketin fitilini ateşleyen İzmir'in işgali olayına Keskinliler anında ve çok sert tepki vermiş, işgalin ertesi günü İstanbul'a ve işgal kuvveti yetkililerine telgraf gönderilmiştir.18 Mayıs 1335 (1919) tarih ve 1456 numaralı (İstanbul'da yayımlanan) Alemdar Gazetesi'nde “Umumi ahali namına dokuz imza ile alınan telgraf” diyerek, Keskin'den çekilen telgrafi şöyle yazar(Sakallı vd., 1995: 15);

“İzmir ve ahalisinin *İlhak-ı Daiyyesi (ilhak iddiasıyla)* Yunanistan tarafından işgaline başlandığına dair olan haber buraca umumî efsar üzerinde azim bir tesir husûle getirmiştir. Bu tesirât ile derhal içtima eden (*toplanan*) binlerce halk işgal hareketinin, hukuk ve millî haysiyetine bir tecavüz-i sarîh (*açık saldırı*) telakki ederek bütün heyecanıyla harekete amadedir (hazırdır). Düvel-i erbaa (*dört devlet*) 'in

millî hukuk hakkındaki mevâidine (*vaadine*) güvenilerek sükûnet, vekâr tecellisiyle bidâyed-i mütarekeden (*mütareketin başlangıcından*) beri inkişafî hakkaniyeti müterrakib (*hakikatin ortaya çıkmasını beklemekte*) bulunduğumuz hâlde işbu mevzid (verilen sözler)'in müstenid-i ileyhi (*dayanağı*) olan *nazariyât-ı* aliye ile kail-i telif (*büyük düşünce ile açıklanması mümkün*) olmayan işgal hareketini şeref-i millî ile mütenasip (millî şerefe uygun) bir suretle muhalefette bulunmasını hükümet-i seniyyeden talep ve temenni eder ve bu hususta maddî ve manevî bütün fedakârlığa hazır ve amade bulunduğumuzu arz ederiz.”(Sakallı, 1998: 54-55).

Sakallı eserinde; 20 Mayıs 1919 tarihli İstiklal Gazetesi'nde yer alan telgrafta telgrafi düzenleyerek yollayan Keskinlilerin isimlerini şu şekilde vermiştir: "*Umumi ahali namına Müftü Mehmet Sadık; Sulh ve Selâmeti Umumiye Şube Reisi Mehmed; Hürriyet ve ihtilaf Şube Reisi Hüseyin Mazhar, Keskin eşrafından Ziya, Tevfik, Ömer Fehmi, Yahya ve Mahmut.*"(Sakallı, 1998: 54-55).

Necip Hatiboğlu "Kurtuluş Savaşında Keskin" isimli eserinde Atatürk'ün, Sivas Kongresi'nde alınan karardan sonra Ankara'ya geçiş güzergahında bulunan Keskin ile irtibat kurduğunu, Atatürk'ün silah arkadaşı Ali Fuat Cebesoy'un gizlice Keskin'e gelerek, Ankara'ya geçiş güzergahını Keskin Kuvay-ı Milliyesi'nin başında bulunan Cerid aşiretinden Hamitli Rıza Bey (Silsüprüoğlu) ve Keskinliler ile belirlediğini aktarmaktadır. Ayrıca İstanbul Hükümeti'nden aldığı emirlerle Milli Mücadele karşıtı olan Ankara Valisi Muhittin Paşa'yı, Atatürk'ün talimatıyla Keskin Kuvay-ı Milliyesinin 19 Eylül 1919 tarihinde Elmadağ - Yahşihan arasında bulunan Kılıçlar Beldesi'nde yakalayarak önce Keskin'e, ardından Sivas'a gönderdiklerinden bahsedilmektedir(Hatiboğlu, 2010: 93).

Saluk aynı eserinde; Atatürk'ün önderlik ettiği Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'tan hareket ederek Kayseri'ye, oradan Hacı Bektaş, Mucur ve Kırşehir yolu ile 25 Aralık 1919 günü Kaman'a geldiğini, geceyi köy odasında geçiren Atatürk'ün, Keskin'in ileri gelenlerini Kaman'a çağırdığını ve Ankara'ya geçiş planını tekrar gözden geçirdiğini aktarmıştır. Yine aynı eserde; Rıza Bey ve Keskinlilerin koruması ile 26 Aralık'ta İğdebeli - Köprüköyü yolu ile Bala'ya gelindiği, geç saat olmasından

dolayı gece Keskin Kuvay-ı Milliyesi ile Beydağı'nda geçirildiği ve 27 Aralık 1919'da Dikmen sırtlarından Ankara'ya girildiği ifade edilmektedir. Böylelikle Gazi Mustafa Kemal'e Ankara yolunun açılmasında Keskinliler büyük rol oynamıştır(Saluk 2016: 11).

Altın ve Yenal eserlerine Kurtuluş Savaşı'nda Keskinlilerin birçok cephede bulunduğunu ve şehitler verdiğini ifade etmektedirler. Bu konu hakkında Yakup Altın-Ekrem Yenal Keskin isimli eserde şöyle bahsetmektedir; *"Kurtuluş Savaşı'nda Keskin Askerlik Şubesine kayıtlı şehit sayısı 113'tür. Bu sayı arşivlerden tespit edilip yazılabilen şehitlerimize aittir. Ne yazık ki gazi ve malul sayısı ise bilinmemektedir. Ancak arşiv bilgilerinden Kurtuluş Savaşı'ndaki tüm cephelerde Keskin ve havalisinden katılımlar olduğu ve savaflara iştirak edildiği anlaşılmaktadır."*(Altın ve Yenal, 2014: 158).

Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın Genel Kurmay Başkanlığı'na gönderdiği 14 Ağustos 1920 tarihli yazısından Özalp; Kaplan Naci kumandasındaki 120 atlıdan oluşan Keskin müfrezesinin de cepheye intikal ettirildiğinin anlaşıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Hamidli Rıza Bey komutasındaki 500 kişilik süvari alayında 100 kadar Keskinlinin de bulunduğu tahmin edildiğini belirtmektedir(Özalp, 1971: 183).

Bununla ilgili olarak Sakallı eserinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinin 30 Ağustos 1920 tarihli sayısında şu ifadeler yer vermiştir; *"Varlık yolundaki galeyan büyük bir salgın halini aldı. Her yerde halk yekdiğeri ile müsabaka devam ediyor. Keskinliler de bu hamiyet yarışından geride kalmamış ve mükemmelen mücehheze 120 kişilik bir süvari müfrezesi teşkil etmiştir. Dün bu kahramanlarımız Ankara'ya muvasalat (geldiler) ve bugün cepheye azimet (hareket) ettiler"*(Sakallı vd., 1995: 17).

Kaynaklara bakıldığında Keskinlilerin hem cephede hem de cephe gerisinde Milli Mücadele'ye yüksek katkıda buldukları anlaşılmaktadır. Özellikle Mustafa Kemal'in güzergahının üzerinde bulunması ve daha sonraları Milli Mücadele'nin merkezi konumuna gelecek olan Ankara'ya yakınlığı Keskin'i burada stratejik bir

konuma getirmektedir. Cepheye katılan asker sayısı ve verilen şehit sayısı Keskin halkının cephe savaşlarındaki katkısını göz önüne koymakla birlikte, cephe gerisinde fişekhanede üretilen mermiler ile de mücadeleye verilen lojistik destek de bir o kadar önemlidir. Kaynakların bizlere gösterdiği üzere; milli mücadele yıllarında Keskin ve Yahşihan, silah-cephane, hastane ve revir gibi sağlık teşkilatları ile askerin yiyecek-giyecek ihtiyacını karşılamak için kurulan alım-satım komisyonlarının bulunduğu, mühim işlerin yapıldığı stratejik değerleri büyük olan merkez durumundaydı, bu sebeplerden ötürü MKE silah sanayi bu bölgede kurulmuş ve Kırıkkale ismiyle bugünkü il merkezi ortaya çıkmıştır. O tarihlerde, bugünkü Kırıkkale ilinin sınırlarının tamamını içine alan ve Ankara vilâyetinin doğusundaki en büyük ve tek kazası olan Keskin'in; Milli Mücadele dönemindeki hizmetlerinin, rolünün önemi ve büyüklüğü hiç bir zaman inkâr edilmesi mümkün olmayan bir hakikat olarak ortadadır.

Milli Mücadele döneminde gösterdikleri yararlı çalışmaların Keskinlilere karşı çok büyük teveccüh oluşturduğunu belirten Saluk, bundan dolayı Kırşehir Mebusu Rıza Bey ve Keskinli Mehmet Efendi (Arıca) gibi isimlerin arasında olduğu bazı Keskinlilere İstiklal Madalyası verildiğini aktarmaktadır(Saluk, 2016: 11).

Keskin halkının Milli mücadele dönemi sonrası cumhuriyetin ilk yıllarında da devlete olan desteğini hiçbir zaman esirgemediğini; Keskin'in önde gelenlerinin başlattığı bir kampanya vesilesiyle toplanan parayla Türk Hava Kuvvetleri'ne 1926 yılında Keskin-1 isimli bir uçak alınarak bağışlanmasından anlamaktayız.

İşte bugün 1908 yılında Ankara Salnamesi'nde 1 Hükümet konağı, 1 belediye dairesi, 1 depo, 1098 ev, 2 medrese, 2 cami, 2 kilise, 1 ilkokul, 1 rüştiye, 320 dükkan, 9 hana, 4 kiremithane, 25 çeşme, 10 fırın, 1 şadırvan, 1 hamamın bulunduğu bildirilen Keskin her ne kadar konaklar dışında tarihi dokusunu koruyamamış olsa da İç Anadolu bölgesinin tarihi kökleri derinde duran şirin bir ilçesi olarak varlığını devam ettirmektedir.

Fotoğraf 3. Dünden Bugüne Keskin Çarşısı

(<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=FotoGaleri&Sub=Goster&ID>).

4.2.HALKBİLİMİ

4.2.1. Geçiş Dönemleri ile İlgili Adetler ve Uygulamalar

Sedat Veyis Örnek "Türk Halkbilimi" isimli kitabında insan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi olduğundan bahsetmektedir. Örnek'e göre bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığını ifade eden Örnek; bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlemin kümelendiğini ve söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönettiğini ifade etmektedir. Bunların tamamının amacı olarak da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumak olarak göstermektedir(Örnek, 2000: 131).

Yine aynı eserde yer alan ifadelerle göre; geçiş dönemlerinde birleşen âdetler, gelenekler, inanmalar, töreler ve törenlerle bunlarla ilişkili işlemler ve uygulamalar

bir toplumun ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır(Örnek, 2000: 131).

Araştırma yöremizde geçiş dönemi adetleri; doğum, evlenme ve ölüm merasimleri ile ilgili uygulama ve inanışlar geçmiş dönemlere göre azalsa da hala yaşatılmaktadır. Bu bağlamda araştırma yöremizden elde ettiğimiz bulgular ışığında bu bölümde Keskin ilçesine ait geçiş dönemi adetlerini ele alacağız.

4.2.1.1. Doğum

İnsan hayatının başlangıcı olan doğum toplumlari, soylarin devamı açısından çok önemli bir yerdedir. Evlilikle başlayan bu sürecin nihai amacı bir evlat sahibi olmak ve ailenin devamını sağlamaktır.

Bu üç önemli “geçiş” ten ilki olan doğumun, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edildiğini aktaran Örnek; dünyaya gelen her çocuğun, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopyu da sevindirdiğini ifade etmektedir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopyun sayısını artırmaktadır, sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir(Örnek, 2000: 131).

Doğum ve evreleriyle ilgili olarak çağlar boyu birtakım geçiş töreleri ve törenleri uygulanmıştır. Örnek’e göre; inançlar ve gelenekler insanları gebelik öncesinden başlayarak birtakım adetlere uymaya ve bu adetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Dolayısıyla bu durum doğumun çevresinin yüzlerce adet, inanç, dinsel ve büyüsel özlü işleme örülü hale getirmektedir(Örnek, 2000: 132).

4.2.1.1.1. Doğum Öncesi

Çalışmamızın bu bölümünde Keskin ilçesinde doğumla ilgili karşımıza çıkan inanış ve uygulamalar doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası şeklinde üçlü bir tasnif bağlamında değerlendirilecektir.

4.2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yöntemleri

Yeni evlenen insanların en büyük isteği bir çocuk sahibi olmaktır. Bu aile bağlarının güçlenmesi, soyun devam etmesi, yeni kurulan ailenin toplumca saygı duyulur hale gelmesi açısından çok önemlidir. Çocuğu olmayan kişilere toplumca hoş bakılmaz ve özellikle geçmişten günümüze yaygın bir anlayış gereği kadınlar kısırlıkla suçlanır. Kısır kişilerin toplum tarafından hor görülmesinin bir örneğini, Dede Korkut Hikâyeleri'nden "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" hikâyesinde görmekteyiz. Çocuğu olmadığı için Dirse Han, Bayındır Hanın çadırında altına kara keçe konulup, kara otağa oturtulur. Yemek olarak da kara koyun yahnisinden getirilip önüne konulur. Dirse Han bunun nedenini sorduğunda, Bayındır Hanın buyruğu olduğu söylenip, "oğlu kızı olmayanı yüce Tanrı lanetlemiştir, biz de lanetleriz." denilmiştir(Ergin, 1994: 82-84).

Adnan Binyazar "Dede Korkut" kitabında "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu" hikayesinde çocuğu olmayanları tanrının lanetlediğinin ifade edildiğinden bahsetmektedir. Dirse Han ve eşi çocuk sahibi olabilmek için Tanrı'yı hoşnut edecek ziyafet düzenleme, açığı doyurma, çıplağı giydirme gibi faaliyetler içerisine girerler. Tanrı onların bu iyiliklerini ve yalvarmalarını karşılıksız bırakmaz ve onlara bir oğlan çocuğu verir(Binyazar, 2002: 119-122).

Keskin yöresinde yaşayan insanlarda evlilikten sonraki en önemli murat olan çocuğa biran önce kavuşmak isterler. Toplum ve akrabalarda da bu beklenti vardır. Düğün günü gelin eve geldiğinde kucağına bir bebek verilmesi adeti de bu beklentinin en önemli göstergelerindendir. Bunun için çocuk olma süresi uzayan kadınlara birtakım uygulamalar yapılır.

Keskin yöresinde çocuğu olmayan aileler günümüz şartlarında ilk tercih olarak doktora başvurmakta ve çareyi modern tıpta aramaktadır. Fakat bu yollar sonuçsuz kaldığı takdirde halk inanışlarına yönelmektedirler. Bunda da yine toplumun beklentisi ve bu uygulamalara yönelmeye mecbur bırakması etkilidir.

Modern tıptan çare bulamayan aileler öncelik olarak türbelerden, yatırlardan medet umar. Gebe kalamayan kadınlar İlçeye bağlı Haydar Sultan köyünde bulunan şifalı olduğuna inanılan kuyunun kükürtlü suyunun kokusunu içlerine çekerler bundan sonra kadın hamile kalırsa ve kızı olursa “Sultan”, oğlu olursa “Haydar” ismi çocuğa verilir. Yine aynı şekilde Keskin’e bağlı Arap köyünde bulunan ocağa gidilir bundan sonra kadın eğer hamile kalmışsa doğan çocuğa Arap ismi verilir. Türbeye giden insanlar buralarda adak adarlar(KK: 47, KK: 46).

Türbeden şifa bulamayan, bu yolla da hamile kalmayan kadınlar için halk hekimliği devreye girer. Kadınların beli çekilir. Ateşte iyice kızgınlaştırılan taş sütün içine konulur ve kadın süt buğusunun üzerine oturtulur. Yine bunun yanı sıra ocak kültürü temsilcileri kadının rahmini ovar ve okur. Yabanda yetişen üzüm benzeyen bük adı verilen meyve ağacının kökü veya ebegümece otu kaynatılır ve suyu kadına içirilir. Leblebi tozu ile katran karıştırılarak yapılan haplar kadına içirilir. Küçükbaş hayvandan kırılan kirli yün veya bal ile mum karışımı kadının rahmine konur ve böylelikle rahimdeki iltihabın söküldüğüne inanılır. Kadının rahmine sülük konulur(KK: 13, KK:47, KK: 26, KK: 46).

4.2.1.1.1.2 Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar

Artun çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirlerden bir kısmını tıpkı kısırlığı gidermek için alınan tedbirlerdeki gibi akılcı ve gerçekçi olarak nitelendirmektedir. Bunlar; ağır bir şey kaldırmamak, yüksek yerden atlamamak vb. tedbirlerdir. Bir kısmını ise büyüklük bir anlamı olan sakınmalar ve işlemler olarak adlandırmaktadır. Bunların çoğunda, çocuğun düşmesine sebep olabileceğine

inanılan olağanüstü kötü varlıkların etkilerini başka yöne çevirme amacı görüldüğünden bahsetmektedir(Artun, 2015: 162).

Başçetinçelik'e göre ise uzun bir beklemeden ve sarf edilen çabadan sonra gebe kalan kadın bu kez de gebeliğinin devamı için çeşitli önlemler alır. Bunlar; gebe kadın eğer daha önceki gebelikleri düşükle sonuçlanmışsa gebeliğinin başlangıcından itibaren kendini fazla yormamaya çalışır. Bu konuda her şartta toplumumuzda gebe kadına özen gösterilir, korunur, kollanır. Ondan fazla iş yapmaması beklenir. Başçetinçelik; eğer, kadının daha önce doğan çocuğu veya çocukları yaşamamışsa bu kez, hamileliğinin başlangıcı ile birlikte birtakım dinsel-büyüsel uygulamalara başvurduğundan bahseder. Çocuğun sağlıklı doğması ve sağlıklı olması; yaşaması için türbelere, yatırlara ve hocalara gidilmesi; dileklerde bulunulması, muskalar yazdırılması, adaklar adanması da dinsel, büyüsel adetlere örnek olarak gösterilebilir.(Başçetinçelik, 2009: 49-51).

Keskin yöresinde de düşük yapan kadınlar ve ölü doğan çocuklar için çeşitli yöntemlere başvurulur. Günümüzde insanlar ilk olarak modern tıbbı başvurmaktalar. Doktordan şifa bulamayan insanlar alternatif yöntemlere başvururlar.

Sürekli düşük yapan veya doğan çocuklarını kaybeden kadınlar öncelikli olarak türbelere gider, adak adar. Yine Keskin'in Haydar Sultan köyünde bulunan kuyuya ve Arap köyünde bulunan ocağa gidilir dua edilir, adak adanır. Buradan sonra doğan ve yaşayan çocuklara cinsiyete göre Haydar, Sultan, Arap isimleri verilir(KK: 47, KK: 30).

Düşük yapan kadınlara derman olan ocaklar kadının beline dua ederek bir ip düğümler, kadın doğum yapana kadar bu ip belde kalır. Çocuk doğduktan sonra ip kesilir ve çocuğun yastığının arasına konur(KK: 47, KK: 46, KK: 13).

Hamile kadının boynuna dua okunarak bir ip bağlanır, çocuğu olan yedi kapı dolaştırılır, her kapıdan bir bez parçası alınır ve bu bezlerle çocuk doğunca ona asbap (elbise) dikilir(KK: 47, KK: 46, KK: 17).

Kadın hamile kalınca ocağa gidilir ocaktaki kişi dua ederek bir kilidi kapatır. Çocuk sağlıklı dünyaya geldikten sonra aynı kişi dua ederek kilidi tekrar açar(KK: 47).

İsimlerin çocuğun yaşamasına veya cinsiyetinin tayinine vesile olduğuna inanıldığı için çocuklara; Durdu, Durmuş, Dursun, Duran, Yaşar, Tanrıverdi, Allahverdi, Satılmış, Satı gibi isimler verilir(KK: 47).

4.2.1.1.1.3 Gebelikten Korunma

Mukaddes Biçer “Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar” isimli çalışmasında günümüzde kadınların evlenir evlenmez hemen çocuk sahibi olmayı istemediğini, aile içerisindeki yerini sağlamlaştırmak, çevrenin kınayıcı baskısına aldırmayarak “Allah verdi” diyerek doğum yaptıktan sonra, sakınma yöntemlerine başvurduğundan bahsetmektedir(Biçer 1991: 2).

Günümüzde aileler çok fazla çocuk sahibi olmaktan kaçındıklarından dolayı modern korunma yöntemlerine başvurmaktadır. Fakat geçmişte çok fazla çocuk dünyaya getiren aileler bundan sakınmak (kurtulmak) için çeşitli yöntemlere başvuruydular.

Keskin yöresinde kadınlar gebelikten kurtulmak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. İp, kumaş boyası içilir, kına tozu suyla özenerek içilir. Limon tuzu yutulur ve üzerine su içilir. Tavuk tüleği(tüyü) rahme batırılarak düşük yapılır (Ne yazık ki bu yöntem yüzünden hayatını kaybedenler bile olmuştur). Bu sebeple çekinen kadınlar ise yüksek bir yerden atlayarak düşük yapmaya çalışır. Kadının karnına el değirmeni taşı konur ya da küçük çocuklar karnına bastırılır(KK: 15, KK: 46).

4.2.1.1.2 Gebelik Dönemi

4.2.1.1.2.1. Aşerme

Halk arasında aşerme olarak bilinen ve hamile kadının bir şeyleri canının çekmesi olarak adlandırılan bu sözcüğün aslının “ aş yeme” şeklinde olduğunu belirten Boratav, kelimenin anlamının yiyecek şeylerden tiksirmek olduğunu ifade etmektedir. Aşermenin, gebeliğin belirli dönemlerinde gebe kadında görülen bir durum olduğunu ifade eden Boratav, beğenmemek, kötülemek anlamlarımdaki aş yemek sözcüğünün giderek halk arasında anlam değiştirerek; hamile kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu dönemde gebe kadının istediği her şey verilmeye çalışılır(Boratav 1999: 134).

Hamile kadının canının vakitli vakitsiz yiyecek şeyler istediğini, buna aşerme dönemi dendiğini ifade eden Örnek; kadının, halk deyimiyle aşerme aşamasında bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli yiyecekleri yemekten kaçındığını ya da tam tersi yemeye özen gösterdiğini belirtmektedir.(Örnek, 200: 134).

Keskin yöresinde gebe kadınların aşerme dönemi istekleri hemen karşılanmaya çalışılır. Gebe kadın genelde bulunması zor mevsimi olmayan yiyeceklere aşerer. Buna rağmen isteği mümkün olduğunca yerine getirilmeye çalışılır. Aksi halde bebeğe bir musibet geleceğine inanılır(KK: 6, KK: 26).

Gebe kadının canının çektiği yiyeceklerle çocuğun cinsiyeti arasında bir ilişki olduğuna inanılır. Bu sebeple erkek çocuk olmasını isteyenler tatlı aşlara, kız olmasını isteyenler ise ekşi aşlara yönelir(KK: 46, KK: 15, KK: 16).

4.2.1.1.2.2. Bebeğin Cinsiyetinin Tahminine Yönelik Uygulamalar

Gebelik sırasında en önemli merak edilen konu şüphesiz bebeğin cinsiyetinin ne olacağıdır. Bu konu hakkında Başçetinçelik şunları söylemektedir;

“Gebelik sırasında doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir noktadadır. Kadının hamileliği ile birlikte ana-baba ve çevre çocuğun cinsiyetini öğrenmek ister. Geleneksel kültürümüzde erkek çocuk beklentisi daha fazladır. Bu nedenle, özellikle doğacak çocuğun erkek olması için birtakım pratikler uygulanır”(Başçetinçelik, 2009: 40).

Yine aynı konu hakkında erkek çocuğa verilen önemle ilgili Çelik; erkek çocuğun kültürümüzdeki yerinin çok önemli olduğundan bahsederken, bu sebeple yeni gelinin kucağına oğlan evine indiğinde erkek çocuk verildiğine dikkat çeker. Çelik; bu uygulamanın Afganistan’daki Hazara Türklerinde ilk çocuğun erkek olması dileğiyle gelinin kucağına erkek çocuk oturtmak şeklinde yaşadığını da ifade etmektedir(Çelik, 2001: 10).

Kadın doğum uzmanlarının ve ultrason cihazlarının yaygın olmadığı dönemlerde yörede bebeğin cinsiyetinin belirlenmesinde ebe kadınlar devreye girer. Ebe kadın hamile kadının göbeğini elle muayene ederek bebeğin cinsiyetini tayin eder(KK: 13). Bebek kasık bölgesine yakın yerde konumlanmışsa kızdır, göbeğin ortasına doğru konumlanmışsa erkektir(KK: 46). Ayrıca kadın çirkinleşmiş, kalçaları büyümüşse bu bebeğin erkek olacağını gösterir; eğer kadın güzelleşmişse bu bebeğin kız olacağına delalettir(KK: 47). Yapılan bir diğer uygulama ise şöyledir; gebe kadının nasibine bir (koyun) kelle ikiye ayrılır çene kısmı etli (saçaklı) kalırsa kız çocuğu olacağına, çene kısmı içe doğru etsiz kalırsa erkek olacağına inanılır(KK: 15).

4.2.1.1.2.3. Gebe Kadının Kaçınmaları-Uygulamaları

Gebe kadınlar çocuklarının sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi için birtakım önlemler alır ve uygulamalara başvurur. Bu konu hakkında Artun; gebe kadının birtakım kaçınmalarına Anadolu’nun her yerinde rastlandığından, Çocuğun anne karnındayken birtakım olumlu veya olumsuz davranışlardan etkilenmesi söz konusu olabileceğinden dolayı gebe kadının doğacak çocuğun olumsuzluklardan

etkilenmemesi için bazı eylemlerden kaçındığından ve bebeği olumlu etkileyecek bazı eylemleri uyguladığından bahseder(Artun, 2015: 169).

Yörede gebe kadınlar bebeğin güzel olması amacıyla elma, kiraz, şeftali gibi meyveleri tüketir. Gebe kadının neye veya kime çok bakarsa bebeğin ona benzeyeceğine inanıldığı için gebe kadın güzel çocuklara veya güzel insanlara bakar. Aşerme döneminde gebe kadın ayva yer ve yanağına bastırırsa bebek gamzeli olur. Bunlara ek olarak gebe kadın bolca güzel ve sağlıklı bebek olması için Allah'a dua eder çünkü gebelerin duası kabul olur(KK: 29, KK: 36, KK: 14).

Bebeğin olumsuzluklardan etkilenmemesi için gebe kadın bazı şeyleri yapmaktan kaçır. Gebe kadın hamilelik boyunca ağır iş yapmaz, ağır kaldırmaz, tarlada çalışmaz. Hamilelik boyunca -bebek büyüyünce harama el uzatmasın diye- izinsiz bir şey yenmez, harama el uzatılmaz(KK: 46).

Sigara vb. kötü alışkanlıklar varsa bunlar gebelik boyunca terk edilir. Çirkin şeylere ve çirkin olduğu düşünülen insanlara bakılmaz. Kötü huylu insanlar kınanmaz. Hayvan ciğerine, böbreğine; çileğe dokunulduğunda eller yıkanmadan gebe kadın vücudunda bir yere dokunursa orada iz kalacağı düşünülür. Yine iz bırakacağı inancıyla gül koklarken yüze temas etmesinden kaçınılır (KK: 36).

4.2.1.1.3. Doğum Sırası

Doğum sırasında yaşanabilecek birtakım olumsuzlukları ve güçlükleri ortadan kaldırarak kolay doğum yapılmasını sağlamak için birçok inanma ve pratik vardır.. Bunlar doğumun kolay olması amacına yöneliktir(Artun, 2015: 170).

Başçetinçelik konuyla ilgili olarak; gebe kadının sancısıyla birlikte doğum hazırlıklarına başladığını ifade eder. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında doğum odasında ve doğum anında birçok adet ve inanma uygulandığını ifade eden Başçetinçelik; uygulanan bu pratiklerle doğumun kolay olabilmesinin

amaçlanmasının yanında doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanmasının da amaçlandığını belirtmektedir(Başçetinçelik, 2009: 47).

Doğum anı gebenin ilk sancısıyla birlikte başlar. Günümüzde doğum zamanı önceden bilinmekte ve doğum hastanelerde gerçekleşmektedir.

Önceleri yörede doğum olayını diploma sahibi olmayan ebeler gerçekleştirmekteydi. Doğum olayı kadının sancılarının başlaması ve baş suyunun gelmesiyle başlar. Doğum sırasında doğum odasının hazırlanmasında doğumun gerçekleşmesine kadar tüm organizasyonu ebe kadınlar yönetmektedir. Doğumda lazım olacak sıcak su, temiz bez, havlu, jilet, ip hazırlanır. Doğumun kolay geçmesi için Kuran okunur, dualar edilir. Eğer kadın daha evvel düşük yaptığı için ocaktan kilit alındıysa bu kilit açılır, beline ip bağlandıysa ip çözülür(KK: 36).

Doğumun kolay olması, bebeğin aşağı inmesi için gebe kadın divandan atlatılır, traktörle tarlada gezdirilir. Hacdən gelen Fadime Ana Eli otu bir suya konur, kapalı haldeki ot suda açıldıkça rahmin de açılacağı düşünülür. Hamile kadının saçları örgüye çözülür. Gebe kadının ayağının altına sıcak toprak serilir ve sıcak toprağa bastırılır ki rahim açılsın, doğum kolay geçsin. Doğumdan on beş gün önceden başlanarak her gün sıcak banyo yapılır. Adet (regl) gören kadınlar doğum odasına alınmaz. Ebe kadın doğuma başlarken –benim elim değil Fadime anamın eli- der. Doğum bitince sıcak toprak yatağa serilir ve kadın sıcak toprağa yatırılır (KK: 15).

4.2.1.1.3.1. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Beleme

Çocuk doğar doğmaz ilk işlem olarak ebe kadın çocuğun göbeğini bir karış dört parmak ölçüden bağlar, iple düğümler ve jilet yardımıyla keser(KK: 46).

Çocuk doğduktan sonra ılık su ile yıkanır, temizlenir. Koltuk altları, ayakları, elleri tuzlanır. Sıcak toprakla belenip kundaklanır ve ilk emzirme için anneye verilir(KK: 46).

4.2.1.1.3.2. Çocuğun Eşi/ Göbek Bağı

Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği inancının aynısının çocukla göbeği ve eşi ya da sonu arasında da söz konusu olduğundan bahseden Örnek; bu sebeple doğumdan sonra çocuğun göbeği ve eşinin bir takım işlemlerden geçirildiğini ifade eder. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişi güzel atılmaz(Örnek, 2000: 142).

Yöredeki inanışlar da buna paralellik göstermektedir. Doğumdan sonra çocuğun eşi ulu orta yere veya çöpe atılmaz. Evin bahçesinde uygun bir yere gömülür(KK: 13).

Çocuğun göbeği düşünce göbek çocuğun ilerde yapması istenilen mesleğe göre hastane, okul vb. kamu kurumu bahçesine veya dini bütün olsun diye cami avlusuna gömülür(KK: 47).

4.2.1.1.4. Doğum Sonrası

4.2.1.1.4.1. Loğusalık ve Loğusa Ziyareti

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “loğusa, loğsa, boğazkesen, emzikli, nevse” gibi adlar verilir. Doğumdan sonra yatakta kalma kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç veya kolay oluşuna, iklime, çevre koşullarına, ailenin varsılığına, yoksulluğuna, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi adetlere bağlıdır(Örnek, 2000: 143-144).

Lohusalık, kadının doğumunun kırkıncı gününe kadar geçen zamanki duruma verilen addır. Doğum öncesi başlayan, doğum sırasında devam eden pek çok adet ve pratik doğum sonrasında, özellikle kırk gün içinde anne ve bebeği korumaya yönelik oldukça yoğun bir hal alır(Artun 2015: 118).

Yörede loğusa kadına önem verilir ve loğusalık döneminde kadına iyi bakılmaya özen gösterilir(KK: 46).

Bu dönemde loğusa kadının bakımıyla bir aile büyüğü ilgilenir. Loğusa kadının yediği, içtiği şeylere dikkat edilir. Yediği şeylerin süte geçeceği düşüncesiyle; acı, gaz yapacak şeyleri yemekten kaçınılır. Daha çok süt yapsın diye şekerli şeyler yenilir, içilir. Pekmez ve unla yapılan pelte, hoşaf, ılık şerbet, pekmez yedirilir(KK: 14).

Loğusalık süresi kırk gün sürmektedir. Bu süre zarfında loğusa kadın ve bebek albasmasın diye yalnız bırakılmaz. Mutlaka yanında biri bulunur(KK: 26).

Loğusa kadın sıkı giydirilir. Patik, kalın çorap, kalın hırkalar giydirilir. Loğusa kadının hastalanmaması için önlemler alınır(KK: 46).

Loğusalık döneminde eve ziyaretçi gelmez. Loğusa kadına selam yollamanın iyi olmayacağı düşünülür(KK: 14).

4.2.1.1.4.2. Sarılık

Hemen her doğumdan sonra bebeklerde görülen fizyolojik bir olay olan sarılık ile ilgili de birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Yörede çocuğun sarılığının artmaması için, yüzüne sarı tülbent örtülür, sarı yüzlü yastık-yorgan serilir, yastığına altın takılır, bulunduğu odadaki ampul beyaz ise yerine sarı renkli ampul takılır(KK: 19).

4.2.1.1.4.3. Albasması

Loğusa kadınlara ve çocuklara sataştığı, kimi zaman da onları öldürdüğü tasarımlanan alkarısı "alanası, alkızı" gibi adlarla da anılır. insan-hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu öldürücü dev ya da cin, "uzun boyu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, bazen zenci suratlı, memelerini masallardaki devler gibi omuzlarından geriye atabilen, tepesinde gözü olan çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır." Lohusalara ve

çocuklarına sataşan bu öldürücü cinin zararından korunmak için lohusalar yalnız bırakılmaz(Örnek, 2000: 144).

Abdulkadir İnan “Tarihte ve Bugün Şamanizm” isimli eserinde albasması hadisesiyle ilgili olarak; lohusalara musallat olan dünyanın hemen her yerinde Türk folklor ve hurafelerinde yer alan al karası, albastı, albıs, almıs adlarıyla anılan bir kötü ruh olarak bahsetmektedir. Buna göre iki tür al kızı vardır; biri “kara albastı”, diğeri ise “sarı albastı”dır. Sarı albastı hocaların veya baskıların okumasıyla uzaklaştırılabilir. Fakat kara albastı ancak ocaklı kişilerden çekinir. Aynı eserdeki bilgilere göre albastı loğusa kadınların ciğerini alır ve suya atar, baskılar veya ocaklılar ise albastıyı ciğeri yerine koymaya mecbur ederler(İnan, 1995: 169).

Yörede de albastı, alkızı, alkarası şeklinde adlandırılan bu kötü ruhla ilgili çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Buna göre;

Loğusa kadın ve bebek kırkı çıkana kadar tek başına bırakılmaz, tek başına yatmaz(KK: 46).

Albasmasının engellenmesi için al ocağı olan aileden dualanmış kırmızı çaput alınır, loğusanın yastığına ve bebeğin yastığına bağlanır(KK: 26).

Al ocağı olan aile bireyinden aldığımız ocak efsanesi şu şekildedir; ailenin birkaç göbek atalarından bir loğusa kadın al kızı denen ruhani varlığı çocuğa ve kendine zarar verecekken yakalar, al kızı “Beni bırak ne dilerse yaparım.” der. Kadın “Benim ailemden gelenlere ve onların el verdiklerine dokunma.” der. Böylelikle o aile al ocağı olur, ocaklık ailenin kadınları arasından kuşak sırasına göre el değiştirir ve civardaki loğusa kadınlara dualı al çaputu dağıtır(KK: 46).

4.2.1.1.4.4. Kırklama

Çocuğun kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama adı verilir. Bu uygulama bölgelere göre değişiklikler gösterir. Buna kırk hamamı da denmektedir. Kırklama; loğusa ile çocuğu, gebeliğin ve loğusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan bir pratiktir(Acıpayamalı, 1974: 77).

Doğum yapan kadının kirli ve cünüp olduğu için kötülükleri davet edeceğine inanılmaktadır(Sevindik, 1996: 237).

Kırlama adeti suyun kutsiyetinden yararlanıp, manevi pisliklerden arınmadır(Kalafat, 1998: 105).

Anadolu'nun hemen her yöresinde görülen 40. gün uygulamalarında; anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne kırk tas suyla abdest alır, çocuk ise kırkı karışmamış birisi tarafından yıkanılır(Başçetinçelik, 2009: 81).

Yörede kırlama adeti kırkıncı gün dolduğunda yapılır. Kırk tane taş toplanır suyun içine konulur. Buradan alınan su dua edilerek süzgeçten bebeğe dökülerek bebek yıkanır. İki kırklı(loğusa) kadın birbirlerinin evine ziyarete giderse kırkları karışmasın diye çatal iğne değiştirirler.(KK: 47).

Anne de bu suyla gusül abdesti alır. Daha sonra bu su evin içine serpilir. Bebekle birlikte başka birinin evine gider, o evin hanımı bebeğin kundağına hediye olarak yumurta koyar.(KK: 46).

4.2.1.1.4.5. Ad Koyma

Çocuğa ad verme birtakım görenek ve inançlara bağlıdır. “ Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleri işe çağırılacaksınız. Onun için isimlerinizi, güzel isimler koyunuz.” hadisinden dolayı Türk toplumunda çocuğa verilecek ad genellikle “ecdat” adları arasından seçilir. Birinci derecede büyük baba ve büyük anne adı konulur. Ayrıca çocuğun cediti içinde ünlü biri varsa onun adı da tercih edilir. Çocuğun adı genel olarak doğumdan 24 saat veya üç gün sonra konur. Bazı yörelerde “yedi döşeği” nin kaldırıldığı, yani “beşik düğünü” nün yapıldığı gün veya onuncu güne kadar ad konulduğu gibi, çocuğun doğumunun ilk cumasında cuma namazından çıkıldıktan sonra dedesi, babası veya akrabaları arasında seçilen okur-yazar biri tarafından da çocuğa ad konabilir. Çocuğun duyacağı ilk sesin ezan sesi olması için kulağına alçak sesle ezan okunur. Şayet aile

içinde ad verecek biri yoksa veya bir dilekte bulunulmuşsa, ad verme işi hocaya yaptırılır(Çobanoğlu, 2009: 103).

Anadolu'da çocuklara ad verme, geleneklere göre, büyük baba veya büyük anne gibi ailenin en büyüğüne aittir. Bunlardan sonra hak babanıdır. Baba ve anne çocuğa verilecek adda anlaşamazlarsa ailenin yakını olan bir komşuya veya hocaya başvurulur. Hoca üç kağıt parçasına birer ad yazarak kura çeker; ilk çıkan ad çocuğa verilir(Çobanoğlu, 2009: 103).

Ad verme geleneklerinde çocuğun önemli bir işe imza atması geleneği de Oğuz'un en eski geleneklerindedir. Nitekim "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" hikayesinde uzun zaman oğlu ya da kızı olmayan han için beylerin ettikleri duadan sonra evlat sahibi olan Dirse Han'ın oğluna Oğuz ilinin geleneğine göre önemli bir iş yapmadığı için isim konamamıştı. Boğaç han büyüyüp serpilmişti. Bir gün Bayındır Han'ın boğa güreştirmek istemesi ve bu sırada Dirse Han'ın oğlu ve diğer çocukların meydanda âşık oynuyor olmasıyla gelişen olayların akabinde Boğaç Han boğadan korkmadan mücadele ederek onu yendiği için Dede Korkut tarafından Boğaç Han adı verilmiştir(Ergin, 1994: 82).

Araştırma bölgemizde artık gençler kendi kararlarını kendileri vererek istediği ismi çocuğuna vermektedir. Aile büyüklerinin fikrini alma eski bir adet olarak hafızalarda yerini almış durumda. Buna rağmen aile büyüklerinin adları yine de çocuklara verilmektedir. Bunun yanında ailede yakın zamanda çocuğunu kaybeden bir aile büyüğü olmuşsa belki ölen çocuğunun adını verir diye çocuğa ad verme görevi ona bırakılır(KK: 32).

Ad koymada eğer bir adak adanmışsa, çocuk sağlıklı olsun diye bir yatıra başvurulmuşsa bu durum dikkate alınır(KK: 32).

Haydar Sultan türbesinden şifa uman insanlar çocuk doğduğunda erkek olursa Haydar, kız olursa Sultan; Arap köyündeki ocaktan fayda umanlar ise doğan çocuğa cinsiyet ayırmaksızın Arap ismi vermektedir (KK: 23).

Daha önce doğan çocukların ölmesi durumu söz konusu ise veya daha fazla çocuk istenmiyorsa doğan çocuğa bunu önlemek için; Allahverdi, Satılmış, Satı, Yaşar, Dursun, Durdu, Duran, Durmuş, Yeter gibi isimler verilmektedir(KK: 2).

Üst üste kız çocuğu olmuş ve erkek çocuk isteniyorsa çocuğun cinsiyeti dönsün ümidiyle kız çocuğuna; Döndü, Dönüş, Döner, Döne gibi isimler verilmektedir(KK: 32).

Bunların yanı sıra peygamber isimleri, ashab-ı kiram isimleri, Kuran'da geçen isimler çocuklara isim olarak verilir(KK: 23).

4.2.1.1.4.6 Çocukta İlkler

"Çocuğun ilk diş çıkarması, yürümesi, konuşması; saçının, tırnağının kesilmesi kutlanır. Bunlarla ilgili birçok adet, inanma ve pratik vardır"(Artun, 2015: 178).

Araştırma bölgesinde çocuğun ilk diş çıkarmasıyla birlikte diş hediği(buğday) kaynatılır ve konu-komşuya dağıtılır(KK: 6).

Çocuğun ilk adımını gören müjde ister. Çocuğun ilk adımından, ilk konuşmasından sonra sadaka verilir. Çocuğun ilk tıraşını yapan kişi bahşiş ister(KK: 9).

4.2.1.1.4.7. Aydaş Çocuk

Yeni doğan çocuk eğer çok cılız, çelimsiz ise aydaş çocuk denir. Bunun giderilmesi için aile aydaş ocağına müracaat eder. Aydaş ocağında çocuk bir kazanın içindeki suya konur. Bu kazan kaynıyormuş kabul edilir. Ocaktaki bir kadın odaya üç kez girerek selam verir ve "aydaş mı pişiriyorsunuz?" der. Burada çocuğun anne rahminde tam pişmediği ve bu yöntemle pişeceği (olgunlaşacağı) düşünülmeştir(KK: 46).

4.2.1.1.4.8. Köstek Kesme

Yürüyemeyen, yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun kösteği kırılır. Büyüklük bir işlem olarak köstek kırmada, çocuğun yürümesine engel olan bağ kesilmeye çalışılarak taklit büyü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına şeker sucuğu, ip, şeker torbası bağlanır ya da ayakları arasına simit konur. Köstek ya bir çocuk ya yaşlı bir kadın tarafından kesilir, ya da köpeğe ekmek vererek çocuğun kösteğinin kırılması istenir. Başka bir çocuğun eline sucuk verilerek yürümeyen çocuğun o sucuğu almak için yürüyeceğine inanılır ya da bacağına takılan simidi bir çocuğun kapmasıyla çocuğun yürüyeceğine inanılır. Çocuk yürürken köstekleniyorsa kösteği, üç salı makasla boş bir şekilde kesilir(Başçetinçelik, 2009: 67).

Araştırma bölgesinde yürüyemeyen veya yürürken dolanıp düşen çocuğun köstekli olduğu düşünülür. Çocuğun kösteğinin ortadan kalkması için çocuğun ayağına bir ip bağlanır ve bu ip cumaya giden bir yaşlı tarafından kesilir. Bu uygulama üç kez tekrarlanır. Büyüdüğünde çok sakar olan kimselere “senin kösteğin kesilmedi mi?” denir(KK: 32, KK: 46).

4.2.1.1.4.9. Sünnet

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür(Örnek, 2000: 170).

Sünnet, geleneksel kültürümüzde erkek çocuğa verilen önemin uygulandığı önemli bir geçiştir. Sünnet düğünü anne ve babanın ilk mürüvveti olarak görülmekte; ailenin eş dost arasındaki saygılığını artırmaktır(Altun, 2008: 133).

Araştırma bölgesinde günümüzde kimi aileler çocuk doğar doğmaz hastanede sünnet ettirirken, kimi aileler çocuk büyüünce sünnet düğünü yapmaktadır(KK: 26).

Önceleri yörede sünnet işini köy köy dolaşan diplomasız abdallar veya sıhhiyeler yapmaktaydı. Çocuğun sünneti için ayrıca düğün veya eğlence düzenlenmemekteydi. Sadece sünnetten sonra kadınlar arasında mevlit okutulurdu(KK: 27).

4.2.1.2. Evlenme

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır(Örnek, 1995: 185).

Aile neslin devamını sağlar, psikolojik tatmin yeridir. Aile sayesinde sağlanan güven ve huzur ortamı, beden ve ruh sağlığını korur. Mücadele içindeki genci dinlendirir, huzur verir. Sevme, sevilme, koruma, korunma ihtiyacını karşılar. Yeniden hayat mücadelesini hazırlar. Sosyalleştirme görevini yapar. Ferdin topluma yabancılaşmasını önler. Milli, dini ve ahlaki kültürü gelecek nesillere aktarır. Eğitim öğretimde ilk doğal okuldur. Kimlik belirleme kaynağıdır(Altun, 2008: 137).

Hayatın önemli geçiş dönemlerinden evlenme ile ilgili Dede Korkut hikayelerinde de önemli bilgiler yer almaktadır. “Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek” hikayesinde evliliğin önemi vurgulanmaktadır. Buna göre bir evlat sahibi olmak için dualar eden Kam Püre'nin halini görüp duygulanan Bay Bican eğer bir kızı olursa ve Kam Püre de bir erkek evlat sahibi olursa kızını ona vereceğini söyler. Bu sonraki dönemlerde adet olarak devam eden “beşik kertmesi” diye adlandırılan evlilik akdinin çıkış noktalarından biridir. Ancak bu verilen söze rağmen daha sonra Bamsı Beyrek Banı Çiçekle evlenebilmek için onunla yarışmak durumunda kalmıştır. Yarışı kazandıktan sonra Banı Çiçek onunla evlenmeyi kabul etmiştir. Burada görüldüğü

gibi daha doğmamış bir kız çocukla bir erkek çocuğun evlenmesi isteği evliliğe verilen önemi göstermektedir(Ergin, 1994: 116-119).

Hayatın ikinci önemli geçiş dönemi evlenmedir. Evlenme doğumla başlayan, ölümlle nihayete eren dünya döngüsünün devamında çok önemli bir role sahip insanoğlunun çoğalmasını sağlar. İnsanoğlu doğar, büyür, evlenir; doğurur, büyütür, evlendirir ve bu döngünün devam etmesinde büyük katkı sağlar.

4.2.1.2.1. Evlenme Biçimleri

Evlilik, insan hayatında iki gencin hayatını birleştirmesiyle oluşan önemli geçiş dönemlerinden biridir. Ailenin temeli evlilik ile atılmaktadır. Bu kurum daha önce gençlerin ailelerinin verdiği kararlarla kurulurdu ve bu karara karşı gelindiğinde gençler kaçarak evlenirdi. Günümüzde aileler, çiftlerin kararına saygı duymaktalar. Bundan dolayı kaçarak evlenme azalmıştır. Aileler, bu duruma saygı gösterecek de evlilik kurumunun gereği olarak yaşadığı toplumun gelenek, görenek, töre ve yasalarına uymak zorundadırlar. Toplumumuzda farklı biçimlerde evlenmelerle karşılaşmaktayız. Kültürel değişimlerin etkili olduğu büyük kentlerde doğrudan tanışıp evlenme artarken gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde hâlâ görücülük en etkili evlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır(Artun, 2015: 148).

Yörede aracılar vasıtasıyla görücü usulü evlenme biçimi yaygın gelenektir. Geçmişten günümüze devam edegelen bu gelenek şimdilerde gençlerin daha ziyade konuşarak anlaşması ile birlikte pek sık görülme de devam etmektedir. Doğrudan tanışıp evlenmelere aileler genellikle rıza göstermekte nadir de olsa -iki taraf rızasıyla- kaçarak evlenmeler görülmektedir.

Keskin yöresinde evlenme biçimleri hakkında kaynak şahıslardan elde ettiğimiz bilgilere göre;

Eskiden yörede köylerde herkesin bir sevdiği, eskilerin tabiriyle “göz koyduğu” kişi vardı. Köyün delikanlıları bu kızlarla haberleşmek için mutlaka

kendilerine bir aracı kız tayin ederlerdi. Kızlara meyit yazarak, mani düzerek kendilerini açarlardı. Bu aracı kızlar daha sonra erkeğin ailesinin de aklına girerek sevdiği kızı almaları için yönlendirirdi(KK: 22).

Yine eski zamanlarda aile büyükleri evlilik çağı gelen genci evermek için karar aldığında. Tanıdık, bildik insanlardan bilgi alan evin kadınları (anne, yenge, teyze vs.) aldıkları bilgiler doğrultusunda tespit edilen kızları görmek için önceden giderlerdi. Kızı aile büyükleri beğenirse isteme, yağlık bağlama merasimi için zaman belirlenirdi. Bu süreçlerde kızla ilgili erkeğin fikri sorulmazdı(KK: 37).

Geçmiş zamanlarda buluğ çağına ermiş kızlar evlenmeye aday görülürdü. Oğlan evermek isteyen kadınlar bu kızlara dünür giderlerdi. Kızlarda özellikle etine dolgun, iri yapılı olanları tercih edilirdi. Zayıf, çelimsiz olanlara pek bakılmazdı(KK: 43).

4.2.1.2.2. Evlenme Çağı

Kırsal alanda evlenme, kentlere oranla daha erken yaşlarda olmaktadır. Kırsal kesimde erkek ve kızın evlenebilmesi buluğ çağına ermiş olmaları yeterli görülmektedir. Yasalarımıza göre, çocuğun reşit sayıldığı yaş 18'dir. Medeni Kanununun 88/1. Maddesi; evlenebilmek için kızın 15, erkeğin de 17 yaşını doldurmasını gerekli görmektedir. Öte yandan, kanun koyucu 14 yaşını doldurmuş kızla 15 yaşını doldurmuş olan erkeğe, olağanüstü bir durumun varlığı halinde yargıç kararı ile evlenebilme olanağı tanımıştır(Örnek, 2000: 190).

Keskin yöresine günümüzde evlilik çağı 20-30 yaşlar arasında değişmektedir. Ortalama 25 yaş civarı evlenmek makbul olarak görülmektedir. Erkeklerde öncelikli aranan şart ise askere gidip gelmek ve iş sahibi olmaktır(KK: 5).

Eski zamanlarda evlilik çağı daha da düşük yaşlara dayanmaktaymış. Kızlarda 13-14 yaşlar erkeklerde ise 16-17 yaşlara kadar evlendirme söz

konusuymuş. Eski zamanlarda “yetişik” yani buluğ çağına ermiş kız ve erkeklerin bir an önce evlenmesi makbul görülürmüş(KK: 47).

Kırsal yerde herhangi bir lafa söze mahal vermemek için aileler elini çabuk tutarmış. Yetişen gençlerin bir cahillik yapmasından endişe eden aileler çocukları bir an önce baş göz etmek istermiş(KK 46).

4.2.1.2.3. Evlenme Beyanı

Günümüzde gençler evlenme isteklerini doğrudan ebeveynlerine iletmektedir. Eski zamanlarda bu pek mümkün olmadığı için gençler çeşitli yöntemlere başvurmaktaydılar.

Yörede aile evlenme çağına gelen gençle ilgili herhangi bir girişimde bulunmamışsa gençler evlenme isteğini çeşitli davranışlarla ailelerine anlatmaya gayret ederlerdi. Kızın kendini çok süslemesi, kıyafetine dikkat etmesi, ayna karşısında çok zaman geçirmesi; çarşıya, pazara çıkarken süslenmesi evlenmek istediğine delalet ederdi. Bu davranışları gözlemleyen anne bu isteği anlardı. Erkekler iste evlenmek istedikleri andan itibaren sürekli sinirli davranışlar sergiler, babasının yanında ayna karşısında saç tarar, içki içip eve sarhoş gelirdi. Bu durumu anlayan anne baba çocuğa dileğini sorardı(KK: 32).

Evlilik çağına gelen gençlerin yemek yemeyerek, dalgın ve mahzun davranarak evlilik isteklerini başta baba olmak üzere diğer aile fertlerine hissettirdikleri bilinmektedir. Bazı yerlerde yemeden içmeden kesildi tabiri kullanılarak genç kız ve oğlandaki değişiklik anlatılmaya çalışılır. Sitem ve istek dolu manilerin kullanıldığı da görülür(Altın ve Yenal, 2014: 394).

Ak saman sarı saman

Aman dostlarım aman

Eller düğün ediyor

Bizim düğün ne zaman

Hey hıızara hıızara

Dalda kiraz kıızara

Ana benim çağım geldi

Durma bana kıız ara(Altın ve Yenel, 2014: 394).

4.2.1.2.4. Evlenme Aşamaları

4.2.1.2.4.1. Eş Seçimi

Evlilik hayatın diğer geçiş aşamalarından farklı olarak kişinin kendisine odaklı olarak gerçekteşirilen bir durum değildir. Bu aşamayı kişi eşiyle birlikte gerçekteşirmektedir. Hayatın geçiş aşamalarını sağlıklı bir şekilde gerçekteşirebilmek için toplumumuz çeşitli inanış ve uygulamalar ortaya koymuştur. Evlilik konusunda da çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların kilitlendiği ilk ve en önemli nokta eşi seğimidir. Öyle ki evliliğin mutlu ve huzurlu olabilmesi, evlilikle başlayıp ölüme kadar sağlıklı bir birliktelik sağlanabilmesi çiftler arasındaki uyumla doğru orantılıdır. Bu nedenlerle toplumumuz eşi seğimine büyük önem vermekte ve eşlerde çeşitli özellikler aramaktadırlar(Küçük, 2014: 267).

Yörede seğilecek gelinin veya güveyin yakın çevreden hatta varsa akrabadan olmasına dikkat edilir(KK: 46).

Gelin ve güveyin kendilerini veya ailelerinin toplumca bilinen bir ahlak problemi yaşamamış olmasına dikkat edilir. "Davul bile dengi dengine çalar." Atasözü gelin güvey seğiminde ailelerce ön planda tutulur. Adete, geleneğe aile yapısına uygun eşi seçimi çok önemlidir(KK: 30).

şimdilerde eşi seçimin anlaşan gençler içlerine, eğitimlerine dikkat etmektedir. Eski zamanlarda eşi seğiminde özellikle seğilecek gelinin güçlü, kuvvetli olmasına; bağ, bahçe, hayvancılık işlerini yapmakla birlikte evi de çekip çevirecek kadar dayanıklı olmasına dikkat edilirdi(KK: 2).

4.2.1.2.4.2. D n r Gitme/ Kız İsteme/Söz Kesme/Yağlık Bağlama

Geleneksel kesimde, evlenme iÇine giriŐme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruŐturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komŐularından, yakın  vrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanıŐları da yardımcı olurlar( rnek, 1995: 190).

Keskin yöresinde de evlenme iÇine giriŐen ailelerde benzer uygulamalar söz konusudur. Ailedeki kadınlar (anne,yenge,teyze vs.) tespit ettikleri kızı görüp beğendikten sonra isteme faslı için gün sözü alır. Bu olay anlaŐarak evlenenler için de geçerlidir. Gençler önceden konuŐup anlaŐmıŐ olsalar dahi bu adımlar takip edilmektedir(KK: 11).

Adet üzere erkek evi hediyelerini, hazırlıklarını tamamlar ve kız evine d n r gider. Yakın akrabadan insanlar da bu merasime katılır. Sohbetler edilir ve erkek evinden kız istemeye yetki verilen büyük Allah’ın adını anar. Kız evinden kızı vermeye yetkilendirilen büyük ise genellikle birkaç gün müsaade ister(KK: 42).

Burada amaç kızını hemen vermiş olmamaktan başka bir Şey değildir. Bundan birkaç gün sonra erkek evi takılarını, boh alarını, tatlı,  i ek vs. alarak söz kesme merasimi için kız evine gider. Bir  nceki merasimde olduğu gibi Allah’ın adı anılır, kız tarafı onay verir. Hayırlı olsun denir ve söz kesilerek yüzük takılır(KK: 21).

Eski zamanlarda ise bu k c k söz kesme merasiminin adına “Yağlık bağlama” denirdi. Söz kesilince; aileler anlaŐınca kızın başına yağlık denilen bir poŐu, oğlanın boynuna da yine yağlık adı verilen bir mendil bağlanırdı. Yörede sıkıca kullanılan “başı bağlanmak” deyiminin buradan kaynaklı olması mümkün olabilir(KK: 20).

Kız tarafına giden erkek tarafının durumu iyiyse Şeker alır Şerbet i irir, durumu iyi değilse bağ ekŐisi kaynatıp ikram edilirdi. Durumu iyi olmayan kıza

gümüş beşlik takardı veya mecrediye takardı, durumu iyi olan ise altın takardı(KK: 35).

4.2.1.2.4.3. Nişan

Geçiş dönemlerinden biri olan evlilikte evliliğin ilk adımlarından olan nişan önemli bir merasim olarak görülmektedir. Nişan her iki aile ve evlenecek çift arasında bir söz verme, evliliğe gidilen bir yol olduğunu ilan etme açısından önem arz etmektedir.

Nişan, belirlemek, belirti, belli etmek anlamlarına gelir. Evlilik amacıyla anlaşılan çiftler bu sözleşmeyi başkalarına da duyurmak isterler. Dolayısıyla nişandan sonra kıza kimse talip olamazken, damada da kız aramadan vazgeçilir. Nişan; gelin olacak kızın belirlenmesi ile düğüne hazırlık amacıyla, söz kesiminden bir müddet sonra yapılan törendir. Bunun amacı verilen sözü sosyal çevreye duyurmak, çiftlerin hazırlık yapmalarına imkân vermektir(Aksoy, 2007: 110-111).

Nişan merasimi ile ilgili olarak “Kam Püre’nin Oğlu Bamsı Beyrek” hikayesinde geçen “Göz açuban gördüğün/Gönül verüp sevdüğün/ Bay Bican kızı Banı Çiçek/ Kiçi düğün eyledi/ Ulu düğünine vade kodı/ Yalancı oğlu Yartacuga/ Varur gördüm Han Beyrek” ifadelerinde bahsi geçen “kiçi düğün eyledi/Ulu düğünine vade kodı” sözleriyle Banı Çiçeğin Yalancı Oğlu Yartacukla nişanlandığından bahsedilmektedir(Ergin, 1994: 116-119).

Nişan; düğün öncesinde hayırlı işin çevreye duyurulması için yapılan; büyük, kapsamlı törene verilen isimdir. Nişan merasimi ile birlikte evlenmek üzere karar verildiği çevreye duyurulmuş olur.

Keskin yöresinde günümüzde ayrı bir nişan merasimi yapılmamakla birlikte nişan yapma adeti devam etmektedir(KK: 46).

Günümüzde nişan merasimi yerine kız isteme töreninde yapılan söz merasimi ön plandadır. Kız isteme sırasında yapılan söz merasimi için gelin alışverişe

çıkarılmakta, nişan bohçası hazırlanmakta ve tanıdıklara haber verilmektedir(KK: 26).

Nişan merasimi günümüzde düğün merasimi ile birlikte yapılmakta olup düğün içerisinde bir bölümde takı töreni olarak adlandırılmaktadır(KK: 44).

4.2.1.2.4.4. Nişanlılık Dönemi

Nişan merasiminin yapılmasından düğün merasiminin sonuçlanmasına kadar geçen süreye nişanlılık dönemi denmektedir. Nişanlılık gençlerin evlenmeden önce birbirlerini iyice tanımalarını sağlayan bir dönemdir. Aynı zamanda bu dönemde düğünle ilgili hazırlıklar tamamlanır; ev, eşya gibi ihtiyaçlar giderilir.

Araştırma yöremizde nişanlılık döneminin uzun tutulması pek makbul görülmez. Hayırlı iş çok uzatılmamalıdır. Eskilerin deyişiyle cahil gençlerin bir an önce düğünü yapılmalıdır(KK: 22).

Nişanlılık döneminde yörede genelde gençlere imam nikahı kıyılır. Birbirleriyle vakit geçirirken haramlık söz konusu olmasın diye alınan bir nevi önlemdir. Resmi nikah da genelde bu dönemde kıyılır. Fakat resmi nikah da kıyılrsa gençler evlenmiş sayılmazlar. Evli sayılmaları için düğünün yapılmış olması gerekmektedir(KK: 3).

Nişanlılık döneminde hısımlar birbirini ziyarete gider. Özellikle erkek evi gelin kız görmeye belli sıklıklarla gider. Bu zamanlarda bohça hazırlanır, gelin kıza hediyeler alınır, ailenin durumu varsa altın takılır. Bu ziyaretlerde kayınvalide gelinine ihtiyaçlarını sorar. Düğünle ilgili yapılacaklar konuşulur. Nişanlılık dönem Hıdırellez' e denk gelmişse gelin kız pikniğe götürülür; orada yeme, içme ve eğlence tertip edilir(KK: 46).

4.2.1.2.4.5. Yas Alma

Düğüne yakın bir zamanda yakın birinin cenazesi olmuşsa, komşuda veya akrabada düğüne engel olmayacak bir ölüm söz konusu olmuşsa düğün sahipleri cenaze sahiplerini ziyaret ederek başsağlığı diler ve düğün için müsaade ister(KK: 47).

4.2.1.2.5. Düğün

Düğün merasimi geçiş dönemlerinde evliliğin artık gerçekleştiği ve yeni bir ailenin topluma dâhil olduğunu ilan eden en önemli organizasyondur. Düğün çevreye karşı gerçekleşen evliliği ilan eden önemli bir merasimdir.

Düğün, evlenme denilen geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Düğünün geleneklere en uygun biçimde uygulanmasına çaba sarf edilir. Medeni nikahtan sonra yapılan düğünle; gelinle güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu topluluğun üyelerinin onayıyla geçerli sayılır. Düğünden amaç kadın ve erkeğin evliliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli kılmak, kutlamak ve kutsamaktır(Örnek, 2000: 93).

Düğünün ne zaman olacağı iki tarafın ailelerinin anlaşması ile kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi yıllarca da uzayabilir. Düğün; oğlanın askerliği, oğlan tarafının ağırlığı sağlayamaması veya çeyizi tamamlayamaması gibi nedenlerle gecikebilir. Anadolu' da düğünler genellikle sonbaharda olur. Sonbahar; harman işlerinin sona ermesi, kış hazırlıklarının tamamlanması ve yayladan dönülmüş olması, düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır(Boratav, 1999: 176).

Araştırma yöremizde birçok eski düğün adeti hala devam ediyor olmakla birlikte yeni çağın, değişen dünyanın etkileriyle birtakım adetler ise günümüzde uygulanmamaktadır.

4.2.1.2.5.1. Düğüne Davet ve Düğün Merasimi

Yörede düğün ailelerin daha önceden kararlaştırdığı tarihte gerçekleştirilir. Tarımla uğraşılan kırsal kesimde düğünler ilkbaharda veya sonbaharda işlerin yoğun olmadığı dönemde yapılır(KK: 20).

Düğün hazırlıkları tamamlandıktan sonra düğünden bir ay kadar önce davetiye dağıtılır. Davetiyeye okuntu adı da verilir(KK: 46).

Davetiye erkek evi tarafından bastırılır ve kız evi de aynı davetiyeleri dağıtır. Kız evi ayrıca “yol” adı verilen elbiselik kumaş veya şeker dağıtarak da düğünü duyurur(KK: 26).

Kız evi tanıdık çevreye düğünü duyurur. Tanıdıklar kızın ev eşyası ihtiyacını sorar. Düğünde kızın ihtiyacı olan eşyalar “yol” adı altında hediye getirilir. Ayrıca misafirler takı takarlar veya zarf içinde “okuntu” adı altında para vererek düğün sahibine katkıda bulunurlar(KK: 3).

Ev düğünü yapılıyorsa düğün cuma günü namazdan sonra erkek evi için “bayrak kaldırma” töreniyle birlikte başlar. Cuma namazı çıkışında cami cemaatinin ve tanıdıkların katılımıyla “bayrak yemeği” verilir. Haydardede köyünde buna “danışık ekmeği” denir. Danışık ekmeğinde sadece çörek ve hoşaf ikram edilir. Önceleri perşembe günü tertiplenen danışık ekmeğinde düğün kahyası, aşçı, çaycı vs. belirlenir; düğünle ilgili iş bölümü yapılırdı. (KK: 11).

Bayrak yemeği verildikten sonra damat bir uzun direğe asılmış Türk bayrağını omuzlar, hoca dua eder ve katılanların huzurunda bayrak yüksekçe bir yere asılır. Bu bayrağın etrafı kırmızı elma, horoz tüyü, ayna, parlak bezlerle süslenir(KK: 38).

Ertesi gün, gün boyu geceye kadar düğün yapılır. Düğün sazlı, sözlü olabileceği gibi mevlidli de olabilir. Bu tip düğünlerde genelde ilahi adı verilen dini kasideler okunur. Sazlı ve eğlenceli düğünler de ise saz ekibi tutulur, davul ve zurna ayarlanır ve gece yarısına kadar eğlence yapılır. Orta Anadolu oyun havaları oynanır,

halaylar çekilir. Düğün evinde eğlence ezan ve namaz vakti dışında kesilmez. Gelen misafiri kapıda davul, zurna karşılar ve gelenlerden bahşiş alır. Düğün günü boyunca gelen tüm misafirlere yemek ikram edilir. Düğün günü mesafenin yakınlığına göre önce erkek evi kız evine, daha sonra kız evi erkek evine hayırlı olsun ziyaretine gider(KK: 22).

Eskiden erkek evinde genelde düğün cuma günü, kız evinde ise cumartesi günü başlardı. Fakat her iki tarafta da hafta boyunca düğün evi telaşı ve tertibi olurdu. Şimdiler de ise düğünler genelde düğün salonunda üç saat içinde yapıp bitmektedir(KK: 46).

4.2.1.2.5.2. Kına

Kına adeti çok yaygındır. Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterme inancına göre kına işaretini taşıyan canlı ve cansız tüm varlıkların kutsallığına inanılır, onlara dokunulmaz. Bunlara dokunana uğursuzluk geleceği inancı yaygındır. Bunlar adanmışlar, bir tür koruma altına alınmışlardır(Kalafat, 1998: 51).

Kına kurban edilecek koyuna, askere gidecek delikanlıya ve evlenecek insanlara uygulanan bir adettir. Koyun Allah'a, asker vatanına, evlenecekler de karı-kocasına kurban olsunlar diye kına yakılır.

Yörede düğün günü akşamı kına yakma merasimi gerçekleştirilir. Önce erkek evi hazırladığı kına tepsisi ve varsa davul-zurna ile kalabalık bir şekilde kız evine gider. Burada erkekler oturup misafir edilirken kadınlar kendi arasında gelinin kinasını yakar. Gelinin kinasını erkek evinden bir kadın yakar. Gelin adet gereği avucunu açmaz ve kayınvalide tarafından bir altın verilerek avucu açılır. Kına gelinin sağ eline yakılır ve eli mendille bağlanır. Kına yakılırken belli başlı kına türküleri kadınlarca okunur. Daha sonra erkek evi dönüş yapar ve bu kez de kız evi hazırladığı kına tepsisiyle, kalabalık şekilde erkek evine gider. Burada dışarıda erkeğin kinası yakılır. Kınayı genelde ağzı iyi laf yapan ve dua edebilen biri yakar. Erkeğin de

kınası sağ eline yakılır ve bereket olsun diye avucuna metal para veya altın konur. Bu sırada erkek kınası yakılırken damadın arkadaşları damada iğne batırmaya çalışır, sağdıç ise damadı bu olaydan korumak için mücadele verir. Kına tepsisinde önceden karılmış kına, çerez, şeker, mum bulunur(KK:46).

4.2.1.2.5.3. Çeyiz

Yörede önceleri çeyiz odası dizme, çeyiz sergileme gibi adetler bulunmaktaymış. Kız evi gelinin nasibine yaptırılmış veya yapılmış iğne oyalarını, el işlerini bir odada sergiler konu-komşu gelir ve gelinin çeyizini incelemiştir. Fakat günümüzde bu adet pek uygulanmamaktadır. Gelinin çeyizi yine hazırlanmaktadır, fakat çeyiz odası sergilenmemektedir. Gelinin çeyizi düğünden birkaç gün önce erkek evi tarafından gidilerek alınır. Çeyiz sandığı çıkarılırken kız evinden bir küçük erkek çocuk sandığın üzerine oturur ve bahşiş ister. Bahşiş için pazarlıklar yapılır. Erkek evi bahşişi verir ve sandığı alır. Kız evinden de uygun kişilerin katılımı ile çeyiz gelin ve damadın yaşayacağı eve serilir(KK: 3).

4.2.1.2.5.4. Gelin Alma

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonra gelen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle pazar günüdür. Pazar günü erkenden kız evinde gelin çıkarma, erkek evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüznü; oğlan evi ise aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence hâkimdir. Oğlan evinden konvoy halinde hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla; davul-zurna ile kız evine gelirler. Erkek tarafı evin önünde oynayıp halaylar çekerken kız evinden kimse oyunlara katılmaz. Pek çok yörede kız evine yaklaşan gelin alıcılara kız tarafı çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesiyle vedalaşır ve ana evinden koca evine uğurlanır. Gelin ana evinden uğurlanırken

bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından geline çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra konvoy halinde davul-zurnalarla mahalleyi, köy veya şehri dolaşırlar; gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler(Başçetinçelik, 2009: 199).

Yörede gelin alma merasimi geleneklere uygun olarak devam etmektedir. Daha önceleri, ev düğünlerinin yaygın olduğu dönemlerde, gelin alımı düğün ve kına merasimlerinin akabinde pazar günleri yapılmaktaydı. Günümüzde pazar günleri de yapılmakla beraber salon düğünlerinin yaygınlaşması dolayısıyla gelin alımı günleri değişiklik göstermektedir(KK: 33).

Gelin alma merasimi öncesinde erkek evinde düğün ahalisi toplanır. Davul-zurna çalınır ve eğlenilir. Gelin getirme ile ilgili güzergah ve planlar düğündeki aile büyüklerince tayin edilir. Konvoya katılacak arabaların kapılarına renkli bezler asılır. Gelin arabası olacak araba sağdıç tarafından yıkatılır, süsletilir. Gelin arabasının önüne damadın babası veya sağdıç oturur. Arka tarafa damat oturur ve konvoy eşliğinde gelin evine gidilir. Düğünün en coşkulu eğlencesi ve ilanı gelin alma merasiminde gösterilir. Islıklar çalınır, türküler söylenir, klaksonlar çalınır ve herkese gelin almaya gidildiği duyurulur(KK: 34).

Gelin almak üzere gelin evine varılır. Gelin evinin önünde davul-zurna çalınır halaylar, oyunlar oynanır. Gelin hazırlanana kadar geçen vakitte gelin evi önünde coşkulu bir eğlence tertip edilir. Bu eğlenceye kız evinden kimse iştirak etmez. Bu sırada gelin hazırlanır. Kırmızı kuşağı varsa erkek kardeşi tarafından dualarla bağlanır. Gelin annesi, babası, kardeşleri ve yakınlarıyla sanki bir daha hiç görüşmeyecek gibi büyük bir hüznle vedalaşır. Kız evinde derin üzüntü, erkek evinde büyük bir coşku hâkimdir. Gelinin hazırlıkları tamamlanınca damat ve sağdıç eve çağırılır. Gelin evi erkek evine adet gereği zorluklar çıkarmak adına gelinin kapısını kilitler. Erkek çocuklarına bahşiş dağıtılır ve kapılar açtırılır. Gelinin duvağı örtük vaziyette evden çıkarılır. Evden çıkarken gelinin babası koluna girer ve evden çıkarır. Gelin arabasına binmeden önce dualar okunur(KK: 26).

Gelin arabasına bindirilen gelin baba evinden çıkarılır. Gelinin yanına kendi kız kardeşi veya ailesinden bir kadın da biner. Konvoy halinde klakson çalarak bulunulan yer gezdirilir. Sokaklarda herkesin ilgisini gelin konvoyu çeker. Çocuklar gelin arabasının önünü keser ve bahşış alırlar. Gelin gezdirilirken eğer varsa yakın zamanda vefat eden akrabanın, aile büyüğünün mezarı ziyaret edilir dualar okunur. Böylelikle gelin yeni yuvasına getirilir(KK: 46).

4.2.1.2.5.5. Gelin İndirme

Gelin yeni evine getirilince arabadan hemen inmez. Bu sırada gelin aracını kullanan kişi arabayı kilitler ve aile büyüklerinden bahşış ister. Bahşış için pazarlık yapılır. Bahşış verilir ve bahşışı alan kişi bu parayı damadın cebine sokar. Gelinin yanında gelen kişi elinde tuttuğu aynayı bahşış karşılığında erkek evine teslim eder. Kapı açılıp gelin yere bastığı zaman öncelerden çok silah atırmış şimdileri ise güvenlik açısından bu gelenek pek uygulanmamaktadır. Gelin araçtan inince yine dualar okunur. Kayınvalide gelininin ayağının önünde içinde buğday, bulgur, kuruyemiş ve bozuk para bulunan önceden süslediği testiye kırar. Bunun bereket getireceğine inanılır. Daha sonra damadın annesi ve babası güreştirilir çevredekilerin yardımıyla kayınpeder yıkılır ve sırtı yere getirilir. Gelin eve girmeden duvara çivi çaktırılır. Bunun sebebi yuvalarının çivi gibi sağlam olması temennisidir. Gelin eve girmeden ağzına tatlı dilli olsun diye bal sürülür. Yuvasına yapışsın kalsın diye duvara yağ sürülür. Eşikten geçerken gelin kayınvalidenin koltuğunun altından geçilir. Bunun sebebi kayınvalidesiyle iyi anlaşsın temennisidir. Gelin eşiğe basmaz ve üzerinden atlatılır. Eşiğe basarsa kötülüklerin musallat olacağına inanılır(KK: 42).

Gelin evin içine girer ve damatla birlikte bir odaya oturtulur. Bu sırada evin önceki gelinlerinden biri şerbet getirir gelin ve damada ikram eder ve bahşış alır. Gelinin kucağına bir erkek çocuk verilir. Bu yöremizde erkek çocuğa ve biran önce çocuk sahibi olmaya verilen önemi göstermektedir. Gelinle damat şerbetlerini içtikten sonra damadın arkadaşları damadı kaçıır. Hamama veya eğlenceye götürür damat akşama kadar eve getirilmez. Gerdek vaktine yakın damadın arkadaşları

damadı alır ve evine sırtını yumruklayarak sokarlar. Gerdek evinde gelin ve damattan başka kimse kalmaz. Gerdek odasında damat geline yüzgörümlüğü takar, duvağını açar. Daha sonra iki rekat namaz kılar ve halvet olurlar(KK: 43).

4.2.1.2.5.6 Duvak Açma

Günümüzde pek uygulanmayan bu gelenek geçmiş dönemlerde uygulanmaktaydı. Duvak günü gerdek gecesinin bir sonraki günü yapılmaktadır. Gelin kadınların toplandığı kayınvalidesinin evine getirilir. Ortaya bir sandalye konulur. Gelin yüzü kibleye gelecek şekilde bu sandalyeye oturtulur. Küçük bir erkek çocuğu gelir. Sandalyenin etrafında üç kez döner. Eline bir oklava verilir. Oklava ile duvağı üç kez açar, kapatır. Dördüncüsünde duvak açılır. Bu sırada kadınlar dua eder. Duvağı açan erkek çocuğa harçlık ve hediye verilir. Duvak merasimine katılan kadınlar arasında geline para ve hediye toplanır. Yeme-içme ikramı yapılır ve tören son bulur(KK: 36).

4.2.1.2.5.7. El Öpme

Düğünden birkaç hafta sonra gelin ve damat yakın akrabalara ziyarete gider. Bu ziyarete el öpme ziyareti adı verilir. Gidilen akrabalar amca, dayı, hala, teyze veya dede, anneanne, babaanne gibi birinci derece yakınlıktaki akrabalardır. Gelin ve damat kısa ziyaretlerde bulunur. Gidilen ev geline para veya hediye verir(KK: 14).

4.2.1.3. Ölüm

Ölüm geçiş dönemlerinin en sonuncusu olarak artık bu dünyadaki hayatın sonu başka bir hayat olan ebedi âlemin başlangıcıdır.

Ölüm; doğumla başlayan ve çeşitli evrelerden geçen dünya hayatının nihayete ermesidir. Hayatının geçiş dönemlerinin sonuncusudur ve fani hayatın son bulmasıdır.

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişinin” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır(Örnek, 2000: 207).

Ölüm konusunu ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlıkta ele alacağız.

4.2.1.3.1. Ölüm Öncesi

Hayatın son durağı olan ölüm, insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erişilemeyen bir geçiş dönemidir. Ölüm insanı o kadar çaresiz kılar ve korkutur ki insanlar çevresindeki olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu ölümün ön belirtisi saymıştır. İnsan bunun için kendine ölümü sezdirenlere olaylardan ve nesnelere uzak durmuştur(Örnek, 2000: 208).

4.2.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Belirtiler

Yaşam devam ederken rastlanılan birtakım olağan dışı olaylar, tabiat olayları, rüyalar ve alışılmamış fiziksel değişiklikler ölümünün belirtileri olarak nitelendirilir.

Halk inanmalarında ölümü önceden haber yeren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer tutar. Evcil ve yabani hayvanlara ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, **alışılmışın** dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün ön belirtisi olarak yorumlanmaktadır. Ev, ev eşyası, araç-gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili birtakım inanmalar kümelenmiştir. Hayvanların insanlarda bulunmayan bazı yetenekleri, seziişleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu türden inanmaların oluşmasında rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inanmalar yaygındır. Köpeğin uluması dışında uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiğine inanılır. Baykuşun yıkık, terk edilmiş yerlerde yuva yapması “ölüm kuşu” olarak bilinmesine neden olmuştur ve tıpkı köpek gibi ölüm habercisi olarak görölür. Ayrıca evcil hayvanlardan kedi, at, koyun, keçi, inek ve öküz; yabani hayvanlardan tilki, kurt, çakal, yarasa, yılan; kümes hayvanlarından tavuk, kaz ile yabani kuşlardan yarasa, karga ve leylek kimi davranışları ve bağırmalarıyla ölüm habercisi olarak kabul edilirler. Birtakım rüyalar da ölüm ya da felaket haberi olarak yorumlanır. Hastada görölen psikolojik ve fizyolojik değişiklikler dikkatle gözlenir. Buna göre hastanın davranışlarına ya da isteklerine göre sonunun yaklaştığı düşünölür ve hazırlıklara giriişilir(Örnek, 2000: 208-211).

Araştırma yöremizde ölümle ilgili ölümü düşündüren kimi inanmalar bulunmaktadır. Doğa olayları, rüyalar, hayvanların çıkardıkları seslere göre yorumlar yapılmaktadır.

Gökyüzündeki bulutların Őekillerinin, gökyüzünün kızılığının veya renginin, gök olaylarının felakete veya ölüme delalet ettiğine inanılmaktadır(KK: 13).

Evin damına baykuş konması, köpeklerin durmadan uluması, geceleyin yırtıcı kuşların durmadan ötmesi veya cama sürekli bir güvercin konması da Azrail’ in çevreye uğradığı veya uğrayacağına delalet etmektedir(KK: 26).

Görülen kötü rüyalar da ölüme ve felakete yorulmaktadır. Bu nedenle rüyayı gören kişi rüyayı kimseye paylaşmadan suya anlatırsa kötülüğün akıp gideceğine, eğer birine anlatırsa gerçekleşeceğine inanılır(KK: 3)

Herhangi bir ölümcül hastalığı olan kişinin veya yaşlı bir insanın fiziksel değişimleri de ölüme yorulur. Yaşlı kimsenin sürekli ölen eşi veya tanıdıklarını gördüğünü söylemesi veya onları anlatması, kesik kesik konuşması, uzun uzun dalması, beniz renginin solması, göz ferinin parlaklığını kaybetmesi ölüme yorulur. Hasta kişinin sürekli sayıklaması, vücudunun çökmesi, kimseyi görmemek istemesi ölüme yorulur(KK: 37).

4.2.1.3.2. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Beklendik bir ölüm olayı gerçekleşiyorsa ölüm anında birtakım adet ve inanmalar gerçekleştirilir. Bu ölümler yaşlı kişilerin veya ağır hasta kişilerin ölüm anlarında gerçekleştirilir. Ani ölümlerde bu adet ve inanmaların yerine getirilmesi söz konusu olamaz.

4.2.1.3.2.1. Ölüm Anı

Kişinin öleceği anlaşıldığı yani sekerâta girdiği fark edildiği vakit yakın çevresi etrafında toplanır. Sekerâta giren kişinin başında durmadan Kuran okunur. Bu kişi asla yalnız bırakılmaz. Ölümü beklenen kişiye sürekli Kelime-i Şahadet getirilir. Etrafındaki insanlar ölecek kişi konuşacak haldeyse ondan helallik ister(KK: 26).

Ölümü beklenen kişiye sık sık su verilir. İçecek durumu olmayacak derecede olanların ağzına pamukla su damlatılır. Bunun sebebi ölen kişinin imanını şeytana su karşılığında satmasını önlemektir. Ölümü beklenen kişinin yüzü kibleye çevrilir. Kulağına kabirde karşılaştacağı sualler ve cevapları tekraren söylenir. Azrail'in ölecek insana ayak ucundan geleceği düşünüldüğü için ölümü beklenen kişinin ayak

ucunda kimse beklemez. Ölümü beklenen kişinin yanında yüksek sesle konuşulmaz(KK: 17).

Kişinin ölümü gerçekleşince eğer varsa ağızındaki protez dişler çıkarılır. çenesi bağlanır. Açık kalmışsa gözleri el yordamı ile kapatılır. Üzerindeki kıyafetler çıkarılır. Eğer morga götürülmeyecekse serin bir odaya alınır. İki kolu yana uzatılır. Üzerine beyaz bir çarşaf örtülür. Şişmesin diye üzerine bıçak veya metal başka bir şey konulur. Artık cenaze merasimi başlamış olur. Hazırlıklar yapılır. Evde ölünün başında sürekli Kuran okunur(KK: 32).

4.2.1.3.2.2. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayının duyurulmasının en doğal biçimi ölenin geride bıraktıklarının ağlamalarıyla olur. Olayı duyan komşular ölü evinde toplanarak, ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya, ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Bu arada komşular ve ölü sahipleri gerekli yerlere olayı haber verirler. Bu iş küçük yerlerde adam çıkartıp “haber okutmak” ve eşe dosta haber vermekle olur. Eskiden kasaba ve köylerde haber için tellallar çıkarıldığı gibi, özel habercilerin de kullanıldığı görülmüyordu. Giderek bu tür haberleşmenin, özellikle tellal çıkarmanın azaldığını söyleyebiliriz(Örnek, 2000: 213).

Yörede ölüm olayı gerçekleştikten sonra çevre camilerde selalar okunur. Ölünün bilgileri ve defin zamanı sela sonunda ahaliye duyurulur. Ölünün uzakta olan yakınları telefonla aranarak bilgi verilir. Günümüzde belediye hoparlörlerinden de ilan yoluyla ölüm duyurulmaktadır. Kaynak kişilerimiz günümüzde internetin yaygınlaştığı ve ölümün buralardan da duyurulduğundan da bahsetmektedir(KK: 22).

4.2.1.3.2.3. Ölünün Yıkanması ve Gömülmesi

Ölümlle ilgili Türk inançları oldukça zengindir, özellikle ölünün gömülmesiyle ilgili pek çok âdet ve inanma vardır ve geçmişten gelerek

günümüzde hala yaşamaktadır. Eski Şamanist Türkler ve diğer Orta Asya ulularının defin törenleri hakkında Çin kaynaklarından geniş bilgiler ediniriz(Artun, 2015: 234).

Göktürklerin defin töreninde ölü çadıra konur, oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabası, atlar ve koyunlar keserek çadırın önüne koyarlar, ölünün bulunduğu çadır etrafında atla yedi defa dolaşırlar. Yüzlerini bıçakla kesip ağlarlar ve bu töreni yedi kere tekrar ederler. Sonra belirlenen bir günde ölünün eşyalarını, atını ve ölüyü yakarak külünü belirlenen başka bir günde gömerler(Inan, 1995: 177-178).

Çin kaynaklarında Hunların defin törenine ait bilgiler, İsa'dan önce III. yüzyıla aittir. Bu habere göre; Hunlar ölülerini tabut içine koyarlardı. Bu tabut iç ve dış tabut olmak üzere iki katlıydı. Bu tabuttan altın ve gümüş işlemeli kumaş ve kürklerle örterlerdi. Ağaçlar dikilmiş mezarlıkları ve matem elbiseleri yoktu(Kocasavaş, 2002:67).

Ülkemizde ölünün defni İslami geleneklere göre ölünün gasli, kefenlenmesi, tabuta konması ve cenaze namazının ardından mezara konması şeklinde gerçekleştirilir. Gasil ve kefenleme sürecinde bölgelere göre birtakım mahalli uygulamalar görülür. Bunlar bazı kokulu bitkilerin cennet kokusu inancıyla gasil suyuna konulması, kefene ayet ya da dua yazma biçiminde gözlemlenir(Ersoy. 2002: 86-101).

Türk halkının inançlarına göre; ölüyü acele gömmekte, misafirlere yemek yetiştirmekte ve alman borcu ödemekte acele etmekte hayır vardır. Sakıncalı bir durum yoksa güneş battıktan sonra ölü gömülmez, ertesi sabaha bırakılır(Turan, 1982: 546).

Yörede ölüm gerçekleştikten sonra cenazenin fazla bekletilmemesine çalışılır. Ölen kişinin uzaktan gelecek yakınları beklenir. Uzaktan gelecek bir yakın yoksa takip eden günün öğlen namazına müteakip defin gerçekleştirilmeye çalışılır. 21 Ekim 2017 tarihinde Keskin ilçe merkezinde katıldığımız İrfan Aksan'ın cenaze töreninde gözlemlediklerimize göre; cenaze defnedilmeden önce ölünün İslami şartlara uygun olarak yıkama işlemi gerçekleştirilir. Önceden evin

bahçesine kurulan çadırın içinde gerçekleşen yıkama işlemi şimdilerde cenaze yıkama araçlarında, gasilhanelerde veya morglarda bulunan yıkama odalarında gerçekleştirilmektedir. Yıkama işlemini belediyenin tahsis ettiği gassallar, hocalar veya işten anlayan cenaze yakınları gerçekleştirmektedir. Ölüyü yıkamadan önce kefen biçilir ve hazır edilir. Ölü temiz bir suyla yıkanır. Ölü yıkanırken cenaze sahiplerinden kimseler yanında bulunur ve yardımcı olur. Ölünün yıkandığı suyun içine zezem katılır. Ölen kişinin kefeni erkeklerde üç parça, kadınlarda beş parçadan oluşur. Kefene gül suyu ve güzel kokulu esanslar dökülür. Bu işlemler yapıldıktan sonra ölen kişi kefenlenir ve defin için hazır bir halde tabuta yerleştirilerek cenaze namazının kılınacağı yere götürülür. Cenaze camiye götürülmeden önce evinin önüne getirilir ve hazır bulunan kişilerden helallik alınır.

Yine aynı cenaze töreninde gözlemlediklerimize göre; cenaze namaz için camiye getirilir. Cenaze yakınları ilk taziyeleri tabutun başında kabul ederler. Tabutun üzerine yeşil bir örtü serilir. Kadın cenazelerinde tabuta yemeni örtülür. Ölen kişinin adı-soyadı, doğum-ölüm tarihleri tabutun üzerine bir kağıda yazılarak asılır. Vakit namazının ardından cenaze namazı kılınır. Merhum veya merhumeye dualar edilir helallik alınır. Daha sonra defin için mezarlığa gidilir. Ölünün definde hızlı hareket edilir. Ölen kişinin erkekse herhangi bir yakını, kadınsa birinci derece yakını (oğul, eş, kardeş, torun) mezara iner ve cenazeyi kabre yerleştirir. Cenaze mezarın içinde bulunan, sapıtma adı verilen bölüme yüzü kibleye gelecek şekilde sağ omzu üzerine yatırılır. Kefenin ipleri çözülür. Ceset direk toprakla temas etmesin diye üzeri sapıtma tahtası adı verilen tahtalarla toprak alta geçmeyecek şekilde kapatılır. Eğer ölen kadınsa bu işlemler yapılırken mezarın üzerine görünmemesi adına battaniye gerilir. Bu işlemler bitince herkes sırayla birkaç kürek toprak atarak mezarı kapatır. Mezarın baş ve ayak tahtaları yerleştirilir. Üzerine su dökülür. Bu işlemler yapılırken hocalar durmadan Kuran okurlar. Mezar kapanıp dualama bittikten ve kalabalık dağıldıktan sonra hoca mezarın başına gelir ve yüksek sesle telkin verir.

4.2.1.3.3. Ölüm Sonrasında Yapılan İşlemler

Ölünün arkasından yas tutulur. Bu süreyi dinsel, geleneksel ve toplumsal etmenler belirler. Yas; ölenin yakınlığına, ölüm biçimine, yaşına, ölümün sıralı olup olmamasına ve başsağlığına gelenlere göre belirlenir. Ancak İslamiyet'e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir. Ahıska Türklerinde yas 3 veya 7 gün sürer. Dağıstan Türklerinde ise ölenin akrabaları yas tutar. Yasın süresi akrabalık ilişkilerine göre değişmektedir. Yakın akrabalar için yas süresi bir yılken diğer akrabalar için bu süre kırk günle sınırlı olabilir. Anadolu'da ise en yaygın yas süresi 3,7, 40 gün ve en fazla 7-8 senedir(Artun, 2015: 237).

4.2.1.3.3.1. Cenaze Evi

Kişinin ölümünün gerçekleşmesi ile birlikte yaşadığı ev veya baba evi artık cenaze evi kimliğine bürünür. Ölümden itibaren o ev yas tutulan, ağıtlar söylenen, taziyeler kabul edilen bir yer haline gelir.

Yöredeki cenazelerde cenaze merasimi bittikten ve ölen kişi kabre konulduktan sonra törene katılanlar; eş, dost, akrabalar cenaze evine gelir. Burada son dönemlerde yaygın bir gelenek halini alan kıymalı pide, ayran, tatlı dağıtılır. Kuran-ı Kerim okunur. Gelen misafirler cenaze sahiplerine taziyede bulunur, başsağlığı diler. Günümüzde belediyelerce cenaze evinin önüne taziye çadırı kurulmaktadır. Gelen misafirler burada ağırlanırlar. Gelen her misafir için bir hoca hazır bulunarak Kuran-ı Kerim okur(KK: 46).

Taziyeye gelen insanlar cenaze yakınlarına "Başınız sağ olsun, Allah kalanlara sabır versin, Allah korktuğuna uğratmasın, mekanı cennet olsun, nur içinde yatsın" gibi ifadelerle baş sağlığı diler. Cenaze evinde özellikle kadınlar yüksek sesle ağlar ve ağıtlar yakarak yas tutarlar. Cenaze evinde en az bir hafta yemek pişirilmez yani ocak yanmaz. Evde bulunan yemekler dökülür. Evin

misafirin yemek ihtiyacını konu komşu tedarik eder. Şimdilerde hazır yemek şirketleriyle bu ihtiyaç karşılanmaktadır. Cenaze evinin bulunduğu mahallede televizyon, radyo açılmaz. Yüksek sesle kahkaha atılmaz. Ölenin eşyaları ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Bir-iki hatıra dışında evde ölenin eşyası barındırılmaz. Cenazenin üçüncü gününde cenaze evinde helva kavrulur ve etrafa dağıtılır(KK: 26).

4.2.1.3.3.2. İskat-Devir

Yaygın inanca göre ölen kişinin yerine getirmedığı namaz,oruç vb. farz görevleri ve tutamadığı, bozduğu yeminleri için bir ihtiyaç sahibine para verilmesine iskat-devir denir.

Yörede iskat-devir işlemi cenaze merasiminden sonra ölen kişinin kılmadığı namazlar veya tutmadığı oruçlar kabataslak hesaplanır ve karşılığınca bedel ihtiyaç sahibi kimselere dağıtılır. Buna yörede altını üstüne getirme de denir(KK: 32).

4.2.1.3.3.3. Anma Günleri

“Ölüyü anma ile ilgili inanç ve uygulamalar İslami kültür çerçevesinde daha belirgin bir hal almıştır. Ülkemizde ölüyü anma günleri değişik adlar almakta olup İslami geleneğe göre gerçekleştirilmektedir”(Ersoy, 2002: 86-101).

Aşağıda yörede ölüm olayla ilgili olarak cenaze ardından belli uygulamaların gerçekleştirildiği özel günlerden bahsetmeye çalıştık.

4.2.1.3.3.3.1. İlk Gecesi

Kişinin öldüğü günün ilk gecesidir. Bu gece akrabalar, yakın tanıdıklar evde toplanır. Kuran-ı Kerim okunur. Kadınlar arasında ağıtlar yakılır. Bu gece

genelde kimse uyumaz. Yas tutma ve ağıt yakma işlemi sabaha kadar devam eder(KK 32).

4.2.1.3.3.3.2. Ölünün Üçü (Üçüncü Gün)

Ölen kişinin toprağa konmasından itibaren üçüncü güne denk gelir. Bugün çevreye tanıdıklara üç yemeği verilir. Helva kavru olarak dağıtılır(KK: 46).

4.2.1.3.3.3.3. İlk Cuma

Ölünün defnini takip eden ilk cuma günüdür. Bugün camide mevlid okutulur. Lokum ve gülsuyu dağıtılır(KK: 26).

4.2.1.3.3.3.4. Ölünün Yedisi (Yedinci Gün)

Ölünün defnini takip eden yedinci gündür. Bugün büyük bir yemek verilir. Kuran-ı Kerim okutulur. Verilen yemeğe yedi yemeği denir(KK: 33).

4.2.1.3.3.3.5. Ölünün Kırkı(Kırkınıcú Gün)

Ölünün defnini takip eden kırkınıcú gündür. Kırkınıcú gündən ölen kişinin etinin kemiğinden ayrılmaya başladığı inancı vardır. Bugün yine büyük bir yemek verilir. Kuran-ı Kerim okutulur. Verilen yemeğe kırk yemeği denir. Camide mevlid okutulur. Lokum ve gülsuyu ikram edilir. Birçok aile bugün itibariyle yastan çıkar. Yas dolayısıyla yapılmaktan kaçınılan birçok Şey yapılmaya başlanır. Bunlar; gusül gerektiren işler, renkli kıyafetler giyilmesi, tv izlenmesi, radyo dinlenmesi gibi yas dönemi kaçınılan Őeylerdir(KK: 34).

4.2.1.3.3.3.6. Ölünün Elli İkisi(Elli İkinci Gün)

Ölünün defnini takip eden elli ikinci gündür. Bugün de bir anma gerçekleştirilir. Kuran-ı Kerim okunur. Mevlit okutulur. Lokum ve gülsuyu dağıtılır(KK: 38).

4.2.1.3.3.3.7. İlk Bayram(Kara Bayram)

Ölümden sonra gelen ilk dini bayramdır. Bu bayramda genç yaşlı herkes bayram sabahı ilk olarak cenaze çıkan eve gider. Bayramlaşma burada yapılır. Ölen kişi ardından ağıtlar yakılır(KK:38).

4.2.1.3.3.3.8. Yıl Dönümü

Ölünün defninden itibaren geçen bir yılın tamamlandığı gündür. Bugün büyük bir anma gerçekleştirilir. Kimi aileler büyük bir yemek verir. Kuran-ı Kerim okutulur. Yas tutulup ağlanır. Mevlid okutulur. Ölünün birinci yılı dolduktan itibaren mezar taşı ve mezarı istenilen şekilde yapılabilir(KK: 39).

Keskin yöresinde ölünün anma günleriyle ilgili uygulamalar Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi temelde dini içerikli uygulamalardır. Ölünün anma günlerinin tayininde Türk mitolojisinde önemli yeri olan sayılardan üç, yedi, kırk gibi sayılar da etkili olmaktadır. Eski Türk dininde önemli yeri olan bu sayılara denk gelen günlerde de yine İslami temelli anma etkinlikleri yapılmaktadır.

4.2.2. Bayramlar ve Kutlamalar

Toplumca dini ve milli geleneklerce kutlanan özel günlere bayram denir.

Bayram, biçimleri ve kuralları geleneksel olarak belirlenmiş bir dizi gösterilerden meydana gelir. Bayramlar kutlandıkları kültürün her çeşit

geleneksel sanat ve oyun şeklini kendilerine ve kendilerini uygulayanların göreneklerine dayalı olarak muhteva, işlev ve biçim özellikleri üzerinde varyantlaşmalar meydana getirmek suretiyle kutlanırlar. Bayramı doğum, evlenme, ölüm gibi olayların vesile olduğu törenlerden ayıran en temel özellik kutlanmasına topyekun bir toplumun vesile olmasıdır(Çobanoğlu, 2009: C.3, 1093-1099).

Anadolu'da olduğu gibi araştırma bölgemizde de bayramlar dini ve milli bayramlar olarak iki şekilde kutlanmaktadır.

4.2.2.1. Ramazan Bayramı

Şevval ayının ilk üç günü kutlanan dini bayram Ramazan Bayramı Anadolu'nun her köşesinde aynı coşku ile kutlanmaktadır. Bir ay müddetçe tutulan orucun ardından başlayan üç günlük bayram ziyaretlerin, ikramların, sohbetlerin sığıdığı yoğun bir kutlama törenine vesile olur.

Yörede bayram sevinci Şerife günüyle başlar. Bölgede Arife gününden bir önceki güne Şerife adı verilmektedir(KK: 46).

Bayrama iki gün kala son hazırlıklar tamamlanır. Kadınlar ev baklavası yapar, sarma sara, börek yapar. İkram çeşitliliğine önem verilmektedir. Evler temizlenir, yeni kıyafetler alınır, tıraşlar olunur. Bayram hazırlıkları Arife günü gelmeden bitmiş olmalıdır. Arife günü insanlar mezarlık ziyaretine gider. Mezarlar temizlenir, dualar edilir(KK 26).

Bayram sabahı evin erkekleri bayram namazı için camiye gider. Kadınlar kahvaltı hazırlar. Namaz çıkışı tüm aile kahvaltıda toplanır. İlk bayramlaşma aile içinde gerçekleşir. Daha sonra eğer yakın zamanda bir akraba evinden cenaze çıkmışsa ilk olarak o eve gidilir ve orada ağıtlar yakılarak ölen kişi anılır. Bayramda yaşlılar evlerinden çıkmaz gençler yaşlıları ziyaret eder ve bayramlaşılır. Bayram ziyaretlerinde şeker, kolonya; baklava, sarma, börek, ayran veya şerbet ikram edilir(KK 27).

4.2.2.2. Kurban Bayramı

Kurban, İslâm dini yasasına göre farz kadar kesin ve kaçınılmaz olmamakla beraber, mali gücü olan her kul için "borç" (vacib) tur. Kurban olarak koyun, sığır ve deve kesilebilir. Sığır ile devenin "ödeme" gücü koyuna üstündür; ama Türkiye'de kurbanlık olarak hemen hemen yalnız koyun kesilir. Hayvanın erkek olması, sakatlığı bulunmaması şarttır. Kurbanın kesilmesinde de gözetilmesi gereken birtakım töreler vardır. Bunlardan bir bölümü İslâm dininin koyduğu yasalara bağlanır; ama birçoğu da uluslara ve bölgelere göre değişen yerli geleneklerden gelmedir. Örneğin; memleketimizin bazı yerlerinde kurbanlık koçları yıkama, kınalama ve gelin telleri ile süsleme görenekleri vardır. Kurbanlık hayvanların "kınalamak", Yahudilerde de çok eski bir töre idi. İslâm dinine oradan geçmiş ya da İslâm öncesi Sâmi kavimlerin dini geleneklerinin bir kalıntısı sayılabilir. Tellerle hayvanı süsleme ise Orta Asya'dan gelme bir töredir. Moğollarda, Tanrı'ya adanan kurban hayvanlarına kurdeleler bağlanırdı(Boratav, 1999: 207-208).

Ramazan bayramında olduğu gibi kurban bayramında da bayram hazırlıkları günler öncesinden başlar. İki bayram için de yapılan ikramlar, temizlik, kabristan ziyareti gibi hazırlık ve uygulamalar aynıdır. Fakat burada ayrıca kurbanlık alımı söz konusudur.

Büyükbaş hayvan kesecekler önceden ortaklık kurarlar ve bu ortaklığa göre beş, altı, yedi kişilik kurbanlık alırlar. Küçükbaş hayvan kesecekler ise kendi başlarına kurbanlıklarını temin ederler. Kurbanlıklar alındıktan sonra Arife günü eve getirilir. Bir gece orada kalır. Bayram sabahı namazdan hemen sonra kurban kesme faaliyetleri başlar. Evi müsait olanlar evinin bahçesinde, müsait olmayanlar kesimhanelerde kesim işini gerçekleştirir(KK: 32).

Kurban kesiminde hayvanın eziyet çekmemesine büyük önem gösterilir. Hayvan kesilmeden önce gözleri bağlanır, tekbirler getirilir, dualar edilir. Kurban kesilirken yüksek sesle konuşulmaz. Kurbanın canı çıktıktan sonra kurban

sahipleri iki rekat namaz kılar. Kurban kanından küçük çocukların alınma sürülür. Daha sonra et işleri ile uğraşılır. Kurbandan çıkan etin üçte biri durumu iyi olmayan yakınlarla dağıtılır. Bir o kadar kısmı ise kavurma yapılarak misafirlere ikram edilir. Kurban işleri bittikten sonra insanlar bayram ziyaretlerine devam ederler(KK: 2).

4.2.2.3. Hıdırellez

Türkler, tarihin ilk dönemlerinden beri baharın gelişini toplu olarak, iklimin ve coğrafyanın da etkisiyle farklı zamanlarda resmi veya resmi olmayan törenlerle kutlamışlar ve kutlamaktadırlar. Bugün ise Türkiye’de baharın gelişi ya da yazın başlangıcı, genellikle mayıs ayının ilk haftasında düzenlenen törenlerle kutlanmaktadır. Geçmiş ile günümüzdeki bahar kutlamalarının tarihlerindeki bu farklılık, iklim ve tabiat şartlarının bir sonucudur, hangi tarihte kutlanırsa kutlansın, ilk dönemlerde hayvancılık ve daha sonra da tarımla geçimlerini sağlayan Türkler için tabiatdaki değişikliklerin, ticaretle uğraşan yerleşik toplumlara göre, daha önemli olduğu kesindir. Hıdırellez toplumsal yaşamın kökleşmesini, grup kimliğinin ifade edilmesini, bireysel yeteneklerin sergilenmesini, kültürel mirasın ifade edilmesini ve yeni nesillere aktarılmasını sağlayan karmaşık sosyo-kültürel bir formdur(Özdemir, 1999: 31-38).

Araştırma bölgesinde Hıdırellez kültürel kalıntıların devamı olarak yaşamakta ve her yıl çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Hıdırellez geldiği vakit nişanlı kızlar kayın ailesi tarafından pikniğe götürülür. Hıdırellez’de gelini eğlenceye götürmek, piknik yapmak az da olsa yaşamaya devam eden etkinliklerdendir(KK: 37).

Hıdırellez’de insanlar dileklerini kağıda yazarak akşam vakti gül ağacının altına gömerler. Eskiden kutsal sayılan ağaçlara çaput bağlanıp dilek dilendiği de olurmuş. Hıdırellez’ in gelişiyle evlerde bahar temizliği başlar, yün yıkanır, yorgan, döşek aktarılır(KK: 36).

4.2.2.4. Abdal Musa Şenlikleri

Türkiye'nin birçok bölgesinde alevi-bektaşî vatandaşlarımızca kutlanan Abdal Musa Şenlikleri her yıl şubat Kırıkkale/Keskin ilçesi Haydar Sultan köyünde de kutlanmaktadır. Abdal Musa Şenlikleri kapsamında civar beldelerden gelen alevi vatandaşlar ilk olarak sabah ziyarette buluşurlar. Türbede dualar edilir, adak sahiplerinin kurbanları kesilir. Kırklar, yediler, erenler yâd edilir. Daha sonra cem evinde nefesler söylenir, dualar edilir semah dönülür. Gün boyu Abdal Musa başta olmak üzere geçmiş tüm erenler anılır. Büyükçe sofralar kurulup yemekler yenir(KK: 45).

Araştırma bölgesinde dini bayramlar birçok bölgede olduğu gibi coşkuyla kutlanmaktadır. Ramazan ve Kurban bayramı bayramlaşma merasimlerinin ve akraba ziyaretlerinin yapıldığı, insanların bir araya geldiği önemli anlardandır. Bölgede Hıdırellezle ilgili yapılan inanma ve uygulamalar hemen hemen Anadolu'nun birçok yerindeki uygulamalarla benzer niteliktedir. Bölgede Hıdırellez bu isim dışında başka bir isimle anılmamaktadır. İlk olarak 1983 yılında Antalya'da başlayan Abdal Musa şenlikleri tüm Alevi-Bektaşî coğrafyasında olduğu gibi Keskin'e bağlı Haydardede köyünde de her yıl düzenli olarak yapılmaktadır.

4.2.3. Halk İnanışları

4.2.3.1. Nazar

Bakış anlamındaki Arapça nazar kelimesi, Türkçede kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır. Herhangi bir zararlı olay, böyle bir sebebe yüklendiği zaman "nazar değdi" deyimini kullanılır: Örneğin; sapsağlam bir çocuk hasta olunca, bir aile

içinde veya iki dost arasında bağlılık, düzen bozulunca vb. "Kem söze uğradı" deyimini de aynı anlama gelir. Açık, çığ mavi gözlerde nazar gücü olduğu sanılır ve herhalde bu ilkeye dayanılarak mavi gözlülerin kötü niyetli, kıskanç, başkalarına zarar vermekten hoşlanan kimseler olduklarına inanılır, bu gerçeklere aykırı olsa bile. Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı inancı da yaygındır. Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklarla, güzellikleri, hünerleri herkesin hayranlığını uyandırmış kişilerdir; çünkü çocuklar zayıf mahlûklardır, çabuk etkilenebilirler; güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını kamçılar. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara uğrama sadece insanlara özgü bir olay değildir: Mal, mülk, hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyükbaş hayvanlar), evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan veya sakatlanan at, sütü azaliveren inek, bereketli beklendiği halde kıt elde edilen yıllık mahsul vb. için de "nazara geldi", "nazara uğradı" yargısı verildiği olağandır. Hatta aile içindeki düzen, iki dost arasındaki sevgi bağı gibi başarı ile yürütülen bir iş de nazara uğrama sonucunda bozulabilir. Halk içinde bazı kişilerin, sebebi bilinmeyen olağanüstü ölçüde "nazar" güçleri olduğuna inanılır: Bakışı ile bir atı yüz, iki yüz, üç yüz metreden çatlatabileceğini ileri süren ve bunu ispatlayan kimseler üzerine hikâyeler anlatılır. Nazar kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi, özellikle kişinin yakınlarının fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilir; bu tür nazardan en çok çocuklar etkilenirler; onun içindir ki ananın, babanın çocuğuna fazla düşkünlüğü iyi sayılmaz(Boratav, 1999: 103-104).

Araştırma bölgesinde nazarla ilgili inanışlar oldukça yaygındır. İnsanlara, hayvanlara, bağ-bahçeye nazar deşebilir. Nazardan korunmak için insanlara nazarlık, mavi boncuk, cevşen, muska takılır. Bir kişiye nazar deşdiğine inanılırsa Ayet-el Kürsi okunur. Okuyan kişi esniyorsa okunan kişiye nazar deşdiği kanaatine varılır(KK: 47).

Bağ-bahçeye nazar deşmemesi için görünür bir yere hayvan kemiğı, kafatası vb. asılır. Buradaki amaç kötü enerjinin, bakışın buraya yönelmesini sağlamaktır. Yine yörede nazardan korunma adına bir yöntemde üzerlik asmak

veya üzerlik yakmaktır. Üzerlik adı verilen bitki kurutularak evlere asılır. Veya bir düğün esnasında nazardan korkuluyorsa ortada üzerlik yakılır ve dumanı tütsületilir(KK: 37).

4.2.3.2. Yağmur Duası

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı adetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı, yağması geciken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı, kuraklığı önlemektir(Artun, 2015: 378).

Günümüzde yağmur duasına pek gidilmemekle birlikte eskiden yörede sıkça yağmur duasına gidilirmiş. Çıkılan yüksekçe bir tepede toplanan ahali dua eder, kurban keser Allah'tan yağmur talep edermiş. Yağmur duasına çıkıldığında emzikli kadınlar bebeklerinden, süt kuzular annelerinden ayrı bırakılmış ki ağlasınlar feryat etsinler bu sebeple Allah yağmur versin. Yağmur yağsın diye yatırlara gidilip adak adandığı da olurmuş(HKK: 22).

4.2.3.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

“Köpekler çok uluyorsa Azrail gelir”(KK: 22).

“Evin damına baykuş gelir, öterse uğursuzluk gelir.”(KK: 26).

“Kedi öldürmek iyi karşılanmaz”(KK: 32).

“Örümcek öldürmek iyi karşılanmaz. Çünkü örümcek peygamberi mağarada korumuştur.”(KK: 46).

“Örümcekler evin içine ağ ördüyse albız geldi denir. Bu ağa verilen ad albız veya ilbizdir.”(KK: 46).

“Evin bahçesine kedi yavrusu bereket getirir.”(KK: 22).

4.2.3.4 Diğer İnanmalar

“Geceleyin tırnak kesilmez. Bereketsizlik getirir”(KK: 46).

“Merdiven altından geçmek uğursuzluk getirir.”(KK: 43).

“Can çekişen kişinin ayakucunda durulmaz. Çünkü Azrail oradan gelir.”(KK: 38).

“Geceleyin sakız çiğnenmez.”(KK: 46).

“Ateşe veya köze su dökülmez. Üç harfliler musallat olur.”(KK: 13).

“Eşiğe oturulmaz. Uğursuzluk getirir.”(KK: 46).

“Ayna, cam veya cam bardak kırılması nazarın çıktığına delalettir.”(KK: 44).

“Çocukların üzerinden atlanmaz veya çocuk bacak arasından geçirilmez. Boyu kısa olur.”(KK: 7)

“Çocuğun ensesinden öpülmez çünkü çocuk fena olur.”(KK: 26).

Bölgede nazarla, hayvanlarla ve birtakım uğursuzluk-olumsuzluk getireceğine inanılan uygulamalarla ilgili halk inanışları canlı bir şekilde devam etmektedir. Buna rağmen yağmur duasıyla ilgili uygulamalar eskiye nazaran önemini yitirmiştir. Bölgede nazarla ilgili uygulamalar (üzerlik otu, üzerlik otu yakma vb.) diğer bölgelerle benzerlikler göstermektedir. Birtakım uygulamaların veya yapılacak bazı şeylerin kötülük, uğursuzluk getireceğine olan yaygın inanca araştırma bölgemizin neredeyse tamamına yakınında rastlanmaktadır.

4.2.4.Çocuk Oyunları

Çocuk, kendine has bir dünyası, dili, oyunları olan 0-15 yaş arasındaki insanlardır.

Hayatta karşılaştığı durumları ve yaşadığı her şeyi kendi anlayışı, algılayışı ve dünyasının gerçeklerine göre algılar. Onun kendine has bir düşünce sistemi, hayat felsefesi, hayalleri ve davranışları vardır. Bunlardan ilgi çekici olanı ve çocuğun bedenî, ruhî, içtimai dünyasını düzenleyen hiç şüphesiz oyunlardır (Çolak, 2009: 15, 16).

Çocuk oyunları, özgürce yapılan eylemlerdir. İstenildiği zaman başlanır, istenildiği zaman bırakılır. Kurallar, oyun sırasında birlikte değiştirilebilir (Bütün oyunlar için olmasa da). Toplu olarak karşılıklı anlayış içerisinde, birbirlerinin haklarına saygı göstererek yaşama duyusunun temelleri oyun çağında atılır. Oyun içerisinde yeni yeni görüşler, çözümler geliştirilir. Bu sebeplerden dolayı oyun, çocuklarda yaratıcı düşünceyi ve dengeli davranışı geliştirir. Kazandıkları bu yaratıcılık onların hayata uyumunu, birlikte karşılıklı sevgi ve saygı içerisinde yaşamalarını sağlar (Özhan, 1990: 5).

Çocuk oyunları yörede özellikle köylük yerlerde devam ediyor olmakla birlikte eskiye nazaran bilgisayar ve cep telefonu kullanımının yaygınlaşması, çocukların bunlara ilgi göstermesinden ötürü çocuk oyunları çocuklar tarafından daha az tercih edilmektedir. Bu bağlamdan hareketle araştırmamızın bu bölümünde Keskin ilçesinde karşılaşılan çocuk oyunlarını değerlendireceğiz.

4.2.4.1. Dalye

İki grup halinde oynanır. Yere üst üste dizilen yassı taşları bir grup yaklaşık 3-4 metreden topla devirmeye ve tekrar devrilen taşları üst üste dizmeye çalışır. Ebe olan grupta taşları dizilenleri topla vurarak elemeye çalışır. Vurulan oyundan çıkar. Herkes vurulursa ebe takım kazanır. Herkes vurulmadan taşlar dizilirse diğer takım kazanır(KK: 44).

4.2.4.2. Çelik Çomak

İki grup halinde oynanır. Yere iki tane taş konur üzerine küçük tahta parçası çomak konur. Birinci takımdan bir kişi elindeki çelikle (uzun sopa) çomağı

vurarak uzağa göndermeye çalışır. Ve elindeki çeliği yere bırakarak koşar. İkinci takım çomacı havada yakalamaya çalışır. Yakalarsa ikinci takım sayıyı kazanır. Yakalayamazsa çomak yere düştükten sonra onu çeliğe doğru fırlatır. Çeliğe temas ederse oyunu yine ikinci takım kazanır. Temas etmezse birinci takım bir adım sayısı söyler o adım sayısında ikinci takım çomaca ulaşamazsa birinci takım adım sayısınca puan kazanır(KK: 39).

4.2.4.3. Seksek

Yere çizilen bölümlere ayrılmış şeklin birinci bölümünden başlanarak oynanır. Oyuncu birinci bölüme taşı atar oraya basmadan ikinci bölüme atlar. Tek ayak üstünde sekerek tüm bölümleri dolandır ve tekrar taşı alarak dışarı çıkar. Bunu diğer tüm bölümler için yapar. Çizgiye basan o bölümü kaybeder(KK: 14).

4.2.4.4. Kurt Baba

İki daire çizilir birinci daire ebe olan kişinin dairesidir. O kurttur. Diğer dairede ise kuzular vardır. Her kuzunun bir rengi vardır. Kurt hangi kuzu hangi renk bilmez. Bir renk adı söyler o kuzu daireden dışarı çıkar. Kurt onu yakalayarak kendi dairesine katmaya çalışır. Tüm kuzuları kendi dairesine katana kadar oyun devam eder(KK: 35).

4.2.4.5. İstop

Beş altı çocuk veya daha fazla bir araya gelir. Bir kişi ebe olur. Topu havaya atar ve bir kişinin adını söyler. O kişi topu havada kapmaya çalışır. Kaparsa o da havaya atarak başka bir kişinin adını söyler. Havada yakalayamayan topu alınca bir renk adı söyler. Diğerleri o rengi aramaya başlar. Ebe olan kişi ise onları vurmaya çalışır. Vurulan yeni ebe olur(KK: 44).

4.2.4.6. Can

İki takım halinde oynanır. Takımlardan biri ortaya geçer. Diğer takım karşılıklı olarak durur. Dışarıdaki takım içerdeki takımı topla vurmaya çalışır. Vurulan dışarı çıkar. Topu havada yakalayan ekstra can kazanır. İsterse vurulan arkadaşını oyuna alır isterse kendi kullanır. Herkes vurulup son kişi kaldığında on atış boyunca vurulmazsa içerdeki takım kazanır ve içerde kalmaya devam eder. Vurulursa içerdeki takım atıcı konumuna, dışarıdaki takım içeri geçer(KK: 41).

4.2.4.7. Yerden Yüksek

Bir kişi ebe seçilir. Diğer oyuncular yerden yüksek bir yere çıkar. Ebe ortada durur. Diğer oyuncular yere inerek yer değiştirir. Ebe onları yerden yüksek değilken ebelemeye çalışır(KK: 3).

4.4.4.8. Not

Beş litrelik yağ tenekesi bir yere dikilir. Teneke daire içine alınır. Tenekeden yaklaşık 20-25 adım sayılır ve bir çizgi çekilir. Sayışarak ebe olacak kişi belirlenir. Daha sonra diğer oyuncular ellerindeki taşı tenekeye fırlatır. Tenekeyi bulunduğu daireden uzağa götürmeye çalışırlar. Ebe olan kişi tenekeyi daireye dikip taşını alıp çizgiye yetişmeye çalışırlar ebelemeye çalışır(KK: 26).

Bölgede çocuk oyunları daha çok köylük yerlerde canlı bir şekilde devam etmektedir. Teknolojinin ilerlemesi günümüzde sokakta oynanan çocuk oyunlarını önemsiz hale getirmektedir. Çocuk oyunlarının birçoğu Anadolu'nun birçok yerinde oynanan çocuk oyunları ile benzerlik göstermektedir. Not, kurt baba, dalye gibi bazı çocuk oyunları ise günümüzde çocuklar tarafından bilinmemekte ve oynanmamaktadır.

4.2.5. Halk Hekimliğine Yönelik Uygulamalar

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu işlem ve yöntemlerin tümüne 'Halk Hekimliği' denilmektedir (Artun, 2005: 181).

Yörede günümüzde sağlık hizmeti olanaklarının yaygınlaşmasından dolayı genellikle büyük rahatsızlıklarda doktora başvurulmaktadır. Fakat evde geleneksel tedavi yöntemiyle geçebilecek veya ocak kültürünün devamı neticesinde ocaklı kişiye başvurarak geçeceği düşünülen birtakım hastalıklarda halk hekimliği devreye girmektedir.

4.2.5.1. Kabakulak

Kabakulak geçiren kişi ocaklı kişiye götürülür. Ocaklı kişi kabakulağı okur. Orayı yazar ve sıcak bezle sarar(KK: 46).

4.2.5.2. Derma, Egzama, Sedef

Bu hastalıkların tedavisiyle ilgilenen ocak vardır. Ocaklı kişi hastalıklı bölgeyi okur. Orayı yazar veya tükürür. Bu şekilde tedavi uygulanır(KK: 48).

4.2.5.3. Yüksek Ateş

Ateşlenen kişinin alınına, boynuna, koltuk altlarına sirkeli suyla veya saf alkolle ıslatılmış bez konulur. Ateşli kişiye ılık duş aldırılır(KK: 19).

4.2.5.4. Arı Sokması

Arının soktuğu yere bıçak, anahtar gibi metal şeyler sürülür. Ayrıca arı sokan yere çamur da sürülür(KK: 38).

4.2.5.5. Bilek Burkulması

Burkulan bileğe şişmemesi için dövülmüş et sarılır(KK: 47).

4.2.5.6. Mide Ağrısı-Bulantısı

Midesi ağrıyan veya bulanık kişiye bol şekerli ılık şerbet içirilir. Ayrıca ağrı ocağı olan kimse kişinin karnını ovarak okur(KK: 36).

4.2.5.7. Tenya-Bağırsak Kurdu

Bağırsak kurdu olan kişiye aç karnına kabak çekirdeği yedirilir(KK: 46).

4.2.5.8. Kırık-Çıkık

Şimdilerde hastanede tedavi edilmektedir. Önceleri köylerde bulunan kırık-çıkıkçılar tedavi edermiş. Kırığı çekerek yerine oturtup sararlarmış(KK: 46).

4.2.5.9. Yanık

Yanan bölgeye yoğurt sürülür(LKK: 26).

4.2.5.10. Diş Ağrısı

Diş ağrıyan kişinin başı yemeniyle sarılır. Ağrıyan dişle zeytin veya ekmek içi çiğnetilir(KK: 43).

4.2.5.11. Siğil

Siğilin kurbağalardan bulaştığına inanılır. Siğili kesmek tehlikelidir. Siğil tedavisi için siğil ocağına gidilir. Ocaklı kişi siğili okur. Bir kağıda yazı yazar. Siğilli kişi bu kağıdı bir akarsu kenarına gömer ve arkasına hiç bakmadan evine gider. Bu şekilde siğil kurur ve dökülür(KK: 39).

4.2.5.12. Kösnü

İnsan vücudunda çıkan çibana benzer yaralara verilen addır. Kabarma şeklinde oluşan yaralardır. Kösnü ocağına giden hastaya ocaklı kişi kösnü (köstebek) toprağından çamur yapar onu okur verir. Bu çamur yarara sürülür ve yaralar iyi olur(KK:30).

4.2.5.13. Sarılık

Sarılık geçiren bebeğin odasına sarı lamba takılır. Yüzüne sarı tülbent örtülür. Döşegine veya yastığına altın takılır(KK: 14).

4.2.5.14. Böbrek Taşı

Böbrek taşı olan kişilere ispirto içirilir. Yine bu hastalık için toplanan kırk kilit otu kaynatılır ve suyu hastaya içirilir(KK. 32, KK: 34).

4.2.5.15. Nazar

Nazar deđdiđine inanılan kiři okutulur. Nazar muskası takılır. Yine nazar olduđu dűřünűlen haneye veya kiřiye kurřun dűkme veya kűz sűndűrme gibi dinsel-bűyűsel uygulamalar yapılır(KK: 13).

4.2.5.16. Bel-Sırt Ağrısı

Bel ve sırt bűlgesinde yaşanan şiddetli ağrıların tedavisinde řiře çekme veya hacamat uygulanır. Bardakları içi ısıtılarak sırtta tutturulur ve çekilerek ağrılı bűlge tedavi edilir(LKK: 26).

4.2.5.17. Saç-Sakal Kıran

Saç kıran veya sakal kıran diye adlandırılan hastalık saçın veya sakalın sadece bir bűlűműnűn dűkűlmesidir. Bu hastalıđın tedavisinde kıran olan bűlge jiletle kűçük kűçük kesilir ve kesilen bűlgeye sarımsak sűrűlűr(KK: 43).

4.2.5.18. Guatr

Guatr hastaları cevizin içindeki zarı kaynatıp içerse hastalığından şifa bulur(KK: 43).

4.2.5.19. Diare(İshal)

İshal olan kişiye haşlanmış patates, muz yedirilir. Yine bu kişiye kola ve aspirin içirilir(KK: 2).

Halk hekimliđi yűntemleri ile hastalıkların tedavisi bűlgede daha çok ocak kűltűrű etrafında devam etmektedir. Ađrı ocakları, kűsnű ocađı, tıbıka, terma, siđil, kabakulak ocakları ve buradaki ocaklı kiřilerin yaptıđı dinsel; bűyűsel

nitelikli bazı uygulamalarla şifa aranmaktadır. Bununla birlikte kimi şifalı otlarla da bazı hastalıklara derman aranmaktadır. Bu hastalıklar genelde hastaneye gitmeye ihtiyaç duyulmayan ya da tıbbi yöntemlerle çaresi bulunamayan kronik hastalıklardır.

4.2.6.Halk Mutfağı

Bir yörenin kültürel özelliklerini yansıtan önemli ipuçlarından birisi de şüphesiz halk mutfağı ürünleridir. Bu ürünler yöredeki ürün çeşitliliğinden tarımsal faaliyetlere; yöredeki insanların geçmişten gelen bilgileriyle yaptığı kışa hazırlık faaliyetlerinden düğün, cenaze, bayram gibi törenlerde yapılan ikramlara kadar birçok konuda bilgi verir.

Bu bağlamdan hareketle çalışmamızın bu bölümünde Keskin ilçesinde karşımıza çıkan halk mutfağı ürünleri değerlendirilecektir.

4.2.6.1. Çorbalar

4.2.6.1.1. Yoğurt Çorbası

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterir.

Süzme yoğurt

Yoğurt

Yarma

Nohut

Nane

Yağ

Tuz

Yapılışı:

Yarmalar ve nohutlar akşamdan ıslanır. Sabaha dek suda bekletilir. Süzme yoğurt bir kaba alınır, içine birkaç kaşık yoğurt eklenir. Biraz su eklenip iyice karıştırılarak kesilmesin diye durultulur. İçine çok az sıvıyağ eklenerek ocağa konulur. Orta ateşte tahta kaşıkla kaynayana kadar yavaş yavaş karıştırılır. Kaynayana kadar karıştırmak yoğurdun kesilmemesi için önemlidir. Kaynadıktan sonra akşamdan ıslanan yarma ve nohut yıkanır ve çorbaya katılır. Üzerine bir miktar kaynamış su eklenir ve nohutla yarma pişene kadar tekrar kaynatılır. Piştikten sonra bir tavada yağda yakılan nane çorbaya eklenir. Çorbanın altı kapandıktan sonra dinlenene kadar ara ara karıştırılır. Sunuma hazırdır.(KK: 46).

4.2.6.1.2. Tuvalak Çorba

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterir.

Köftelik düğür

Kuru soğan

Sarımsak

Salça

Nane

Baharatlar

Kıyma

Un

Yumurta

Yapılışı:

Düğür, salça, soğan, sarımsak, baharatlar, kıyma, nane, yağ karıştırılarak düğürler yumuşayıp çiğ köfte kıvamına gelene kadar yoğrulur. Daha sonra elde edilen çiğ köftele un ve yumurta katılarak tekrar yoğrulur. Bu işlemler bitince köfteler misket büyüklüğünde yuvarlanarak tepsilere dizilir. Çorba haline gelme aşamasında; biraz yağ ile salça kavrulur daha sonra üzerine su eklenir. Salçalı su iyice kaynadıktan sonra köfteler teker teker tencere atılır. İyice pişene kadar kaynamaya devam eder. Daha sonra ocaktan alınır. Serviste isteğe göre limon kullanılabilir(KK: 46).

4.2.6.1.3. Arabaşı Çorbası

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterir.

Tavuk

Salça

Baharatlar

Yağ

Un

Yapılışı:

Öncelikle bir tencereye tavuk konulur üzerine su eklenir ve iyice haşlanır. Haşlandıktan sonra kendi suyunun içine didilir.(Kemiklerinden ayırarak küçük parçalara bölmek.) Bir tencereye yağ, salça ve baharatlar konur su eklenerek kaynamaya bırakılır. Bir başka tavada un iyice kavrulur ve daha sonra elenir. Bu işlemin ardında bir kaptaki suya konularak iyice özenir. Kapta özenen un kaynayan salçalı suya eklenir tekrar kaynatılır. Daha sonra tavuklar eklenerek iyice piştikten sonra ocaktan alınır. Bu çorba mevsimine göre horoz, kaz veya hindi etinden de yapılabilir(KK: 46).

4.2.6.1.4. Dügüraşı

Malzemeler: Miktarlar kişı sayısına göre değişebilir.

Dügür

Kuru soğan

Yağ

Tuz

Yapılışı:

Bir tencereye su, tuz ve düğür konular. Dügür iyice özleşene kadar kaynatılır. Burada çok koyu veya çok duru olmaması önemlidir. Bu işlem yapılırken bir tavada yağda bolca ince kıyılmış kuru soğan iyice kavrulur. Rengi kahverengine dönene kadar kavrulur. Daha sonra özleşen düğürün içine katılır. Bir taşım daha kaynatıldıktan sonra ocaktan alınır(KK. 43).

4.2.6.1.5. Tarhana Çorbası

Malzemeler: Miktarlar kişı sayısına göre değişiklik gösterir.

Tarhana

Yağ

Salça

Baharatlar

Yapılışı:

Tarhana bir kaptaki suyun içine konularak özenir. Daha sonra tencereye yağ, salça, baharatlar konularak su eklenir. Bu karışım iyice kaynadıktan sonra özenen tarhana ilave edilir. İyice kıvama gelip özleşene kadar pişirilerek ocaktan alınır. Serviste isteğe göre sarımsak katılabilir(KK: 26).

4.2.6.1.6. Ayrarı Aşı – Katma Aşı

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Yarma

Nohut

Yoğurt

Su

Yapılışı: Yarma ve nohut iyice yıkandıktan sonra kaynatılır. Belli bir kıvama gelip iyice suyu çekildikten sonra bir kaba konulur. Bu kıvam artık katık adı verilen bir kıvamdır. Daha sonra yenmek istediği vakit yapılan soğuk ayrarının içine katık konulur. İçine buz da atılarak, özellikle yaz mevsimlerinde sıklıkla tüketilen bir çorba çeşididir(KK: 46).

4.2.6.1.7. Yeşil Mercimek Çorbası

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Yeşil mercimek

Bulgur

Un

Salça

Tuz

Yapılışı: Salça, mercimek, tuz konularak yağda iyice kavrulur. Üzerine un ve bulgur eklenerek bir miktar daha kavrulduktan sonra su eklenir. İyice kaynayıp özleştikten sonra ocaktan alınır(KK: 3).

4.2.6.2. Yemekler

4.2.6.2.1. Keskin Tava

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına g6re değişiklik g6sterebilir.

Kuzu Pirzola

Domates

Biber

Sarımsak

Tere yağ

Tuz

Baharatlar

Yapılışı:

Fırın tepsinin tabanı iyice yağlanır. Domates, biber, sarımsak doğranarak tepsinin altına d6şenir. Daha sonra pirzolalar bu malzemelerin 6zerine dizilir. Tuz ve isteğe g6re baharatlar eklenir. Tereyağı parçaları tepsi geneline yağılarak konulur. Tepsi folyoyla hava almayacak şekilde kaplanır. İki y6z derecede bir saat pişirildikten sonra fırından alınır(KK: 4).

4.2.6.2.2. Buğday Hediği

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına g6re değişiklik g6sterebilir.

Buğday

Su

Yapılışı: Yıkayıp ayıklanan buğdaylar suya atılır. Buğdaylar tahta kaşıkla şişip yumuşayana kadar yavaş yavaş karıştırılır. Daha sonra s6z6len hediğin içine

isteğe göre badem, ceviz, fındık gibi kuru yemişler konularak servis edilir(KK: 44).

4.2.6.2.3. İçli Çörek

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Su

Tuz

Maya

Domates

Biber

Soğan

Patlıcan

Yapılışı: Un, su, maya, tuz karıştırılıp yoğrulularak hamur elde edilir. Hamur bir kenarda dinlenmeye ve mayalanmaya bırakılır. Daha sonra bir tavada küçük küçük doğranmış soğan, domates, biber, patlıcan tuz ve baharat eklenerek kavrulur ve soğumaya bırakılır. Dinlenen hamur küçük pezilere ayrılır. Orta büyüklükte oklava ile açılır. Açılan hamurun içine hazırlana iç kaşık yardımıyla yayılır ve yarım ay şeklinde hamur ikiye katlanır. Tırnaklayarak kenarları yapıştırılır. Daha sonra sacda veya tavada iki taraflı pişirilerek servis edilir(KK: 7).

4.2.6.2.4. Göbede

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Tavuk

Soğan

Un

Margarin

Salça

Tuz,biber

Yapılışı: Kuşbaşı şeklinde doğranan tavuklar yağda bir miktar kavrulur. Ardından doğranmış soğanlar eklenir. Tuz, biber, salça ilave edilerek kavurmaya devam edilir. Daha sonra üzerine su ilave edilerek kaynatılır. Un; tuz ve suyla karıştırılarak hamur yoğrulur. Yoğrulan hamurun bir parçası tepsi genişliğinde açılır, yağlanır ve tepsiye serilir. Daha sonra suyu süzülen tavuk hamurun üzerine serilir. Diğer hamurla tepsinin üstü kapatılır. Hamurun üzeri yağlanır fırına verilir. Üstü kızarıncaya kadar pişirilir. Daha sonra üstteki hamur kaldırılır ve tavuğun suyu tepsiye dökülür. Üstteki hamur da ekme olarak kullanılır(KK: 7).

4.2.6.2.5. Omaç

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Yufka

Yumurta

Tereyağı

Tuz

Yapılışı: Bir tavada tereyağı eritilir. İçine yufkalar küçük küçük kırılarak katılır. Biraz yağda çevrildikten sonra üzerine yumurta kırılır, tuz eklenir. Yumurta ile birlikte yufka kırıkları pişirilir. Daha sonra başka bir yufka ekmeğe dürüm yapılarak servis edilir(KK: 44).

4.2.6.2.6. Dönderme

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Yufka

Yumurta

Tereyağı

Yapılışı: Tereyağı genişçe bir tavada eritilir. Eriyen yağın üzerine yufka kenarları tavadan sarkacak şekilde konulur. Yufka biraz kızarıncaya içine yumurta kırılır, tuz atılır ve ekmek yırtılmayacak şekilde karıştırılır. Daha sonra tavadan sarkan kısımlar ortaya kapatılır ve yufkanın iki tarafı da nar gibi kızarana kadar pişirilir. Daha sonra yapılan dönderme başka bir yufkaya dürüm yapılarak servis edilir(KK: 46).

4.2.6.2.7 Kara Kabak

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Kara kabak

Soğan

Yağ

Pirinç

Dereotu

Yapılışı: Soğanlar yağda pembeleşinceye kadar kavrulur. Bu sırada bir miktar pirinç eklenerek kavrulmaya devam eder. Daha sonra kabaklar eklenir ve bir miktar daha kavrulur. Üzerine su eklenir ve bir süre kaynatıldıktan sonra dereotu katılır ve servis edilir(KK: 46).

4.2.6.2.8 Toklu Başı

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Toklu başı(Ispanakgillerden bir çeşit bitki)

Soğan

Salça

Yağ

Tuz, kırmızıbiber

Yapılışı: Toklu başı suya konularak iyice haşlanır. Haşlanan toklu başları küçük küçük doğranır. Doğrandıktan sonra yağ, soğan, salça ile birlikte kavrulur. Tuzu ve baharatı eklenir. Bir miktar su konularak bir taşım kaynatılır. Sarımsaklı yoğurt üzerine konarak servis edilir(KK: 7).

4.2.6.2.9. Çığırtma-Pişi

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Maya

Su

Tuz

Yağ

Yapılışı: Maya, un, su, tuz ile hamur yoğrulur. İyice mayalandıktan sonra yuvarlakça açılır. Üçgen olacak şekilde dört parçaya kesilir ve kızgın yağda kızartılarak servis edilir. İsteğe göre peynirli içli olarak da yapılabilir(KK: 36).

4.2.6.2.10. İç Pilavı

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Bulgur

Kuru soğan

Yeşil Soğan

Yağ

Nane

Tuz

Baharat

Az salça

Limon tuzu

Su

Yapılışı: Yağda sırasıyla kuru soğan, salça, bulgur, tuz, baharat, limon tuzu katılarak kavrulur. İyice kavrulduktan sonra su eklenir pişmeye bırakılır. Su çekildikten sonra ocaktan almadan önce nane ve yeşil soğan katılır. Ocaktan alınan pilav tepsi üzerine serilmiş yufka ekmek üzerine dökülür. Asma yaprağı ve yufka ekmek ile yenilir(KK: 26).

4.2.6.2.11. Fasulye Kavurması

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Kurutulmuş taze fasulye

Yağ

Salça

Domates

Tuz

Baharat

Su

Yapılışı: Kurutulmuş taze fasulyeler suda haşlanır. Haşlanan fasulye yağda soğan, salça, domates, tuz, baharat eklenerek kavrulur. Kavrulmuş fasulye yufka ekmekle dürüm yapılarak servis edilir(KK: 43).

4.2.6.2.12. Patates Kavurması

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Patates

Kuru soğan

Salça

Tuz

Baharat

Su

Yapılışı: Patatesler bir tencerede suda haşlanır. Haşlanan patatesler soyulur ve ufak ufak doğranır. Bir tencere yağda soğan kavrulur içine salça eklenir bir miktar daha kavrulduktan sonra patatesler eklenir. Tuz ve baharat da eklenerek iyice kavrulur ve servis edilir(KK: 26).

4.2.6.2.13. Kabak Gülü Dolması

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Kabak gülü(Kabak gülleri sabah erkenden, güneş açmadan toplanmalıdır.

Aksi takdirde ağzları kapanır ve doldurmak mümkün olmaz.)

Bulgur

Pirinç

Yağ

Kuru Soğan

Nane

Salça

Tuz, baharat

Yapılışı: Pirinç, bulgur, salça, nane, soğan, tuz ve baharat katılarak yağda bir miktar kavrulur. Bu iç güllerin ağzı açılarak içine doldurulur. Doldurulan güllerin ağzı kapatılarak tencereye dizilir. Az miktarda su eklenerek pişirilir. İsteğe göre sarımsaklı yoğurt ile servis edilebilir(KK: 46).

4.2.6.2.14. Gölleme

Malzeme: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Maya

Su

Tuz

Yağ

Pekmez

Yapılışı: Un, maya, su ve tuz ile yoğrularak hamur yapılır. Mayalandıktan sonra elle açılarak bazlama yapılır ve pişirilir. Pişen bazlamalar küçük parçalar halinde kırılır. Bir tavaya yağ yakılır, pekmez bu yağa eklenir ve bir miktar da su eklenerek kaynatılır. Daha sonra bu şerbet soğuyunca kırılan bazlamalar içine katılır karıştırılır. Son olarak kaşıkla süzülerek başka bir tabağa alınır ve servis edilir. Özellikle ramazan aylarında sahur sofralarının vazgeçilmezidir(KK: 46).

4.2.6.2.15. Katmer

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Maya

Margarin

Tuz

Sıvı yağ

Yapılışı: Un, maya, tuz, su karıştırılıp yoğrularak hamur elde edilir. Elde edilen hamurdan pezi alınır. Bu pezi ufak büyüklükte açılır içine margarin sürülüp katlanır. Tekrar oklava ile bir miktar açılır. Diğer yüze de margarin sürülerek tekrar katlanır. Son olarak hamur orta büyüklükte oklava ile açılır. Hafif yağlanmış tavada iki tarafı da kızaracak şekilde pişirilir(KK: 44).

4.2.6.3. Tatlılar

4.2.6.3.1. Sütlaç

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Süt

Su

Pirinç

Yapılışı: Süt ocağa konur, bir miktar su eklenir iyice kaynayınca içine pirinç eklenir. Kesilmemesi için özeleşene kadar karıştırılır. Kıvama gelince kaselere alınır ve soğumaya bırakılır. Üzeri isteğe göre süslenerek servis edilir(KK: 26).

4.2.6.3.2. Pelite-Haside

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Yağ

Pekmez

Un

Su

Yapılışı: Bir tavada yağ yakılır. İçine pekmez ve un katılır ve kavrulur. Kıvama gelinceye kadar karıştırılır. Biraz sıvı olması istenirse su eklenir ve sıvı kıvamda yapılırsa buna **pelite**; yoğun kıvamlı helva gibi olması istenirse su eklenmez, iyice koyulaşacak şekilde yapılırsa buna **haside** denir(KK: 46).

4.2.6.3.3. Kabak Tatlısı

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Bal kabağı

Şeker

Yapılışı: Kabağın kabuğu soyulur. İri iri parçalar olacak şekilde doğranır. Daha sonra bir tencereye bir kat kabak üzerine bir kat şeker olacak şekilde dizilir. Ağız kapanan tencerede kendi buharı ile pişer. İsteğe göre süslenerek servis edilir(KK: 26).

4.2.6.3.4. Un Helvası

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

İrmik

Sıvı yağ

Margarin

Çam fıstığı

Su

Şeker

Yapılışı: Sıvı yağ ve margarin bir tencereye konur. Un bu yağa katılarak iyice kavrulur. Kavururken, topaklanmaması için sürekli karıştırılır. Biraz pembeleşince içine irmik ve çam fıstığı katılır ve kavrulmaya devam edilir. Un iyice kızarınca başka bir kaptaki su ve şekerle hazırlanan şerbet eklenir iyice kıvam alana kadar karıştırılır. Daha sonra kaşıkla kesilerek tabakla konular ve servis edilir(KK: 43).

4.2.6.4. Kışa Hazırlık

4.2.6.4.1. Karışık Turşu

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Salatalık

Patlıcan

Kelek

Acur

Cin biberi

Lahana

Sarımsak

Kaya tuzu

Limon

Sirke

Yapılışı: Turşusu yapılmak istenen malzeme ne ise iyice yıkanarak suda bekletilir. Daha sonra miktara göre bolca sarımsak soyulur. Turşuluk malzeme kat kat aralarında sarımsak ve cin biberi olacak şekilde bidona basılır. Daha sonra bir kaptaki sirke, limon, tuz ve su karıştırılır. Bu karışım bidona dökülür ve ağzı kapatılarak serin bir yerde muhafaza edilir(KK: 26).

4.2.6.4.2. Salça

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Domates

Kaya tuzu

Yapılışı: Salçalık domatesler güzelce yıkanarak sapları ayıklanır. Daha sonra gelişigüzel iri parçalar halinde doğranır ve bidonlara basılır aralarına ve en üste kaya tuzu konarak bidonlar kapatılır. 8-10 saat bekledikten sonra makinede çektilir. Elde edilen sulu domates püresi kazanlara konarak kısık ateşte suyunu

iyice çekene kadar kaynatılır. Dibine tutmaması için ara ara tahta bir kaşıkla karıştırılır. En son kıvama gelen salça ocaktan indirilir ve bidonlara konulara serin bir yerde muhafaza edilir(KK: 46).

4.2.6.4.3. Erişte

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Yumurta

Tuz

Yapılışı: Un, tuz ve yumurta karıştırılıp yoğrularak hamur elde edilir. Elde edilen hamurdan peziler alınır. Bu peziler orta boyda açılır. Sacda iki taraflı hafifçe pişirilir. Daha sonra pişen hamur küçük küçük şeritler haline kesilir. Bez örtülere serilerek kurutulur ve serin bir yerde muhafaza edilir(KK: 43).

4.2.6.4.4. Yufka

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Un

Tuz

Su

Yapılışı: Un, tuz, su karıştırılıp yoğrularak hamur elde edilir. Elde edilen hamurdan peziler alınır. Bu peziler incecik açılarak altı sönük sacda iki taraflı pişirilir. Pişen ekmekler üst üste dizilerek kurutulur. Kullanılacağı zaman ıslatıp beze sarılarak yumuşaması sağlanır(KK: 44).

4.2.6.4.5. Konserve

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Konserve yapılacak rn(Menemenlik domates, taze fasulye)

Yağ

Tuz

Cam kavanoz

Yapılışı: Konserve yapılacak ürünün malzemeleri bir tencerede yağda iyice kavrulur. Tuzu ve baharatı eklenerek kavrulan ürünler henüz sıcakken cam Őiřelere konur, ağzı sıkıca kapatılır ve ters çevrilir. Bir beze sarılarak bekletilen ürün soğuyunca serin bir yerde ağzı açılmadan muhafaza edilir(KK: 7).

4.2.6.4.6. Reçel (ilek, Kayısı, Vişne)

Malzemeler: Miktarlar kişi sayısına göre değişiklik gösterebilir.

Reçeli yapılacak ürün(ilek, Kayısı, Vişne)

Şeker

Su

Yapılışı: reçeli yapılacak ürün gznelce yıkanıp ayıklanır. Daha sonra uygun büyüklükte doğranır. Bir tencerede suya miktara göre Şeker ve limon tuzu eklenir. Bu Őurup kaynama noktasına geldiğinde içine reellik malzeme eklenir. Dibine tutmaması için ara ara karıştırılarak kıvam alana kadar kaynatılır. Kaynarken üzerinde oluşan köpükler alınır. En son olarak kavanozlara kaldırılarak oda sıcaklığında muhafaza edilir(KK: 37).

Bölgede oldukça zengin bir yemek kültürü bulunmaktadır. Bakliyat, sebze ve etle birçok yemek yapılmakta ve tüketilmektedir. Bölgede yoğurt orbasi, tarhana orbasi, ili çörek, pişi, ayran aşi, fasulye kavurması, sütlaç gibi yurdun

birçok yerinde bilinen yemekler tüketildiği gibi düğürası, Keskin tava, omaç, gölleme gibi yöreye has yemekler de tüketilmektedir. Bunların yanı sıra Anadolu'nun birçok yerinde bilinen ve Yozgat iliyle özdeşleşmiş olan Arabaşı çorbası da bölgede Yozgatlılarca kurulmuş köyler ve kurulan akrabalık ilişkileri sonucunda bölge mutfağına dahil olmuştur.

4.2.7. Halk Takvimi

4.2.7.1. Günün Bölümleri

Tan/Seher: Havanın aydınlandığı an(KK: 32).

Zabah: Sabah(KK: 2).

Guşluh: Sabah ile öğle arası(KK: 46).

Öylen/Yarım: Öğle vaktine verilen ad(KK: 32).

İlkindin: İkinci vakti(KK: 48).

Ağşamüstü: İkinci ile akşam ezanı arası(KK: 2).

Ağşam: Akşam vakti.

Yatsı: Akşamla yatsı arası.

Zifiri: Yatsıdan sonra şafağa kadar olan bölüm(KK: 1).

4.2.7.2. Aylar

Zahmeri: Ocak ayı(KK: 20).

Yelin: Şubat ayı sürüye süt yürüdüğü ay(KK: 20).

Aprıl: Nisan(KK: 46).

İlk kırkım: Nisan-mayıs arası sürünün ilk kez kırıldığı dönem(KK: 27).

Çaylak: Nisanın sonu mayısın başı(KK: 20).

Eşme: Temmuz-Eylül arası. Eşme ayının başında koçlar döllemeye katılır(KK: 35).

Harman ayı: Ağustos(KK: 39).

Bağ bozumu: Eylül(KK: 2).

Kara yatak: Eylül-aralık ayı arasında geçen süre(KK: 35).

Çardak: Aralık-Ocak(KK: 20).

4.2.7.3. Mevsimler

Baharın/Budama: İlkbahar(KK: 2).

Yaz: Yaz

Güz/Gündönümü: Sonbahar(KK: 20).

Gış: Kış (KK: 46).

4.3. HALK EDEBİYATI

4.3.1. Masallar

Masal halk edebiyatının önemli türlerinden biridir. Hemen her konuda yazılan tamamen hayal ürünü, gerçekle ilgisi olmayan anlatılardır.

Türkiye’de masal adı verilen anlatılara, diğer Türk topluluklarında “nağıl”, “ertegi”, “ertek”, “ekiyet”, “çörçök”, “şörçek”, “çöçek”, “nımalı” ve “tool” gibi adlar verilmektedir. “Masal” sözcüğü, Türk diline Arapçadan girmiştir. Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde, masal sözcüğünün Arapça “mesel’in söyleniş ve anlam değişikliğine uğramasıyla ortaya çıktığı kabul edilmektedir(Oğuz vd., 2015: 150).

İslam Ansiklopedisi'nin masal maddesinde;“Mesel,masal (Arapça çoğulu amsâl) aslında iştikakına göre, Habeşçe mesl, messâle; Aramice maşla ve İbranice māsâl gibi mukayese ve karşılaştırma ifade eder; tabirler mutâd olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumi olarak atalar sözü, darb-ı mesel mânâsını almıştır” *denilmektedir (İA, 8/120).*

Masal tanımı olarak Boratav; “Nesirle söylenmiş dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı” şeklinde yapmaktadır(Boratav, 1982: 75). Yine Boratav masalların özellikleri ile alakalı; “Anlatı kısa ve yoğundur; hayvan masallarında, hele fıkralarda hu kısalık ve yoğunluk son dereceyi bulur; olağanüstü, ya da gerçekçi uzunca masalarda da, olayların çokluğuna, onların geçtikleri zamanın uzunluğuna bakarak anlatının kısalığı ve yoğunluğu göze çarpacak ölçüdedir. (...) Bazı dil özellikleri de onları öteki anlatı türlerinden ayırır: hızlı, kısa ve yoğun anlatıma bağlı olarak sözlü gelenekte masal fiillerin ‘-miş’li geçmiş zamanı ile şimdiki zamanla, ya da geniş zamanla anlatılır; ‘-di’li geçmiş zaman kullanılmaz” demektedir(Boratav, 1988: 76).

Şükrü Elçin'in masal tanımı; “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” şeklindedir(Elçin 2001: 368).

Çalışma alanından derlediğimiz ve yöre ile ilgili kaynaklarda karşılaştığımız bazı masal örneklerini şöyle sıralayabiliriz;

4.3.1.1.Tilki ile Kurt

Günlerden bir gün bir tilki dağda çok acıkınca köye inmiş. Amacı yumurta vb. bir yiyecek bulup karnını doyurmakmış. Köyün kenarında epeyce bekleyen tilki yakalanmamak hava kararınca kümeslere dadanmayı planlamış.

Yine o civarda gezen yiyecek ve av bulamadığı için çok acıkan kurt da bir koyun veya tavuk kapıp karnını doyurabilmek için aynı köye gelmiş ve köyün kenarında havanın kararmasını bekliyormuş.

Nihayet hava kararıp el ayak çekilmiş. Tilki köyün bir tarafından, kurt ise diğer tarafından sessizce köye girmişler.

Tilki kümeden yumurta çalmak, kurt ise tavuk tutmak için kümese doğru yaklaşmışlar. Birbirlerinden habersiz kümese yaklaşırken gölgelerini görünce ikisi de korkmuş ve kaçmaya başlamış. Tabii bu sırada sese köylü de uyanmış.

İkisi de köyün dışına çıkınca birbirlerinin gölgelerinden korktuklarını anlamışlar. Bu duruma sinirlenen kurt:

- “Yahu sen neden sessiz sessiz geliyorsun?” demiş.

Tilki:

-“Sen sanki uluyarak mı geldin sen de sessiz geldin.” demiş.

İyice sinirlenen kurt:

-“Yiyeceğin bir yumurta engel olmasan ben tavuğu boğarken elbet korkudan yumurtlardı. Sen de karnını doyururdun ben de doyururdum. Bir daha karşıma çıkarsan seni yumurtlatıp yumurtanı tavuklara yediririm.” demiş.

Çok korkan tilki hızla oradan uzaklaşmış. Ve bir daha uzun süre kümeslere yaklaşmamış(KK: 7).

4.3.1.2. Çoban ve Yılan

Bir zamanlar köyün birinde bir çoban varmış. Köyün tüm sürüsü bu çobana emanetmiş. Sürüyü sabah erkenden köyden çıkarır, akşam vakti tekrar köye dönermiş. Bir gün koyunları güderken dağda bir yılan görmüş. Yılan ölmek üzereymiş. Çoban hemen matarasından su çıkarmış, bir kaba koymuş; bir kaba da

bir miktar su koymuş ve yılanın önüne bırakmış. Sürüyle birlikte oradan uzaklaşmış çoban. Sütü ve suyu içen yılan iyileşmiş.

Gel zaman, git zaman sürüyle birlikte çoban gece dağda kalacaktı. Gecenin ilerleyen saatlerinde çoban uyuyakalmış. Çok derin ve amansız bir uykuya dalmış. Öyle uyumuş ki üç gün üç gece uyanmamış. Sonra kötü bir rüya görmüş olacak ki kan ter içinde uyanmış. Bir de ne görsün sürünün yerinde yeller esiyor. Çoban bir beri bir öte koşmaya başlamış. Dağları aşmış, dereleri geçmiş sürüden ne bir iz varmış ne de bir ses. Çoban çok güvenilir bir insanmış. Köylünün güvenini boşa çıkardığı için yakınıp dövünmeye başlamış. Aradan üç dört gün süre geçince köylü de sürü ve çoban için endişelenmeye başlamış.

Çoban artık ümidini iyice yitirmiş ve köylünün yüzüne artık bakamayacağını düşünmüş. Buna dayanamayacağını düşünen çoban kendini kayalıklardan aşağı atmaya karar vermiş. Tam kayalıkların ucuna geldiğinde ayağına bir şey dolanmış. Bir de bakmış ki bir yılan. Anlam verememiş. Yılan kendini neden sokmadığını, ayağına sarıldığını anlamamış. Yılan o kadar kuvvetli sarılmış çekmiş ki çoban kayalıklardan uzaklaşmış. Daha sonra çoban düşününce hatırlamış. Bu su ve süt verdiği yılanmış. Çoban ardına dönmüş bakmış ki ne görsün; bir yılan sürüsü koyun sürüsünü önüne katmış getiriyormuş. Çoban hayretler içinde kalmış. Köylü oraya ulaştığında ortada bir tane bile yılan kalmamış.

Çoban vefayı bir yilandan öğrenmiştir. Bu yüzden bir daha her düşküne yardım etmeye başlamış(KK: 33).

4.3.1.3. Kızılırmak ve Gelin

Bir zamanlar bir Türkmen obası varmış. Bu oba konar-göçermiş. Yazları yaylaya, kışları kışlaklara göç ederlermiş. Hayvanlarını otlatır, sürülerini genişletir ve bunları satarak geçim ederlermiş. Oba beyinin yakışıklı, yiğit bir oğlu varmış. Bu genç oğlan artık murat almak, evlenmek istermiş. Civar obalara haber salınmış.

Birçok kız bulunmuş. Oğlanın anası birçok bey kızına bakmış, incelemiş. Olacak iş ya oğlanın gönlü bir çoban kızına kayıvermiş. Çoban kızı deyip geçmeyin. Güzel mi güzel, akıllı mı akıllı, hamarat mı hamarat bir kızmış. Fakat oğlanın anası ne dense de bey oğluna soylu kız gerek dermiş de başka bir şey demezmiş. Oğlan derdinden yataklara düşmüş, hastalanmış. Yiğit, pehlivan oğlan eriyip dal olmuş. Buna dayanamayan anası izdivaca razı gelmiş. Kırk gün kırk gece düğün edilmiş. Oğlan muradına ermiş.

Gel zaman git zaman oba yayladan kışlağa doğru göçe durmuş. Göç hazırlıkları tamamlanmış, kervan düzülmüş. Bu sırada gelin gebeymiş, doğurdu doğuracakmış. Gebe kadının bebeği zarar görmesin diye o biraz daha yavaş ilerlemekteymiş. Yanında birkaç kişiyle kervanı arkadan takip ediyorlarmış. Oğlanın anası geldiği günden beri gelini hiç sevmemiş. Hep geri gitmesini istemiş. Çocuk olunca hiç gitmeyeceğini düşünmekteymiş. Bey oğlu kervan başını tuttuğu için anası ara ara gider gelini kontrol edermiş. Şeytan bu ya anasına vesveseyi salmış. Ana yardımcıları siz gidin demiş. Yardımcılar aman hanım etme deseler de gitmek zorunda kalmışlar.

Kervan Kızılırmak'ı geçeli epeyce olmuş. Gelin ve kaynanası Kızılırmak'a henüz varmışlar. Kaynana önden hızlanarak coşkun ırmağı geçivermiş. Gelin ana beni koma ne ettin demiş. Kaynana karşı kıyıda bu ırmağı da aşarsan gelinim kabul ederim seni. Aşamazsan oğlumun nasiplisini ararım demiş. Kız ırmağa sürmüş. Irmak çok coşkunmuş. Kızın devesi huylanmış ve kızı sırtından atmış. Kadın hızla kervana doğru sürmüş. Dövünerek Kızılırmak gelini aldı. Gelin suya düştü diye ağıt etmeye başlamış. Bey oğlu hemen ırmağa sürmek istese de oba sakinleri ırmağın elinden nasıl alacaksın, sen de varıp suya mı kapılacaksın, diyerek oğlanı tutmuşlar. Oba bir süre mola verip yola revan olmuş. Hal böyle olunca obanın bu tavrı kadir Mevla'nın hoşuna gitmemiş. Oba Hasandede yamacını tırmanırken taşa dönüşmüş. O gün bugündür deve ve insan şeklindeki kayalara bakanlar ibret alırlarmış(KK: 2).

4.3.1.4. Masalların Değerlendirilmesi

4.3.1.4.1. Masalların Tasnifi

Milletler Arası Masal Kataloğu'nda (Antti Aarne ve Stith Thompson, The Types of the Folktale, yeni basım Helsinki 1964) masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır: 1. Hayvan Masalları, 2. Asıl Halk Masalları; Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar, 3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar, 4. Zincirleme Masallar (Boratav, 1969: 80).

Keskin yöresinde derlemiş olduğumuz toplam masal sayısı üçtür. Bu üç masaldan biri hayvan masalı diğer ikisi ise asıl halk masalıdır. Tasnifte bulunan Güldürücü Hikayeler Fıkralar bölümünde ele alınacaktır. Zincirleme Masallara örnek teşkil edebilecek herhangi bir anlatı derlenememiştir.

Araştırma alanında toplamda üç adet masal derleyebilmemizden de anlaşılacağı üzere yörede eskisi kadar masal anlatma geleneği kalmamıştır. Bunun sebebi de televizyon ve internetin hayatımıza girmesi olarak gösterilebilir.

4.3.1.4.2. Masalların Şahıs Kadroları

Hayvan masalları kahramanları bazen hayvanlar, bazen de hayvan-insan olan, ders vermenin ön planda tutulduğu, kıssadan hisse çıkarılan, kısa ve nesir şeklindeki halk anlatımlarıdır (Alptekin, 2005: 16).

Derlediğimiz masal metinlerini ilki olan Tilki ile Kurt isimli masal tilki ve kurt arasında geçen olayları anlatmaktadır. Masalın şahıs kadrosunu tilki ve kurt oluşturmaktadır. İkinci masal olan Çoban ve Yılan isimli ders verme amaçlı masalda şahıs kadrosunu çoban, köylüler, yılan oluşturmaktadır. Masalda yılan ile çobanın bir diyalogu yoktur fakat yılan çobanın iyiliğine karşı vefa göstererek bir ders vermektedir. Üçüncü masal olan Kızılırmak ve Gelin isimli masada şahıs kadrosunu gelin, kaynana, bey oğlu ve kervancılar oluşturmaktadır.

4.3.1.4.3. Formel İfadeler

Hemen her halk anlatısında olduğu gibi masalda da formel ifadeler bulunmaktadır. Halk edebiyatı ürünlerinde bulunan bu formel yapı geleneğin devam ettirilmesinde oldukça önemlidir. Öyle ki kalıplaşmış temeller üzerinde geleneğin devam ettirilmesi daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda formel ifadeler halk anlatılarının çekirdeğini oluşturmaktadır diyebiliriz(Küçük, 2014: 104).

Sakaoğlu masallardaki formel ifadelerin masalın bünyesinde ayrılamayacak kadar önemli olduğunu, anlatıcıya hem yardımcı olduğunu hem de anlatıcının uygun yerlerde bu ifadeleri kullanarak masala değer katması açısından ustalığının da göstergesi olduğundan bahsetmektedir. Sakaoğlu masal formellerini Başlangıç Formelleri, Geçiş Formelleri, Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller, Bitiş Formelleri ve Çeşitli Formeller olmak üzere beş bölüme ayırmaktadır(Sakaoğlu, 2002: 250).

Keskin yöresinden derlediğimiz üç masalda da formel ifadeler oldukça azdır. Daha çok düz ifadelerle olarak göze çarpan formel unsurların azlığına masal anlatma geleneğinin zayıflamasını sebep gösterebiliriz.

4.3.1.4.3.1. Başlangıç Formelleri

Anlatıcının masala başlamadan önce, dinleyicileri masala hazırlamak için başvurduğu formellere "Başlangıç formelleri" adı verilir. Bazılarının bir-iki cümle ile sade bir formelle başlamalarına karşılık, bilhassa usta anlatıcılar bu sade formeli bir tekerleme ile zenginleştirir. Sayı bakımından az da olsa bu tip formeller dinleyiciye daha kolay ve daha çok tesir ederler(Sakaoğlu, 2002: 250).

Keskin yöresinde derlediğimiz üç masalda da oldukça sade giriş formelleri bulunmaktadır. Hiçbir masalda tekerlemeli giriş bulunmamaktadır. Hayvan masalı olarak nitelendirdiğimiz Tilki ile Kurt masalında anlatıcı; "Günlerden bir gün bir

tilki dağda çok acıkınca köye inmiş.” İfadesiyle başlar. Diğer iki masalımızda da “Bir zamanlar köyün birinde bir çoban varmış.”, “Bir zamanlar bir Türkmen obası varmış.” Şeklinde oldukça sade giriş formelleri kullanılmıştır.

4.3.1.4.3.2. Geçiş Formelleri

Masal metinlerinde anlatıcının konuyu yönünü değiştirmek, zaman veya mekanı değiştirmek, bir başka olayla bağlantı kurmak gibi amaçlarla kullandıkları çeşitli ifadeler vardır. Bu ifadelere geçiş formelleri denir. Keskin yöresinde derlediğimiz masalarda Geçiş Formelleri de yine Başlangıç Formelleri gibi oldukça sade ve zayıftır. Masalların tamamında; “Gel zaman git zaman...”, “Hal böyle olunca...”, “Nihayet hava kararıp el ayak çekilmiş.” gibi oldukça sade ve zayıf formeller bulunmaktadır.

4.3.1.4.3.3. Bitiş Formelleri

Masal metinlerinde başlangıç ve geçişte olduğu gibi bitişte de çeşitli formal ifadeler kullanılmaktadır. Robert Petsch bitiş formellerini çıplak bitiş, devam eden “ileriye giden” bitiş, özetleyen “terkip eden” bitiş, ani bitiş formelleri şahsi bitiriler şeklinde beş ana gruba ayırmaktadır(Sakaoğlu, 2002:257-259).

Keskin yöresinden derlediğimiz masalardaki bitiş formelleri şu şekildedir;

“Çok korkan tilki hızla oradan uzaklaşmış. Ve bir daha uzun süre kümeslere yaklaşmamış.”

“Çoban vefayı bir yılandan öğrenmiştir. Bu yüzden bir daha her düşküne yardım etmeye başlamış.”

“Hal böyle olunca obanın bu tavrı kadir Mevla'nın hoşuna gitmemiş. Oba Hasandede yamacını tırmanırken taşa dönüşmüş. O gün bugündür deve ve insan şeklindeki kayalara bakanlar ibret alırlarmış.”

4.3.1.4.3.4. Diğer Formeller

Masal metinlerinde başlangıç, bitiş formellerinin yanı sıra sayı, renk, mekan vb. bildiren formeller de bulunmaktadır. Yörede derlediğimiz üç masalda kırk gün kır gece, üç gün üç gece gibi sayı formelleri bulunmaktadır.

Keskin yöresinde masal söyleme geleneği oldukça zayıflamıştır. Anadolu'da hemen herkesçe bilinen masallar dışında sadece yörede bilinen masal sayısı oldukça azdır. Masal metinlerine baktığımızda, masal formelleri dışarıda tutulduğunda, metinlerin daha çok efsane metinlerine benzerlik gösterdiğini görmekteyiz.

4.3.2. Efsaneler

Efsane üslup ve içerik bakımından masallara çok benzemektedir. İkisinde de olağandışı olaylar işlenmekte, zaman tam olarak bilinmemekte, olağandışı varlıklar söz konusu edilmektedir. Bu yüzden ki pek çok araştırmacı masal ile efsaneyi aynı başlık altında incelemiştir. Efsaneyle ilgili farklı tanımları şöyle sıralayabiliriz;

“Efsane, gerçek ve hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelerdir” (Kaya, 2007: 302).

Efsane, gerçekte olmayan fakat insanlarca olmuş gibi tasavvur edilen birtakım olayları anlatan, edebi kıymeti az bir çeşit masal. Bir tabiat olayının meydana gelişini, herhangi bir varlığın yaratılışını, olmadık hayallerle süsleyip olağanüstü bir şekilde anlatan sözlü ve yazılı eserlerdir. Efsaneler, bir yönüyle ‘mitos’a benzer. Bu bakımdan şu belirleme yanlış değildir; efsane, “inanış haline gelmeyen mitos”lardır. Efsaneler, sanatçı için, işlenecek zengin bir malzeme niteliğini de haizdir. Efsaneler “yaratılış”, “tarihi” ve “dini” efsaneler şeklinde tasnif edilir. Masaldan daha inandırıcı olan efsaneler, hikâye ve destana daha yakın durur (Karataş, 2004: 138).

Efsane sözcüğü aslen Farsça “fesane” kelimesinden gelmektedir. Fesane, “aslı olmayan hikâye, dillere düşen vak’a, destan” anlamındadır. Gerçekten cereyan etmiş bir hikâye gibi ağızdan anlatılan efsane, “söylence, rivayet, esatir” kelimeleriyle de karşılanmaya çalışılmıştır. ancak rivayet ve esatir tam olarak efsane kelimesini karşılamaz. Söylence, efsane kelimesine karşılık olarak bulunmuş bir kelimedir. Rivayet terimi daha çok insanların başından geçen menkabeleri kapsar. Esatir ise, dünyanın ve tabiat hadiselerinin insanın ilkel şuurunda vücut bulmuş şeklidir. Bir başka deyişle esatir, henüz mit teriminin Türkçeye girmediği zamanlarda, bu sözü karşılayan bir terimdir. Bu terimler, bazı milletlerin dillerinde şu şekilde karşılanmıştır: Latince de legendus, Almancada legende ve sage, Fransızcada legende, İngilizcede legend, İspanyolcada leyenda, İtalyancada leggenda, Macarcada legenda, Yunancada mitos veya mit (Ergun, 1997: 1).

Efsane sözünü muhtelif Türk boylarından Başkurtlar ve Tatarlar legende, rivayet; Kazaklar anız; Kırgızlar ulamış; Azeriler esâtir, mif, efsane; Türkmenler epsana, rovayat; Özbekler efsane, rivayet; Uygurlar epsane; Karakalpaklar epsane, legenda, anız, anız-engine; Kırım Tatarları efsane; Kazan Tatarları rivayat, legendai ekiyet, beyt gibi terimlerle karşılamıştır (Ergun, 1997: 1;).

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip efsane türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.2.1. Yılan ve Süt

Keskin’in Kavlak köyünde günlerden bir gün bir evin bahçesine bir yılan yuva yapmış ve bu yuvaya yumurtalarını bırakmış. Yılan yuvayı terk edip yiyecek aramaya gitmiş. Döndüğünde yumurtalardan birini bulamamış. Yumurtayı ev sahibinin çaldığını düşünen yılan intikam için camın önündeki kaptaki sütte gidip zehrini akıtmış. Daha sonra tekrar yuvaya gelen yılan çalılığın hemen dibinde kayboldu sandığı yumurtayı görmüş. Ev sahibinin yumurtaya zarar

vermediğini anlayan yılan zehrini akıttığı kabı devirerek sütü yere dökmüş(KK: 46).

4.3.2.2. Al Kızı

Keskin'in Kavlak köyünde bir yaşlı kadının gelini doğum yapmış. Bebek ve gelin henüz kırklanmamış. Bir gün yaşlı kadın kapının önünü temizlerken yüreğine bir sızı çökmüş. Koşmuş odaya girmiş ki ne görsün al kızı odada geline bebeğe musallat olacak, ağzı dualı koca karı bir çırpıda al kızı yakalamış. Al kızı yalvarmaya, yakarmaya başlamış. Beni salarsan kulun kölen olurum. Ne dersen yaparım, der dururmuş. Kadın o halde bir daha benim neslimden kimseye musallat olmayacaksın demiş. Al kız bir daha asla senin kanından, ailenden kimseye dokunmam, demiş. Ağzı dualı koca karı, benim ve benden sonra gelecek el verdiklerimin dualadıklarına da dokunmayacaksın, demiş. Al kızı bunu da kabul etmiş. Bu olaydan sonra ağzı dualı koca karı al ocağı olmuş. Okuyup kırmızı çaput verdiği kimseye al basmaz olmuş. Koca karıdan bu güne kadınlardan kızlarına el verilerek bu ocak devam edip gelmiştir(KK: 46).

4.3.2.3. Cin Düğünü

Bir gün bir köylü dağa tavşan avına çıkmış. Hava kararmaya yakın sise tutulan adam yolunu kaybetmiş. Sağa sola gide gide dağda bir yere varmış ki ne görsün. Bir düğün kurulmuş. Davullar, zurnalar çalınıyor; halaylar, oyunlar oynanıyor. Adamı gören düğün ahalisi hemen buyur etmiş. Adamı sofraya oturtmuşlar. İkramlar o kadar bolmuş ki akşamdan beri dağda gezen adam kurt gibi açmış ve her şeyden yemeye başlamış. Etlere, meyvelere, yemişlere. Rakı da varmış. Adam o kadar çok içmiş ki sarhoş olup sızmış kalmış. Sabah olup bir uyanırsa ki dağın başında yerde yatıyor. Etrafta tezekler, çamurdan kaplar, soğan kabukları... Adam anlıyor ki bir cin düğününde ağırlanmış ve olmadık şeyler yedirilip, içirilmiştir(KK: 12).

4.3.2.4. Hacca Giden Adam

Bir köyde yaşlı bir adam yaşarmış. Sürekli Allah Allah diyerek dolaşmış. Bu adam ömrü boyunca hacca gitmeyi çok istemiş. Ama bir türlü kısmet olmamış. Her gittiği yerde hacca gitmekten söz eder dururmuş. Sürekli ibadet edermiş. İnsanlarca çok sevilirmiş. Aynı köyden biri bir gün hacca gitmiş hac ibadetini yaparken köye telefon açmış. Köyden bir arkadaşına İhsan amca hacca gelmiş ya Cuma namazını birlikte kıldık demiş. Köyden arkadaşı bu olaya çok şaşırılmış. Nasıl olur İhsan amca buradaydı Cuma namazında yan yana saf tuttuk, demiş. İkisi de ısrarla bunun mümkün olmayacağını kendi yanında namaz kıldığını söylemiş. Daha sonra düşünüp karara varmışlar ki Allah İhsan amcanın hacca gitme isteğini kabul etmiş(KK: 34).

4.3.2.5. Haydardede Kuyusu

Anadolu'nun fethinden önce öncü birlik olarak bölgeye gelen Yesevi evlatlarından Haydar Dede Rumlar ve Ermeniler ile yapılan çetin savaşlarda esir düşmüştür. Şimdi Haydardede köyü olarak anılan bölgede bulunan kuyuya hapsedilmiştir. Uzun yıllar bu kuyuda hapis kalan Haydar'ın bu durumunu hisseden Ahmet Yesevi şahin donuna girip buraya gelmiştir. Burada Haydar'ı kurtarıp götürmek istemiştir. Fakat Haydar bunu kabul etmez. Burada kalıp kafirle mücadele etmek ister. Belli zaman sonra Yesevi'nin hastalandığını duyan Haydar Dede güvercin donuna girip babasını ziyaret eder ve tekrar bu bölgeye döner. İşte bugün şifalı olduğuna inanılan bu kuyudan kible yönünde bir su kaynamaktadır. Kuyu hiç dolmaz, kurumaz. Su bir yere akıp gitmez. Su sadece kible yönünde bir dalgalanma yapar. Dikkatli dinleyince kuyunun hak, hak diye çağıldığı duyulur. Kuyudaki su sadece savaş dönemlerinde çekilir. Kıbrıs harbi döneminde kuyudaki su çekilmiş ve kış günü bir yılın peyda olup kuyunun etrafını savaş bitene kadar tavaf etmiştir.(KK: 11).

4.3.2.6. Ağlayan Kaya

Haydar Dede'nin nişanlısı Sultan Haydar Dede şehit edildikten sonra onun hasretine dayanamaz. Köyün yakınlarında Haydar Dede'nin üzerinde namaz kıldığı ve diz kapaklarının izinin çıktığı bir kaya vardır. Sultan bu kayaya gider ve "Açıl kayam açıl" der. Kaya açılınca içine giren Sultan bu kez "Kapan kayam kapan" der. Kaya kapanır ve Sultan kayayla bir olur. Her Cuma akşamı bu kayadan su aktığı söylenir. Bu sebeple ismi ağlayan kaya olarak kalmıştır(KK: 11).

4.3.2.7. Efsanelerin Değerlendirilmesi

Araştırma bölgesinden toplam altı adet efsane metni derledik. Araştırma bölgesinden derlediğimiz efsaneleri;

1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri
 - 1.1. Taş Kesilme Efsaneleri: 1
 - 1.2. Hayvan Efsaneleri: 1
2. Tarihlik Efsaneler: 1
3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler: 2
4. Dinlik Efsaneler: 1

Boratav'ın "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı" eserindeki sınıflamayı esas alarak tasnif etmeye çalıştık.

Bu bağlamda yukarıda verdiğimiz efsane metinlerini ele alacak olursak Ağlayan Kaya efsanesi Taş Kesilme Efsanesi olarak değerlendirilmiştir. Sultan'ın kayanın içine girerek kayayla bütünleşmesini taş kesilmeye örnek gösterebiliriz. Burada dua yoluyla ya da kötü bir olay sonucunda taş kesilme söz konusu değildir.

Yılan ve Süt efsanesi Hayvan Efsanesi olarak değerlendirilmiştir. Yılanın öç alma hırsıyla sütün içine zehir akıtması ve daha sonra durumun gerçeğini anlayınca yaptığı yanlış düzeltmesi bir hayvanın doğasından beklenmeyecek davranışlardır. Bu bağlamda bu efsaneyi Hayvan Efsanesi olarak nitelendirdik.

Haydardede Kuyusu isimli efsaneyi Tarihlik Efsanesi olarak nitelendirdik. Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde burada yapılan çetin savaşların konunun ana fikrini oluşturduğu efsaneyi, tarihi bir dönemi içine aldığı için bu şekilde değerlendirdik.

Cin Düğünü ve Al Kızı isimli efsaneler ise varlığına inanılan olağanüstü varlıkları konu edindiği için bu efsaneleri Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler olarak değerlendirdik. Bilindiği gibi cin ve al kızı gibi kavramların varlığı kesin olarak bilinmemekle birlikte varlıklarına olan inanç oldukça yüksektir. Bu insanüstü, insan dışı varlıklarla ilgili efsanelerde olaylar da genellikle olağanüstüdür. Bu bağlamdan hareketle bu iki efsaneyi Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler olarak nitelendirdik.

Hacca Giden Adam isimli efsaneyi dini yönü çok kuvvetli, dindar bir adamın olağanüstülükler göstermesinden dolayı Dinlik Efsane olarak değerlendirdik. Adamın aynı anda iki yerde görünüyor olabilmesinden dolayı bu efsaneyi Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsanelere de örnek gösterebiliriz.

Sonuç olarak bölgede bilinen efsane metinlerinden yılan ve süt, al kızı, cin düğünü, hacca giden adam metinleri barındırdıkları motifler açısından Anadolu efsanelerindeki motiflerle benzerlik göstermektedir. Buna rağmen Haydardede Kuyusu ve Ağlayan Kaya efsaneleri sadece bölgede anlatılan dolayısıyla daha dar coğrafyada bilinen efsaneler olma özelliği taşımaktadırlar.

4.3.3.Fıkralar

Günlük hayatta, kalabalık ortamlarda, toplantılarda mutlaka birileri tarafından konularla alakalı; güldürücü ve düşündürücü mahiyetteki fıkralara başvurulur. Fıkra verilmek istenen mesajı sıkmadan, akılda yer edecek şekilde vermeye yarar.

“Fıkra en kısa tanımıyla; kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikayecik demektir”(TDK, Türkçe Sözlük, 2005: 694).

Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az-çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere “fıkra” adı verilir (Elçin, 2001: 566). Fıkra, malzemesi dile dayanan sözlü edebiyat mahsulleri arasında şekil ve muhteva bakımından kendisine has karaktere sahip müstakil edebî bir türdür (Yıldırım, 1999: 1).

Fıkralar, kısa, yoğun bir anlatım tekniği uygulanan hikâyelerdir(Boratav, 1969: 91).

Fıkra kelimesinin dilimize nereden geldiği ile ilgili Dursun Yıldırım Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları adlı eserinde şunları söylemektedir; “Fıkra” kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Dilimize başka dillerden geçmiş olan birçok yabancı menşeli kelime gibi, fıkra kelimesi de zamanla çeşitli kavramları ifade etmek için kullanılmıştır(Yıldırım, 1999: 1).

Divan-ı Lügatî't-Türk'te fıkra yerine “küg, külüt” kelimeleri kullanılmıştır. Muhtelif Türk boylarında da fıkra yerine farklı kelimeler kullanılmıştır. Fıkraya, Kırım, Kazan, Uygur, Azerbaycan Türkleri ve Özbekler “latife”, Başkurtlar “kalamas, maraka”, Kazaklar “ertegi, anız”, Irak Türkmenleri “nükte, fıkra”, Türkmenler “latife, değışme, şorta söz, yomak” demişlerdir. Osmanlı toplumunda “latife” olarak kullanılan söz, XIX. yüzyılın sonlarına doğru yerini “fıkarat” ve “fıkra” kelimelerine bırakmıştır (Yıldırım, 1999: 3,4). Gerek kültür gerekse edebiyat açısından zengin bir hazine hüviyetinde olan fıkralar hemen her konuda olabilir. Sosyal, siyasi ve iktisadi ayrılıklardan doğan çatışmalar; beşerî davranışlarla aile, hukuk ve terbiyeyi

ihtiva eden tüm konular fıkraların özünü oluşturur(Kaya 2007: 322). Fıkralar, önceleri ferdi karakter taşır, zamanla anonimleşir. Fıkraların dili, anlaşılır, sade ve açıktır. Yapmacıktan uzak, külfetsiz olan halk dili olup ifadeye benzetmeler, yakıştırmalar, tekrarlar, dualar, beddualar, deyimlerle zenginlik kazandırılır(Kaya 2007: 322). Fıkralar, yeri geldiğinde herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak, ya da direnişinde yanıldığına tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılırlar(Boratav, 1969: 92).

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip fikra türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.3.1. Kamber'in İzmir Macerası

Keskin'in Konur köyünden Kamber isimli bir adam arkadaşlarıyla birlikte İzmir'e çalışmaya gidiyor. Üç arkadaş İzmir'de inşaatlarda çalışmaya başlıyorlar. Biraz para kazandıktan sonra arkadaşlarından biri Kamber'e biraz para ver de kumar oynayayım diyor. Kamber arkadaşlarını kıramazmış. Parayı veriyor. Arkadaşı parayı kumarda ütülüyor. Biraz da borçlanınca çareyi köye kaçmakta buluyor. Kamber olaylardan habersiz arkadaşının köye kaçtığını anlayınca ne yapacağını bilemiyor. Çocukları, hanımı evde hediye beklermiş. Kamber'inse ekmeğin yanına zeytin alacak parası kalmamıştır. Kamber bari diyor ben de köye döneyim. Garaja gidiyor. Bilet alacak parası çıkışmıyor. Otobüs firmasına kırmızı yorganını vesah(rehin) veriyor. Böylece İzmir'den köyüne ancak dönebiliyor. Ailesi ondan hediyeler beklerken adamı yorgansız karşılarında buluyorlar(KK: 40).

4.3.3.2. Ben Değil Hıdırellez Vuruyor

Evvelden Hıdırellezde ekinlere kamçı vurulmuş. Köyün birinde çobanlar davarla birlikte dağda yatarken köylünün biri elinde kamçı oradan geçiyormuş.

Kamçıyı gören çobanın biri merak edip sormuş kamçıyla nereye gittiğini. Adam da “Hıdırellezde kamçı vurmak adettendir.” demiş. Bunu duyan çoban kalkmış arkadaşına kamçı vurmaya başlamış. Adam dur etme yapma dese de epey kamçı yemiş. Ertesi gün köye kahveye varmışlar ki çobanın birinin sağı solu güvermiş. Köylü hayrola ne oldu diye sormuş. Çoban aha bu akılsız bana kamçı vuru deyince diğer çoban ben vurmadım ki Hıdırellez vurdu demiş(KK. 22).

4.3.3.3. Cenazeden Korkan İmam

Genç yaşta bir çocuk İmam olarak bir köye atanır. Genç imam köye gider ve görevine başlar. Gel zaman git zaman köyde bir cenaze olur. Bizim genç imam cenazeden çok korkarmış. Nasıl yıkayacağım, nasıl telkin vereceğim diye düşünür dururmuş. Neyse köylüden biri imam efendi cenazeyi musallaya koyduk der. Cenaze çocuk cenazesi haberin olsun der ve gider. İmam sabaha kadar korkudan uyuyamaz. Sabah ezanı okumaya çıkınca sağa sola bakar cenazeyi göremez. Der ki beni korkutmak için söylediler herhalde. Tam minareye yaklaşınca cenazeyi götür korkudan minarenin tepesine çıkar. Cemaat gelene kadar korkudan aşağı inemez(KK: 22).

4.3.3.4. Öbür Tarafa Haber

Kevenli köyü eski muhtarlarından Hacı Ka(Kahya) rahmetli olmuştur. Hacı Reşit adlı nüktedan, gün görmüş bir ihtiyar varmış. Evi kabristan yolundaymış. Bir gün köyden bir cenaze kaldırılmış. Kabristana doğru götürürlerken Hacı Raşit’in evinin önüne gelince duvarın dibinde oturan Raşit kalkar. Cemaate bir dakika bekleyin de ölen Ahmet Ağa ile öteki tarafa haber salacağım der. Cemaat itiraz etse de kapanır tabutun üzerine ve

“Ahmet Ağa, benden Hacı Ka’ya selam söyle. Hıddanı Rıza muhtar oldu, Fakı ile Gani de aza oldu dersin o köyün durumunu anlar” der(KK: 40).

4.3.3.5. İt de Gitti Kemer de

Köylünün biri yamaçlarda koyunları otlatırmış. Diğer köylerden gelen çocuklar da o bölgede koyun otlatırmış. Çocuklar sürekli bu köylünün yanına gelip sohbet ederlermiş. Çocuklardan biri sürekli bu köylünün köpeğini istemiş. O da karşılığında çocuğun kemerini istemiş. Bir gün yine çocuk köpeği istemiş. Köylü de vereceğini söylemiş. Bunun üzerine çocuk sevinmiş ama köye nasıl götüreceğini bilemediğini söylemiş. Adam da uyanık ya tabi. Çocuğa kemerini çıkarıp köpeğin boynuna bağlamasını söylemiş. Çocuk kemeri bağlayınca köpeğe vurmuş adam. Köpek hızla koşarak köye dönmüş. Adam çocuğa;

-“Görüyon mu? İt de gitti kemer de” demiş.(KK: 25).

4.3.3.6. Horoz

Köyün birinde kadın kocasına *“bir tavuk al da çocuklar yumurtasını ye-sin” der.* Bunun üzerine Keskin’e gelen adam gözüne biraz iri gözükken, büyükçe bir horoz alır. Köye dönerken bir arkadaşı ile karşılaşır.

Arkadaşı; *“Ne tarafa böyle (Horozu göstererek) bunu ne yapacaksın” der.* Adam; *“Hanım bir tavuk istedi, onu aldım köye dönüyorum”* diye cevap verir. Bunun üzerine arkadaşı; *“Bu yumurtlamaz ama çünkü tavuk değil ki horoz o”* der. Şaşırarak adam yaptığı hatayı düzeltme çabası ile ikinci hatasını yapar.

“Ne yapacaksın tavuğunu horozunu bir yumurta yumurtlasın yeter” der(KK: 25).

4.3.3.7. Varmıştır Varmıştır Varamamıştır

Keskin’de bir grup arkadaş Kasap Hacı’nın özdeki bostanında pikniğe gitmiştir. Piknikte bulunan arkadaşlar Kasap Hacı’nın bahçesinde bir kuzu kesip

etleri meşe odunu ateşinde pişirirler. Bahçeden taze sebzeler toplarlar. Yenilip içilir. Plak çalınır. İçkiler içilir. Gel gelelim âlem ve ortam çok iyidir muhabbet devam ederse de içkiler tükenir. Arkadaşların için de de en genç olanı ve ayağı çok hızlı olan ise Üssüklerin Tacettin'dir. Ondandır rica edilerek Keskin'den içki getirmesini isterler.

O da hemen odadan içki getirmek üzere çıkar. Masada bulunanlar ise şunlardır: Cecelili Muzaffer Ağa, Vecciklerin Topal Mamiça, Tonga Veli, At Cambazı Şavkı, Madenci Ali Çavuş, Tahsildar Kel Abdulla, Boynu Arinin Kavlağ Ali. İşte Bunlar bir az sonra içkisizliğin verdiği susamışlığın mahmurluğu ile Keskin'e giden Tacettin'i konuşmaya başlarlar;

Giderken;

Aha Tacettin, Mustafa Çavuş'un oğlu Seyfettin'in tarlayı geçti,

Aha Kel Yusuf'un Çeşmeyi geçti,

Aha Memmerin bağa vardı,

Aha Sülogların tarlayı geçti,

Aha Müftü'nün gızı Şerife'nin tarlada,

Aha Roğof'un tarlada,

Aha Sarı Hoca'nın tarlayı da geçti,

Aha Süloğların Uzun oğlanın tarlaya vardı,

Aha Alime'nin Yusuf'un bağa vardı,

Aha Ktır Ali'nin tarlayı geçti

Aha Muhtar Bey'in tarlayı da geçdi,

Aha Şevket Çavuş'un tarlaya vardı,

Aha Veccik Memed'in tarlayı da geçdi,

Aha İzzet dayının Zabıta Ahmed'in tarlayı geçdi,
Tonga Veli'nin tarlaya vardı,
Aha Nalbantların Şakir Ağa'nın bağa vardı,
Aha Hacıalının oğlu Abdullafendi'nin bağı geçdi,
Aha Kasap Hacı'nın bağa vardı,
Aha Ayakkabıcı Rifad'ın bağı geçdi,
Aha Üssüklerin Gara Sülügün bağa vardı,
Aha Deli Gürcülerin bağa vardı,
Aha Tahsildar Kel Abdulla'nın bağı geçdi,
Aha Hacı Ali'nin Yusuf'un Bahçeye vardı,
Aha Ziraatin Bahçeyi geçdi,
Aha Fişekhaneye vardı,
Aha Askerlik Şubesini geçdi,
Aha Kör Sadıkların eve vardı,
Aha Longar Sülemen'in evi geçdi,
Aha Rauf Yılmaz'ın eve vardı,
Aha Sait Efendi'nin evi geçdi,
Aha Musdafendi'nin eve vardı,
Aha Hacılinin Remzi Amca'nın evi geçdi
Aha Cinci Deli Bekir'in eve vardı,
Aha Kel Gargaların fırına vardı,
Aha Kelali'nin oteli geçdi,

İçkileri aldı işde şimdi geri geliyoo;
Aha Kilci Niyazi'nin dükkanı geçdi,
Aha Rahmi Ağa'nın hanı geçdi,
Aha İskender'in eve vardı,
Aha Postacı Muammer' in eve vardı,
Aha Halil Yurdakul'un evi geçdi,
Aha Arif Çavuşun oğlu İsmail Atay'ın evine vardı,
Aha Tonga Veli'nin evi geçdi,
Aha Gooğlan'ın eve vardı,
Aha Deli Gürcü'nün evi geçdi,
Aha Tahsildar Kel Abdulla'nın eve vardı,
Aha Kasap Mamudun evi geçdi,
Aha Şihçılann eve vardı,
Aha Terzi Memet Erkanlı'nın eve vardı,
Aha Baş Katip İhsan Ulaşkan'ın evi geçdi,
Aha Köpü Memed'in eve vardı,
Aha Ali Çavuş'un gızı Münüre Hanım'ın evi geçdi.
Aha Garendeli Nalbant Abidin'in eve vardı
Aha Necifen'in Yaşar'ın evi geçdi,
Aha Çerkez Üseyin'in eve vardı,
Aha Omar'ın bahçeyi geçdi,
Aha Saar İbraam'ın bahçeye vardı,

Aha Burhaneddinlerin bahçeyi geçdi,
Aha Köylü İbraam'ın bahçeye vardı,
Aha Ancalar'ın bahçeyi geçdi,
Aha Başerlerin Musdafendi'nin bahçeyi de geçdi,
Aha Kazım Atay'ın bahçeye vardı,
Aha Said Atay'ın bahçeyi geçdi,
Aha Hüseyin Toraman'ın bahçeye vardı,
Aha Muhtar Bey'in tarlaya vardı,
Aha Ali Galib'in tarlayı geçdi,
Aha Köpü Memed'in tarlaya vardı,
Aha Hanzade'nin tarlayı da geçdi,
Aha Alime'nin Apdi'nin tarlaya geldi,
Aha Nüfus Memuru Avni Efendi'nin tarlayı geçdi,
Aha İskender'in tarlaya vardı.,
Aha Delioğlan'ın Memmed'in tarlayı geçdi,
Aha Kamillerin Çakır'ın tarlaya vardı,
Aha Apraş Ali'nin tarlayı geçdi,
Aha Hekimler'in tarlaya vardı,
Aha Arif Çavuş'un İsmail ve Rahmi, Atay'ın bahçelerini geçdi,
Ahaaa Kel Yusuf'un bağı da geçdiiii...

“Bardakları hazırlayın Tacettin geldi” derler ve kapı açılır. Tacettin gayet sinirli ve bunalmış bir halde “Bi kibrit verin. Ayakkabımı bulamadım” der.

Tacettin dışarısı çok karanlık olduğu için ayakkabılarını bulamamış ve istenileni almaya da gidememiştir(Altun, 2008: 66-68).

4.3.3.8. Fıkraların Değerlendirilmesi

Araştırma bölgesinden toplam altı adet fıkra metni derledik. Araştırma bölgesinden derlediğimiz fıkraları;

1. Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler
2. Sadece bir iki Türk ülkesinde bilinen tipler
3. Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler

Şeklinde Saim Sakaoğlu'nun hazırladığı tasnife göre sınıflandırmaya çalıştık(Sakaoğlu, 1992: 27).

Araştırma bölgesinde derlediğimiz altı fıkranın tamamı 3. maddede bahsedilen sadece dar bir bölgede bilinen tipler kategorisine girmektedir. Genelde bu bölgede, Keskin'in köylerinde yaşayan kimselerle ilgili anlatımlar olduğu için başka bölgelerde biliniyor olması beklenmemektedir.

Araştırma bölgesinde derlediğimiz fıkralarda Tacettin, Hacı Ka', Ahmet Ağa, Kamber, Uncu gibi mahalli tipler yer almaktadır. Bu tipler Temel-Dursun gibi birçok fıkroda geçen fıkra tipleri değildir. Daha çok bu şahısların başından geçen yaşanmış bazı olaylar daha sonra fıkra formunda anlatılmaya başlanmıştır. Elde ettiğimiz fıkra metinleri ve bu fıkralarda geçen tipler sadece bu bölgede hatta sadece yaşadıkları köyde bilinen yerel tiplerdir.

4.3.4. Türküler

"Türkü en genel tanımıyla; hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzumedir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 2021). Bu tanımdan da yola

çıkarak türkü için halka mal olmuş, halkın özünden çıkmış ve bu halkın kültürünü yansıtan; ezgisi olan manzumelerdir diyebiliriz.

Türkü söylenmiş şiir anlamına gelen “Türkü”nün “Türkî” sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Türkü terimi ilk defa 15. Yüzyılda Doğu Türkistan’da aruz vezni ile yazılmış ve özel bir ezgi ile söylenmiş ürünler için kullanılmıştır (Kaya, 1999: 131).

Türküler umumiyetle herkesin anlayabileceği ortak, sade ve tabii bir dille hece vezni ile söylenmekte veya yazılmaktadır, aruzla meydana getirilmiş örnekleri de vardır. Türkülerin özünü musiki teşkil eder. Musikisiz güfte düşünülemez. Bununla beraber hece ve aruz vezinleri söylenmiş veya yazılmış “Türkü” başlıklı bestelenmiş şiirlere de cönklerle mecmualarda rastlanmıştır (Elçin, 2001: 195).

Araştırma bölgemizde türkü söyleme geleneği çok canlı bir şekilde devam etmektedir. Yörede yetişmiş bozlak söyleyen saz sanatçılarının fazla olmasının da bunda etkisi olmaktadır. Keskin yöresinde duyguları türkü ile dile getirmek özellikle gönül işlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu bölümde yörede derlediğimiz veya repertuara girmiş türkülere yer verdik.

4.3.4.1. Elif im

Ne yaman kara da sevdiğimin saçları

Eladır gözleri de karadır kaşları

Rast gitmesin şu gardaşın’ işleri

Gönlün yoğdu da niye aldatıyon sen beni

Anası Ayşe de babası Ahmet
Niye bana sevdiğim de veriyon zahmet
Rast gelmesin işin de kara Ahmet
Niye söz verip de geri cayıyon

Zalım anan da hiç bakmıyor yüzüme
Ağustosta kara ağaç dumanı durdu gözüme
Sana diyom sana da bacım Nazmiye
Söyle hele şu amcanın kızına

Evinizin önü de sığır yatağı
Mayıs vurdu fistanını eteği
Zilkuyruk da evinizin köpeği
Fırsat bulup geledim Elifi'm

Yürü güzel de ben işimi bilirim
Senin gibi bir güzeli ben de bulurum
Sen olmazsan ben de allı Beyhan'ı alırım
Sen gülüne ben gülüme sarıl aslanım

Eviniz de evimize bakıyor
Nerede görsem ciğerimi yakıyor

Anan iki de bir kapıya da çıkıyor
Sanki nişanlılı kızmışsın gibi(KK: 22).

4.3.4.2. Kıbrıs Destanı

Lefkoşa'ya dedi ordu yürüdü
Beş Parmak dağını duman bürüdü
Alçak kafir karşımızda eridi
“Vurun Mehmetçik” dedi, Karaoğlan

Uçaklar havadan, asker karadan
Kötü urum çıksın güzel adadan
Türk'e kuvvet versin yüce yaratan
“Vurun Mehmetçik” dedi, Karaoğlan

Havada uçaklar, denizde gemi
Fabrikada işçiler, askerde eri
Alnından akıyor su gibi teri
“Vurun Mehmetçik” dedi, Karaoğlan

Elinde kılıcı paşa geliyor
Bulduğu urumun kellesini alıyor
Türkler yeşil adayı serbest geçiyor

“Serbest geçin” dedi, Karaoğlan

İngiliz, Amerika, Fransa gavur
Türk askerini gören kar gibi erir
Nice vatandaşlar Kıbrıs’a yürür
“Şehit olun” dedi, Karaoğlan

Ecevit de telsiz ile bildirir
Türk askeri vurduğunu indirir
Urumları siperlere doldurur
“Vurun Mehmetçik” dedi, Karaoğlan

Ecevit’i getirelim biz başa
Fakir fukara yağ bulsun aş
Kendine dedirdi Ecevit paşa
“Vurun Mehmetçik” dedi, Karaoğlan(KK: 28).

4.3.4.3. Alırım Sevdiğim

Elifgile vardım hürmet ettiler
Sen yorgunsun diye yastık atlılar
Benim sevdiğimi şu sarıya sattılar

Alırım sevdiğim almaz belleme

Ölürüm yoluna ölmez belleme

Bir çar atmış da pulu görünür

Kara saçı ta yerlerde sürünür

Seni anan kimlere söz eder

Alırım sevdiğim almaz belleme

Ölürüm yoluna ölmez belleme(KK: 28).

4.3.4.4. Bağrek Dağı

Bağrek dağı derler de bir büyük kaya

Katil olalı da inmedim köye

Yılgın keklik gibi bakardım suya

Kapım kitli açacağım arada

İdamlıksın dediler ona yanarım

Sana diyom sana da ey kızım solmaz

Yedi kurşun yedim yaram iyi olmaz

Oğlum Fezair de halımı sormaz

Kapım kitli açacağım arada

İdamlıksın dediler ona yanarım

Koyuk koyuk gezerdim de Çatalçoğun arada

Sipere yatarım koca derede

Yedi yavrum var da bilmem nerede

Kapım kitli açacağım arada

İdamlıksın dediler ona yanarım

Konur köyü derler de ezelden belli

Gelinler geliyor omuzu güllü

Seneyi sorarsan kırk dokuz, elli

Kapım kitli açacağım arada

İdamlıksın dediler ona yanarım

Sana diyom sana da kız melek bacı

Yüklemiş gidiyor tahtayı, sacı

Birinci düşmanım Osman'ın Hacı

Kapım kitli açacağım arada

İdamlıksın dediler ona yanarım(KK: 40).

4.3.4.5. Kadı Veli Geliyor(Muhtar)

Kasabalım el ele

Verek gönül gönüle

Baş koyalım bu yola

Kadı Veli geliyor

Geliyor geliyor

Kadı Veli geliyor

Muhtar veli geliyor

Veli mahle bülbülü

Halim'in sustu dili

Sandıkta açtı gülü

Kadı Veli geliyor

Geliyor geliyor

Kadı Veli geliyor

Muhtar veli geliyor

Yarın güneş doğacak

Veli muhtar olacak

Halim halın ne olacak

Kadı Veli geliyor

Geliyor geliyor

Kadı Veli geliyor

Muhtar veli geliyor

Mahleyi baştan başa

Bodra yapacak taştan

Bu siyasi yarıştan

Kadı Veli geliyor

Geliyor geliyor

Kadı Veli geliyor

Muhtar veli geliyor

Bahçeli halkı coştı

Hep sandıklara koştı

Tosun gibi yarıştı

Kadı Veli geliyor

Geliyor geliyor

Kadı Veli geliyor

Muhtar veli geliyor(KK: 40).

4.3.4.6. Başkanlık Seçimi

Akkaşlar Şebekler gitti yabana

Çok kırgınım Kozalı'nın Şaban'a
Muhtarlıkta sille vurdu Doğan'a
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Emek verdi Koca Ali'nin Halide
Aldanmıştım Alpan denen veledede
Oyun etti Yahyaların Keme de
Kim ne söyleyim kime ne deyim

Nutu'nun Şekriye oldu bir ceylan
Doğan'ın başında dönüyor heyelan
Kayıp edeceğiz en büyük gaylem
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Kutlamaya aldıydım sekizli
Kalleş çıktı şu Said'in sakızlı
Osman Dede dedi oyum dokuzlu
Kendini getirdi kime ne deyim

Esnaf Selahattin menfaat sever
Nerede çoğunluksa oraya gider
Hayatta bir kere seçim kaybetmez

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Topal Ali çekyat gibi oturur

Senden lafı alır ona götürür

Bu ispiyon adayları batırır

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Kedi Abdullah da kararsız kaldı

Varanın yüzüne kapıyı çarptı

Beş sene içinde muradın aldı

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Efe'nin Rasim bol kuyruk sallıyor

Hem Doğan'ı hem Hacı'yı kolluyor

İki taraflı da hoş görünüyor

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Palavracı Hüsnü durmaz sözünde

Hep yalan kaynar kahpenin özünde

Bir it kadar kalmadı ki gözümde

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Acımadım arabaya tekere
Seçimin yüzünden düştüm şekere
Ayrı gitti şu Pire'nin Zekere
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Bir oy diye yalvardıydım Cennet'e
Su vurdurdu öküzünün Memmed'e
Dağ yolunda bozulduydu kepçe de
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Gönül koydum Hüseyin'e Zahri'ye
Diyemedim şu Lazların Bahri'ye
Düşüne düşüne döndüm tahriya
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Tablabaş Ülfet'e yetmedi gücüm
Ondan kararıyor bunlara içim
Aklara büründü simsiyah saçım
Kime ne söyleyim kime ne deyim

Danışmanım öz yeğenim gardaşım
Zilli Memmed'in çenesi yüzünden benim savaşıım

Bu yüzden dertlidir Şu garip başım

Kime ne söyleyim kime ne deyim

İbiŐi donattı boydan ayağa

Oy vermen diye tembah etmiş uŐaĐa

İĞnesi ilacı hapı Doğan'a

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Belde baŐkanımız tabur ağası

İnŐallah göğsünde kalır havası

Yeter artık Őeytanından bulası

Kime ne söyleyim kime ne deyim

Kozalı'nın Omar yular kırıyor

Beldeye geleni yere vuruyor

Bütün ŐeĐmen onu c görüyor

ŐeĐmen haklı amma kime ne deyim

Yeter Ozan zgl Őunlara Đatma

Şöyle dinsizlerin gaybetin yapma

Altın da olsalar pazarda satma

Kime ne söyleyim kime ne deyim(KK: 40).

4.3.4.7. Kamber'in Türküsü

Kumarı oynadı da parayı üttü

Bileti almaya garaja gitti

Beni buralarda perişan etti

İlahı uncu iki gözün kör olsun

Çuvalı çırptım da bileti gördüm

Bu neymiş diye de uncuya sordum

Kaçacağını da sonra anladım

İlahı uncu iki gözün kör olsun

İlahı uncu ocacığın söyünsün

Garaja vardım da bilet sordular

Kırmızı yorganımı vesah aldılar

Gavur Ali ile uncu kaldılar

Güle güle arkadaşım Zübeyir

On beş lira param kaldı alman mı

İnsanlığın şerefini bilmen mi

Sırtına elbise alıp giymen mi

Akıbeti böyle ölün gardaşlık

Tek ekmek olsa da katık olmasa
Arap Ali'm beni böyle görmese
Gavur Ali de yanımıza gelmese
Buraları da ben bilmezdim birader

Otobüs garajı da fuara yakın
Gelin ahbaplarım halıma bakın
Gavur İzmir'ine gelmeyin sakın
Buraları da ben bilmezdim birader

Zübeyde'm bekliyor da babam gelecek
Hedayimi ayrı ayrı verecek
Babanız açlıktan bir gün ölecek
Aman Allah nefsimizi kör eyle(KK: 40).

4.3.4.8. Tez Gel Anam

Ömergile vardım evi kapattım
Hiç yatılmadık yatakta yattım
Hep gelir diye de yoluna baktım
Tez gel anam tez gel yol kapanmadan

Eve geldik soğuktan evde durulmaz

Muhanet Sevim de sobayı yakmaz
Külü çok diye de yüzüne bakmaz
Tez gel anam tez gel karlar yağmadan

Eve geldim bulaşıklar duruyor
Özgül ile Ömer boyun buruyor
Sensiz evin içi sessiz duruyor
Tez gel anam tez gel yol kapanmadan

Yazarım halimi anlayın dostlar
Elbet evde kalan ekmek aş ister
Ömer ile Özgül kara yas çeker
Tez gel anam tez gel karlar yağmadan(KK: 40).

4.3.4.9. Analık

Elbiseme vurdu kara yamalık
Üst üstüne gavur kızı analık
Ben ölecek gardaşıma yanarım
Vicdana gel gavur kızı analık

Acı biber attı da pişen kaba
Korkumuzdan diyemedim babama

Gardaşım ölü çıktı sabaha

Vicdana gel gavur ana imana

Bayram günü fistan almış kızına

Ben ağladım tokat vurdu yüzüme

Bir şey bulup giyemedim dizime

Vicdana gel gavur kızı analık

Ana hasretiyle yandı içimiz

Gardaşımız öldü kaldık üçümüz

Sen geleli hiç yunmadı saçımız

Vicdana gel gavur ana imana

Adım Veli'dir de boyum çok kısa

Babama diyorlar Faytoncu Musa

Analık elinden çok çektim tasa

Vicdana gel gavur kızı analık(KK: 40).

4.3.4.10. Sultan

Kevenli'nin bağlarını

Dost mu tuttun ağalarını

Yüreğimin yağlarını

Eritiyon Sultan benim

Kevenli'ye bostan ekdim

Elim ile çapa yaptım

Elma yanağından öptüm

Kandırmadın Sultan beni

Sultan'ım dudağın beste

Sen eyledin beni hasta

Şeker oldun şerbet tasta

Eritiyon Sultan beni

Memleketin Kevenli'ymiş

Dudak altın yüzün gümüş

Sultan seni kimler dövmüş

Vuran eller kırılırmış

İçerimde ince sızı

Yüreğime attın közü

Özme süzme Türkmen kızı

Öldürüyon Sultan beni(KK: 40).

4.3.4.11. Zahide'm

Kurt ininde domatesin ekili

Yel vurdukça yel ediyor kekili

Bayram kız da Zahide'min vekili

Kendin orada gönlün burada Zahide'm

Çildir'e diktim de elma yetişti

Dürzü Zongur benim ile itişti

Duydum ki Zahide'mi satıklar

İçerimde ciğerlerim tutuştu

Görünüyor da Sarılar'ın elleri

Kaş kaş olmuş Mecitli'nin kelleri

Allah alsın seni öğreten dilleri

Kendin orada gönlün burada Zahide'm

Sarıların da her yerini bilirim

Arzu ettikçe gider gider gelirim

Allah yazdıysa yine alırım

Kendin git de gönlün kalsın Zahide'm(KK: 40).

4.3.4.12. Türkülerin Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde Keskin yöresinden derlediğimiz türkülerini konuları bakımından belli bir tasnif ile değerlendirmeye çalıştık. Buna göre türkülerini;

1. Olay Türküleri
2. Gurbet ve Ayrılık Türküleri
3. Aşk ve Sevda Türküleri

Olmak üzere üç başlık altında değerlendirmeye çalıştık. Yörede derlediğimiz toplam on bir türkü metninin dört tanesi Aşk ve Sevda, dört tanesi Gurbet ve Ayrılık, üç tanesi ise Olay Türküsüdür.

Bu bağlamda; “Başkanlık Seçimi” ve “Kadı Veli(Muhtar)” isimli türkülerde kasabadaki mahalli seçimler konu edildiği için; “Kıbrıs Destanı” adlı türkü de ise Kıbrıs harbi ve dönemin başbakanı konu edildiği için bu türkülerini Olay Türküleri olarak değerlendirdik.

“Analık” isimli türküde annesini ve kardeşini kaybeden çocukların analıklarından gördükleri kötü davranışlar, ölen anne ve kardeşe duyulan özlem konu edildiği için; “Tez Gel Anam” isimli türküde annesi kız istemek için Ankara’ya giden ama Özgül’ün annesine duyduğu hasret ve çektiği sıkıntılar konu edildiği; “Bağrek Dağı” isimli türküde ise katil olduğu için köyünden kaçan ve dağlarda kalan adamın köyüne ve evine duyduğu hasret konu edildiği için bu türkülerini Gurbet ve Ayrılık Türküleri olarak değerlendirdik.

Son olarak; “Elif’im”, “Sultan”, “Zahide’m”, “Alırım Sevdigim” isimli türkülerini kaynak kişiler eşleri veya sevdikleri kadınlar için söyledikleri için bu türkülerinin tamamını Aşk ve Sevda Türküleri olarak değerlendirdik.

Sonuç olarak Keskin’de yöre halkı belli olaylarla veya duygularla alakalı söyleyeceklerini türkü olarak dile getirmektedirler, diyebiliriz. Yörede bulunan abdal-bozlak kültürü türkülerinin canlılığını korumasında önemli etkenlerden biridir.

4.3.4.13. TRT Repertuarına Giren Keskin Türküleri

TRT Türk Halk Müziği repertuarında Keskin yöresine ait 19 kırık hava, 2 halay, 17 uzun hava olmak üzere toplam 38 eser mevcuttur (<http://www.trtnotaarsivi.com/thm.php>).

Tablo 11. Trt repertuarında bulunan Kırık Havalar

REPERTUAR NO	EZGİ ADI	YÖRESİ	KAYNAK KİŞİ	DERLEYEN	NOTALAYAN
561	DEĞİRMENİN BENDİNE	KIRIKKAL E/Keskin	Selman Çoker/Hacı Taşan	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
647	BİR YİĞİT GURBETE GİTSE	KIRIKKAL E/Keskin	Bahri İlhan	Yücel Paşmakçı	Soner Özbilen
944	ALLI DURNAM BİZİM ELE VARIRSAN	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan/Salman Coker	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
1041	GELMEMİŞ DÜNYAYA SEN GİBİ TAZE	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
1245	SÜRÜLER İÇİNDE SÜRMELE KOYUN	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	Muzaffer Sarısözen	Muzaffer Sarısözen
1339	BUGÜN AYIN IŞIĞI	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
1361	HELKEMİ SUYA DALDIRDIM	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Rad. THM Md.	Yücel Paşmakçı
1473	SUNAYI DA DELİ GÖNÜL SUNAYI	KIRIKKAL E/Keskin	Bahri İlhan	TRT İstanbul Rad. THM Md.	Nida Tüfekçi
1946	YAYLALAR İÇİNDE ERZURUM YAYLA	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT Ankara Rad. THM Md.	Yücel Paşmakçı
2103	GİDEN AY DUTULUR MU	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Rad. THM Md.	Yücel Paşmakçı
2119	ALTIN YÜZÜK ULANMAZ	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Rad. THM Md.	Soner Özbilen
2658	YÜCE DAĞ BAŞINA	KIRIKKAL	Hacı Taşan	Plaktan Yazıldı	Yücel

	YAĞAN KAR IDİM	E/Keskin			Paşmakçı
2714	ELİF ÇIKMIŞ O DAMIN BAŞINA	KIRIKKAL E/Keskin	Salman Çöker	Ankara Devl.Kons.	İsmet Akyol
2715	ELİFİN KINASIN ÇAMUR ETTİLER	KIRIKKAL E/Keskin	Salman Çöker	Ankara Devl.Kons.	İsmet Akyol
2803	ENTARISI MORUMUŞ	KIRIKKAL E/Keskin	Bahri İlhan	Erkan Sürmen	Erkan Sürmen
3330	NE GÜZEL YAKIŞMIŞ ALLAR AYŞE'YE	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Rad. THM Md.	Yücel Paşmakçı
3405	DÖNDÜN MÜ BENDEN YÜZÜ DÖNESİ	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	Arif Sağ	Erol Parlak
3879	ERCIYESTEN DUMAN KALKDI	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
4043	MAVİLİM MAVİŞELİM	KIRIKKAL E/Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai. Bşk. THM Md.	Soner Özbilen

(<http://www.trtnotaarsivi.com/thm.php>).

Tablo 12. Trt repertuarında bulunan Uzun Havalar

REPERTUAR NO	EZGİ ADI	YÖRESİ	KAYNAK Kişi	DERLEYEN	TÜRÜ
4	AÇTIM PERDEYİ TURNAYI GÖRDÜM	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
14	CERİT İRAKKA'DAN SÖKÜN EDİNCE	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
81	BEN ÖLÜRSEM GARALARI BAĞLAMA	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	-
107	BİZİM ELDEN GEÇTİ M'OLA OBALAR	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Radyosu THM Md.	Bozlak
137	DAĞLAR SENİN GOYAĞINDA ŞAHİN	KIRIKKALE/ Keskin	Dede Bekar	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
214	GİYİNDİM KUŞANDIM GİTTİM DÜĞÜNE	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	-	Bozlak
286	KIR ATINAN ENDİM KARA DİKMEDEN	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
385	YATIVERMİŞ KARGALI'NIN ÖZÜNE	KIRIKKALE/ Keskin	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi	Bozlak
444	HER ANA DOĞURMAZ BÖYLE	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul	Ağıt-

	MOLLAYI	Keskin		Radyosu THM Md.	Bozlak
455	NAN-Ü GASEM NADE TAKSİMDE MEVLA	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT İstanbul Radyosu THM Md.	Bozlak
512	AKŞAMDAN MI GEÇTİN KAYALIK ÖZÜ	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
530	KOÇUNUN DAĞINA ÇIKAYDIM HEMEN	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
549	ÇOK ZAMAN SABRETTİM TÜKENMEZ DERDİM	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
576	BİZE GAM ÇEKTİRDİ DE SEHPAYI HİCRAN	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	Hacı Taşan	-
697	SABAH GÜNEŞİ DOĞDU ÇIKTI YÜCEDEN	KIRIKKALE/ Keskin	Şükrü Değer	Ayhan Değer	Bozlak- Ağıt
847	GURNA HAMAMI DERLER BİR BÜYÜK GURNA	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak
862	BABINA DA DELİ GÖNÜL BABINA	KIRIKKALE/ Keskin	Hacı Taşan	TRT Müzik Dai.Başk.THM Md.	Bozlak

(<http://www.trtnotaarsivi.com/thm.php>).

Tablo 13. Trt. repertuarında bulunan Oyun Havaları

REPERTUAR NO	EZGİ ADI	YÖRESİ	KAYNAK Kişi	DERLEYEN	NOTALAYAN
134	HALAY (YANLAMA)	KIRIKKALE KESKİN	AYDIN BAŞARAN	NİDA TÜFEKÇİ	NİDA TÜFEKÇİ
144	KESKİN HALAYI	KIRIKKALE KESKİN	AYDIN BAŞARAN	NİDA TÜFEKÇİ	NİDA TÜFEKÇİ

(<http://www.trtnotaarsivi.com/thm.php>).

Yörede yetişmiş birçok saz şairinin varlığı ve abdal kültürünün canlı bir şekilde devam ediyor olması sebebiyle türkü söyleme geleneği canlı bir şekilde devam etmektedir. Birçok duyguyu türkü yoluyla anlatma geleneği geçmişten günümüze bölgede devam eden bir gelenektir. Bölgede sevdiğine türkü okumaya “meyit yazma-okuma” adı da verilmektedir. Araştırma bölgesinde herkesçe bilinen, bestelenmiş ve TRT repertuarına girmiş birçok türkü bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bölgeden derlediğimiz ve çalışmamızda yer verdiğimiz türkü metinlerinin hiçbiri

bestelenmemiş ve notalanmamıştır. Derlediğimiz metinlerin tamamı kalem şairi veya ümmi aşık olan kaynak kişilerce türkü formunda okunmuş ve sadece kaynak kişilerin yaşadıkları köyde kendi çevrelerince bilinen türküler olma özelliği taşımaktadırlar.

4.3.5. Bozlaklar

“Bozlak en genel tanımıyla; Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgelerinde bir türkü ezgisi ve bu ezgiyle söylenen acıklı türkülerdir”(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 311). Bozlaklar Orta Anadolu'da ve özellikle araştırma bölgemizde ağıta yakın; konusu ölüm, aşk, gurbet vb. acısı olan her türlü türküyeye verilen genel addır.

Türkiye Türkçesinde bağırarak, böğürmek, bozulmak, feryat etmek, haykırmak, ağlamak, sızlamak; Azeri şivesinde “ağı” kelimesiyle karşılanan bozlak; Türk edebiyatında kısa hikaye, Türk hal müziğinde uzun hava türü/formu/tarzı olarak adlandırılır. Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'nun batısı ile Batı Anadolu'nun doğusunda aşiret kavgalarını, kan davalarını, aşk maceralarını, gurbeti, hastalık ve ölümü konu edinen bozlak; geleneksel halk müziğimizin en karakteristik ve en otantik ezgilerini ihtiva eden uzun hava formudur(Karakuş 2005: XIV).

Bozlağın asıl vatanı ve en çok söylendiği yer Kırşehir ve Kırıkkale/Keskin'dir. Zaten bozlak söyleyen meşhur sanatçılar da daha çok buralarda yetişmiştir. Ankara, Aksaray, Çorum, Niğde, Kayseri, Konya, Yozgat illeri ve Çukuruova bölgesinde yaygın biçimde söylenmektedir. Bozlak çoğunlukla Türkmenlerin aşiret kavgalarında; düğün, toy gibi eğlencelerinde; muhabbet alemlerinde söylenir. Bu sebeple bozlakların söylendiği ortama göre konusu değişir. Türk insanın hareketlerini, mizacını, yiğitliğini ve insana verdiği değeri; vatan sevgisini, aşkını, hasretini, tabiat sevgisini, acısını, savaşlarını, hastalık ve ölümünü mısra mısra işleyip sazın tellerine veren bozlak folklor malzemesi olarak henüz işlenmiş değildir.

Bu bölümde araştırma yöresinde bilinen ve İdris Nebi Karakuş'un "Türk Kültüründe Bozlaklar 1-2" adlı eserlerinde yer alan bozlaklardan bazı örneklere yer verdik.

4.3.5.1. Ağ Gelin

Ağ gelin de idi m'ola yayladan
Kaşın değil gözün beni ağlatan
Bu güzellik sana Kadir Mevlâ'dan
Güzelliğin dile destan Ağ Gelin

Ağ gelin de oturmuş taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne,
Bir selâmı geldi başım üstüne
Bir arzun varısa de gelin

Bir taş attım Bağrek dağın ardına
Vardı düştü Ağ gelinin yurduna
Giriftar eyledi kendi derdine
Alırım ahtımı komam Ağ gelin

Yüce dağ başında yayılır yılan
Yıkılmış binası hanesi viran

Din iman bulmasın bizi ayıran

Gel otur yanıma Ağ gelin

Yolda buldum Şu gelinin izini

Aldım yaŐmađını öptüm yüzünü

Duman sandım entariyin tozunu

Yağmur olup odamıza yağ gelin

Can alıcısı da yanına gelsin

Bütün kazancını elinden alsın

Sen geber de yavruların sağ kalsın

İntizar bilmem ki diyem Ağ gelin

Beyaz çar örtünmüş lâli başında

Çifte ben türemiş beyaz döşünde

Altın küpe ıŐıldıyor peşinde

Koynunda mücevheri dolu güzelin.

Niye saldın Ağ gelini Konur'a

Gelirken de duman durmuş yoluna

Atıvermiş ağ kolların boynuna

Kendi gelin salmışı kız gibi(Karakuş, 2005: 44).

4.3.5.2. Ankara'da Yedim Taze Meyvayı

Ankara'da yedim taze meyvayı

Boşa çiğnemişim yalan dünyayı

Keskin'den de yıktırmayın künyeyi

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Tirene bindim de tiren salladı,

Zalim doktor ciğerimi elledi

İyi olursun diye köye yolladı,

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Tirene bindim de tiren vızılar,

Alnıma yazılmış kara yazılar

Yaram ciğerimde içim sızılar

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Tirene binmiş de Sefer geliyor

Anasının ciğerini deliyor

Gelin Hatice'mi eller alıyor

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Ankara'nın yolu ufacık taşlı

Gelin Hatice'nin gözleri yaşlı

Sılada efendim düğünüm başlı

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

İzin aldım ben sılaya gitmeye

Kayıtlar gördüm de düğün etmeye

Sefer ölmüş derler Allah etmeye

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Ankara'dan çıktım da başım selamet

Keskin'e gelince koptu kıyamet

Gelin Hatice'm de kime emanet

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Ankara'yla şu Keskin'in arası

Arasına boz dumanlar durası

Çok doktorlar gezdim yokmuş çaresi

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Keskin'e varınca ağrıdı başım

Kıyma felek kıyma daha genç yaşıım

Bana ağlasın da yarenim eşim

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Mezarımın başında kuşlar ötüşür

İlaç içtim ciğerlerim tutuşur

Gitme gelin gitme Sefer yetişir

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Mezarımı derin eşin sığ olsun

Etirafı lale, sümbül bağ olsun

Ben ölüyom ahbaplarım sağ olsun

Söyleyin anama anam ağlasın

Anamın oğlu var beni neylesin

Mezarımın babında yayılır koyun
Biçildi kefenim ılıdı suyum
Hatice'm görmeden kabire koyun
Gençliğine mahrum giden Sefer'im
Ölenecek ben hu derdi çekerim.

Boyunu sorarsan boyu ne güzel
Huyunu sorarsan inciler düzer
Sefer'in gelini del'olmuş gezer
Söyleyin anama anam ağlasın
Anamın oğlu var beni neylesin (Karakuş, 2005: 30).

4.3.5.3. Ben Ölürsem Karaları Bağlama

Ben ölürsem karaları bağlama
Göremedim yârim diye ağlama
Küstüğünü kimselere söyleme
Adam dostun bir çift sözüne küser mi

Seher vakti bir yel eser ekseri
Gözümün yaşı da deler mermeri
Küstün mü sevdiğim gelsene beri
Adam dostun bir çift sözüne küser mi

Beri gel dedim de benden ıradın
Siyah zülfün ak yüzüne taradın
Meğer ayrılmakmış yarim muradım
Ayrılalım ayrı düşen ölür mü

Giyme sevgilim sen gayrı karayı
Çok doktorlar kapatamaz yarayı
Ayrılığa bulamadım çareyi
Ayrılalım ayrı düşen ölür mü⁵(Karakuş, 2005: 84).

4.3.5.4. Halim Çavuş

Fırına sürdüm de tümnden bir kuzu
Üstünde atılı biberi tuzu
Aldılar kaçtılar Kâmile kızı

Gittim anam gittim haberin olsun
Pembeli martinim yadigâr kalsın

Akan sular kuru kütük getirir

⁵ İlk iki dörtlük Hacı TAŞAN tarafından plâğa okunarak TRT repertuvarına kazandırılmıştır (Rep. Nu. 81): 1., 3. ve 4. dörtlükler Kâmil ABALIOĞLU tarafından aynı formda kasede okunmuştur. Dördüncü dörtlüğün sözleri Kâmil ABALIOĞLU'na aittir.

Halim oğlan gölgesinde oturur
Kamile kızı tâ Kavlak'a götürür

Gittim anam gittim haberin olsun
Pembeli martinim yadigâr kalsın

On ikidir Mıstılı'nın eşeği
Mitilsizmiş altındaki döşeği
Şişman olur Nalbantların uşağı

Gittim anam gittim haberin olsun
Pembeli martinim yadigâr kalsın(Karakuş: 2005: 196).

4.3.5.5. Turnam

Açtım perdeyi de turnamı gördüm
Dost yüzünden artıyor efkârım, derdim
Yaradan aşkına bir selâm verdim
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Turnam varırsanız bizim ellere
Selâm söylen orda açan güllere

Söyleyin derdimi esen yellere
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Turnam ötmez misin sıla dışında
Hasretlik gurbetlik vardır başımda
Giymişim cezamı şu genç yaşımda
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Yel vurdukça açılıyor sırmalar
Mor zülûfler ak gerdanı tırmalar
Katar katar olmuş gider turnalar
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Bir çift turna gördüm gökte yorulmuş
Avcı vurmuş kanatlan kırılmış
O da benim gibi yarden ayrılmış
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Beri gel beri de sıtkı bütünüm
Yanarım yanarım çıkmaz tütünüm
Elleri koynunda ben bir yetimim
Turnam ben mahkûmum avcı değilim

Bazen efkâr gelir bazen gam gitmez
Sılamın üstünde turnalar ötmez
Ele düğün bayram ben de gam bitmez
Turnam ben mahkûmum avcı değilim.⁶(Karakuş, 2005: 1).

4.3.5.6. Hasandede Sen Keskin'in Erisin

Hasan Dede sen Keskin'in erisin
Emret şu dağların karı erisin
Yolcular yoluna kalsın yürüsün
Efendim açık et yollarımızı

Aşam gidem dedim dağlar selinden
Gırcısı çok aşamadım belinden
Hasan Dede sen yedi güzelinden
Perişan eyleme hallerimizi

Gâhi dağdan gâh ovidan gitmeli
Pirin damenini sıkı tutmalı
Gayret edip menziline yetmeli
Soldurma efendim güllerimizi.⁷(Karakuş, 2005: 93).

⁶ Dr. İdris Nebi Karakuş ve Mehmet Özder tarafından 1980 yılında Hacı Taşan'ın kendisinden derlenmiştir.

4.3.5.7. Zülf- ü Siyahımı Gömdüm Kaman'a

Zülf-ü siyahımı gömdüm Kaman'a

Dedim nazlı yavrum yat garip garip

Bülbül seher vakti gel de fığana

Sesini sesime de kat garip garip

Gine boz duman var baran dağında

Baykuşlar ötüşür de gönül bağında

Bir yavru yitirdim gelin çağında

Yesarî yasını da tut garip garip.⁸(Karakuş, 2005: 91)

Bölgede bozlak okuma ve dinleme kültürü oldukça önemli bir kültürdür. Bozlak türünün asıl vatanlarından biri olan Keskin'de Hacı Taşan başta olmak üzere birçok önemli saz ustası bozlak söylemiştir. Günümüzde bozlak formunda yeni eserler ortaya konmasa da mevcut bozlak formundaki eserler herkesçe bilinmekte ve söylenmeye devam etmektedir.

4.3.6. Ağıt

"Ağıt en genel tanımıyla; Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı

7 Mustafa Erkuş tarafından derlenmiştir.

8 Nurettin ÇAMLIDAĞ tarafından Cemal KANDEMİR' den Kırıkkale/Keskin'de derlenerek TRT repertuarına kazandırılmıştır(Rep. Nu.870)

etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye; demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 34).

Başta insan olmak üzere, ölen canlılar(hayvanlar) ve özlenen mekanlar(memleket, yurt vs.) için yakılan ağıtlar(Eski Türkçede "sagu", "sığıt". Ağıt yakmak anlamına gelen "sığıta"), genellikle manzumurlar. Nesir olan ağıtların da manzum özellikleri ağır basmaktadır(Görkem 2001: 26). Anonim olanları "anonim halk şiiri", bireysel olanları yani aşıklar tarafından koşma nazım şekliyle söylenenleri de "aşık şiiri" içerisine dahil edilmektedir. "Türkü" sınıflandırmalarında türkünün bir alt dalı olarak gösterilen anonim ağıtlar yapı bakımından değerlendirildiğinde, "türkü"lerin yapıları hakkında söylenenler büyük oranda onlar için de geçerlidir. Ağıt metinlerini konularına göre sınıflandırdığımızda onların "kişiler", "sosyal olaylar", "hayvanlar", "tabiat ve tabiat olayları", "mekan-yurt" için söylendiklerini, konularını bunların oluşturduğunu görmekteyiz(Kaya, 1999: 275-309).

Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Orta Anadolu'da ve dolayısıyla araştırma yöremizde de ağıt toplum hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Ağıt insanların duygularının en coşkulu olduğu hüznü törenlerde (cenaze, gelin çıkarma vb.), duygularını bastırmak ve dışa vurmak için başvurulan yöntemdir. Özellikle cenaze törenlerinde sık görülen ağıt yakma geçmişten beri devam edegelen bir gelenektir. Araştırmamızda edindiğimiz bilgilere göre geçmişte ağıt işini yapan profesyonel ağıtçılar bulunmaktaydı. Fakat günümüzde bu meslek grubu artık bulunmamaktadır. Daha ziyade cenaze yakınlarından ağıt yakmayı bilen kimseler bu görevi üstlenmektedir.

Bu bölümde araştırma yöresinde derlediğimiz ve repertuara girmiş bazı ağıt örneklerine yer verdik.

4.3.6.1. Ağıt-I (Yılgınlı Öz)

Topak taş derler de her dağların ulusu

Hem yağmuru çoktur hem dolusu

Sen miydin üç kumanın delisi

Aman Allah al başımdan talaşı

Yılgınlı öz de buldular kanlı üleşi

Bozdağ'ın etrafı da çaylıktır çaylık

Kundakta kaldı bebesi üç aylık

Aman Allah al başımdan telaşı

Yılgınlı özde buldular kanlı üleşi

Çadırımızın önü de Mahmatlı özü

Elimlen verdim sele Zeynep kızı

Aman Allah al başımdan telaşı

Yılgınlı özde buldular kanlı üleşi(KK: 20).

4.3.6.2. Ağıt-II

(...)⁹

Akşamdan ezel beni vurdular

⁹ Bu bölümün kaynak kişi tarafından hatırlanamamıştır.

Çırpınarak can veriyom validem

Keskin derler de ufacık şehir

Kolumdan yapıştı gardaşım Tahir

El kızına etmeyin validem gahir

O da kendi kaderine yansın, ağlasın

Bileydim de şu avluya çıkmazdım

Gögüs gerip düşmanlara bakmazdım

Genç yaşımda ben canımı yakmazdım

Çırpınarak can veriyom validem

Düşmanlarım da kol kol oldu peşimden

Ayırdılar ahbabımdan eşimden

Ben de bir kurşun yedim sol döşümden

Çırpınarak can veriyom validem

Kanlı elbisemi de odama takın

Gelip gittikçe validem boyuma bakın

Mezarımın üstüne bir fener yakın

Şu yiğit de genç iken ölmüş desinler

Nişanlısı küçük gardaşına kalmış desinler(KK: 20).

4.3.6.3. Ağıt-III

Duyduk dördün dördü dağının methini
Açlıktan sıkıldık yedik mekarenin etini
Alim küçüktür tütüyor tütünü

Sen de dördün dördü dağını gezmişin
Alim dururken hayırsız kızı mektuba yazmışın
Anladım birader sen de fikri bozmuşun

Sen de bilmez misin dördün dördü dağının halini
Top götürdü ayağımı elimi
Ben kime emanet edeyim bir tek Ali'mi(KK: 20).

4.3.6.4. Ağıt-IV (Duran'a Ağıt)

Bahar geliyor da çekin motoru
Başında sallanır kara kekili
Bahçesinde mor sümbüller ekili
Kalk dayım gidelim sılaya doğru

Evinin önünden çaylar geçiyor

Dayım inmiş soğuk sular içiyor
Senin ömrün gölgelerde geçiyor
Kalk gidelim dayım sılaya doğru

Bahçesinde çeşit çeşit erik yetişmiş
Bu hastalık senin ile itişmiş
Doktorların imdadına yetişmiş
Kalk gidelim dayım sılaya doğru

Dört tane oğlu da bir tane kızı
Yüreğine düşmüş bir ince sızı
Gönlü arzu etmiş isterdi bizi
Getirseydiniz de görseydi bizi

Bir sela verildi hemen duyuldu
Yürüyen dizleri hemen yoruldu
Dayım acep bize neden darıldı
Bir daha görseydim olmaz mıydı

Yuva'nın dağını mesken mi tuttun
Bağını bahçeni gayrı unuttun
Köye gelmemeye yemin mi ettin

Bahar geliyor gelsen olmaz mıydı(KK: 28).

4.3.6.5. Ağıt-V (Danacıobası Yangını)

Keskin'in Danacıobası köyünde 1980 yılında bir düğün evinde köy odasında çıkan yangında çoğunluğu kadın çocuk 100 kişi ölmüştür. Köyde hemen her haneden bir kişinin öldüğü felaket üzerine üç farklı ağıt yazılmıştır. Bizim araştırma bölgemizdeki Konur köyünde ikamet eden Özgül Mızrak'tan derlediğimiz ağıt Aşık Dede Bekar'ın bir ağıdı ile benzerlik göstermektedir. Toplamda bulduğumuz dört ağıdı da aşağıya aldık;

I.

Zalım zehir içimizi doldurdu

Acımadan hepimizi öldürdü

Hepisinin gül benzini soldurdu

Nişanlılı kızlar yandı kül oldu

Kiminin ocağı kökten kurudu

Kimi kafasını bozdu yürüdü

Köyümüzü yeşil alev bürüdü

Kadersiz gelinler yandı kül oldu

Biri Behiye'ydi biri Miyase

Danacıobası boyandı yasa

Hangisi sızlasa kimler ağlasa

Nişanlılı kızlar yandı kül oldu

Nezaket Zübeyde bir de Şükran'ın

Üç aylık bebesi kaldı Turcan'ın

Yavruları yetim kaldı Ceyhan'ın

Kadersiz gelinler yandı kül oldu

Yananın biri de Melek dediler

Damın ortasını delek dediler

Cafer'i de yanarhana gördüler

Körpecik kuzular yandı kül oldu(KK: 40)

II.

Acep kader midir? Bu kara yazı

Aldı da götürdü gelini, kızı

İçime attı, bir büyük sızı

Kader böyle imiş kime ne deyim

Allah'tan gelene karşı durulmaz

Bizim yazarıma merhem sürülmez

Bulandı köyümüz, gayrı durulmaz

Kader böyle imiş kime ne deyim

Kızlar yandı anaları ağladı

Babalar da karaları bağladı

Bu felaket içimizi dağladı

Kader böyle imiş kime ne deyim

Ayşe kız da çıkamadı aradan

Böyle yazmış bu yazıyı Yaradan

Kimse kurtulamadı işte buradan

Kader böyle imiş kime ne deyim

Yananın biri Dönüş bacımız

Gitmez artık yürekteki acımız

Genç iken ağırdı siyah saçımız

Kader böyle imiş kime ne deyim

Kimi on sekizine basmamış bile

Bunları anlatmak kolay mı dile

Bakamadık yanmış olan Şengül'e

Kader böyle imiş kime ne deyim

Cenazeler hep yan yana dizildi
Köyümüze böyle yazı yazıldı
On kişiye bir tek mezar kazıldı
Kader böyle imiş kime ne deyim

Böyle olay duyulmadı cihana
Yavruları ağlar nazlı Ceylan'a
Kim Cafer'ine, kimi Beyha'a
Takdir böyle imiş kime ne deyim

Belikleri hep yerlere döküldü
Cenazeler birer birer çekildi
Babanın ananın beli büküldü
Takdir böyle imiş kime ne deyim

Geçemedim Danacı'nın özünü
Mevlam kan ağlattı iki gözümü
Gayrı göremem tek kızımın yüzünü
Takdir böyle imiş kime ne deyim

Kadir Mevla'm güldürmedi yüzümü
Kucağıma aldım Nurcan kızımı

Acep tecelli mi kara yazı mı

Takdir böyle imiş kime ne deyim

Yananın birisi Elif dediler

Cenazeleri sıra sıra yığdılar

Ölenlerin başucunda durdular

Kader böyle imiş kime ne deyim

Ecel bizi bir araya topladı

Biz de sandık küçük tüp patladı

Kadir Mevla'm yüzümüze bakmadı

Kader böyle imiş kime ne deyim

Kiminin alları asılı kaldı

Çeyizler sandıkta basılı kaldı

Bütün sevincimiz gözümüzde kaldı

Yazı böyle imiş kime ne deyim

Sana gelmiştik, kızlar, gelinler

Analar, babalar durmadan inler

Kimi durmaz ağlar, kimi de dinler

Kader böyle imiş kime ne deyim

Kimi yavrusunu verdi ellere
Kimi deli olup düştü yollara
Kimi dönmez oldu viran yerlere
Kader böyle imiş kime ne deyim

Issız kaldı köyümüzün yolları
Hem saçları yandı, hem de kolları
Birbiri ardından gitti sallarını
Kader böyle imiş kime ne deyim

Hepsi bir arada konuşmaz oldu
Bütün köylerimiz çayıra doldu
Sağolsun paşamız, vali de geldi
Kader böyle imiş kime ne deyim

Biri Behiye de biri Miyase
Danacıobası boyandı yasa
Kimi sızılasa kimi ağlasa
Kader böyle imiş kime ne deyim

Alev çıktı pencereden, peceden
Ölüm emri geldi gayri yüceden

Azrail beklermiş dünkü geceden

Kader böyle imiş kime ne deyim(Karakuş, 2005: 250-256).

Aşık Dede Bekar

III.

Zalim zehir içimizi doldurdu

Bildirmeden hepimizi öldürdü

Hepimizin gülbenzini soldurdu

Gelin kız kalmadı yandı kül oldu

Kızım ana Dönüş, bir de Nurcan'ı

Görmedim, yavrumu yanmış bir yanı

Kül olan yavrumun akar mı kanı

Gelin kız kalmadı yandı kül oldu

Nişan gecesine köylü toplandık

Yanımızda yandılar nasıl katlandık

Yandan fazlası kurtulur sandık

Üç aylık çocuklar yandı kül oldu

Yananın birisi Melek dediler

Evin bir yanını delek dediler

Cafer'i de yanarken gördüler
Küçük yavrularımız yandı kül oldu

Kiminin ocağı kökten kurudu
Kimisi kafasını bozdu yürüdü
Köyümüzü kızıl alev bürüdü
Yeni gelinimiz yandı kül oldu

Bazı kapılara kara kilit vuruldu
Fakir olanların beli kırıldı
Onca cenaze bir kefene sarıldı
Gelinlik kızımız yandı kül oldu

Kiminin nişanlısı askerden geldi
Sakın sen ağlama, nişanlın öldü
Birisi Necehan da birisi Döndü
Nişanlılı kızlar yandı kül oldu

Nezaket, Zübeyde bir de Şükran'ın
Üç aylık bebesi kaldı Nurcan'ın
Kuzuları öksüz kaldı Ceylan'ın
Kadersiz gelinler yandı kül oldu

Daha yirmisinde soldu gülleri
Yanarken eridi bütün dilleri
Yüz, cenaze doldu harman yerleri
Çoluk çocuk bütün yandı kül oldu

Yandı da kül oldu kadersiz kızlar
Ananın babanın ciğeri sızlar
Yandıktan ağladık ardından bizler
Gelin kız kalmadı yandı kül oldu.

Kimisi Fadime, kimisi Döndü
Yavrulan öldü kül gibi yandı
Görmeyenler bunu çok kolay sandı
Yavrular da bütün yandı kül oldu

Küçükler ataşta yandı inledi
Analar ağladı da kimler dinledi
Gelinlik Rukiye beni bilmedi
Gelinlik kızlarım yandı kül oldu

Kiminin kökünden ocağı söndü
Kimisinin kızı oğlu da yandı

Bir kızım vardı da adı da Döndü
Gelinlik kızlarım yandı kül oldu

Bir gelin kuzusun basmış bağına
Emir geldi çıkamaz ki yarına
Kimi doyamadan nazlı yarına

Kadersiz gelinler yandı kül oldu(Karakuş, 2005: 250-256).

Aşık Dede Bekar

IV.

Danacıobasında koptu bir tufan
Koştu komşular çığığı duyan
Karardı hava da çöktü bir duman
Nişanımız acı getirdi oba

Acı haber Türkiye'ye yayıldı
Cenazeler üstü üstüne koyuldu
Yandı canımız tenimiz soyuldu
Gelini muratsız götürdü oba

Tüpün kokusunu nasıl mı sandık
Patladı tüp gaz da bağırdı yandık

Toplandık komşular nişana geldik

Nişanımız acı getirdi oba

Böyle bir vak'a oldu mu obada

Verdik çırpıntıda kaldık çabada

Yandı köyümüz de kaldık arada

Nişanımız acı getirdi oba(Karakuş, 2005: 250-256).

Bekir Ürün

4.3.6.6. Ağıt-VI

Bir kızım oldu da Emsal dediler

Cenazini yanımızda yudular

Dilekle Emsal'in suyun koydular

Kalk gel anam kalk gel bak neler oldu

Bir kızım oldu da adını verdim

Anam öleceksin düşümde gördüm

Canını verirken Dilek mi dedin

Kalk gel anam kalk gel bak neler oldu

Mezar taşın tek tek elimle dizdim

Gözümün yaşıyla türkünü yazdım

Şu yalan dünyadan canımdan bezdim

Kalk gel anam kalk gel bak neler oldu(KK: 40).

4.3.6.7. Ağıt-VII

Turnalar da havalarda uçuyor

Babam kuzuları koyundan seçiyor

Anamın günleri nasıl geçiyor

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Çakır göz üstünde kara kaşları

Ağzının içinde sedef dişleri

Dağında ötüyor kumru kuşları

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Babamın gönlünü ederim

Anamı alır sevdiğim kıza giderim

Düğünümü ben mahşerde ederim

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Hastaneden baktım görünmez sıla

Aman doktor benim derdimi söyle

Köyde anam, bacım çekiyor gayle

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Azrail gelince dur diyemedim

Köyde anam, bacım var diyemedim

Tatlı canı verirken zor diyemedim

Ağla anam kaderime, yazıma

Karaymış şu alnımın yazısı

Meleşiyor koyun ile kuzusu

Yürekten mi çıkar ciğer acısı

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Koyurun davarı da melesin gelsin

Anam bana al yanaklı gelin alsın

Bu dünya yalanmış vay kime kalsın

Düğünüm mahşere kaldı neyleyim

Doktorlar beni makineye bağladı

Babam baktıkça suyun suyun ağladı

Köye gideceğiz diye yalan söyledi

Kader böyleymiş ağlama anam

Olur mu böyle kader olur mu
On sekiz yaşında cahil ölür mü
Anam eli kınalı gelin alır mı
Düğünüm mahşere kaldı neyleyim(KK: 28).

4.3.6.8. Ağıt-VIII

Kalemi defteri aldım yazmaya
Kırıkkale'ye geldim sen'le gezmeye
Allah karar vermiş düzenimi bozmaya
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Hastaneden baktım görünmez sıla
Aman doktor derdim ne ise söyle
Evimde çocuklarım çekiyor gayle
Yol ver dağlar yol ver ben de gideyim

Çakır göz, altında kara bıyıklar
Emmim oğlu hastanede uyuklar
Yanına gelmedi seni seven büyükler
Haber vermediler kime ne deyim

Babama kardeşlerime selam götürün
Buluşup hep bir arada oturun
Sen küçüksün hizmetlerini yetirin
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Hastaneye vardım baktım gözüne
Nurlar doğmuş sanki iki yüzüne
İnanmam ben o doktorların sözüne
Emir haktan geldi kime ne deyim

Sabah olur kumru kuşlar ötüşür
Dertli olan ağlar yanar tutuşur
Nerede olsan Azrail'in yetişir
Kader böyleymiş kime ne deyim

Baban olsaydı karalar bağlardı
Anan olsaydı başucunda ağlardı
Bacın olsaydı dertli dertli söylerdi
Emir haktan gelmiş kime ne deyim(KK: 28).

4.3.6.9. Ağıt-IX

Dayım köprü başına mesken tutuyor

Bülbüller gelmiş bahçesinde ötüyor
Sahibi nerede diye feryat ediyor
Sahipsiz güllere konak dediler

Azrail gelince dur demedin mi
Gurbette bir kızım var demedin mi
Tatlı canı verirken zor demedin mi
Emir haktan geldi kime söyleyim

Sabah olur güzel kuşlar ötüşür
Dertli olanlar da ağlar tutuşur
Getmen kuşlar getmen sahibi yetişir
Sahipsiz dallara konak dediler

Anan olsa baş ucunda ağlardı
Bacın olsa karaları bağlardı
Gardaşın olsa dertli dertli söylerdi
Emir haktan geldi kime ne deyim

Evinin önünde çaylar akıyor
Gelip geçen bahçesine bakıyor
Gülleri de burcu burcu kokuyor

Sahipsiz gülleri kaldı neyleyim(KK: 28).

Bölgede ağıt söyleme geleneği canlı bir şekilde devam etmektedir. Cenaze törenlerinde, ölüyü anma günlerinde ve gelin çıkarma törenlerinde ağıtlar söylenmektedir. Ağıtlarda genel olarak ölen şahsın kardeşlerinin, eşinin, çocuğunun ortada kaldığına varsa tarlası, bahçesi veya hayvanlarının başıboş kalacağına dikkat çekilir ve ölen kişinin annesinin, bacılarının bu duruma yanmaları vurgulanır. Yine ağıtlarda genellikle; ölen kişi hasta yattıysa doktorlar çare bulamadıkları için suçlanır, ölen kişi bekarsa düğününün mahşere kaldığı vurgulanır, ölen kişi nişanlıysa nişanlısının ellere kaldığı sıklıkla vurgulanır

4.3.7. Maniler

“Mani en genel tanımıyla; genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan; daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiirdir”(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 1340).

Maniler yazarı bilinmeyen Türk Halk Edebiyatı ürünleridir. Çoğunlukla dört mısradan oluşan bu küçük ve müstakil şiirler. edebiyatımızın en güzel, en canlı anonim örnekleridir. Hece ve kafiye düzenleri kolay olduğu için hemen herkes tarafından meydana getirilebilir. ezberlenebilir. Bu yüzden çok yaygındır(Oktürk, 1998: 2).

“Mani” ye Türkiye’nin bazı bölgelerinde “mana”, “me’ani”, “hoyrat”, “karşı-beri” de denilirken diğer Türk toplulukları arasında “bayatı”, “mahnı”, “hoyrat”, “aytipa”, “aytıspa”, “kayım ölen”, “ülenek”, “çinik”, “çinig”, “çink”, “şın”, “mane”, “koşuk”, “aşule”, “tört sap”, “tahpak” gibi adlar verilmektedir(Gözaydın, 1989: 3).

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip mani türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir:

4.3.7.1. Mani I

Siyah saçlar belik belik

Burnundaki hızma delik

Sevda çekmeye görün

Açar ciğerde delik(KK: 3).

4.3.7.2. Mani II

Siyah saçı örülür

Göze güzel görülür

Sevdasına düştün mü

Mezar taşın örülür(KK: 37).

4.3.7.3. Mani III

Karşıdan görünüyor

Sürmeler sürünüyor

Yarım ince bellidir

Dal gibi salınıyor(KK: 46).

4.3.7.4. Mani IV

Bahçede elma dalı

Hem yeşili hem alı

Verin benim yarimi

Sevdalıyım sevdalı(KK: 40).

4.3.7.5. Mani V

Keskin'den çıktım yola

Konur'da verdim mola

Şu Bağrek'in kızları

Her yerde başa bela(KK: 40).

4.3.7.6. Mani VI

Çaydanlıkta suyum var

Utanacak neyim var

Şu Keskin'in içinde

İnce belli yarım var(KK: 40).

4.3.7.7. Mani VII

Ay doğuyor geceden

Kurtulmam düşünceden

Yarin hayali girer

Pencereden peceden(KK: 33).

4.3.7.8. Mani VIII

Kız oğlana göz eder

Eller görür söz eder

Oğlanın yaşı küçük

Ne ederse kız eder(KK: 26).

4.3.7.9. Mani IX

Bahçede erik dalı

Dudağı kiraz alı

Benim bir sevdiğim var

Düşen anlar bu halı(KK: 28).

4.3.7.10. Mani X

Yanlığım yayılacak

Turhunum kurulacak

Sen ölürsen emmim gızı

Hatırım mı sayılacak(KK: 22).

4.3.7.11. Mani XI

Al yaşmağı bürün yar

Pencereden görün yar

Benden başka alırsan

Sürüm sürüm sürün yar(KK: 22).

4.3.7.12. Mani XII

Maniler yazdım sana

İnciler dizdim sana

Bir kerecik öpseydin

Ömrümü verdim sana(KK: 8).

4.3.7.13. Mani XIII

Ağ tavuk olmadın mı

Dallara konmadın mı

Meymenetsiz kaynana

Sen gelin olmadın mı(KK: 8).

4.3.7.14. Mani XIV

Tarlaya ekdim ekin

Motorla yekin yekin

Yarın zalım babası

Tekin değildir tekin(KK: 34).

4.3.7.15. Mani XV

Keskin'in yolundayım

İğdenin dalındayım

Selam söylen o yare

Kızların kolundayım(KK: 7).

4.3.7.16. Mani XVI

Keskin`de iğde midir

Dalları yerde midir

Her güzeli seversin

Sendeki mide midir(KK: 7).

4.3.7.17. Mani XVII

Şu Keskin dedikler

Ekmektir yedikleri

Çok hoşuma gidiyor

Nörüyon dedikleri(KK: 7).

4.3.7.18. Mani XVIII

Değirmenim dönüyor

Yaş tütünüm sönüyor

Düşmanlarım çok imiş

Her yerde kol geziyor(KK: 20).

4.3.7.19. Mani XIX

Dereden kum çekerim

Battı dönmez tekerim
Yarım bana bir gelse
Yoluna gül dökerim(KK: 20).

4.3.7.20. Mani XX

Kerpiç evde oturur
Suya testi götürür
Yüzünde çifte beni
Yüreğe ok batırır(KK: 20).

4.3.7.21. Mani XXI

Ey dağlar ulu dağlar
Çeşmeli sulu dağlar
Burada bir yiğit ölmüş
Gök gürleri bulut ağlar(KK: 35).

4.3.7.22. Mani XXII

Tabancam altı patlar
Tavşan dereden atlar
Sevdiceğim gülünce
Muradım bine katlar(KK: 35).

4.3.7.23. Mani XXIII

Duvarda eleği var

Ocakta çöreği var

Yarım çok hamarattır

Yufkaca yüreği var(KK: 35).

4.3.7.24. Mani XXIV

Elmayı soymadın mı

Tadına doymadın mı

Ana beni kınama

Sen gelin olmadın mı(KK: 47).

4.3.7.25. Mani XXV

Şu dağlar simli kurşun

Boyu var iki arşın

Bir git geri gelmez

Geçiverdi bak yaşım(KK: 47).

4.3.7.26. Mani XXVI

Bahçelerde mor erik

Ezer ezer de yerik

Bize Keskinli derler

Biz güzeli severik(KK: 39).

4.3.7.27. Mani XXVII

Keskin'in taşlarına

Yem attım kuşlarına

Tüm dünya kurban olsun

Yarimin kaşlarına(KK: 39).

4.3.7.28. Mani XXVIII

Eve serdim keçeyi

Söyle dilim gerçeği

Keskin gülün dalıdır

Kırıkkale çiçeği(KK: 39).

4.3.7.29. Mani XXXIX

Ahırda çifte dana

Kurbanım yarım sana

Bir su getir elinle

İçeyim kana kana(KK: 44).

4.3.7.30. Mani XXX

Bahçede mor lahana

Yağ erittim sahana

Yarım seni alırım

Bulma bana mahana(KK: 44).

4.3.7.31. Mani XXXI

Ayrarı kaşıkladım

Bebeği beşikledim

Yarin zülfü siyahtır

Kıskandım keçikledim(KK: 26).

4.3.7.32. Mani XXXII

Bahçelerde sarmaşık

Bir kıza oldum aşık

Obalı'yı görünce

Elimden düştü kaşık(KK: 26).

4.3.7.33. Mani XXXIII

Pazarda sebze satar

Balı kaymağa katar

Benim bir yiğidim var

Çifte döşekte yatar(KK: 44).

4.3.7.34. Mani XXXIV

Tavşan vurdum kalkmıyor

Kanı yere akıyor

Şu Keskin'in kızları

Naz ediyor bakmıyor(KK: 44).

4.3.7.35. Mani XXXV

Ayakkabım var benim

Ayağıma dar benim

Şu ölümlü dünyada

Bir yiğidim var benim(KK: 31).

4.3.7.36. Mani XXXVI

Karşıda yalçın kaya

Karlar karışır çaya

Ben ömrümü tükettim

Günleri saya saya(KK: 31).

4.3.7.37. Mani XXXVII

Tütünü sarayım mı

Saçını tarayım mı

Geceleri pek soğuk

Koynuna varayım mı(KK: 33).

4.3.7.38. Mani XXXVIII

Elmalıktan gelirsin

Sen işini bilirsin

Sana başka yar olmaz

Gelir beni alırsın(KK: 33).

4.3.7.39. Mani XXXIX

Bağda üzüm sallanır

Sallandıkça ballanır

Yarı gören gözlerim

Pul pul olur pullanır(KK: 43).

4.3.7.40. Mani XL

Köyüm Emin Efendi

Yarım hanımefendi

Yari alamasaydım

Alacağım kefendi(KK: 33).

4.3.7.41 Manilerin Değerlendirilmesi

Mani halk şiirinde en küçük nazım biçimidir. Yedi heceli 4 dizeden oluşur. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler uyaklı, üçüncü dize serbesttir. Uyak düzeni genellikle aaxa şeklindedir. Bunun dışında birinci ve üçüncü dizeleri serbest, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı maniler de vardır. Manilerin ilk iki dizesi, uyağı doldurmak ya da temel düşünceye bir giriş yapmak için söylenir. Genellikle asıl söylenmek istenen düşünceyle anlam yönünden ilgisi pek yokmuş gibi görünse de konuya bağlı olarak yorumlanabilir. Üçüncü dizenin serbest olması mani söyleyene kolaylık sağlar. Temel duygu ve düşünce son dizede ortaya çıkar (Dilçin, 1983: 279).

Bu bağlamdan hareketle araştırma bölgesinden derlediğimiz 40 maninin 39'unda birinci, ikinci, dördüncü dizeler uyaklı; üçüncü dize serbesttir. Bu 39 maninin de kafîye düzeni "aaxa" şeklindedir. Fakat 33. numaralı maninin tüm dizeleri uyaklıdır. Bu maninin kafîye düzeni "aaaa" şeklindedir.

Keskin yöresinde mani söyleme geleneği azalmış olsa da hala devam etmektedir. Maniler genellikle kadın oturmalarında, kına gecelerinde okunmaktadır.

4.3.8. Ninniler

"Ninni en genel tanımıyla; bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 1475).

Türküleri kapsayan sınıflandırmalarda; tıpkı "ağıt" gibi, "türkü" içerisinde gösterilen ve çoklukla "ninni yavrum ninni" ifadesiyle başlayan ninniler; anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak amacıyla söyledikleri ezgili manzumelerdir. Ninnilerdeki ezgi; sakinleştirici, gevşetici ve uyku getirici bir ezgidir. Ninni söyleyen kadın, ya hazır şiir örneklerinden istifade eder ya da doğaçlama yoluna başvurur. Ninnilerde, kadınların kendilerini ve çocuklarını üzen durumlardan da serzenişte bulduklarına rastlanmaktadır. Bu yönü ninnileri, belli bir ölçüde ağıtlara yaklaştırmaktadır. İçlerinde övgü

sözlerine yer vermeleri ya da baştan sona övgü niteliğinde olmaları onları, ayrıca “alkış”lara da yaklaştırmaktadır(Oğuz, 2015: 252).

Kaşgarlı'nın “*Divanı Lüğati't-Türk*”ünde “balu balu” adı verilen “ninni”ye diğer Türk bölgelerinde “layla”, “laylay”, “sengildek yırı”, “elle”. “elley”, “nene”, “besik cırı”, “alde, -aldey”, “ayya”, “hüvdi” gibi isimler verilmektedir(Oğuz, 2015: 252).

Anonim ninnilerin çoğu yedi hecelidir ve mani tipinde kafiyelenmiştir. Fakat daha çok aşıklar tarafından söylenmiş olan ve yapı bakımından anonim olanlara nazaran çok daha sağlam olan sekiz ve on bir heceli ninnilere de rastlamak mümkündür. Ninniye söyleyen kişiye bağlı olarak anonim ninnilerde sık sık hece kusurları görülmektedir(Kaya, 1999: 346-352).

Araştırma yöremizde ninni söyleme geleneği eskisi gibi devam etmemektedir. Zira günümüzde internetten bulunan ninniler daha çok kullanılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip ninni türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.8.1. Ninni I

Uyur yavrum yatakta

Sütü durur bardakta

Uyusun da uyansın

Top oynasın çardakta

Nenni yavrun nenni

Nenni guzum nenni(KK: 7).

4.3.8.2 Ninni II

Benim kızım gül kızım

Gökçe kızım ay kızım

Uyu da büyü kızım

Kırlarda yürü kızım

Nenni kızım nenni

Tatlı kuzum nenni

Uyuyacak Gökçe kız

Mışıl mışıl akça kız

Uyuyup büyüyecek

Ufakça tefekçe kız

Nenni kızım nenni

Tatlı kuzum neni(KK: 19).

4.3.8.3. Ninni III

Bostanda keleşim var

Ne kara feleşim var

Yavrum seni korusun

Kadir Mevla`m beladan

E yavrum e e e

Nenni yavrum e e e(KK: 46).

4.3.8.4. Ninni IV

Beşik yaptırdım daldan

Yanağı reçel baldan

Benim bir bal oğlum var

Esirgesin Yaradan

Nenni oğlum nenni

Yiğit oğlum neni(KK: 46).

4.3.8.5. Ninni V

Hu dedim karga uçtu

Bahçeden kedi kaçtı

Yavrucağım uyusun

Geceme ışık saçtı

Nenni kızım nenni

Yavrucağım oy nenni(KK: 47).

4.3.8.6. Ninni VI

Sallanıyor beşiği

Şimşirdendir kaşığı

Annesidir aşığı

Nenni oğlum neni(KK: 26).

Yörede ninni söyleme geleneği oldukça zayıflamış bir gelenektir. Çocuğu uyutmak için ninni söylemek yerine daha çok internet üzerinden ninni açıp dinletmek daha çok başvurulan bir yöntem olmaya başlamıştır. Bölgeden derlediğimiz ninnilerin hemen hemen hepsi aynı melodiyle okunan bu melodiye uygun olarak yazılıp söylenmiş yedili hece ölçüsüne sahip ninnilerdir.

4.3.9. Nefesler ve İlahiler

"Nefes en genel tanımıyla; Bektaşî ve Alevilerin görüş ve düşüncelerini belirtmek için yazılmış şiir demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 1464).

Bektaşî aşıklarınca yazılan tasavvuf konulu şiirlere nefes adı verilmektedir. Bunlara nefes denmesinin nedeni iç bilgisinden ve gerçeklerden söz edip kutsal bir ilhamla söylenmesindedir. Nefesler genellikle Bektaşilik felsefesi çerçevesiyle Vahdet-i vücudu konu alır. Diğer tasavvuf kollarındaki ilahinin karşılığıdır. Bunun yanı sıra Bektaşî aşıklarınca söylenmiş na't ve Hz. Ali methiyelerine de nefes adı verilir. Bu tür manzumelerde lirik bir üslup göze çarpar. Melami telkinlerinin çoğu nefeslerde anlatılır. Bunun için Kızılbaş şairlerin manzumelerine de nefes adı verilmiştir. Nefeslerin hemen hepsinde rintlik, kalenderlik ve alay öğeleri göze çarpar. Dilleri genelde yalındır. Kafiye düzeni koşmaya benzer. Daha çok yedili, sekizli ve on birli hece ölçüleriyle söylenirler. Bunun yanında aruz ölçüsüyle yazılmış nefeslere de rastlanır. Hece ile yazılanlarda dörtlük sayısı 3-7 arasında değişir. 7 kıtadan uzun olan nefesler devriye özelliği göstermektedir(Pala, 2004: 355).

"İlahiler ise en genel tanımıyla, Tanrı'yı övmek, ona dua etmek için yazılıp makamla okunan nazım demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 952). Kelime anlamı olarak "İlahî" "Allah'a mahsus, Allah'a ait" demektir. Bu sebeple ilahi türündeki şiirlerde genellikle Allah sevgisi işlenmekle birlikte onun çevresinde her türlü dini konu işlenir.

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip Nefes ve İlahî türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.9.1. Nefes I

Cümle alem de tapu veriyor berata
Evladını bilmez oldu her ata
Okundu emir ilahi gönderirler sırata
Sıratda gözlerim Ya Ali seni

Hallac-ı Mansur da şu dağları atıncak
Ecelim yetişti vadem yetincek
Beni ademler mantar gibi bitincek
Orada da gözlerim Ya Ali seni

Göğdeki yıldızın üçü ülger de biri terazi
Onun da ülgere karıştı gitti birazi
Yarın mahşere varınca tartarlar bizi
Cehennem kükreyip de zebaniler gelince
Orada da gözlerim Ya Ali seni(KK: 20).

4.3.9.2. Nefes II

Yetiş ey erenler sen bizi güldür
Bastı gam leşkeri saki mey doldur
Elinde Zülfikar, altında düldül
Arş yüzünde cevlan eden Al`ağlar

Arzuhalim vardır şahlar şahına
Alem ah-ı zardır hüsn-ü zatına
Ali'm Kanber Şah Zülfikar Fatıma
Kuduretten mey dolduran el ağlar(KK: 18).

4.3.9.3. Nefes III

Şah-ı merdan Ali'im yücesin yüce
Ali'yi pir bellemek gitmesin güce
Ali'm güneş olur kaybolur gece
Zülfikar elinde medet Ya Ali

Şahın otağında dost erenler var
Şah-ı merdan uğruna can verenler var
Hüseyin'in yoluna yüz sürenler var
Ardında Hasan'la gel ey Ya Ali(KK: 45).

4.3.9.4. Nefes IV

Dertli sinem aşk oduna yanıyor
Yaralarım oluk oluk kanıyor
Gören dostlar beni hasta sanıyor
Arzuhalim vardır şahlar şahına

Ölene dek pîr yolunda yanarım
Aşkın badesinden içer kanarım
Her dem yûreğimde şahı anarım
Arzuhalim vardır şahlar şahına(KK: 45).

4.3.9.5. Nefes V

Yesevi'nin otağında çıkınca
Horasan'dan akın akın akınca
Erenler diyarına bir dem varınca
Elinde Zülfikar Ali'm şahlanır

Yesevi dergahı Rum'u sarınca
Hak bir diye inler yerde karınca
Cehennemde yanan ateş narınca
Yandık da tutuştuk şahın yolunda(KK: 45).

4.3.9.6. Nefes VI

Ahmet Yesevi sulbû perdeden
Alemi irşada gezendi Haydar
Başımı kurtarıp kederden gamdan
Bağrek'e otağı kurandı Haydar

Aslı veliyullah, ser-çeşme başı
Akıttın gözünden kan ile yaşı
Horasan'dan binip geldiğin taşı
Bağrek dağlarına serendi Haydar(KK: 24).

4.3.9.7. Nefes VII

Canlar canı Hak kemalin özünden
Erenler yüzünden şahın sözünden
Bir damlacık ateş düşse közünden
Dünyayı yandırır pir diye diye

Şahım buralarda destur kalmadı
Erenler elinde dostlar kalmadı
Hak emir verdi bizi salmadı
Kaldık kuyularda pir diye diye(KK: 40).

4.3.9.8. İlahi I

Hacılar hareket eder
Melekler yanında gider
Beytullah'a selam eder
Bize de nasip eyle Ya Rab

Hacıların kara gözü
Nurlanıyor iki yüzü
Acaba anar mı bizi
Bize de nasip eyle Ya Rab

Çıktım cedeli nurun başına
Felek ile değdim 25 yaşına
Helalimi düşürdüm kendi peşime
Bize de nasip eyle Ya Rab(KK: 28).

4.3.9.9. İlahi II

Mekke'dir de Muhammed'in öz yurdu
Kafirler elinden çok olur derdi
Gece gündüz durmadan ümmetim derdi
Canlar canı ol Muhammed Mustafa

Her gün her gün irem bağına giderdi
Yolda taşla kumla selam ederdi
Her peygamber gibi koyun güderdi
Canlar canı ol Muhammed Mustafa

Yatmış Medine toprağının üstüne
 Şu kafirlerin seninle bilmem kastı ne
 Arzu eden kavuşurmuş dostuna
 Canlar canı ol Muhammed Mustafa(KK: 22).

Yöreden derlediğimiz nefeslerin tamamı bu bölgeye ait bölgede yaşayan Alevi-Bektaşî şairlerce yazılıp okunan nefeslerdir. Nefeslerin tamamını yörede bulunan Alevi-Bektaşî köyü Haydardede köyünden derledik. Nefeslerde Bağrek dağı ve Haydar isimleri sık sık geçmektedir.

4.3.10. Atasözü ve Deyimler

"Atasözü en genel tanımıyla; uzun denem ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikteki söz, darbimesel demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 140).

Anonim halk edebiyatı türlerinden biri olarak her dil ve kültür dairesinde bir sözlü kültür ürünü olarak karşımıza çıkan atasözlerinin bilinen en eski yazılı örneklerini; "Orhun Anıtları"(Caferoğlu:1930), "Dıvanü Lüğati't-Türk"(Sakaoğlu:1985, Tekin; 1989) ve Uygur dönemi yazılı metinlerinde bulmaktayız(Oğuz, 2015: 207).

Türkiye dışında atasözleri Azerbaycan, Afganistan, İran, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türkmenlerce "atalar sözü" veya "eskiler sözü" kullanılır. Saha veya Yakutlar, "hohoono". Tobollar, "takmak", Uranhalar, "ülgercomak", Tuvalar "Üleger Domaktar", "Çeçen Söster", Sagaylar "takpak", Hakaslar, "söspek", Hoten civarında "tabma", Kırgız, Kazak, Uygur, Özbek, Karakalpaklar, Kazan Tatarları, Başkurtlar ve Kırım Tatarları arasındaysa Arapça kökenli "makal". Türkmenistan, Kuzey Afganistan, İran Türkmenleriye hem "makal" ve hem de "nakıl". Çuvaşlarda ise "samah"

olarak adlandırılmaktadır. Kıbrıs, Rodos, İstanköy, Batı Trakya, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Dobruca gibi Balkan ve Gagavuz Türkleri de yukarıda işaret edildiğinde Türkiye, Suriye, Irak ve Azerbaycan Türkleri gibi “atalar” veya “eskiler sözü” yahut “atasözü” kelimesini kullanmaktadırlar (Çobanoğlu, 2004:3).

“Deyimler en genel tanımıyla; genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir demektir”(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 517).

Keskin yöresinde gündelik hayatta atasözleri ve deyimler sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle vurgulanmak istenen düşünce veya durumlarla ilgili mutlaka anlamla alakalı bir atasözüne veya deyime başvurulmaktadır.

Bu bölümde araştırma yöremizde derlediğimiz atasözü ve deyimlere yer vermeye çalıştık.

4.3.10.1. Atasözleri

1. Abdalın karnı doyunca gözü yolda olurmuş(KK: 22).
2. Acemi katır kapı önüne yük indirir(KK: 35).
3. Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur(KK: 33).
4. Aç köpek ava salmaz(KK: 33).
5. Ağaç dalıyla,yiğit malıyla övünür(KK: 46).
6. Al kilim ver kilim(KK: 28).
7. Allah kulunu darda koymaz(KK: 32).
8. Allah rızkın kefilidir(KK:1).
9. Allah sabırlı kulunu sever(KK: 48).
10. Allah var gayla yok(KK: 38).

11. Analar dert yesin, yarım yarım dört yesin(KK:25).
12. Armut dalından uzağa düşmez(KK: 26).
13. Arpa ekip buğday bekleme(KK: 25).
14. Asıl azmaz, bal kokmaz(KK: 21).
15. Avradın soysuzu sokakta çocuk döver(KK: 2).
16. Azarsan ekmeği kile batırıp yersin(KK: 7).
17. Babası koruk yer oğlunun dişi kamaşır(KK: 11).
18. Bağda izin olsun, yemeye yüzün olsun(KK: 15).
19. Bağlı koyun yerinde otlar(KK: 17).
20. Balsız kovanda arı durmaz(KK: 3).
21. Baskısız yoncayı yel atar(KK: 32).
22. Başa gelen başta kalmaz(KK: 43).
23. Bir garip aptalsın, gümüşlü zurna neyine(KK: 11).
24. Bir koyundan iki post çıkmaz(KK: 9).
25. Bir yiğit kırk yılda yiğit olur(KK: 2).
26. Bitli bakkalın kör alıcısı olur(KK: 31).
27. Canı yanan eşek atı geçer(KK: 37).
28. Canına acımayan, cananına acımaz(KK:).
29. Cin başka, şeytan başka(KK: 29).
30. Cömert eli kimse kesemez(KK: 11).
31. Çalıda gül bitmez, cahile söz yetmez(KK: 36).
32. Çürük tahta çivi tutmaz(KK: 26).

33. Davuldan gelen zurnaya gider(KK: 47).
34. Değirmene kıtlık gelmez(KK: 46).
35. Deli kıza her gün bayram(KK: 6).
36. Deli öğüt tutmaz, kıl düğüm tutmaz(KK: 7).
37. Doğmadık oğlana don biçilmez(KK: 6).
38. Doğru söz yemin istemez(KK: 14).
39. Düğünsüz ev olur, ölümsüz ev olmaz(KK: 29).
40. Düven öküzünün ağzı bağlanmaz(KK: 11).
41. Elden gelen öğün olmaz o da vaktinde bulunmaz(KK: 7).
42. Elinden iş gelmez, gözünden yaş gelmez(KK: 5).
43. Emanetin bağı yufka olur(KK: 13).
44. Eskisi olmayanın yenisi olmaz(KK: 2).
45. Etini yer, kemiğine göz diker(KK: 41).
46. Ev yıkanın evi olmaz(KK: 4).
47. Evdeki buzağı öküz olmaz(KK: 10).
48. Fakirlik ateşten gömlektir(KK: 20).
49. Fakirlik başa bela imiş(KK: 29).
50. Felek adama her zaman yar olmaz(KK: 33).
51. Garip garibe sahip çıkar(KK: 41).
52. Gelmek iradet, gitmek icazet iledir(KK: 43).
53. Gerekliyi gereksizden saklama(KK: 47).
54. Gırış eşşeğem gırış, edeceğen beş guruş(KK: 33).

55. Giden kağının gölgesi olmaz(KK: 48).
56. Gitti bağler paşalar, kellere kaldı köşeler(KK: 46).
57. Görünen dağın ırağı olmaz(KK: 10).
58. Hacı ağanı eşeğe bindirdin ayakları yere sürtüyor(KK: 33).
59. Heybe ağdırmayınca taş gurbete çıkmazmış(KK: 11).
60. Her zarar bir akıl öğretir(KK: 21).
61. Irmak kenarına çeşme yapılmaz(KK: 26).
62. İl ilinen gider nesine kirmeninen gider yasına(KK: 32).
63. İte bak yattığı yere bak(KK: 2).
64. İte takılmaktansa çalıyı dolan(KK: 6).
65. Kadının temizliği saçından belli olur(KK: 6).
66. Kalmış kağnyı koca öküz çeker(KK: 24).
67. Kel kız ablasının saçıyla övünür(KK: 39).
68. Kırığına güvenen, ersiz kalır(KK: 37).
69. Koça boynuz yük değildir(KK: 16).
70. Koyunu güden kurdu görür(KK: 14).
71. Kurdun kulağı dik durur(KK: 13).
72. Kurdun oğlu, kurt olur(KK: 1).
73. Madem almayacaktın neden pekmezime su kattırdın(KK: 9).
74. Muhanet ana gelinden onmazmış(KK: 43).
75. Ne kız oldum kırıttım, ne gelin oldum sırtıttım(KK: 44).
76. Oğlan dayıya ,kız bibiye çeker(KK: 10).

77. Parası olmayan bey olmaz(KK: 11).
78. Parayı koynuna, karını kaynına emanet et(KK: 21).
79. Pekmezi küpten, avradı kökten al(KK: 23).
80. Sabırla helva koruk olur(KK: 26).
81. Sap gabarır, Türk gubarır(KK: 22).
82. Sel gider kum kalır(KK: 32).
83. Sen ağa ben ağa bu ineği kim sağa(KK: 31).
84. Sen dostu kazan analar düşmanlar doğurur(KK: 35).
85. Sığircının karısı sığırı görünce kıvranırmış(KK: 40).
86. Tuvaletе taş atma, ya eline sıçrar ya yüzüne(KK: 41).
87. Ulu sözü tutmayan, uluya uluya yolda kalır(KK: 19).
88. Üşengecin oğlu kızı olmaz(KK: 29).
89. Yakana bit, kapma it dadandırma(KK: 28).
90. Yaptığın hayır, ürküttüğün kurbağaya değsin(KK: 16).
91. Yatan aslandan gezen tilki yeğdir(KK: 21).
92. Yavan yavışık elli atmış kaşık(KK: 3).
93. Zarar taştan katıdır(KK: 5).

4.3.10.2. Deyimler

94. Adam olmak(KK: 11).
95. Adı çıkacağına canı çıkmak(KK: 2).
96. Ağabın kazı gibi bakmak(KK: 41).

97. Ağzını ayırmak(KK: 21).
98. Ağzını ökenmek(KK: 40).
99. Altından aldırmaq(KK: 25).
100. Altından bir batman b.k çıkmak(KK: 9).
101. Avrat akıllı olmak(KK: 14).
102. Başına kalkmaq(KK: 3).
103. Başının kakıncı olmak(KK: 46).
104. B.kunu yutmuş kaz gibi düşünmek(KK: 1).
105. Canına değmek(KK: 4).
106. Canına tak demek(KK: 32).
107. Cicikleri gevşemek(KK: 34).
108. Corruğunu koşmaq(KK: 23).
109. Çuvalla su taşımak(KK: 24).
110. Dalı, budağı kırılmak(KK: 18).
111. Damına baykuş ötmek(KK: 16).
112. Depesi atmak(KK: 5).
113. Dili iki karış olmak(KK: 1).
114. Dişine taş değmek(KK: 32).
115. Etləri çekilmek(KK: 36).
116. Eti, yağı erimek(KK: 29).
117. Fırın küreğine dönmek(KK: 2).
118. Goğculuk yapmak(KK: 13).

- 119.Gottaşlık yapmak(KK: 11).
- 120.Götün götün gitmek(KK: 8).
- 121.Götün götün göle düşmek(KK: 7).
- 122.Götü başı ayrı oynamak(KK: 29).
- 123.Göze gelmek(KK: 48).
- 124.Göze girmek(KK: 47).
- 125.Gözünün ferî sönmek(KK: 5).
- 126.Haşat olmak(KK: 32).
- 127.Hık deyip burnundan düşmek(KK: 32).
- 128.Ilığı sıcağa katmak(KK: 30).
- 129.İçine vermek(KK: 19).
- 130.İçini dökmek(KK: 8).
- 131.İçinin yağları erimek(KK: 7).
- 132.İçinden çıkamamak(KK: 2).
- 133.İki seksen uzatmak(KK: 34).
- 134.İpleyip kazımamak(KK: 1).
- 135.Kanı çekilmek(KK: 7).
- 136.Karaltısı kaybolmak(KK: 46).
- 137.Kazı koz anlamak, astarı bez anlamak(KK: 26).
- 138.Mılığını devirmek(KK: 34).
- 139.Muhağat olmak(KK: 46).
- 140.Nam düzmek(KK: 3).

- 141.Niyeti bozmak(KK: 11).
- 142.Oyum oyuncak etmek(KK: 20).
- 143.Oyum oyum oymak(KK: 21).
- 144.Pişmiş kelle gibi sırtmak(KK: 37).
- 145.Sap yiyip saman s.çmak(KK: 33).
- 146.Sıtkını sıyırmak(KK: 46).
- 147.Surat azdırmak(KK: 2).
- 148.Şom ağzını açmak(KK: 4).
- 149.Tahtalara döşenmek(KK: 23).
- 150.Tıran tıran olmak(KK: 33).
- 151.Tomsuyup kalmak(KK: 34).
- 152.Töhmeleyip kalmak., (KK: 17).
- 153.Uğrun pusun durmak(KK: 24).
- 154.Uykuya oruç tutturmak(KK: 8).
- 155.Yanı üstü yatmak(KK: 3o).
- 156.Yediği kaba s.çmak(KK: 4).
- 157.Yerin dibine girmek(KK: 23).
- 158.Yıkık değirmende kırk gün kalmak(KK: 31).
- 159.Yumuş tutmak(KK: 3).
- 160.Zahirden caka satmak(KK: 13).

Bölgede atasözü ve deyim söyleme geleneği oldukça canlıdır. Birçok konuyla alakalı mutlaka en az bir atasözü veya deyim bulunmaktadır. Bölgede

abdâl kültürüyle alakalı da birçok atasözü veya deyim bulunmaktadır. Örneğin; abdalın karnı doyunca gözü yola düşermiş, bir garip aptalsın, gümüşlü zurna neyine, davuldan gelen zurnaya gider.

4.3.11. Bilmeceler

"Bilmece en genel tanımıyla; bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma demektir"(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 272).

Bilmece türü hakkında bilgi veren «Divânü Lugati't-Türk» (11. yy) ve içinde bilmece metinlerine yer veren eksi yazılı metinlerden «Codex Cumanicus» (14. yy.) gibi kaynaklardan öğrendiğimize göre, Türkler, bilmece türüne geçmişte «tabuzgu», «tabuzgu nen», «tabuzguk», «tabzug», «tabzuguk», «tamızıg», bilmece sormaya da «tabız-» ya da «tabuz-» demişlerdir(Sakaoğlu, 1983: 227-228).

Daha yakın dönemlerde ise Anadolu sahasında «bilmece» teriminin yanında «muamma» ve «lugaz» terimleri de bu türe karşılık olarak kullanılmıştır. «Muamma», âşık edebiyatı geleneğinde âşıkların sorduğu bütünüyle manzum bilmeceleri karşılayan bir terim olarak kullanılırken, «lugaz» terimi de daha çok divan şâirlerinin yazdıkları manzum bilmece metinlerini adlandırmak için kullanılmıştır. Bunların yanı sıra Anadolu sahasında bilmece türünü karşılamak için «askı» (muamma ve lugaz anlamında), «atlı hekat», «atlı mesel», «bağlama» (muamma yerine) gibi terimler de kullanılmıştır(Oğuz, 2015: 255).

Prof. Dr. Şükrü Elçin tarafından yapılan bilmece ile ilgili kapsamlı tanım ise; "Bilmeceler; tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hâdiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münâsebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhâkeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. " şeklindedir(Elçin 2001: 607).

Bilmece türü genellikle çocuklar arasında veya büyüklerin çocuklarla vakit geçirmek adına kullandığı bir oyun türüdür. Araştırma yöremizde de bilmece sorma geleneği hala devam etmektedir. Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip bilmece türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.11.1. Bilmece Metinleri

1. Adı var tadı yok

Gökte uçar

Kanadı yok.(Kar) [KK: 26]

2. Ak üstünde karalar, birbirini kovalar.(Yazı) [KK: 42]

3. Alaca mezar

Dünyayı gezer.(Göz) [KK: 43]

4. Al duvar üstünde beyaz güvercin.(Diş) [KK: 28]

5. Ali beyin kavağı,

Ne dalı var,ne budağı,

Başına bir kuş konmuş,

Ne dili var, ne damağı.(Lamba) [KK: 39]

6. Altı göl üstü gül.(Gaz lambası) [KK: 38]

7. Altı mermer

Üstü mermer

İçinde bir bülbül öter.(Dil) [KK: 2]

8. Altı odunluk, üstü unluk.(İğde) [KK: 19]

9. Altı tahta üstü tahta, içinde bir sarı sofrası.(Badem) [KK: 33]

10. Ana bir kız doğurur ne ayağı var ne başı,
Kız bir ana doğurur hem ayağı var hem başı.(YUMURTA) [KK: 33]
11. Ata tay, Mata tay
İnce belli Karatay.(Siyah Atlı karınca) [KK: 3]
12. Bahçelerden toplanır
Seviyor sevmiyor yapılır.(Papatya) [KK: 37]
13. Başı yeşil, emir değil,
Sırtı kara, demir değil
İçi beyaz, peynir değil.(TURP) [KK: 3]
14. Ben giderim o gider
Ardımda tin tin eder.(Gölge) [KK: 46]
15. Beş kardeş geldi, sildi, süpürdü.(El) [KK: 28]
16. Beyaz gömlek giymiş, iyi bilinmez,
Arapça söyler, dili bilinmez.(Leylek) [KK: 3]
17. Bir kızım var,
Gelenin elini öper,
Gidenin elini öper? (Kapı) [KK: 46]
18. Bir kuyum var içinde
İki türlü suyum var. (Yumurta) [KK: 30]
19. Bir küçücük arpacık, Başındadır tablacık.(Çivi) [KK: 37]
20. Bir küçücük fiçıcık, içi dolu turşucuk. (Limon) [KK: 21]
21. Bir sapı var yüz topu var.(Üzüm) [KK: 5]

22. Buradan vurdum kılıcı

Halep'ten çıktı ucu.(Şimşek)[KK: 46]

23. Cambul cumbul çaydan geçtim.

Cumbultusu bana değmez.

Al kumaştan biçindim,

Kırpıntısı bana değmez.(Rüya-Düş) [KK: 46]

24. Çalı dibinde mum yanar.(Tavşan) [KK: 27]

25. Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim bin tane.(Nar) [KK: 5]

26. Çıt demeden, çalıya düşer.(Güneş) [KK: 3]

27. Çinçin hamam,

Kubbesi tamam,

Bir kız aldım,

Babası imam.(Saat) [KK: 20]

28. Demirciler yapamaz, kuyumcular dökemez.(Örümcek yuvası)[KK: 37]

29. Dişi var ağzı yok.(Tarak) [KK: 38]

30. Eştım eştım, kum çıktı, kumdan minare çıktı,

Bıldırki yetim oğlan, yine meydana çıktı. (Çiğdem) [KK: 42]

31. Fır fır uçar, ak pak saçar.(Değirmen) [KK: 30]

32. Gelen Leyla

Giden Leyla

Ayak üstü duran Leyla (Kapı) [KK: 30]

33. Havaya attım beyaz,
Yere düştü sarı.(Yumurta) [KK: 13]
34. Hey havayı havayı, yüksek yapar yuvayı(Leylek) [KK: 22]
35. İçinde var beyler aş,
Pişirirsen aş olur,
Pişirmezsene kuş olur.(Yumurta) [KK: 35]
36. İki kaşık, Duvara yapışık.(Kulak) [KK: 11]
37. İki küçük mil taşı,
Dolanır dağı taşı.(Göz) [KK: 1]
38. İnim inim inler
Cümle âlem dinler.(Zurna) [KK: 40]
39. Kabuğı var, içi yok;
Sopa yer, suçu yok.(Davul) [KK: 41]
40. Kara tavuk, karnıyarık.(Ocak) [KK: 11]
41. Kavakta karga,
Vurdum indirdim arga,
İçi dolu kavurga.(İncir) [KK: 46]
42. Küçük mezar dünyayı gezer.(Ayakkabı) [KK: 20]
43. Mavi atlas
Arşın yetmez
İğne batmaz
Terzi kesmez.(Gökyüzü) [KK: 22]

44. Nar tanesi nur tanesi

Gökyüzünün bir tanesi.(Güneş) [KK: 36]

45. Nazeninim naz gösterir,

Ne zaman yanına varsam,

Tıgılı hançer gösterir.(Gül) [KK: 8]

46. Sesi var, canı yok;

Konuşur ağzı yok.(Radyo) [KK: 35]

47. Şu dağlar, ulu dağlar,

Kürk üstüne kürk bağlar,

Ne satan ağlar, ne alan ağlar,

Başını kesen ağlar.(Soğan) [KK: 39]

48. Uzunca yoldan gelir,

Ne söylese hoş gelir.(Mektup) [KK: 35]

49. Üstünü çorap yaptım,

Altını kebab yaptım,

Kestim senede bir gün,

Büyük bir sevap yaptım.(Kurban) [KK: 34]

50. Yeraltında yağlı kayış.(Yılan) [KK: 21]

51. Yer altında kırmızı minare.(Havuç) [KK: 38]

52. Yer üstünde kilitli sandık.(Tabut) [KK: 31]

Bilmece söylemedeki asıl gaye eğlenceli vakit geçirmenin yanı sıra insanları hızlı düşünme ve saklı cevabı bularak bir nevi beyin jimnastiği yapmaya yönelmektir. Bölgede söylenen bilmeceler diğer birçok bölgede söylenen bilmeceler gibi daha çok bir hayvanı, bir yiyeceği veya bir organı buldurmaya yönelik soru-cevap kalıplarından oluşmaktadır. Yöreden derlediğimiz bilmecelerin bir kısmı Türklerin yaşadığı geniş coğrafyalarda varyantları bulunan ve birçok bölgede bilinen bilmecelerden oluşmaktadır.

4.3.12. Tekerlemeler

“Tekerleme en genel tanımıyla; çoğunlukla basmakalıp söz veya birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı, demektir”(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 1936).

Şekil, konu, içerik ve işlevleri bakımından sınırlan kesin olarak çizilememekle birlikte “tür” olarak değerlendirebileceğimiz tekerlemeler, çoklukla halk edebiyatının masal, bilmece, halk hikâyesi gibi diğer türlerine bağlı olarak ortaya konulmuşlardır. Fakat halk edebiyatının diğer türleri içerisinde yer almadan bağımsız bir şekilde meydana getirilen oyun tekerlemeleri (sayışmacalar) ve tören-inanç tekerlemeleri de vardır. Tekerlemelerin çoğu “anonim” olmakla birlikte aşıklar ve tekke şairleri tarafından söylenenleri de bulunmaktadır(Oğuz, 2015: 252-253).

Tekerlemeler kimi araştırmacılar tarafından “tür” olarak tanımlanmaya çalışılmıştır, fakat yapılan tanımlar çoklukla diğer türlere bağlı bir şekilde ortaya çıkan tekerlemeleri dikkate alarak yapılmıştır. A. Talat Onay, Mehmet Zeki Pakalın, L. Sami Akalın, Şükrü Elçin, Doğan Kaya, Mehmet Yardımcı gibi araştırmacılar tekerlemeyi tanımlamayı ve genel özelliklerini ortaya koymayı denemişlerdir. Pertev Naili Boratav, tekerlemelerin tanımının güç olduğunu ifade ederek genel özellikleri hakkında bilgi vermiştir(Duymaz, 2002: 10-12).

Şükrü Elçin, tekerlemelerin kökeni ve oluşumunu akim dışındaki hayalî, uydurma söz ve olaylarla gerçek maceralara ve bazı şaman dualarına bağla-

maktadır. Bu şaman dualarının kutsi değerlerini ve sihir güçlerini kaybetmesi ile tekerlemelerin ortaya çıktığını düşünmektedir(Elçin 2001 : 590).

Araştırma yöremizde genellikle çocuk oyunlarındaki sayışmacalarla ilgili tekerlemelerle karşılaştık. Bilmece söyleme konusunda yoğun olan gelenek tekerlemelerde birkaç sayışma örneği dışına çıkamamıştır.

Yukarıda bahsedilen özelliklere sahip tekerleme türü bağlamında çalışma alanından derlediğimiz metinler şu şekildedir;

4.3.12.1. Tekerleme I

Allı kiraz

Ballı kiraz

Bana da gel biraz

Kiraz vakti geçti

Eşim seni seçti(KK: 7).

4.3.12.2. Tekerleme II

Bir iki

Kurnaz tilki

Fındık fıstık

Kadife de yastık

Açlık, balçık

Sen bu oyundan çık(KK: 7).

4.3.12.3 Tekerleme III

Fıfş fıfş kayıkçı

Kayıkçının küreği

Hop hop eder yüreği

Akşama fincan böreği(KK: 44).

4.3.12.4 Tekerleme IV

Kutu kutu pense

Elmamı yerse

Arkadaşım Ayşe

Arkasını dönse(KK: 44).

4.3.12.5. Tekerleme V

Komşu komşu

Hu!

Oğlun geldi mi?

Geldi.

Ne getirdi?

İncik, boncuk.

Kime kime?

Sana, bana.

Daha kime?

Sar kediye.

Kedi nerede?

Suya gitti.

Su nerede?

İnek içti.

İner nerede?

Dağa kaçtı.

Dağ nerede?

Yandı, bitti, kül oldu(KK: 46).

4.3.12.6. Tekerleme VI

O piti piti

Karemela sepeti

Terazi, lastik

Jimnastik

Biz size geldik

Bitlendik

Hamam gittik

Temizlendik

Sigara içtik

Zehirlendik

Aynanın karşısında süslendik(KK: 13).

Araştırma bölgemizde tekerleme söyleme geleneği oldukça zayıflamış bir gelenektir. Bunun sonucu olarak yörede derleyebildiğimiz sadece altı adet tekerleme derlenebilmiştir. Sokak oyunlarında söylenen sayışmacalar dışında tekerleme söyleme geleneği neredeyse yok denecek kadar azdır. Sokakta oyun oynama kültürünün de teknolojinin etkisiyle azalmasından dolayı sayışmaca şeklindeki tekerlemeler de gün geçtikçe azalmakta ve unutulmaya yüz tutmaktadır.

4.3.13. Alkışlar ve Kargışlar

Alkışlar ve kargışlar gündelik hayatta dua-beddua şeklinde bildiğimiz, dini terim olarak da bu şekilde bilinen kelimeleri karşılamaktadır. Alkış duaya, kargış ise bedduaya karşılık gelmektedir.

Türk edebiyatında en güzel örneklerini “Dede Korkut Kitabı”nda gördüğümüz alkış (dua) ve kargışlar (beddua, ilenç), Türk sözlü edebiyatının en yaygın; fakat en az ele alınıp incelenen örneklerindedir. Genellikle bir arada ele alınan alkış ve kargışlar içerisinde alkış, iyi dileği ve dolayısıyla iyiyi ve güzeli yansıtan sözler olduğu için kötü dileği ve dolayısıyla kötüyü, çirkini ve öfkeyi yansıtan kargışlara nazaran daha çok dikkati çekmiştir. Zaten, alkışların tür özellikleri hakkında söylenebilecek şeyler, aynı şekilde kargışlar için de söylenebileceği için çoğu zaman kargışlar üzerinde ayrıca durmaya gerek kalmamış, içeriğine ve örneklerine yer verilmiştir(Oğuz, 2015: 214).

Alkışlar ve kargışlarla ilgili bir önemli tanım da Şükrü Elçin tarafından yapılmıştır. Elçin; “İptidai cemiyetlerde inanç, sihir, büyü ve fallardan unsurlar olarak beslenen dualar, sağlık ve hastalık hallerinde, mahsulün bereketli olmasında yağmurun yağmasında tehlike ve felaketin mal ve mülke gelmesinde; doğumdan ölüme kadarki bazı merasimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müspet dileklerin ruhî ve fikrî ifadesini dilde kazanır. Türk cemiyetlerinde de bu dualar, Şamanizm, Budizm ve Manihaizm kültür devrelerini aşarak İslamiyet’le daha düzenli ve yeni

bir zihniyetle gelişmiş bir şekilde yaşamaya devam etti. Türk milleti, İslam dininin esaslarına uygun bu dualarla birlikte Tanrı'ya karşı dilek ve niyazlarını ana dilinde manzum veya mensur olarak sade bir şekilde ulaştırmaktadır. Umumiyetle anonim olan, bedenî, ruhî, iktisadî, içtimaî ve dinî ihtiyaçların meydana getirdiği bu dualar, atalar sözü gibi "hüküm" bildiren müspet dilek mahsulleridir. Beddua ise, duanın aksî ve zıddı olan la'net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça "bed" ve Arapça dua (çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tabiri, en eski Türk kaynaklarından 19'uncu asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın "Kargış" ve "ilenç" kelimeleriyle karşılamışlardır. Kargış, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce fikirlere karşı davranışların şiddetli bir tepkisidir. Hayatta adaletsizliğe uğramış, küfrân-ı nimetle karşılaşmış insanın vicdanında uyanan isyan ve hiddeti susturma çarelerini araması gayet tabiidir"(Elçin 2001: 662-663) şeklindeki açıklamasıyla alkışlar ve kargışların yani dua-bedduanın kültürümüzdeki ve dinimizdeki yerine de değinmiştir.

Türk kültür ve dini hayatı açısından önemli bir yeri olan alkışlar ve kargışlar araştırma yöremizde çokça kullanılmakta ve yaşamaya devam etmektedir. Fakat araştırma yöremizde alkış ve kargışları bu isimle bilen kimseye rastlanmamıştır. Dua-beddua şeklinde bilinen kelimeler kimi köylerde ise hayır söz-intizar şeklinde kullanılmaktadır.

Bu bölümde araştırma yöremizde derlediğimiz tekerlemelere yer vermeye çalıştık.

4.3.13.1. Alkışlar

1. Allah akıl fikir versin(KK: 21).
2. Allah bağışlasın(KK: 19).
3. Allah birini bin etsin(KK: 18).
4. Allah bugününden geri koymasın(KK: 21).

5. Allah dara düşürmesin(KK: 46).
6. Allah darda komasın(KK: 32).
7. Allah ele, ayağa düşürmesin(KK: 32).
8. Allah esirgesin(KK: 8).
9. Allah oğlum, kızım dedirtmesin(KK: 22).
10. Allah ne muradı varsa versin(KK: 20).
11. Allah tamamına erdiresin(KK: 39).
12. Allah utandırmasın(KK: 43).
13. Allah uzun ömür versin(KK: 44).
14. Allah yokluğunu aratmasın(KK: 41).
15. Allah yolunu açık etsin(KK: 45).
16. Anan, atan nur içinde yatsın(KK: 33).
17. Ayağına taş değmesin(KK: 5).
18. Berhudar olasın(KK: 6).
19. Bu zamanın hayırlı olsun(KK: 3).
20. El öpenlerin çok olsun(KK: 16).
21. Elin ayağın dert görmesin(KK: 22).
22. Geçenlerine Allah rahmet eylesin(KK: 26).
23. Geçmişlerinin ağzında bulunsun(KK: 31).
24. Geçmişlerinin canına değsin(KK: 12).
25. İşi gücü rast gitsin(KK: 21).
26. Tuttuğun altın olsun(KK: 8).
27. Yattığı yer nur olsun(KK: 5).

4.3.13.2. Kargışlar

1. Allah belanı versin(KK: 1).
2. Allah bin bir türlü belanı versin(KK: 7).
3. Allah daha beter etsin(KK:13).

4. Allah gözünü kör etsin(KK: 21).
5. Allah inim inim inletsin(KK: 3).
6. Allah kahrü perişan eylesin(KK: 8).
7. Allah seni bildiği gibi yapsın(KK: 18).
8. Allah seni taş etsin(KK:33).
9. Allah`ından bulasın(KK: 48).
10. Ağzından, burnundan gelsin(KK:46).
11. Babanın kökünü yiyessin(KK:8).
12. Babalar yiyessin(KK: 7).
13. Boyların devrilsin(KK: 9).
14. Boynun altına kalsın(KK: 3).
15. Boyun posun devrilsin(KK:).
16. Ciğerin ağzına gelsin(KK: 4).
17. Ciğerin bölük bölük olsun(KK: 11).
18. Ciğerini yiyessin(KK:).
19. Dağa taşa düşesin(KK: 10).
20. Düğününde kar yağsın(KK:25).
21. Düneğin dağılsın(KK: 42).
22. Ekmek bulamayasın(KK: 29).
23. Ekmeğe muhtaç olasın(KK: 14).
24. Emeklerim zıkkım olsun(KK: 20).
25. Eşeksiz gelin gidesin(KK: 15).
26. Evin barkın yıkılsın(KK: 47).
27. Evine kuşlar tünesin(KK: 1).
28. Gidişin olsun da dönüşün olmasın(KK:).
29. Gözlerin dursun(KK: 9).
30. Gözün çıksın(KK: 5).
31. Gözüyün ışığı sönsün(KK: 22).
32. Havasın göğsünde kalsın(KK: 20).
33. İki elin böğründe kalsın(KK: 10).

34. İki gözün önüne aksın(KK: 13).
35. İki yakan bir araya gelmesin(KK: 18).
36. İnim inim inleyesin(KK: 27).
37. Kan kusasıca(KK: 31).
38. Kanın altına aksın(KK: 33).
39. Kapın kilitlensin(KK: 34).
40. Kara kara yanasın(KK: 17).
41. Karaltın kaybolsun(KK: 21).
42. Muradın göğsünde kalsın(KK: 1).
43. Ocağın batsın(KK: 8).
44. Ocağın sönsün(KK:7).
45. Oğlundan, kızından bulasın(KK: 11).
46. Ödün ağzına gelsin(KK: 31).
47. Soyhana kalsın(KK: 32).
48. Sürüm sürüm sürünesin(KK:43).
49. Şişe kalasıca(KK:40).
50. Tekerleğin altında kalasın(KK:44).
51. Yağlı kurşunlara gelesin(KK:46).
52. Yaşın kara gelsin(KK: 46).
53. Yuvan yıkılsın(KK: 2).
54. Yuvana baykuşlar tünesin(KK: 4).
55. Zıkkımın dibini yiyesin(KK:11).
56. Zıkkımın kökünü yiyesin(KK:5).

Yörede dua ve beddua, bazı köylerde ise hayır söz-intizar olarak biline alkış ve kargışlar gündelik hayatta sıklıkla kullanılmaktadır. Gündelik hayatta insanlar yaşadıkları olumlu veya olumsuz durumlar karşısında mutlaka bir duaya veya bedduaya başvurmaktadırlar. Dua-beddua söyleme geleneği ile ilgili yaptığımız araştırmada yöre halkının beddua söylemeye daha yatkın bir tutuma

sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yörede toplam 27 dua derlememize karşılık 57 beddua derlemiş olmamız bunun en önemli göstergesidir.

5.SONUÇ

Keskin yazılı metinlere ve yöreden edindiğimiz bilgilere göre çok eski bir yerleşim yeridir. Yapılan arkeolojik çalışmalarda elde edile bulgular da Keskin'in M.Ö. 4000 yıllarına kadar uzana bir tarihi olduğunu ve birçok medeniyete ev sahipliği yaptığını kanıtlar niteliktedir.

Keskin ilçesinde geçiş dönemi adetleri yurdun birçok yöresi ile bezerlik göstermektedir. Geçiş dönemi inanış ve uygulamalarının büyük çoğunluğu Türk kültürünün tarihi derinliğinden günümüze taşınmıştır.

Doğum adetleri doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç bölümde ele alınır. Doğumla ilgili uygulanan her şey; inanmalar, sakınmalar vs. bebek ve annenin sağlığını korumak amacıyla yapılmaktadır. Kırklama, kırk çıkarma, al basması ile ilgili uygulamalar ve bebeği olmayan kadınlarla ilgili yapılan ocak kültürünün devamı niteliğindeki uygulamalar bebek ve annenin kötü durumlardan korunmasını ve daha sağlıklı olmalarını amaçlayarak yapılmaktadır.

Evlilik ile ilgili uygulamalar düğün öncesinden başlayıp gerdek gecesinin ertesi gününe kadar devam eder. Burada gençlere yol göstermek, aile olma zemini hazırlamak ve iki taraflı hısımlık ilişkilerini sağlamlaştırmak için birtakım önlemler alınmaktadır.

Ölümlle ilgili uygulamalar ölen kişinin rahat bir şekilde hakkın huzuruna çıkmasını sağlamak amaçlı yapılan "son görev" olarak adlandırılan uygulamalardır. Cenaze evinde ölenin ayakkabısının dışarı çıkarılması, karalar giyilmesi ve yas süreleri gibi çeşitli uygulamalar yine dinden bağımsız olarak gerçekleşen kültürel nitelikli uygulamalardır.

Yörede yatırlara ve ocaklara duyulan saygı, yağmur duası, dilek ve adak uygulamaları, nazarla ilgili uygulamalar; kurt ağzı bağlama, köz söndürme, kurşun dökme gibi çeşitli uygulamalar da yörede halk inanışlarının ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Keskin mutfağı hamur ve etli yemekler başta olmak üzere birçok çeşidi bünyesinde barındıran zengin bir mutfaktır. Turşu, salça, erişte, konserve, pekmez, yufka ekmek, kuru sebze yapımı gibi kışa hazırlık olarak ürünlerin yapılıp saklanması da Keskin ilçe mutfağında hala devam eden uygulamalardır.

İlçe genelinde halk hekimliği yöntemleri küçük yaraların tedavisi dışında pek devam etmemektedir. Özellikle hasta nakil uygulamalarının başlamasından sonra sağlık kuruluşlarına kolay ulaşım sağlanması bu uygulamaları gereksizleştirmiştir. Fakat modern tıpta çare bulunamayan birtakım hastalıklara (siğil, terma, tıbıka, kabakulak vb.) ocak kültürü çerçevesinde müdahale edilmeye devam edilmektedir.

Keskin ilçesi halk edebiyatı ürünleri açısından oldukça zengin bir ilçedir. Gerek anonim halk edebiyatı ürünleri gerekse aşıklarca icra edilen türküler, bozlaklar açısından zengin bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Hacı Taşan, Ekrem Çelebi, Dede Bekar gibi bu yörede yetişmiş şahsiyetlerin yanı sıra yörede bir şekilde bulunmuş veya yöreden akrabalık ilişkileri kurmuş Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Çekiç Ali, Bahri Altaş gibi önemli aşık veya saz sanatçılarının yöredeki bu çeşitliliğe yaptıkları katkı yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum çalışmamız sırasında türkü, bozlak, ağıt gibi halk edebiyatı ürünleriyle ilgili zengin malzeme temin edilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak Keskin yöresinin halk edebiyatı ve halk kültürü ürünleri açısından önemli bir zenginliğe sahip olduğu; yaratım, üretim ve aktarım bağlamında önem arz ettiğini söyleyebiliriz. Verileri alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleriyle tespit edilen bu çalışmayla birlikte yukarıda bahsi geçen kültürel zenginlik ortaya konulmuş ve ilmi yaklaşımlarla incelenerek literatüre kazandırılmıştır.

KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ

1. Adı: Adem
Soyadı: Aksan
Yaş: 39
Doğum Yeri: Eminefendi Köyü
Tahsili: Lise
Mesleği: İşçi
Derleme Tarihi: 03.05.2017
2. Adı: Asım
Soyadı: Güven
Yaşı: 75
Doğum Yeri: Kavlak Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Emekli
Derleme Tarihi: 02.04.2017
3. Adı: Aynur
Soyadı: Güven
Yaşı: 45
Doğum Yeri: Cerit Müminli Köyü
Tahsili: Ortaokul
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi:08.04.2017
4. Adı: Doğan
Soyadı: Aksan
Yaşı: 60
Doğum Yeri: Emin Efendi Köyü
Tahsili: Ortaokul
Mesleği: Terzi
Derleme Tarihi: 03.05.2017

5. Adı: Doğan
Soyadı: Güven
Yaşı: 62
Doğum Yeri: Kavlak Köyü
Tahsili: Lise
Mesleği: Emekli
Derleme Tarihi: 08.04.2017
6. Adı: Elif
Soyadı: Erkoç
Yaşı: 58
Doğum Yeri: Gazibeyli Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 09.04.2017
7. Adı: Emine
Soyadı: Güven
Yaşı: 43
Doğum Yeri: Keskin
Tahsili: Lisans
Mesleği: Hemşire
Derleme Tarihi: 20.05.2017
8. Adı: Emre
Soyadı: Varlık
Yaşı: 31
Doğum Yeri: Keskin
Tahsili: Lisans
Mesleği: Öğretmen
Derleme Tarihi: 13.05.2017
9. Adı: Fadime
Soyadı: Türe

Yaşı: 73
Doğum Yeri: Sarılar Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 03.06.2017

10. Adı: Faruk

Soyadı: Güven
Yaşı: 72
Doğum Yeri: Kavlak Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Emekli
Derleme Tarihi: 06.01.2018

11. Adı: Fehmi

Soyadı: Olkaç
Yaşı: 70
Doğum Yeri: Haydardede Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Çiftçi
Derleme Tarihi: 31.01.2018

12. Adı: Ferhat

Soyadı: Taşkiran
Yaşı: 46
Doğum Yeri: Kırıkkale
Tahsili: Lise
Mesleği: Memur
Derleme Tarihi: 01.02.2018

13. Adı: Fikriye

Soyadı: Taşkiran
Doğum Tarihi: 72
Doğum Yeri: Kavlak Köyü

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 01.02.2018

14. Adı: Gülhanım

Soyadı: Aksan

Yaşı: 37

Doğum Yeri: Kırıkkale

Tahsili: Lisans

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 03.05.2017

15. Adı: Güleser

Soyadı: Olgun

Yaşı: 62

Doğum Yeri: Keskin

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 05.02.2018

16. Adı: Gülizar

Soyadı: Yılmaz

Yaşı: 86

Doğum Yeri: Battal Obası Köyü

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 05.02.2018

17. Adı: Gülsenem

Soyadı: Güven

Yaşı: 71

Doğum Yeri: Kavlak Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 09.02.2018

18. Adı: Gürbüz

Soyadı: Özlük

Yaşı: 54

Doğum Yeri: Haydardede Köyü

Tahsili: Ortaokul

Mesleği: Zakir

Derleme Tarihi: 31.01.2018

19. Adı: Habibe Derya

Soyadı: Açıkgöz

Yaşı: 31

Doğum Yeri: Kırşehir

Tahsili: Yüksek Lisans

Mesleği: Öğretim Görevlisi

Derleme Tarihi: 04.04.2018

20. Adı: Hacı

Soyadı: Kökver

Doğum Tarihi:

Doğum Yeri: Kavlak Köyü

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 26.01.2017

21. Adı: Halim

Soyadı: Baş

Yaşı: 85

Doğum Yeri: Çalış Köyü

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 29.01.2018

22. Adı: Hamdi

Soyadı: Kartalçı
Yaşı: 80
Doğum Yeri: Cerit Müminli Köyü
Tahsili: Ortaokul
Mesleği: Emekli İmam
Derleme Tarihi:27.01.2018

23. Adı: Hilmi

Soyadı: Türe
Yaşı: 75
Doğum Yeri: Sarılar Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Esnaf
Derleme Tarihi: 03.06.2017

24. Adı: Kaya

Soyadı: Özlük
Yaşı: 64
Doğum Yeri: Haydardede Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği:
Derleme Tarihi: 31.01.2018

25. Adı: Kemal

Soyadı: Güven
Yaşı: 60
Doğum Yeri: Kavlak Köyü
Tahsili: Lisans
Mesleği: Emekli
Derleme Tarihi: 10.08.2017

26. Adı: Leyla

Soyadı: Güven
Yaşı: 56

Doğum Yeri: Gazibeyli Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 08.04.2017

27. Adı: Mehmet

Soyadı: Güven

Yaşı: 58

Doğum Yeri: Kavlak Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 26.01.2017

28. Adı: Mehmet

Soyadı: Kuşçu

Yaşı: 88

Doğum Yeri: Cerit Müminli Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi:27.01.2017

29. Adı: Mehtap

Soyadı: Özcan

Yaşı: 38

Doğum Yeri: Kırıkkale

Tahsili: Lisans

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 10.03.2018

30. Adı: Merdin

Soyadı: Olgun

Yaşı: 83

Doğum Yeri: Kurşunkaya Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 04.02.2018

31. Adı: Mete

Soyadı: Canöz

Yaşı: 52

Doğum Yeri: Danacı Obası Köyü

Tahsili: Lise

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 03.02.2018

32. Adı: Mikdat

Soyadı: Açıkgöz

Yaşı: 63(Merhum)

Doğum Yeri: Yozgat

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli(Merhum)

Derleme Tarihi:30.01.2017

33. Adı: Murat

Soyadı: Aksan

Yaşı: 48

Doğum Yeri: Keskin

Tahsili: Ön Lisans

Mesleği: Memur

Derleme Tarihi: 03.05.2017

34. Adı: Murat

Soyadı: Altan

Yaşı: 31

Doğum Yeri: Keskin

Tahsili: Lisans

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 25.11.2017

35. Adı: Murat
Soyadı: Kökver
Yaşı: 47
Doğum Yeri: Kavlak
Tahsili: Lise
Mesleği: Hayvancılık
Derleme Tarihi: 26.01.2017
36. Adı: Nadiye
Soyadı: Güven
Yaşı: 71
Doğum Yeri: Kırıkkale
Tahsili: Yok
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 02.04.2017
37. Adı: Nadiye
Soyadı: Kuşçu
Yaşı: 80
Doğum Yeri: Cerit Müminli Köyü
Tahsili: Yok
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 27.01.2018
38. Adı: Nihat
Soyadı: Güven
Yaşı: 54
Doğum Yeri: Keskin
Tahsili: Lise
Mesleği: Memur
Derleme Tarihi: 18.11.2017
39. Adı: Oktay
Soyadı: Olgun

Yaşı: 32
Doğum Yeri: Keskin
Tahsili: Lisans
Mesleği: Öğretmen
Derleme Tarihi: 04.02.2018

40. Adı: Özgül
Soyadı: Mızrak
Yaşı: 58
Doğum Yeri: Konur Köyü
Tahsili: Yok
Mesleği: Yok
Derleme Tarihi: 03.02.2018

41. Adı: Serap
Soyadı: Akçasız
Yaşı: 36
Doğum Yeri: Kırıkkale
Tahsili: Lisans
Mesleği: Öğretmen
Derleme Tarihi: 23.12.2017

42. Adı: Seyit
Soyadı: Çelen
Yaşı: 75
Doğum Yeri: Çalış Köyü
Tahsili: Yok
Mesleği: Çiftçi
Derleme Tarihi: 29.01.2017

43. Adı: Sultan
Soyadı: Güven
Yaşı: 65
Doğum Yeri: Keskin

Tahsili: İlkokul
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 06.01.2018

44. Adı: Türkan

Soyadı: Güven
Yaşı: 38
Doğum Yeri: Keskin
Tahsili: Lise
Mesleği: İşçi
Derleme Tarihi: 14.04.2018

45. Adı: Vedat

Soyadı: Özlük
Yaşı: 63
Doğum Yeri: Haydardede Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Cem Evi Görevlisi (Dede)
Derleme Tarihi: 02.02.2018

46. Adı: Yurdağül

Soyadı: Açıkgöz
Yaşı: 64
Doğum Yeri: Kavlak Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 19.05.2018

47. Adı: Yüksel

Soyadı: Olgun
Yaşı: 82
Doğum Yeri: Kurşunkaya Köyü

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 20.05.2018

48. Adı: Ziya

Soyadı: Türe

Yaşı: 84

Doğum Yeri: Sarılar Köyü

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 03.06.2017

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI, Orhan. (1974). **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**. Ankara: Atatürk Üni. Yayınları
- AKSOY, Ömer Asım. (1984). **Atasözü ve Deyimler Sözlüğü, Atasözleri Sözlüğü**.
- ALTIN, Yakup; YENAL, Ekrem. (2014). **Keskin**. Ankara: Büyük Anadolu Medya
- ALTUN, Işıl. (2008). **Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü**. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Ankara: TDK Yayınları.
- Ankara Vilayet Salnamesi, 1325(1908)**
- AKTÜRK Nihat; ALTAN Bayram. (1992) **Türkiye’de Dini Ziyaret Yerleri**. Ankara: Altanoğlu İlim ve Kültür
- ALPTEKİN, Ali Berat. (2005). **Hayvan Masalları**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARTUN, Erman (1998). “Anadolu’da Halk Kültürü Ürünlerinin Oluşumu Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış, Giresun”, **Giresun Kültür Sempozyumu**. İstanbul: Mega Basım Yayın.
- ARTUN, Erman. (2015). **Türk Halkbilimi**. Adana: Karahan Kitabevi.
- BAŞÇETİNÇELİK Ayşe. (2009). **Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm**. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Yay.
- BİÇER, Mukaddes. (1991). “Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar”, **Türk Halk Kültüründen Derlemeler** Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- BİNYAZAR, Adnan. (2002). **Dede Korkut**, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- BORATAV, Pertev Naili. (1999). **100 Soruda Türk Folkloru**. İstanbul: Bilgesu Yay.
- BORATAV, Pertev Naili. (1969). **Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yay.

- ÇELİK, Ali. (2001). **Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi**. Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2009). **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**. Ankara: Akçağ Yay.
- ÇOLAK, Faruk. (2009). **Geleneksel Kayseri Çocuk Oyunları ve Halkbilimsel İncelemesi**. Kömen Yayınları, Konya.
- DARKOT, Besim. (1986). "Ankara", **İslam Ansiklopedisi**. C.1. İstanbul, s. 441-442. İstanbul: TDV. Yay.
- DEMİR, Ömer. (1997). **Her Yönüyle Kırıkkale (KİKTAV)**. Kırıkkale: KİKTAV Yay.
- Duymaz, Ali. (2002). **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**. Ankara: Akçağ Yay.
- ELÇİN, Şükrü. (2001). **Halk Edebiyatına Giriş**. Ankara: Akçağ Yay.
- ERGİN, Muharrem. (1994). **Dede Korkut Kitabı**. Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası.
- ERGUN, Metin. (1997). **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**. Ankara: TDK Yay.
- ERSOY, RUHİ. (2002). **Sözlü Tarih Folklor İlişkisi**. Ankara: Akçağ Yay.
- HALAÇOĞLU, Yusuf. (1988). **XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**. Ankara: TTK Yay.
- HATİBOĞLU, A. Necip. (2010). **Kurtuluş Savaşı'nda Keskin, Bir Tarihin Hikayesi, Türkler-Ermeniler-Rumlar**. Eskişehir: Barış Yay.
- İNAN, Abdulkadir. (1995). **Tarihte Ve Bugün Şamanizm**. Ankara: TTK Yay.
- KALAFAT, Yaşar. (1998). **Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KANKAL, Ahmet. (1993). **Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. yy.da Çankırı Sancağı**. Ankara. Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KANKAL, Ahmet. (1998). **Kırıkkale Tarihine Dair Araştırmalar I: İskan**. Ankara: Ankara Üni. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.
- KAYA, Doğan. (1999). **Anonim Halk Şiiri**. Ankara: Akçağ Yay.
- KAYA, Doğan. (2007). **Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yay.
- KARATAŞ, Turan. (2004). **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yay.
- KOCASAVAŞ, Yıldız. (2002). **Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri**. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad. (1966). **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**. İstanbul: Diyanet İşleri Yay.
- KUTSİ, Tahir. (1975). **Dadaloğlu**. İstanbul: Toker Yay.
- KÜÇÜK, Abanoz. (2014). **Giresun Çepnileri**. Giresun: Gece Kitaplığı Yay.
- METİN, Rafet. (2017). **1260-61 / 1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Çullu Köyü'nün Sosyal ve Ekonomik Yapısı**. Kırıkkale. Kırıkkale Sosyal Bilimler Dergisi.
- OĞUZ, M. Öcal. (2015). **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yay.
- OY, Aydın. (1997) "Halkiyat", TDV İslam Ansiklopedisi. C.15, İstanbul: TDV Yay.
- ORHONLU, Cengiz. **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı**. İstanbul.
- ÖZALP, Kazım. (1971). **Milli Mücadele, C I**. Ankara: TTK. Yay.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (2000). **Türk Halk Bilimi**. Ankara: İşbankası Yay.
- ÖZÇELİK, İsmail. (2011). "Ana Hatlarıyla Kırıkkale Yöresindeki Oğuz Boy ve Oymakları." **Geçmişten Geleceğe Kırıkkale Tarihi ve Halk Kültürü Sempozyumu**. Kırıkkale: Kırıkkale Valiliği Kültür Yayınları

- ÖZDEMİR, Nebi. (1999). "Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları", **Milli Folklor**.
- ÖZHAN, Mevlüt, (1990). **Çocuk Oyunlarımız**. Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları. Ankara.
- SAKALLI Bayram. (1988). **Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- SAKALLI, Bayram. (1995). **Keskin**. Kırıkkale: Şahin Ofset.
- SALUK, Yağmur. **Keskin'in Kültür Mirası**. İstanbul: Literatür Yay.
- SAMİ, Şemsettin. (1896). **Kamusül-A'lam**, C.5. İstanbul.
- SİLSÜPÜROĞLU, Necati. (1958). **Hamitli Halil Bey'in Şiirleri**. Ankara:
- SEVİNDİK, Hüseyin. (1996). **Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi**. Ankara.
- SAKAOLU, Saim. (2009). **Efsane Araştırmaları**. Konya: Kömen Yay.
- SAKAOĞLU, Saim. (1983). "Bilmece Terimi Üzerine Notlar". **Türk Kültürü Araştırmaları XVII-XXI/1-2**. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Ens. Yay.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. (1967). **Kırşehir Büyükleri**. Ankara: KIRSED Yay.
- TURAN, Mustafa. (1982). "Kars'ta Ölü İle İlgili Gelenekler" 2. **Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- TAN, Nail. (2000). **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**. İstanbul: Artmedia.
- TANYU, Hikmet. (1977). **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- YILDIRIM, Dursun. (1999). **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**. Ankara: Akçağ Yay.
- ZİLLİ, Mehmet. (1986). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C.1-2. İstanbul: Zuhuri Danışman Yay.

- ([Http://www.kirikkale.gov.tr/cograf-bilgileri](http://www.kirikkale.gov.tr/cograf-bilgileri))Erişim Tarihi: 24.04.2017
- (<https://kirikkale.yih.saglik.gov.tr/TR.61457/kirikkale-resimleri.html>)
Erişim Tarihi: 24.04.201
- (<http://www.kirikkale.gov.tr/idari-vapisi>) Erişim Tarihi: 24.04.2017
- (<http://www.kirikkale.gov.tr/tarihi-olusumu>) Erişim Tarihi: 25.04.2017
- (<http://www.kirikkalekulturturizm.gov.tr/TR-172546/keskin.html>) Erişim
Tarihi: 27.04.217
- (<http://www.keskin.bel.tr/>) 27.04.2017
- (<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=IklimveCografya>)
Erişim Tarihi: 27.04.2017
- (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>) Erişim Tarihi:
01.05.2017
- (http://keskin.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/01154842_KESKYN_GYNCELLENEN_2015-2019_STRATEJYK_PLAN.pdf) Erişim Tarihi:
05.05.2017
- (<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=SaglikHizmetleri>) Erişim Tarihi:
07.05.2017
- (<http://www.keskin.bel.tr/?Sayfa=FotoGaleri&Sub=Goster&ID=7>) Erişim
Tarihi: 08.05.2017

EKLER**EK-1 KESKİN VE YÖRESİ YEREL AĞIZ SÖZLÜĞÜ****-A-**

Acer	:Yeni.
Ahraz	:Dilsiz.
Ağıl	:Küçükbaş hayvanların kaldığı barınak.
Ağız	:İneğin doğumdan sonraki ilk sütü.
Ağlemek	:Durmak.
Ağlenmek	:Dinlenmek.
Ahç	:Bir tür yabancı meyve.
Al basma	:Bir tür kıyafet.
Alma	:Elma
Aspap	:Kıyafet
Avrat	:Hanım,eş.
Avurt	:Yanağın iç kısmı.
Ayak yolu	:Hela,Tuvalet
Azık	:Uzun yola giderken yolda yenmek için hazırlanan yiyecek.

-B-

Bağır	:Göğüs.
Bakla	:Fasulye
Baldırcan	:Patlıcan.
Barnah	:Parmak
Bayah	:Az evvel.
Bıldır	:Giden yıl.
Bibi	:Hala,teyze.
Bi yol	:Bir defa.

Bödü	:Ördek.
Böğü	:Büyük, tüylü örümcek.
Böğür:	:Kaburgaların olduğu bölüm, insanın yanı.
Böle	:Kuzen.
Buymak	:Üşümek.

-C-

Canavar	:Kurt
Cember	:İğne oyalı baş örtüsü.
Cemedan	:Yelek.
Cepken	:Yelek.
Ceyran	:1) Elektrik. 2) İki taraflı rüzgar.
Cıbrı	:Kel.
Cılk	:Bozulmuş, kokmuş yumurta.
Cıncık	:Cam parçası.
Cırnak	:Tırnak.
Cicik	:Meme ucu.
Culuk	:Hindi.
Cücük	:Civciv.

-Ç-

Çaman	:Sarımsak ve salçayla yapılan bir tür sos.
Çardak	:Küçükbaş hayvanın yattığı ağıl.
Çebiş	:Sütten kesilmiş keçi.
Çelen	:Çan.
Çetele atmak	:Kura çekmek.
Çığırmaq	:Seslenmek, çağırmaq.
Çıtlık	:Yenilir yabani bir ot.
Çimmek	:Yıkanmaq.
Çinik	:Sekiz kg. buğday.

Çir	:Kayısı kurusu.
Çitlek	:Ayçekirdeği.
Çöğdürmek	:İşemek.
Çömçe	:Derin yemek kepçesi.
Çömmek	:Çömmek.

-D-

Deşirmek	:Dilencilik yapmak.
Dırmıh	:Tırmık.
Dinelmek	:Ayakta durmak.
Dirgen	:Demir kazık.
Dirlik	:Geçim.
Diynek	:Değnek.
Duluk	:1. Yanağın iç kısmı.2.Duvar dibi,gölgelik.
Dünağan	:Önceki gün.
Dürü	:Söz veya nişanda götürülen boşça.
Dölek	:1.Düz arazi. 2.Akıllı,uslu durmak.

-E-

Ebe	:1. Doğum yaptıran kadın. 2. Babaanne
Eci	:Anneanne.
Efelik	:İspanakgillerden bir tür bitki, evelik.
Ehmal	:Gairesiz, ihmalkar.
Eke	:1. Yetişkin, büyüüp güçlenmiş. 2. Dik başlı.
Emmi	:Amca.
Enik	:Kedi,köpek yavrusu.
Entari	:Elbise.
Essah	:Gerçek,sahi.
Evrağaç	:Yufka ekmek ve çöreği pişirirken kullanılan yassı tahta.
Erik	:Ergen kişi.

-F-

- Fıfki** :Kötü huylu kadın.
Fi :Hayvanlara yem olsun diye ekilen ekin.
Ferik :Piliç.
Fistan :Uzun giysi.

-G-

- Ganara** :Çok yiyen, doymayan.
Gerinmek :Beğenmiş tavır takınmak.
Gıcılama :Gıcırdatmak.
Gıgı :Yumurta.
Gılınmak :Eğilip,bükülmek.
Gırh :Sevgili, dost.
Gırışmah :Kendini beğenmek.
Gidişmek :Tatlı tatlı kaşınmak.
Gobit :Yuvarlak ekmek.
Goğlamak :Arkadan konuşmak, çekiştirmek.
Gottaş :Efelenen kişi.
Gottaşlık Yapmak :Efelenmek.
Göbelek :Dağ mantarı.
Göğ :Yetmemiş, yeşil olan.
Gönen :Suyun birikmesiyle oluşan birikinti.
Gubarmah :Böbürlenmek.
Gübür :Yerdeki tozlanma, kırıntı.
Güva :Güvey, damat.
Güz :Sonbahar.

-H-

Hacet	:Alet, edevat.
Hağbe	:Heybe
Ha'bire	:İkide bir.
Halbır	:İri delikli elek.
Hangırdamak:	Yüksek sesle gülmek.
Haşat	:Eski, bozuk, çok kötü görünümlü.
Hayat	:Evin bahçesi.
Hayın	:Hain.
Hedik	:Kaynamış mısır veya buğday.
Herif	:Eş, koca.
Hımsık	:Sessiz, içine kapanık.
Hım kım	:Söyleyememek, gevelemek.
Hıyar	:Salatalık
Horanta	:Ailedeki toplam kişiler.

-I-

İgramak	:Yerinden oynamak,sallanmak.
İgranmak	:Sallanarak, yavaş hareket etme.
Iramak	:Uzaklaşmak.
Istırmak	:Isırmak
Işgın	:Omca sürgün verdiğiinde uzayan bölüm.

-İ-

İçlik	:Pantolonun altından giyilen yünlü uzun don.
İntiraz	:Beddua, kargış.
İlbiz/Elbiz	:Örümcek ağı, şeytan.
İplemek	:Takmak, sözünü dinlemek.
İpte/İpti	:İlkin.
İşmar	:Göz hareketi, bakış.

İvez :Küçük sivrisinek.

İyağ :Kaburga.

-K-

Kabuk :Sünnet edilmemiş kısım.

Kabut :Yorgan sırımın bez.

Kambak :Ufacık ağaç parçası.

Karsamba :Kullanılmayan fazlalık eşya.

Kasnak :Çember biçiminde ahşap.

Keçe :Taraf.

Keçik :Alelade bağlanan yazma.

Kefere :Kafir.

Kekil :Kakül.

Kelek :Olmamış kavun.

Keleş :İyi, güzel.

Kemçik :Yamuk ağızlı.

Keme/Köme :Bir tür mantar.

Kerme :Mayıstan yapılan yakacak.

Keven :Yuvarlak diken.

Kızıl :Tembel.

Kirimek :Üstüne yürümek, efelik taslamak.

Kirmen :Yün eğirme çubuğu.

Kirve/Kivra :Çok yakın arkadaş.

Koruk :Yetmemiş üzüm tanesi.

Köm :Dere yatağı, koyunların toplandığı yer.

Kömbe :Bir tür çörek.

Kötelemek :Fırlatıp atmak.

Kösnü :Köstebek.

Kufa :Soba kovası.

Kufalmak :Böbürlenmek.

Kuvvat :Kuvvet.

-L-

Labçık :Naylon terlik.

Lalibali :Laubali

-M-

Mahpus :Hapis.

Malamat :Rezil.

Marim :Meğer.

Masimek :Önemsemek, önem vermek.

Mayıs :Hayvan dışkı.

Mazı :İri yarı kimse.

Merlik :Tavşan yavrusu.

Meymenet :Yüzdeki sevimlilik.

Muhaat :Mukayyet, sahip.

Muhanat :Elinde olanı paylaşmayan, yardım etmeyen.

Muzur :Yaramaz.

Motur :Traktör.

-N-

Namazla :Seccade.

Nevrah :Yüz, çehre.

Nörüyon :Ne iş yapıyorsun, nasılsın.

-O-

Oluk :Suyun sürekli aktığı çeşme.

Omaç :Yufka ve yumurtalı yemek.

Omca :Asma çubuğu.

Okuntu :Davetiye.

Onarmak :Yapmak, tamir etmek.

Onmak :İflah olmak.

-Ö-

Öbçelemek :Öykünmek, taklit etmek.

Ökenmek :Öykünmek, taklit etmek.

Ören :Terk edilmiş, viran olmuş yer.

Ötürük :İshal, diare.

Öz :Akarsu.

Özemek :Su katıp karıştırmak.

-P-

Pavkırmak :Ateşin parlaması.

Parpılamak :Yarayı iyileştirmek için birtakım uygulamalar yapmak.

Pazı :İspanakgillerden bir bitki.

Pazu :Kol kası.

Pece :Tandır penceresi.

Pendir :Peynir.

Peyik :Pantolonun bacak arasına gelen kısmı.

Pezilemek :Hamurun eşit parçalara ayrılması.

Pikap :Kasalı kamyon.

Piriket :Bir çeşit tuğla.

Pisiklet :Bisiklet.

Pisküvü :Bisküvi.

Pürçüklü :Havuç.

-R-

Rahmet :Yağmur

-S-

Saçkı	:Gelin bohçası.
Samıtmak	:Yavaş konuşmak, çekinmek.
Seyik	:Çıkıçı.
Seyip	:Başboş.
Sıçan	:Fare.
Sındı	:Makas.
Sırmak	:Sıkıca dikmek.
Sırkıtmak	:Bezin içine koyarak süzmek.
Sızgıt	:Kavrulmuş dondurulmuş et, kıyma.
Sidik	:İdrar.
Sohum	:Bir lokmalık ekmek parçası.
Sohranmak	:İsteksizliğini belli etmek, söylenmek, surat asmak.
Soyha	:Ölüden çıkarılan elbise.
Südük	:Döl.
Süyünmek	:Sönmek

-Ş-

Şalak	:Olmamış karpuz, kavun.
Şaplak	:Şamar, tokat.
Şemik	:Ayak bileğindeki yuvarlak kemik.
Şilte	:İnce döşek, sünger.
Şibidik	:Bir tür naylon terlik.
Şişek	:Dişi koyun.

-T-

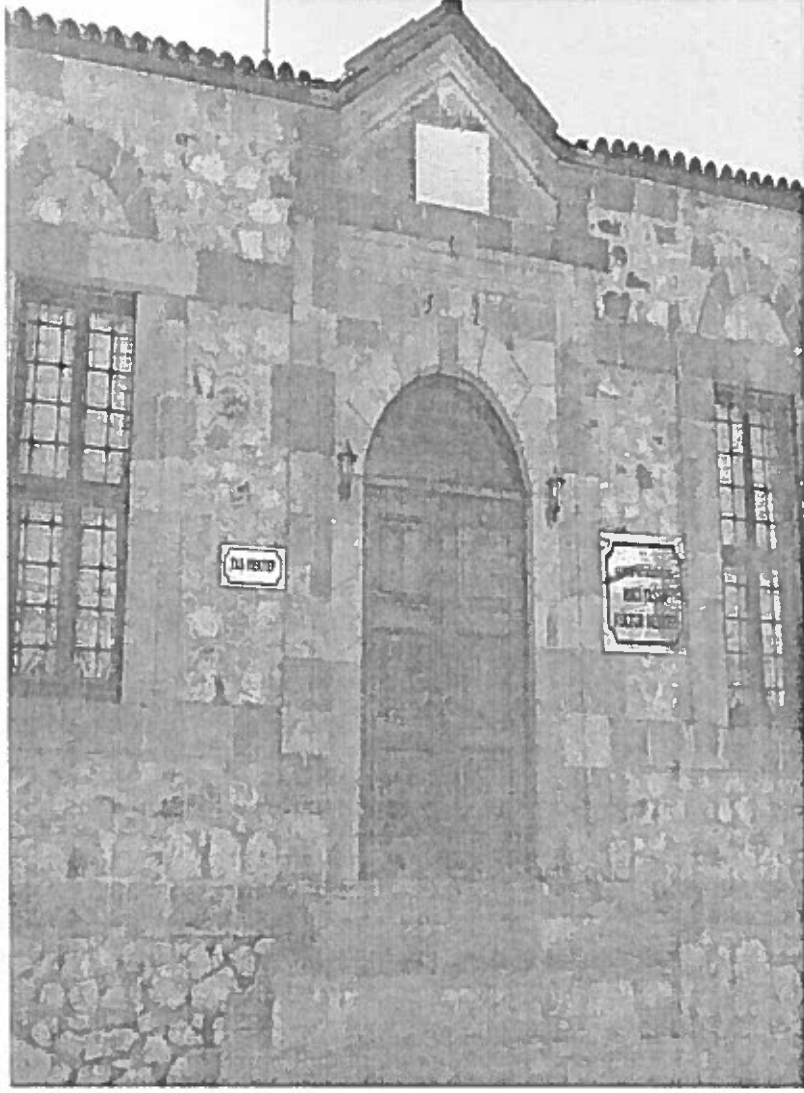
Tahra	:1) İnce, küçük balta; nacak. 2)Zayıf kimse.
Tandır	:Yufka ekmek yapılan yer.
Tavatır	:İyi, hoş.
Terek	:Eski tip mutfak rafı.

Teşt	:Büyük leğen.
Tevek	:Fidelenmiş sebzeler.
Tezek	:Hayvan dışkısından yapılan yakacak.
Tıhız	:Sağlam.
Tike	:Paręa.
Tokağ	:Yün yıkarken kullanılan kalın odun.
Tort	:Köpekleri kurt boğamasın diye takılan ęivili tasma.
Töhmelek	:Çok yeyip şişmek.
Tuman	:Elbise, fiştan.
Tuluk	:Tulum.
Tuturuk	:Tutuşturmalık odun.
-U-	
Uğrun	:Gizli, saklı.
Uçak	:Erkek ocuk.
-Ü-	
Ümük	:Boyun, boğaz.
Ürümek	:Havlamak.
-V-	
Vanılamah	:Tiz sesle bağırmak.
Velesbit	:Bisiklet.
Vınılamah	:Hızla uzaklaşmak.
-Y-	
Yadırgı	:Yabancı.
Yağlık	:Bir tür poşu.
Yağarnı	:Sırt, kürek kemiği arasındaki bölüm.
Yalak	:Hayvanların su içtiği yer.

Yalabık	:Yalaka.
Yallama	:Yalaka.
Yanaz	:Aksi, ters.
Yanhılı	:Cana yakın.
Yavan	:Katıksız, kuru.
Yeğın	:Hafif geçkin.
Yemlik	:Bir tür yenilebilir yabani ot.
Yumuş	:İş buyurma, istek.
Yünsük	:Yüzük.

-Z-

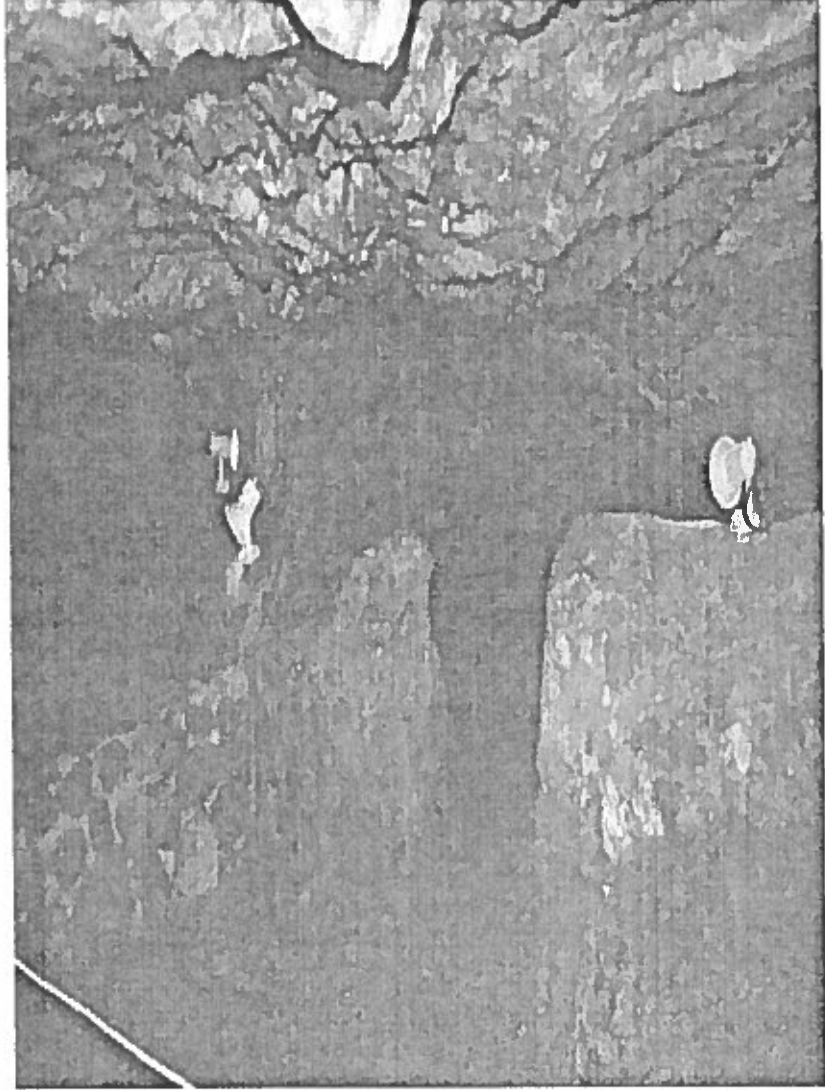
Zaar/Zahir	:Herhalde
Zabellah	:İri yarı.
Zağar	:Cinsi belirsiz köpek.
Zemheri	:Aşırı soğuklar.
Zerdeli	:Kayısı.
Zılgıt	:Bağırma, azar.
Zikke	:Bir şeyi bağlamak için yere çakılan demir, sikke.
Zöfür	:Sahur.

EK-2 FOTOĞRAFLAR

Günümüzde Hacı Taşan Kültür Merkezi olarak kullanılan tarihi Taş Mektep Binası

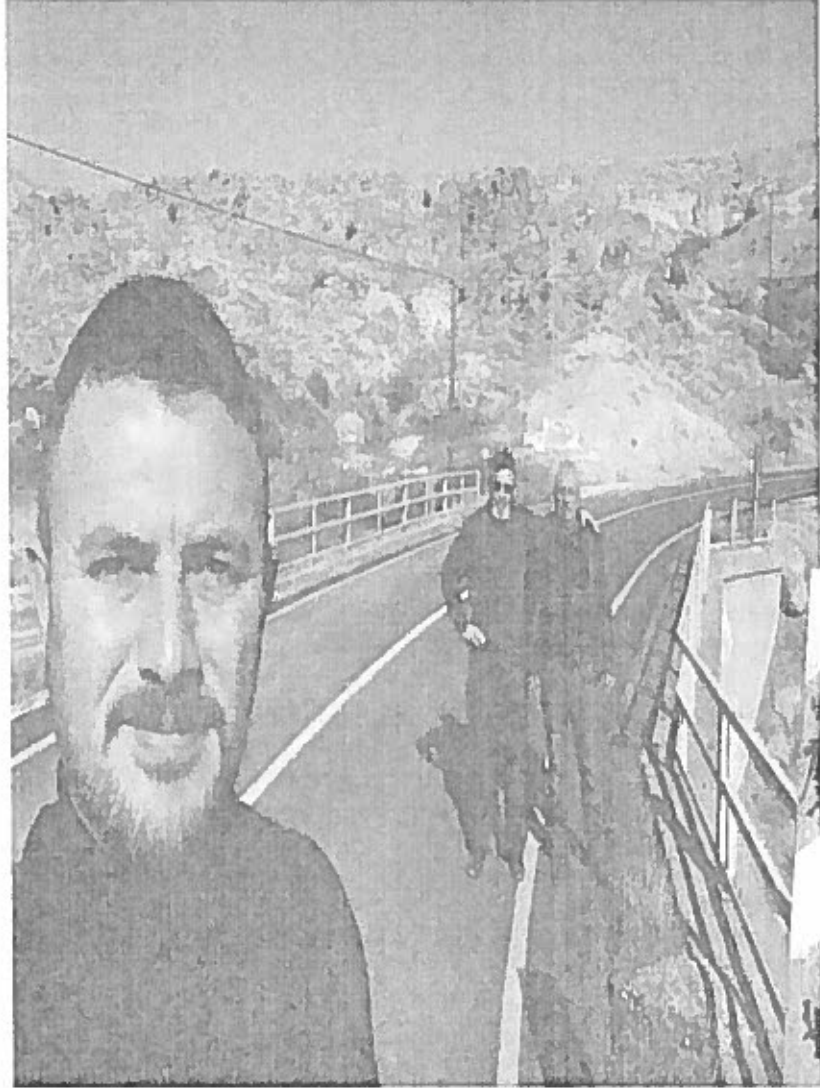
Günümüzde İmam Hatip Lisesi olarak kullanılan tarihi Fişekhane binası

Bizans döneminden kalma Sulu Mağara

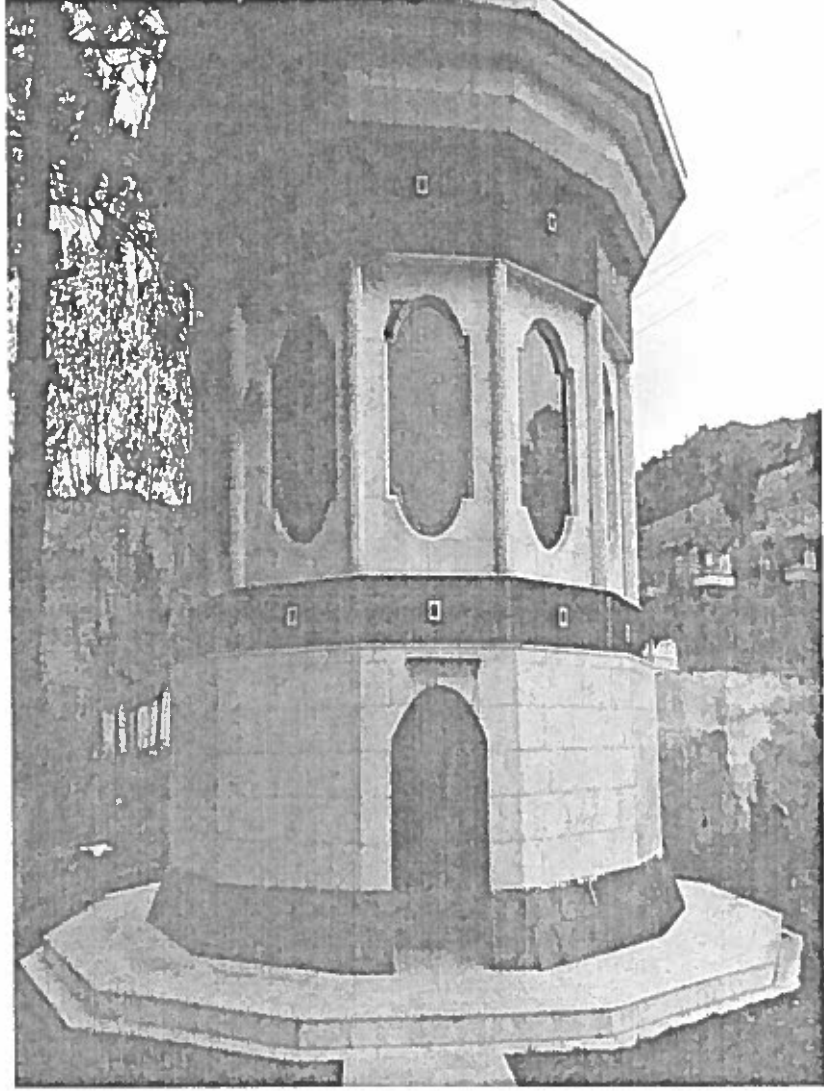
Kavlak köyünde koyunların kuzulama dönemi

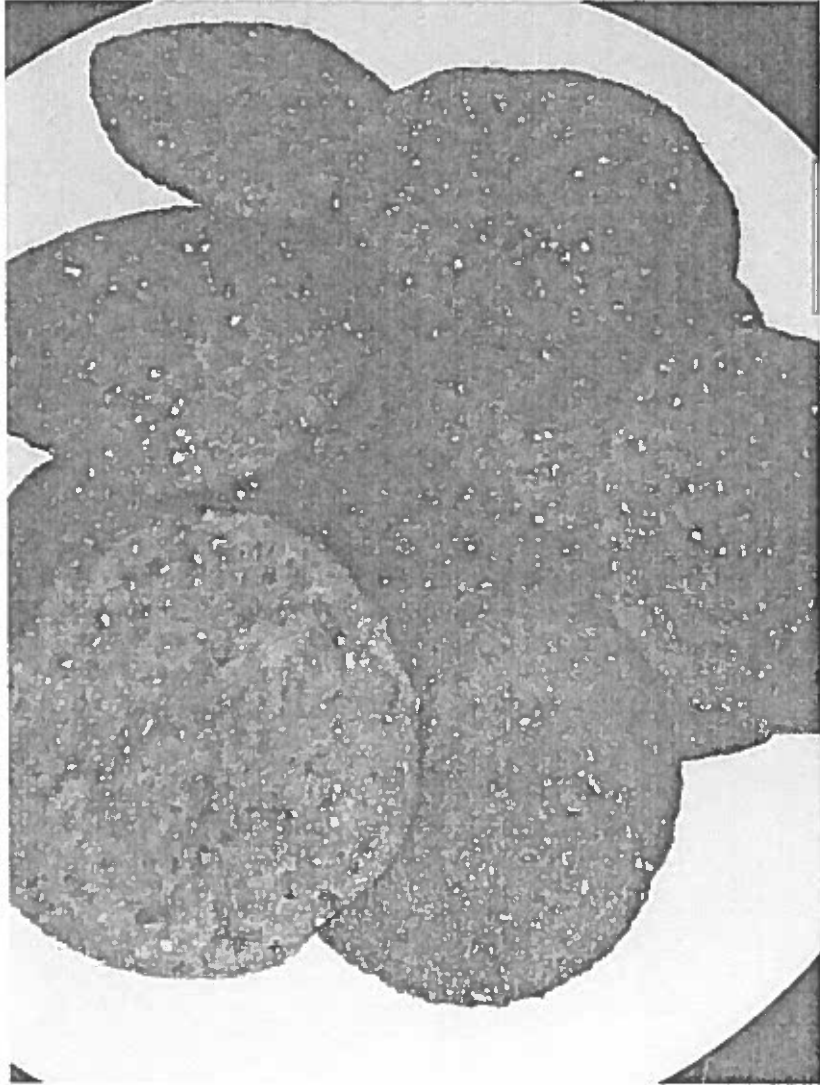
Danaciobasında yaşanan yangın felaketinde selden dolayı yardımın gelememesine sebep olan dereye yangından bir yıl sonra yapılan, müteveffa babam Mikdat Açıkgöz'ün de yapımında çalıştığı Danaciobası köprüsü

Cerit Müminli köyünde kaynak kiilerimizden Mehmet Kuu ile birlikte

Haydardede köyünde bulunan Haydar Dede türbesi

Besmeç

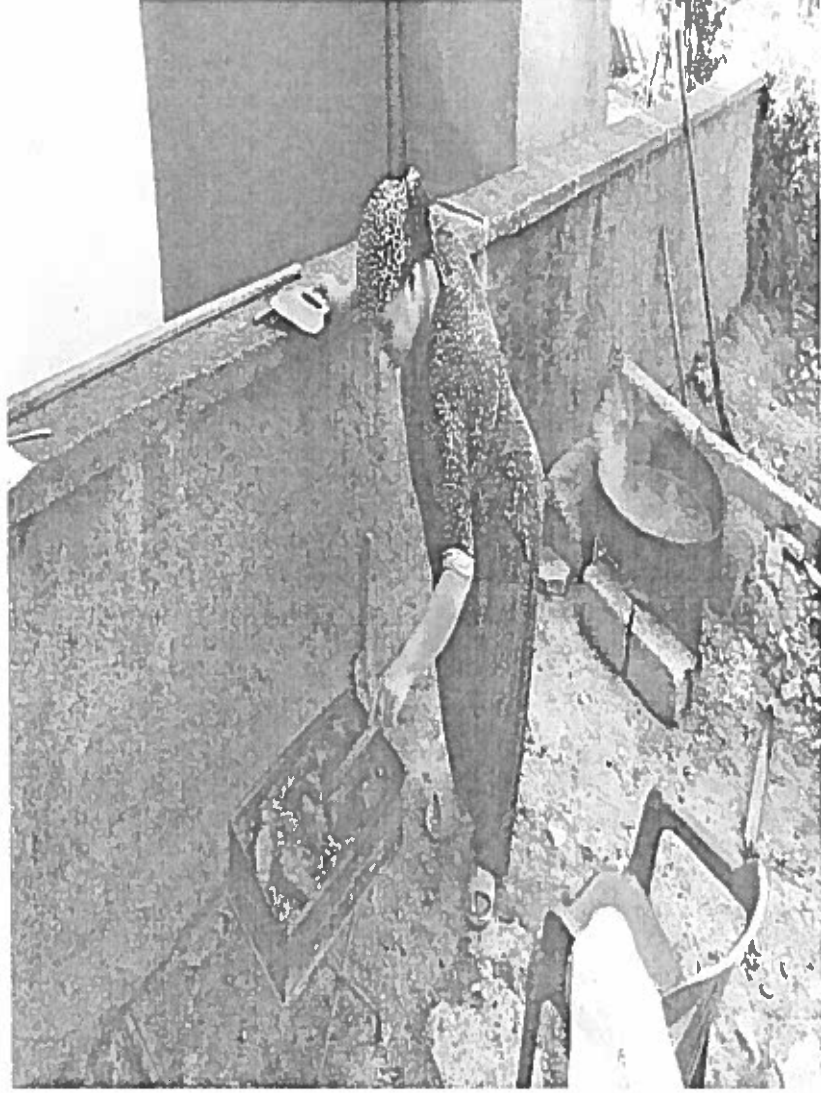
Pekmez yapımı

Pekmez yapımı

Salça yapımı

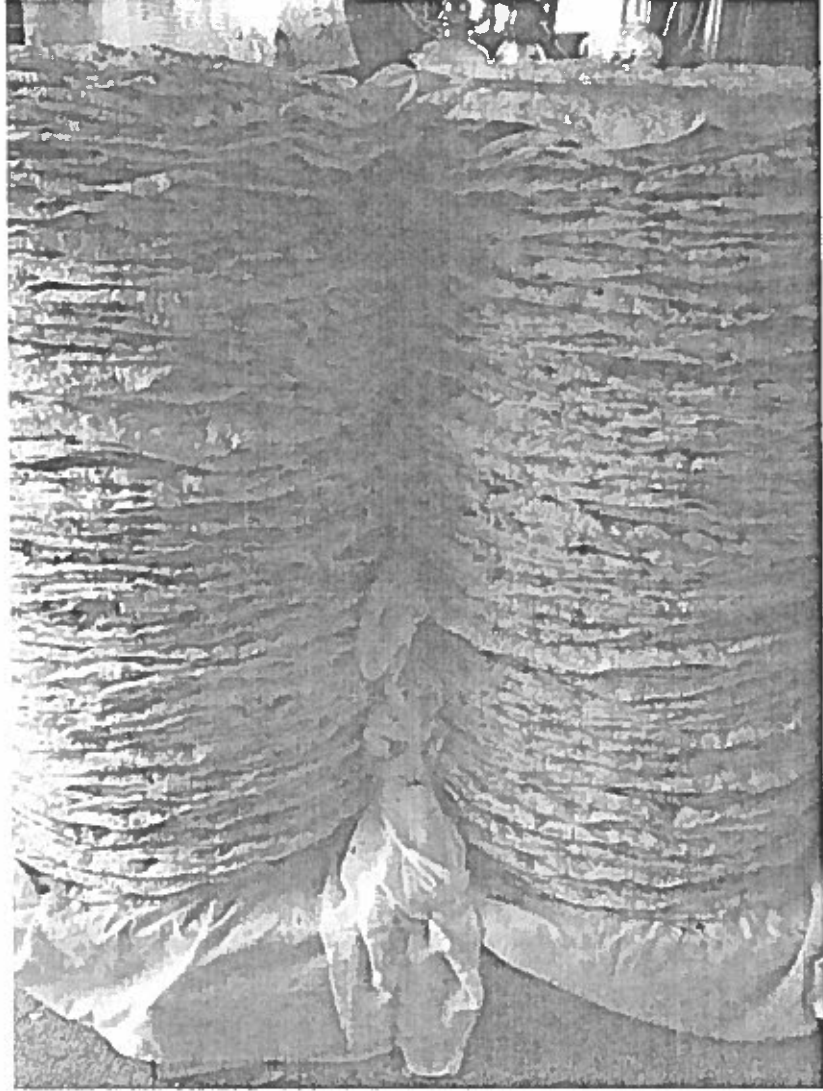
Kışa hazırlık, salça yapımı

Turşu yapımı

Tarhana yapımı

Yufka ekmek yapımı

ÖZ GEÇMİŞ

1987 yılında Kırıkkale'de dünyaya gelen Harun AÇIKGÖZ ilk ve ortaöğrenimini bu ilde tamamlamıştır. 2006 yılında başladığı Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi bölümünden 2010 yılında mezun olmuştur. 2012 yılında Şanlıurfa/Harran Meydankapı Köyü İlköğretim Okulunda meslek hayatına başlamıştır. Şu an ise Kırşehir/Mucur Kızıldağ Yenyapan Şehit Muzaffer Kılıçaslan İmam Hatip ortaokulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaya devam etmektedir.